

**R.P.Fr. Lvdovici Granatensis Ordinis S. Dominici SS.
Theologiæ Professoris Opera**

In tres tomos distributa

Opvscvla Spiritvalia Continens, in quibus peccatores à semita vitiorum &
perditionis, ad regiam virtutum, perfectionis, ac salutis æternæ viam,
perducuntur

Luis <de Granada>

Coloniae Agrippinae, 1626

Liber Primvs. In quo proluxa & copiosa ad virtutem & diuinorum
mandatorum obseruantiam exhortatio continentur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79597](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-79597)

DVCIS PECCATOR VM

LIBER PRIMVS.

IN QVO PROLIXA ET COPIOSA AD
virtutem & diuinorum mandatorum obseruan-
tiam exhortatio continetur.

TITVLVS PRIMVS.

QVOD HOMO VIRTUTEM APPE-
tere, Deoq. seruire obligatus est: & de excellentia
perfectionum diuinarum.

CAPVT I.

VO potissimum Christiane Le-
ctor, solent hominis voluntatem
ad quemcunque honestum labo-
rem excitare & permouere. Vñ
est obligatio, qua ratione iustitia
sumus obstricti: aliud est vtilitas
seu fructus, qui ex labore isto promanat. Est enim
omnium Sapientum sententia, duo hæc in quacun-
que re esse consideranda. Honestatem scilicet, & Vti-
litatem, quas sunt tanquam duo calcaria nostræ volū-
tatis, quæ exstimulant illam & impellunt ad aliquid
agendum. Horum autem etsi Vtilitas ferè semper
plus appetatur. Honestas tamen & iustitia sunt effi-
caciores potentioresque. Non enim vlla in hoc mun-
do reperitur vtilitas quantumvis ea magna sit, quæ
cum excellentia Virtutis potest æquiparari: quemad-
modum & nullum tam grande potest esse detrimen-
tum aut incommodum, quod non potius homo sapi-
ens debeat eligere quàm in aliquod vitium impinge-
re, vti probat Aristoteles. Cum itaque propositum &
institutum nostrum sit in hoc libro ad amorem Vir-
tutis homines inuitare, illiusque pulchritudine inef-
scare: optime nos facturos existimo, si ab hac par-
te principali incipimus, declarantes obligatio-
nem, qua virtuti tenemur obstricti: & proinde eti-
am ipsi Deo, qui bonitas ipsa cum sit, nihil in hoc
mundo commendat, nihil postulat, nihil pretiosum
ducit præter solam Virtutem. Videamus itaque nunc
summo cū studio & diligentia iustos titulos, quos ha-
bet, Deus, id tantum debitum à nobis postulandi vel
exigendi. Sed cum ij sint innumerabiles, nos tantū sex
præcipuos in medium adducemus, ob quorū singulos
homo debet illi quidquid potest, & quidquid est, si-
ne vlla excusatione. Huius primus, maximus, & qui
minis potest declarari vel exprimi, est, esse eum qui
est: quo refertur magnitudo Maiestatis, omniumque
illius perfectionum. Huc pertinet incomprehen-
sibilis magnitudo illius bonitatis, misericordiae, iusti-
tiae, sapientiae, potentiae infinitae, nobilitatis, pul-
chritudinis, fidelitatis, veritatis, benignitatis, feli-
citat, maiestatis, aliarumque diuinarum & per-
fectionum, quæ in illo sunt, quæ talia & tam immen-
sa sunt, quod (vti Doctor quidam insignis ait) si totus
mundus libris esset plenus, & omnes creaturae scrip-

tores, atque omnis aqua maris atramentum, prius
omnes libri implerentur, prius omnes scriptores de-
fatigarentur, & prius mare exhauriretur, quàm abso-
lutè, & vtrè vera est, vna sola illarum perfectionum
describeretur. Dicit & idem Doctor. Quod si Deus
crearet hominem nouum, eique daret cor tam am-
plum, capax & spatiosum, quàm sunt omnia corda
hominum simul commixta, cor autem illud immen-
sa & inulitata luce apprehenderet qualitatem &
quantitatem vnius harum perfectionum, deficeret,
& moreretur, aut creparet præ magnitudine lætitiæ
& voluptatis, quæ in illo redundaret, nisi singulari
fortitudine à Deo conseruaretur.

Hæc igitur est prima & æquisima ratio, qua su-
mus obligati ad amandum Deum, eique seruendum
& obtemperandum, quod est veritas in gradu tam
excellso, vt & ipsi Epicurei, qui totius Philosophiæ
sunt euerfores, (negant enim diuinam prouidentiam,
& animarum immortalitatem) non negent religio-
nem, quæ Dei cultus est & veneratio. Vnus enim il-
lorum differens in libro, quem Tullius de Natura
Deorum conscripsit, confitetur & probat irrefraga-
biliter Deum esse, sed & altitudinem admirandū
eius perfectionum confitetur: ob easque dicit etiam ad-
orandum & reuerendum esse: hoc enim debetur ma-
gnitudini & excellentiæ nobilissimæ illius substan-
tiæ. Colendus igitur vel hoc nomine solo est, etiam si
non esset aliud vllum. Nam si honoremus & venere-
mur Regem aliquem propter solam dignitatem eius
præsentiam, etiam si extra regnum suum sit, vbi nullū
ab eo beneficium accipimus: cur non magis omnem
honorem & reuerentiam exhibere debemus huic
Domino, qui (vti Ioannes testatur) habet in vestimē-
to suo, & femore scriptum, *Rex Regum & Dominus*
Dominantium; Ipse est qui tribus digitis sustinet ro-
tunditatem terræ, causas disponit, cælos mouet: ipse
est qui mutat tempora, alterat elementa, diuidit a-
quas, producit ventos, generat res, dat influentias
Planetis, & tãquam rex & Dominus vniuersalis alit
& sustentat omnes Creaturas. Illud autem maius
est, quod regnum illius non est per successionem aut
per electionem, aut per hereditatem sed pernatu-
ram. Quemadmodum enim homo naturaliter ma-
ior est formica, sic nobilissima illa substantia magni-
tudine superat omnes alias res creatas, adeo, vt omne
quod est, atque mundus hic vniuersus in oculis illi-
us, vix vnius habeat færmicæ quantitatem. Si infelix
Philosophus hanc veritatē agnouerit & cōfessus fue-
rit, quomodo non confitebitur illā philosophia Chri-
stiana? Hæc igitur docet, quod etsi multi sint tituli,
quibus

Honestas &
vtilitas in
omni actione
conferantur.

Epicurei Deo
seruendum
docent.

Cic lib. 3. de
natura Deor.

Simile.

Apoc. 19, 14

Psal. 134, 7.

Dei regnum
non est per
successionem.

Deus est,
qui est.
Exod. 3.

quibus Deo sumus obligati: his tamen omnibus præluet ille, de quo nunc agimus, qui & talis est, quod (licet non essent alii) solus hic omne mereatur amore & famulatu hominis, etiam si infinitos animos, & corpora haberet infinita, quæ illius cultui atque amori possent impendi. Id semper studiū Sanctorum fuit, quorū amor tam purus erat & sincerus, ut de illo dixerit B.

Bernard. Ser.
13. in Cant.

Bernardus: Purus amor de spe vires non sumit, ne tamē diffidentia damna sentit, quasi diceret, verū amōrē non accendi ad cultum diuinum spe, quæ expectat aliquod beneficium à Deo, nec teperescere, etiam si sciret se nihil ab illo percepturum: non enim lucro mouetur aut emolumento, sed amore puro, qui debetur infinitæ illi bonitati. Quamvis autem hæc ratio nos

Cur perfecti
one Deo ho-
mines minus
mouentur.

potissimum Deo obstringit, minus tamen imperfectos mouet, idque duas ob causas. Prima est, quia tanto plus mouet proprium commodum, quanto altiores in anima amor proprius egit radices: Secunda vero, quia plerique tanquā rudes & ignorantes non intelligunt dignitatem & pulchritudinē supremæ illius bonitatis. Nam si maiorem illius cognitionem percipissent, solus iste splendor eum in modum ipsorū corda suffunderetur, quod cōtenti illo solo, nihil aliud desiderarent. Non itaque abs re fore arbitror, huiusmodi hominibus fenestram aperire, & lucis aliquid communicare, ut possint plus aliquid cognoscere de huius Domini magnitudine. Est autē hæc doctrina mutata ab insigni illo, & summo Theologo B. Diony.

In contem-
platione Dei
oculos ab om-
ni re creatā
esse auertē-
dos.

sio, cuius in Mystica sua Theologia institutum non est aliud, quā demonstrare dignitatem essentię diuinę, cum quacūq; re creatā cōparat: docens oculos ab omni creaturā perfectione in cōtemplatione Dei esse auertēdos, ne fallamur, volentes illū per ipsas modificare, sed relinquendo hæc omnia in inferioribus, animum leuandum esse ad cōtemplationem vnius Entis, quod est super entia omnia, vnius substantię, quæ est super omnes substantias, vnius luminis, quod est super omnia lumina, in cuius comparatione omnis lux tenebræ sunt, vnius pulchritudinis super omnem pulchritudinem, cui collata omnis pulchritudo deformitas est, & abominatio. Hoc designat caligo illa, in quam Moyses intrauit, cum Deo locuturus; quæ cooperuit vultu omnium rerum, quæ Deus non erat, ut hoc modo verus Deus facilius & exactius agnosceretur.

Exod. 24. 16.

3. Reg. 19. 13.

Hoc ipsum & Helias significat, regens oculos suos pallio, cum vidit gloriam Dei transeuntem. Debet enim homo suos oculos ab omnibus rebus, tanquā indignis auertere, quando vult diuinam gloriam cōtemplari. Hoc & manifestius videbitur, si consideremus maximum discrimen, quod est inter esse increatum, & quodcumque lubet creatum: id est, discrimen quod est inter Creatorem & creaturā. Videmus enim creaturas omnes habuisse principium, & finem habere posse: ille autem nec initium habuit, nec finem potest habere. Creaturæ superiorem agnoscunt, & depēdent ab alio: Creator nec superiorem agnoscit, nec ab ullo depēdet. Creaturæ mutabiles sunt & diuersis alterationibus subiectæ: Creator in se nec mutationem habet, nec ullam alterationem. Creaturæ mixtæ sunt & compositæ sed in Creatore nulla inuenitur compositio, propter purum illius simplicitatem: Nam si ille pluribus ex partibus esset compositus, haberet compositorem, qui prior illo esset, quod est impossibile. Creaturæ possunt esse plus illius, quod sunt; habere plus de illo, quod habent, scire plus, quā sciunt: Creator nec plus potest esse illius quod est, cum in eo sit totius Entis perfectio: nec plus potest habere de illo quod habet, cum in illo sit diuitiarum omnium abyssus: nec plus potest scire, quā scit, cum sapientia illius sit infinita, & excellentia ipsius æterna, cui omnia sunt tanquā præsentia. Quapropter magnus ille Aristoteles, Creatorem actum purum appel-

Granater. Opusc. spiritual.

lauit, significans illā esse vltimā & summā perfectionem, cui nihil potest accrescere: impossibile enim est, ut plus de substantia, cuius est, participet: nec potest aliquid excogitari, quod in illo desideretur. Omnes creaturæ militant sub vexillo mobilitatis, tanquā enim pauperes atque inopes moueri possunt, ad querendum illud, quod ipsis deest: ille autem mouendi se causam non habet, quia nihil illi deest, & inuenitur in omni loco. Omnes aliæ res inueniuntur diuersæ, & vna ab alia distinguitur: sed in illo non potest inueniri distinctio partium diuersarū, propter summam illius simplicitatem: ita ut illius esse, sit illius essentia, & illius essentia sit illius potentia, & illius potentia sit illius voluntas, & illius voluntas sit illius intellectus, & illius intellectus sit illius intentio, & illius intentio sit illius sapientia, & illius sapientia sit illius bonitas, & illius bonitas sit illius iustitia, & illius iustitia sit illius misericordia: quæ etsi habeant contrarios effectus, (qui sunt ignoscere & punire) realiter tamen vnum & idem in illo sunt; ita ut eius iustitia sit misericordia, & misericordia sit illius iustitia, atque ita in ipso sunt operationes & perfectiones, quæ apparent, sed non sunt contrariæ, ut B. Augustinus bene

Aug. lib. 1.
Confess. c. 4.

annotauit. Ipse enim est secretissimus & potētissimus, pulcherrimus, & fortissimus, stabilis & incōprehensibilis, sine loco & in omni loco, inuisibilis & lustrans omnia immutabilis & omnia mutans: semper operatur & perpetuò quietus est; ipse implet omnia & conclusus non est, omnibus rebus intentus est, & non est distractus: magnus est sine quātitate, & propterea immensus est, bonus est sine qualitate, & propterea summus bonus est. Deniq; ut paucis dicam, omnes res creatæ uti habent circumscriptā essentiam, quæ ipsas complectitur: ita limitatam habent potentiam, ad quā extenduntur, limitata opera, in quibus exercentur; circumscripta loca, in quibus stant; certa nomina, quibus nuncupantur & demonstrantur, particulares definitiones, quibus declarantur; & particularia genera seu predicamenta, sub quibus cōprehenduntur. Suprema autē illa iustitia uti est infinita in essentia, ita etiam est infinita in potentia, atq; in alijs rebus omnibus: & quemadmodum non habet definitionem, quæ eius naturā definitur, ita nec genus habet quo cōtineretur, nec locū quo determinatur, nec nomen quo significatur proprius illius cōceptus. Imò cum nullū habeat nomē, ut S. Dionysius inquit, habet omnia nomina: reperiuntur enim in illo perfectiones omnes, quæ istis nominibus cōprehenduntur, aut significantur. Vnde inferitur, quod uti omnes creaturæ sunt finitæ & limitatæ, sic etiam sunt cōprehensibiles: sola autem essentia illa diuina uti infinita est, ita & incōprehensibilis est a quocūq; etiam voles intellectu creato. Quemadmodum enim, Aristotele teste, id quod infinitum est non habet principium, ita nec absolute vel plenē potest ab aliquo intellectu cōprehendi, nisi ab illo ipso, qui omnia comprehendit. Quid aliud significant duo illi Seraphin, quos vidit Esaias stantes coram Domino, qui sedebat super solium excelsum & eleuatum: Sex, ait, alæ vni, & sex al-

Dionys. lib.
de nom. di-
uin.

Esa. 6. 2.

teri, duabus velabant faciem eius, & duabus pedes eius, nisi ut significetur, quod ne supremi illi spiritus, qui tā excelsum habet in cælo locū, & Deo ipsi sunt vicinissimi, possunt cōprehendere omne id quod in Deo reperitur: nec ab vno ad alterū ut cognoscant & intelligāt peruenire, etiam si videant illum in propria essentia & pulchritudine? Quæadmodum enim stans quispiā in littore videt quidem mare, non tamen videt eius latitudinem & profunditatem; ita & supremi illi spiritus aliq̃ue electi omnes, qui in cælo sunt, vident quidem Deum realiter, non possunt tamen cōprehendere vel profunditatem illius magnitudinis, vel altitudinē ipsius æternitatis. Et quamvis Deus in Scripturis dicatur sedere super Cherubin, potius tamen stare super illos

Esa. 37. 16.
Dan. 3. 55.

illos dicitur, ita vt non possint illi appropinquare, multò minus illum comprehendere. Ita sunt tenebrae quas, vt Psalmista dicit, *posuit latibulum suum in circuitu tabernaculi sui*, vt significant illud, quod Apostolus dicit, Deum inhabitare lucem inaccessibilem, ad quam nulli patet aditus: Propterea Propheta vocat tenebras, quia impediunt tam visionem, quam comprehensionem Dei. Quemadmodum enim (vt quidam ait Philosophus) et si nihil lucidius inueniatur & visibilis Sole, nihil tamen minus illo videtur, propter illius claritatis excellètiā, & visus nostri debilitatem. ita licet nihil magis in se sit intelligibile Deo, nihil tamē in hac vita minus illo intelligitur, ob eandem rationes. Quapropter ille, qui aliquo modo Deum cognoscit, postquam ad finem, seu vltimum terminum perfectionum, quae intelligi possunt, peruenit, fatebitur infinitis esse vltius viis sibi procedendum, & esse Deum infinitis modis maiorem, quam potest comprehendi: & quanto amplius agnouit illā incomprehensibilitatem, tātò plus de illo intellexit.

Hinc est quod B. Gregorius ad illa verba Iob, *Qui facit magna & inscrutabilia sine numero*, dicit tunc melius nos de Deo loqui, cum sub considerationis eius formidine admirando tacemus. Tunc enim homo cōuenienter laudat illud, quod eloqui non potest, cū tacet. In eadem etiā sententia B. Dionysius est: Arcanum inquit, diuinitatis, quod omnes intellectus transcendit, sacris animi venerationibus, & ineffabili & casto honoremus silentio. Quo loco alludere videtur ad illud Prophetae, secundum translationem Hieronymi, *Tibi silet omnis laus Deum in Sion*, significans perfectissimam laudationem esse hanc, quae fit tacendo, & ineffabili illo, castoque silentio: consistendo nimirum in cōprehensibilitatem, & altitudinem ineffabilis istius substantiae, cuius magnitudo est super omnem magnitudinem, cuius substantia infinitis modis superat, differtque ab omni alia substantia rerum, tam visibilium, quam inuisibilium. Quare & B. Augustinus dicit: Quando Deum meum quero, non quero speciem corporis, non decus temporis, non candorem lucis, non colorem, non dulcium melodiarum cantus, & quaecumque dulce sonantia: non florum & vnguentorum, vel aromatum odores, non mella vel manna gustui delectabilia, non cetera ad tangendum vel amplexandum amabilia, nec omnia alia sensibus his subiecta quero, cum Deum meum quero. Absit vt ista crediderim Deum meum, quae etiam à brutaliū sensibus comprehenduntur. Et tamen cum Deum meum quero, quero nihilominus quandam lucem super omnem lucem, quam non capit oculus: quandam vocem super omnem vocem, quam non capit auris: quandam odorem super omnem odorem, quem non capit naris: quandam dulcorem super omnem dulcorem, quem non capit gustus: quandam amplexum super omnem amplexum, quem non capit tactus. Ista lux quidem fulget, vbi locus non capit: ista vox sonat, vbi spiritus non rapit: odor iste redoler, vbi flatus non spargit: sapor iste sapit, vbi non est edacitas: amplexus ille tangitur, vbi non diuelli-

litur.

Sin autem tu quippiam capere vis, & intelligere de hac incomprehensibili magnitudine, intueri fabricam mundi huius, quae est opus manuum illius, vt per qualitatem effectus nobilitatem causae cognoscas, praesupponens initio, illud B. Dionysii, quod in omnibus rebus inuenitur esse, posse, & operari: quae tria sic inter se conueniunt, vt quale sit esse rei, tale sit eius posse, & quale sit posse rei, tale sit illius operari.

Posito hoc principio, contemplemur statim quam formosus, quam bene ordinatus, & quam ingens est mundus hic: sunt enim in firmamento stellae quaedam, tanta, secundum Astrologos, magnitudinis, vt ter-

ram & aquam, quae globum vnum simul constituunt, octogies superent sua quantitate.

Deinde vide quam mundus ille sit ornatus, & quā plenus infinita rerum varietate, quae in terra, in aqua, in aere, in omnibus illis partibus inueniuntur, quae omnes tanta cum perfectione conditae sunt, vt (excep- tis monstris) ab initio mundi, vsque in diem hodiernum nulla res inuenta sit, cui aliquid defuit ad complementum, aut perfectionem suae essentiae.

Machinam ergo tam ingentem & admirabilem mundi huius, secundum sententiam D. Augustini, Deus creauit, in momento, & fecit esse, de non esse, fecit enim sine aliqua subiecta materia, sine architectis, sine fabris, sine instrumentis, sine prototypo, seu exemplari exteriori, & sine spatio temporis: sed tantum iuxta simplicem conceptum suae voluntatis edidit in lucem hoc ingens opus, & magnum illud rerum Vniuersum.

Considera praeterea, quod eadem cum facilitate, qua cum mundum hunc creauit, potuisset infinita mundorum millia creasse, qui singuli & maiores & pulchriores, & à pluribus quam hic fuissent habitati. Et postquam considerat, potuisset simili facilitate eosdem demoliri, & in nihilum redigere, sine vlla restituta. Diciturque mihi, si iuxta doctrinam Dionysii (sicut & praesuppositum à nobis est) per effectus & opus causae illius potentia cognoscitur, & per potentiam essentia, qualis erit potentia, à qua tantum opus profectum est: & si ista potentia talis & tanta est, qualis & quanta est incomprehensibilis illa essentia, quae per illam potentiam cognoscitur? Contemplatio haec procul dubio omnem excedit captum humanum. In hoc considerari debet vltius, quod opera omnia tam eximia, tamque grandia, non tantum quae sunt, sed & quae possunt esse, quasi non sunt in conspectu diuinae illius potentiae, imò infinitis modis sunt minora: infinitis enim modis maius est illud, ad quod sese extendit infinita illa potentia. Quis igitur non exanimabitur, considerans magnitudinem talis essentiae, talisque potentiae? quam licet homo non conspiciat oculis externis, potest tamen certissimam facere coniecturam, & ex praedicta ratione colligere, quam magna illa sit, & quam incomprehensibilis. Illam infinitam immensitatem Dei ostendit B. Thomas in suo Theologiae compen-

Aug lib. ii.
Confess. c. 2.
& 6. lib. 2.
c. 8.

S. Thom. in
compend.
Theolog.

dio, hoc exemplo: Videmus, inquit, in rebus corporalibus, quod quid excellentius est, eo quoque est maius in quantitate (videmus enim aquam maiorem terra, & aërem aqua, & ignem aëre: porro primum seu infimum caelum maius igne, secundum caelum maius primo, & secundo tertium, & sic ascendendo vsque ad decimam sphaeram, imò vsque ad caelum Empyreum, cuius magnitudo est incomparabilis. Id aperte videtur, cum quis considerat quam exilis sit terra & aquae rotunditas, si cum caelis compareretur: postquam Astrologi dicant, vniuersam terram & aquam circumferentia esse tanquam punctum in comparatione caeli. Sed & illud suis demonstrationibus conuincunt. Cum enim circulus caeli diuidatur in duodecim signa Zodiaci, quae Sol semel in anno percurrit, in quacunque terrae parte sex supra Horizontem perfectè conspiciuntur: altitudo enim & eminentia terrae non occupat amplius de caelo, quam faceret folium chartae, vel tabula, posita in mundi centro, vnde conspici posset caeli dimidii sine vilo impedimento. Cum itaque caelum Empyreum, quod est primum & nobilissimū mundi corpus, tam sit inestimabilis magnitudinis, super alia corpora, facile est intelligere, dicit Thomas, quomodo Deus, qui sine aliqua circumfcriptione primus, maximus, & optimus est rerum omnium, tam corporalium, quā spiritalium, qui & factor illarum est, debeat superare omnia, cum infinita quaedam

1. Tim. 7, 12.

2. Tim. 6, 16.

Maile.

Iob 5, 9.

Greg. lib. 27

Mora. c. 35. &

lib. 6. moral.

c. 6.

Dionys de

mystic. Theol.

elog. c. 1.

Psalm. 64, 2.

Aug Solil.

c. 31. & lib. 10.

Conscia. 31.

Trium omni

re spectari,

esse, posse, &

operari.

Deut. 32, 3.

Et si Dominus ego sum, ubi est timor meus? In eandem ingratitudinem & alius Propheta inuehitur, idque verbis magis aculeatis: Generatio, ait, praua & peruersa, haccine reddis Domino populo stulte & insipiens? Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit te, & creauit te?

Ex consideratione creaturæ suæ, hominē vniuersū in cognitione creatoris.

Ezech. 29, 3.

Isti sunt, qui oculos in cælum non tollunt, nec se ipsos intuentur sui ipsorum immemores. Nam si se ipsos intuerentur, interrogarent se ipsos per se, & scirenterentur, quæ sit prima ipsorum origo, quod primum principium: hoc est, à quo facti sunt & quem in finem creati: ex cognitione siquidem illorum, in cognitionem illius, quod facere merito debeant, tandem deuenirent. Id autem quia non faciunt homines, viuunt quasi à seipsis geniti. Quomodo vivebat ille maledictus Aegypti Rex, cui Deus minatur per

August. Soliloq. cap. 31.

Prophetam dicens: *Ecce ego ad te Pharaonem Aegypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis, Meus est fluuius, & ego feci memet ipsum.* Hoc modo loquuntur omnes, qui obliui Creatoris sui, tanquam à seipsis creati, factorem suum non agnoscunt. Melius faciebat S. Augustinus, qui per cognitionem sui principij, venit in cognitionem sui Creatoris, dicens in quodam suo Soliloquio: Et redij ad me, & intraui in me, & aio ad me: Tu quis es? & respondi mihi, homo rationalis & mortalis, & incepti discere, quid hoc esset, & dixi: Vnde hoc tale animal Domine Deus meus? vnde nisi abs te? Tu fecisti me, & non ego ipse me. Quis tu? Tu per quem viuo ego, tu per quem viuunt omnia. Quis tu? Tu Domine Deus meus verus, & solus, omnipotens & æternus, incomprehensibilis & immensus, qui semper viuus, & nihil moritur in te. Dic mihi supplici seruo tuo Deus meus, dic misericors misero tuo, dic quas per miserationes tuas, vnde hoc tale animal, nisi abs te? An quisquam sese facienti erit artifex? An aliunde quam à te trahitur esse & vivere? Nonne tu es summum bonum, à quo est omne esse? Quicquid enim est, à te est, quia sine te nihil est. Nonne tu es fons vitæ, à quo fluit omnis vita? Quicquid enim viuunt, per te viuunt, quia sine te nihil viuunt. Tu ergo Domine fecisti omnia. Num quæram quis fecit me? Tu Domine fecisti me, sine quo factum est nihil. Tu factor mei, ego opus tuum. Gratias tibi ago, Domine Deus meus, per quem viuo ego, & per quem viuunt omnia. Gratias tibi Plasmator meus, quia manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me. Gratias tibi Lux mea, quia illuminasti me, & inueni te & me.

Ioan. 1.

Hoc est itaque primum diuinorum beneficiorum, & fundamentum omnium aliorum. Alia enim omnia præsupponunt Esse, quod datur per hoc beneficium; & sic omnia comparantur & cōiunguntur cum isto, tanquam accidentia cum sua substantia, cui subiiciuntur: vt hoc modo intelligas, quàm liberale sit beneficium, & quàm dignum quod alta mente reponatur. Age igitur si Deus tantam à te exigat gratiarum actionem pro suis beneficijs, quid putas exigeret, pro hoc solo, quod fundamentum est omnium aliorum? maxime cum ea sit Diuinæ mentis cōditio, vt quemadmodum in beneficijs conferendis est liberalissima, ita in gratiarum actionibus reposcendis est auarissima, non quod ipse ijs egeat, sed quia officium nostrum illas postulat. In veteri siquidem testamento legimus Deum ne vnum beneficium populo contulisse, quin statim, vix eo perfecto, mandauerit, vt in perpetua esset apud ipsos memoria, & pro illo immortales agerēt gratiarum actiones. Ita cum populum ex Aegyptiaca seruitute liberaret, vix populus terra exierat, quando mandauit, vt quotannis solenne festum celebraret in memoriam illius beneficii. Eum quoque in finem occidit omne primogenitum Aegyptiorum, & cōfestim præcepit sibi sanctificari omne primogenitum, tam de ho-

Exod. 12, 29.
Exod. 13, 15.

minibus, quàm de iumentis, quod ab illis, & inter illos in posterum nasceretur. Misit Israelitis, manna de celo quo vescerentur, & paucos illos hoc genere cibi in deserto annos quadraginta: statim autem cum manducare cepissent, misit certam manna mensuram colligere, illud in vas mittere, & in perpetuas generationes in sanctuario referuare, vt omnis posteritas huius beneficii monumentum haberet. Non ita multo post insignem illis victoriam dedit aduersus Amalechitas, atque euestigio dixit ad Moysen, *Scribe hoc ob monumentum in libro, & trade auribus Iesue.*

Deus exigit à nobis gratitudinem. Exod. 16, 35.

Exod. 17, 14.

Itaque si Dominus tam sollicitus sit, vt memoria beneficiorum suorum temporalium in populo suo viuat in æternum; quid non exigit à nobis pro beneficio hoc immortalis, cum anima, quam ipse nobis dedit, sit immortalis? Hinc nata est illa cogitatio, quæ Sanctos Patriarchas monuit edificare altaria, vt essent monumenta quotiescunque recipiebant aliquod particulare beneficium à Domino: imò in ipsorum filiorum nominibus memoriam accepti beneficii consecrabant, ne obliuione sepelirentur. Quare vir quidam sanctus optimè concludit, hominem non debere toties respirare, quoties debeat Dei sui recordari. Quemadmodum enim ipse semper est, ita quoque semper Domino Deo suo debet gratias agere pro immortalis Esse, quod ab illo accepit. Vinculum huius obligationis tantum est, vt etiam mundanos Philosophos non latuerit, sed inter illos fuerint, qui exhortabantur homines ne Deo essent ingrati. Epictetus Philosophus Stoicus dicere solebat: O homo noli esse ingratus excelsi illi potestati pro beneficijs ab illa acceptis, vt sunt visus, auditus, gustus, &c. magis autem pro vita, quam tibi dedit, & alijs rebus, quibus te nutrit, & sustentat. Age illi gratias pro fructibus maturis, pro vino, pro oleo, pro rebus alijs omnibus, maxime verò debes illi benedicere, quia contulit tibi lumen rationis, vt prædictis omnibus & vti eorū possis valorem cognoscere. Si homo Ethnicus eum in modum gratitudinem commendauerit, eamque pro communibus beneficijs tam strictè exegerit, quid non debet facere homo Christianus, qui & maius lumen habet fidei, & maiora, præstantioraque accepit à Deo beneficia?

Genes. 12, 13, 22.

Genes. 41.

Epictetus. S. August. de Ciuitate Dei, lib. 8. cap. 4.

At dices mihi fortassis: Hæc beneficia communia potius esse Naturæ, quam Dei videntur: cui itaque sum obligatus pro dispositione & rerum ordine, quæ regulariter fiunt, & cursum suum obseruant? Heu, non est illa vox Christiana, sed Ethnica, imò potius belluina. Vt autem hoc manifestius agnoscas, audi eundem Philosophum, tales homines corripientem: Dices forsitan naturam hæc tibi beneficia conferre? Ah nimium ingrate; non animaduertis quòd illud dicendo nomen Dei mutas? quid aliud est Natura quàm Deus, qui est natura primaria? Non itaque, o homo ingrate, excusandus es, cum dixeris te Naturæ, non Deo deinctum esse, cum nulla sine Deo natura inueniatur. Si quam rem tibi comparaffes à Lucio Seneca, & postea diceres, te Lucio, non Senecæ debitorem esse, non iam creditorem ipsum, sed nomen solum immutasses.

Beneficia natura à Deo esse.

Alia ratio quare obligati sumus ad seruendum Deo Domino nostro, propterea quod nosser Creator est.

Propterea non tantum debitum iustitiæ, sed & ipsa necessitas nostra nos obstringit, vt semper ad Creatorem nostrum respiciamus, si postquam creati sumus, velimus ipsam consequi felicitatem & perfectionem. Sciendum enim est, res omnes quæ nascuntur, generatim loquendo, non statim nasci cum omni sua perfectione. Habent quidem multa perfecta, multa tamen in illis desiderantur, quæ postea perficiuntur. Eam autem perfectionem addere debet,

Non omnia statim perfecta nasci.

bet, qui opus incepit. Ita ut ad causam, quæ dedit principium Esse, pertineat etiam rei dare complementum. Hinc est quod omnes effectus in genere conuertuntur ad suas causas, ut ab iis accipiant ultimas suas perfectiones. Plantæ laborant quantum possunt, ut quarant Solem, & radices mittant in terram, quæ illas produxit: pisces quoque non exeunt aqua, quæ illos generauit: pullus ouo exclusus, mox sese sub alis gallinæ fouet, & sequitur illam quocunque ierit. Idem facit agnus, qui postquam natus est, statim ad vbera materna festinat, & si mille oues essent eiusdem velleris & coloris, cognoscit tamen propriam matrem, & cum illa semperit, quasi diceret: Hinc accepi quod habeo, hinc petam quod mihi deest. Illud in omnibus ferè naturalibus locum habet: sed & in artificialibus vsu veniret, si aut sensum aliquem haberent, aut motum. Si pictor in absoluenda imagine oculos relinquat imperfectos, quod si pictura illa sentiret, vel admoneretur eius quod ipsi deest, quid putas faceret? quod iret? certum est quod non iret ad palatium Regis, aut Principis alicuius; illi siquidem non poterunt eius satisfacere desiderio: sed ad ades sui magistri rediret, atque ibi rogaret illum, ut se perfectum faciat, & quod incepit absoluat.

Dic mihi, o homo rationalis, quæ causa est, ut non facias quod irrationales faciunt creaturæ? Nondum planè perfectus es, multa in te desiderantur, multa tibi desunt adhuc, antequam complearis, seu perficiaris, vix dum archetypus rudi (quod aiunt) Minerua delineatus es: nitor adhuc & elegantia operis desiderantur, quod apertissimè conuincit ipsius naturæ continuus appetitus: quæ semper tanquam necessitatem suam sentiens, suspirat semper, & quatit anxiam, quod sibi deest.

Deus te fame voluit præuenire, ut necessitate ista compulsum, te faceret per legitimam portam intrare, & te ad se respicere. Igitur te statim à conditione soluit absolvere, vel perfectum facere, qui te fecit, & ob hoc te noluit confestim diuitem facere. Voluit autem hoc ita facere, non quod avarus erat, sed quod beneuolus, sciens bonum esse te talem fieri, non ut tu pauper esses, sed ut humilis: non ut semper egeres, sed ut semper ad ipsum respiceres. Si tu itaque cæcus sis, pauper; & multarum rerum indigus, cur non recurras ad patrem qui te creauit, & ad pictorem qui te adumbravit, ut perficiat, quæ tibi desunt? Vide quàm promptus in hoc negotio fuerit Rex David:

*Manus tuæ, inquit, fecerunt me, & plasmauerunt me; dā mibi intellectum, ut discam mandata tua, quasi diceret, Manus tuæ Domine fecerunt omne bonum id, quod in me est: sed opus tuum, & plasma tuum nondum omnibus numeris est absolutum. Oculi animæ meæ inter alia nondum sunt perfecti, nondum habeo lumen, cuius beneficio sciam discernere, quid mihi deest, quid mihi sit necessarium. A quo autem id quod restat petam, nisi ab eo, qui dedit id quod habeo, ut cui debentur initia, finis quoque debeatur? Dā mihi itaque Domine lumen illud, illumina oculos huius cæci nati, ut ijs te agnoscam, & sic perficiatur id, quod in me incepisti. Si itaque pertineat ad Dominum hunc, ultimam perfectionem dare intellectui, etiam eandem dare & voluntati, & aliis animæ potentiis ad illum pertinebit: ut hoc modo plasma hoc finiatur ab eodem artifice, qui incepit. Erit itaque hoc sine defectu, crescet sine incommodo, locupletabitur sine magno apparatu, & dabitur perfecta quies sine multarum rerum possessione. Per illum creatura pauper & misera est sua sorte contenta; diues & nuda; sola & beata; omnium rerum indiga, & omnium rerum felix possessione. Quare merito dixit Sapiens: *Est quasi diues, cum nihil habeat, &**

est quasi pauper, cum in multis diuitijs sit. Pauper enim qui Deum habet, diues est, qualis erat B. Franciscus; & vice versa pauperrimus est ille, qui est sine Deo, etiam si potentissimus esset in orbe terrarum Monarcha. Quid enim prosunt diuitiæ, & potentia suæ, mille modis cogitationum distracto, & omnia fastidienti: quæ vitia fluunt ex appetitu, qui nullis potest diuitijs satiari? Quid prosunt vestes pretiosæ? quid mensa delicata? quid promptuaria plena, & similia, ad leuandum dolorem, & amaritudines in animo astuantes? Diues cum omnibus diuitijs suis iacens in lecto centies vna se nocte voluit, & reuoluit, nec dormire potest, eò quod non habet, quæ appetit, & metuit ne quæ habet auferantur. Ex omnibus ijs quæ dicta sunt hactenus id conuincitur, ut scias quantopere ad seruiendum Deo sis obligatus, non tantum ob debitum huius beneficii, sed etiam ob complementum nostræ felicitatis.

TERTIVS TITVLVS.

QVOMODO SVMVVS OBLIGATI

Domino Deo ratione beneficii conseruationis, & gubernationis.

CAPVT III.

NON tantum homo obstrictus est Domino Deo suo propter beneficium creationis, sed & propter beneficium conseruationis: ipse enim est qui te fecit, & postquam te fecit, etiam conseruat, ita ut dependeas à manibus diuinis, & non magis queas viuere sine illo, quàm esse sine illo, antequam creatus esses. Non est minus beneficium hoc illo priore. Illud enim semel tantum tibi factum est, hoc autem semper repetitur, & quotidie Dominus aliquo modo te denuò creat: semper enim conseruat, quem semel creauit. Nec minor potentia, nec amor requiritur minor in vno quàm in altero. Si tu itaque debeas illi tantum, quia te in momento creauit, quanto plus debebis illi, eò quod iugiter te conseruat? pedem non moues, quem non ille motiet, oculos nec aperis, nec claudis sine illius auxilio. Et si non credideris Deum tua mouere membra, cum tu moues, non es dignus qui Christianus voceris: si autem credideris, eum tibi haugratiam præstare, atque insuper illum audeas offendere, nescio quo te nomine appellabo. Dic mihi, si homo quispiam staret in excelsa turri, atque ille alium manu teneret hominem ex tenui pendente filo: auderetne putas ille, qui eo se in casu constitutum videret, detinentem se conuictiari, seu calumniari? Si tu itaque sustinearis à voluntate diuina, tanquam si à filo subtilissimo pendeas, ut si forte manum suam non nihil retrahat Deus, necessariò in nihilum recidas, quomodo possibile est, ut ad iram audeas Diuinam illam maiestatem prouocare, quæ te sustinet, eo ipso tempore, quo tu illam offends? Etenim (quem admodum B. ille Dionysius ait) Virtus summi boni tam est excellens, ut creaturæ, quando sunt immorigeræ, etiam esse & posse, quibuscum illi reluctantur, accipiant ab illius immensa Virtute, ut sint & repugnare possint. Quod cum ita sit, quomodo tu audes offendere cum tuis membris & sensibus illum Dominum, qui te conseruat? O ingentem cæcitatem, o intolerabilem rebellionem, quis vnquam tam impudentem vidit coniurationem? membra insurgunt aduersum caput, à quo vita & mors illorum dependet. Veniet ille dies, quo iniuria hæc manifestabitur, & honoris diuini querelæ audientur. Vos ne in Deum coniurastis? Iustum est ut totius mundi vniuersitas in vos iterum conspiret, & Deus omnem armet Sap. 5, 18 creaturam, in illius iniuriæ vindictam, omnique terræ circumferentia militet contra ingratos, & beneficii

Omnia nihil sunt sine Deo.

Act. 17.

Simile.

Dionys. de mystica Theol. c. 4.

Sap. 5, 18.

cum

cium hoc Dei non agnoscentes. Aequum enim est, ut illi, qui noluerunt oculos aperire dum tempus esset, atque inuitarentur à tanta diuinorum beneficiorum multitudine, æquum est inquam, ut illorum oculi multitudine tormentorum aperiantur, quæ nunquam finem sunt habitura. Sed quid fiet, si præcedentibus addamus mensuram huius mundi tam opulentam, & tam abundantem, quam Dominus in vsum tuum creauit?

Omnia in vsum hominum creata.

Quicquid sub celo reperitur, aut est in vsum hominis, aut in vsum eius rei, quæ homini famulatur: Si enim homo non vescatur (ut ita dicam) muscis, quæ in aëre volitant, vescitur tamen alijs auibus, quæ muscis istis sustentantur: & si non manducat herbas agrestes, manducat nihilominus bestias variarum specierum, quæ herbis istis aluntur. Vole & reuolue oculos in omnes mundi plagas, & videbis quam spatiosi sint diuitiarum tuarum termini, & hereditas tua quam sit opulenta. Omne quod graditur in terris, quod natat in aquis, quod volitat per aëra, quod splendet in celo, tuum est. Omnia autem hæc beneficia Dei sunt, & opera illius prouidentia sunt specula pulchritudinis, testimonia misericordiae, scintillæ charitatis, & præconia illius liberalitatis. Vide quot concionatores ad te mittit Deus, ut illum cognoscas.

Aug. lib. 10. confess. c. 6.

Omnia quæ sunt in celo & in terra, dicit B. Augustinus, mihi dicunt, ut amem te Domine mi, & non cessant idem omnibus acclamare, ut nemo possit excusari.

Expositio elementorum cum homine.

Si habeas aures ut intelligas voces creaturarum, senties manifeste, quomodo omnia tibi simul præcipiant Deum, ut diligas. Omnes enim ille tacendo clamant, se in tuum esse factas ministerium, ut tu, tam pro te, quam pro illis, illarum & tuo Domino seruires. Cælum dicit, Ego tibi lucem interdiu Solis, & noctu Lunæ Stellarumque beneficio subministro, ne in tenebris ambules, & varias influentias dimitto, ut crescant & nascantur diuerse res, ne tu fame moriaris. Aër dicit, Ego ut in me respices me accommodo: ego te refrigero: ego calorem tuum internum tempero, ne te consumat, habeo in me voluerum genera diuersa, ut illorum varietate & pulchritudine oculi tui, aures verò cantu, & palatum tuum illorum gustu oblectetur. A qua dicit, Ego tibi pluuijs & imbris meis statutis anni temporibus seruiro: fluminibus quoque & fontibus meis, ut te refrigeres: varias piscium species produco, & nutrio, ut tibi sint in cibum, sementem tuam, hortos, & arbores fructiferas tuas irriro, ut omnibus illis nutiaris. iter tibi præbeo per medium maris, ut toto orbe queas negotiari, & diuitias tuas cum diuitijs alterius orbis, vel hemisphærij, tibi sit integrum coniungere. Quid putas terra dicit, quæ communis omnium mater est, & quasi officina, seu taberna omnium rerum naturalium? Illa sanè non absque ratione dicit: Ego te inutile pondus sustineo: ego te quasi mater in vlnis porto, ego tibi de necessarijs prouideo: ego te fructibus viscerum meorum sustento: ego communionem, seu participationem habeo cum omnibus alijs elementis, cum omnibus celis, & singulis influentijs elicio, & beneficia ad fructificandum tibi percipio. Ego denique, bonæ matris instar, nec in vita, nec in morte te derelinquo: in vita enim, ut pedibus me conculces, patior, teque sustento, & in morte locum tibi quietis præbeo, inque visceribus te meis recondo. Quid multis? vniuersus orbis elata voce clamat, Aspice quanto te Dominus & Creator metis amore prosequatur, qui me amore tui creauit, & voluit ut ego tibi seruirem propter illum, & tu vicissim amares illum, & seruires illi, qui me propter te, & te propter se creauit.

Hæ sunt, ô homo, voces omnium creaturarum: attende nunc quod nulla potest esse tam iniqua stultas, quam nolle audire voces istas, & esse tantis bene-

ficijs ingratum. Si acceperis beneficium, solue debitum gratitudine, ne ingratorum supplicio multeris. Singula namque creatura (ut non male dixit quidam Doctor) tribus verbis hominem compellant. Accipe, Tribus verbis nos creauit & compellant. redde, caue: hoc est, accipe beneficium, redde debitum, caue (nisi reddideris) supplicium.

Ut autem vehementius adhuc admireris, vide quomodo in cognitionem huius Theologiæ Epictetus quondam Philosophus, cuius ante mentionem fecimus, deuenerit: qui voluit, ut in omnibus rebus creatis audiamus, & videamus Creatorem, dicens: Cum coruus crocitat, & voce sua demonstrat aliquam temporis mutationem, non est coruus qui tibi hoc prædicit, sed ipse Deus. Et si per humanam vocem admonearis aliqua de re, nonne similiter Deus est, qui creauit hominem, & dedit illi facultatem, ut potens sit admonere? ut scias quod diuina potentia nunc per vnum, nunc per alterum medium operatur, ut facere liceat quantum ipsa velit? quando enim res, quas nobis vult significare, sunt magni alicuius momenti, facit ut à dignioribus, & nobilioribus legatis edicantur. Porro & idem Philosophus pergit: Tandem cum consiliorum meorum lectionem absoluisi, dices tibi ipse: Hæc mihi dicta non sunt ab Epicteto Philosopho, sed à Deo, vnde enim nisi ab eo dicendi consecutus est facultatem? Non igitur ille, sed Deus mihi per illum nuntiavit. Hucusque Epictetus. Quomodo erit Christiano dignus is nomen, qui erubescit eò peruenire, quò homo Ethnicus peruenit? Turpe sanè est oculos fidei claritate illuminatos non videre hoc, quod oculi in tenebris rationis positi viderunt.

Ex supradictis colligi, quam indigna res sit, non seruire Domino Deo.

His ita sese habentibus, quod quæso erit ingrati tudinis pelagus, in mari tantorum beneficiorum natante, & ne semel recordari, à quo ista beneficia cõferantur? Dicit B. Paulus, qui inimico suo be- *Rom. 12, 20.* nefacit, carbonem ignis congeret super caput eius. Itaque si cunctæ creaturæ mundi huius sunt peculiaria Dei beneficia, quid erit vniuersa hæc mundi machina aliud, quam ignis tot lignorum seu fascium, quot sunt in orbe creaturæ? Quod itaque cor tam durum & insensibile, ut in medio ignis huius positum, non ardeat, imò calorem non sentiat? Est ne possibile Christiane, ut qui tot sine intermissione beneficia percipis, oculos ad cælum aliquoties non tollas, ut videas quis sit ille, qui tibi tot bona largitur? Dic mihi, quod si contin- *Simile.* gat te in itinere fatigatum ad pedem alicuius turris quiescere, fameque & siti plurimum affligi; sit autem in turri quispiam, qui cibum & potum tibi quantum petis demittat; possesne te continere, quin oculos nonnunquam eleuares, ut videas quis ille sit, qui tam bene de te meretur? existimo sanè quod non posses. Quid aliud facit Deus tecum de celo suo excelsso, nisi quod sine intermissione pluat in te sua beneficia? Da mihi rem aliquam vel paruum vel magnam, quæ cælitus non datur, ex speciali Dei prouidentia. Quare igitur oculos non aliquoties tollis in cælum, ut agnoscas, & diligas tam liberalem Dominum, & continuum benefactorem. Quid aliud sibi vult ista incuria, nisi quod ostendunt homines se naturam propriam exuisse, & in bestias irrationabiles degenerasse? Turpe est nos bestijs similes factos velle dicere: æquum tamen est, ut de hominibus secundum merita ipsorum loquamur. In hoc enim porcis similes facti *Homines porcis similes. Simile.* sumus, pascentibus sub ilice, qui cum ipsorum pastor arborem ascendit, & scutica, vel baculo glandes excutit, occupati sunt tantum manducando, grunniendoque: coniscantes, & se inuicem à pabulo prohibentes: non animaduertunt quis cibum hunc ipsis largiatur, neque norunt suspicere, ut videant à cuius mani-

manibus istud beneficium descendit. O pecunia in-
gratitudo filiorum Adæ, qui cum habeatis præter
lumen rationis erectos ad sidera vultus, non vul-
tis tamen cum oculis corporis etiam illos mentis in
celum eleuare, vt videatis, agnoscat, & gratias
agatis ei, qui tanta vobis beneficia largitur. Puta-
ne placere Deo, vt homines etiam a bestiis ratio-
ne superentur? Lex enim gratitudinis tam genera-
lis est, & Deo tam amica, vt ipsis feris hanc impres-
sam voluerit inclinationem, vt aperte videamus in
pluribus exemplis. Quid ferocius leone? & tamen

Vide Aulii
Gellium
lib. 5. cap. 14.

Leonis gra-
tutudo in-
ferna.

Appion lib.
5. Egyptiac

Appion Polyhistor scribit. Androdum Dacum ser-
uum viri consularis, iniquis domini & quotidianis
verberibus, ad fugam in Africa coactum: & vt tu-
tiores essent eius labe, in camporum & arca-
rum solitudinem concessisse: specum autem quan-
dam natum remotam, in eam se recondidisse. Non
ita multo post, Leonem venisse debili vno & cruen-
to, pede, gemitis edentem, & murmura dolorem
vulneris commiserantia. Territus, initio serui ani-
mum, sed leonem tandem mitem, & mansuetum
accessisse, & sublatum pedem ostendisse seruo, qua-
si opis petenda gratia visus est. Androdus (vt ait Ap-
pion) stirpem ingentem vestigio pedis eius haren-
tem, reuulsi, conceptamque saniem vulnere inti-
mo expressit. Leo Androdi opera & medela leua-
tus, pede in manibus eius posito, recubuit, & re-
quieuit. atque ex eo tempore triennium totum ser-
uus & leo in eadem specu, eodemque victu vixerunt.
Nam quas venabatur feras leo, membra opimio-
ra ad specum Androdo suggererat: quæ ille Sole
meridiano (ignem enim copiam non habebat) tor-
rens, edebat. Androdus tandem eius vitæ pertasus,
absente leone fugit, & captus, Romamque ad do-
minum suum perductus, ad bestias damnatur. Cap-
itur interea & leo, Romamque aduehitur, & ad
pugnam cum Androdo emittitur. Hunc ille leo vbi
vidit procul, repente quasi admirans stetit, ac de-
inde sensim atque placide tanquam nosciturus
accedit. Tum caudam more atque ritu adulantium
canum clementer & blandè mouet, cruraque & ma-
nus lingua leniter demulcet. Androdus inter illa tam
atrocis feræ blandimenta animum recuperat, tan-
demque leonem agnoscit, & læti ambo visi sunt. Hac
de causa liberatur & homo & leo, qui & homini suf-
fragijs populi donatur. Postea Androdum leonem
loro tenui reuinctum vrbe tota circum tabernas du-
xisse, donari æ Androdum, & floribus spargi mul-
to tempore Leonem, totius popul. Rom. testimo-
nio probat Appion. Sed & Helpis quidam, Samius
natione, in Africam delatus, naue iuxta littus stan-
te, conspecto leone hiati minaci, arborem fuga pe-
tit. Sed procumbens ad arborem leo, hiatu quo ter-
ruerat miserationem quærebat. Os morsu validio-
re adhaferat dentibus, cruciabatque inedia. Helpis,
re animaduersa, descendens tandem euellit os præ-
bentis, & quam maxime accommodanti, & quam-
diu nauis in littore stetit, gratiam Leo retulit ad-
iutori suo, & venatus aggerens, omnes qui in na-
ui erant suis prædis cibauit. Non minus admiran-
dum est illud, quod de alio quodam leone memo-
riae proditum est, qui cum dracone quodam dimi-
cabat, a quo mirum in modum affligebatur, ad-
eò vt de vita periclitaretur, superuenit fortè for-
tuna quidam Eques, venationi intentus, is accu-
rens leoni opem fert, & draconem interficit. Ob quod
beneficium leo Equitem secutus est: nec vnquam
postea dereliquit. & quando Eques venatum ex-
ibat, leo suas partes agebat. Cum autem Eques
natum conscenderet sine leone, leo videns se à do-
mino derelinqui, in mare se proiecit, & natan-
do nauem inscucus est: sed nimio labore defes-

sus, in aquis suffocatur, nullo auxilio præuentus.

Quid de fidelitate & equorum gratitudine dice-
mus? Refert Plinius de quibusdam equis, qui mor-
tuos dominos luxerunt: de alijs, qui lachrymas desi-
derio fuderunt. Interfecto Nicomede Rege, equus
eius inedia vitam finiuit. Quidam mortem domini-
orum suorum calcibus, morsuque vindicarunt. Sic
Scytharum Regulo quodam occiso, cum victor ad
spoliandum interemptum hostem venisset, ab equo
eius ictibus, morsuque confectus est.

Equorum
gratitudo.

Plin. lib. 8.
cap. 42.

Leuia sunt hæc, si cum fidelitate, amicitia, & grati-
tudine canum conferamus, de quibus idem Plinius
admiranda commemorat. Pugnasle aduersus latro-
nes canem scribit, confectumque plagis, occiso domi-
no, non recessisse: volucres & feras ne cadauer lace-
rarent abegisse. Canem, lacone Lycio interfecto, ci-
bum capere noluisse, inediaque consumptum esse.
Sed & aliud refert, præ omnibus admirandum, quod
Appio Iunio, & Publio Silio COSS. Romæ suo æuo
accidisse testatur. cum in quendam ex causâ Neronis
Germanici filij animaduersum esset, canis illius nec à
carcere abigi potuit, nec à corpore recessit: Abiecto
verò in gradibus Gemonijs domino suo, mæstos edi-
dit ululatus, magna populi Rom. corona circumstan-
te. Sed audi mirabiliora. Cum quidam ex circumstan-
tibus cani cibum obiecisset, canis ad os defuncti do-
mini tulit. tandem cum ex sententia Iudicis cadauer
in Tiberim esset abiectum, illud sustentare canis ne
submergeretur conatus est. Quid potest esse maiori
dignum admiratione? Henrici Aucupis Imperatoris
tempore, canis quidam in palatio Cæsaris hostem sui
domini agnoscens, accurrit, rapidoque morsu dexte-
ram illius præmordet, & quasi re præclare acta, cauda
palpitante ad suos redijt. Mirantibus cunctis, cum ab
his qui aderant, qui mutilatus erat, quæ re canem læ-
sisset, interrogaretur? confessus est se dominum canis
illius corpore defesso dormientem, multum relu-
tante cane, sed frustra, clam occidisse.

Canum gra-
tutudo.

Plin. lib. 8.
cap. 40.

Ditmarus
Chronica
sui lib. 1.

Si itaque bestia, in quibus nulla est ratio, sed tan-
tum scintilla quædam naturalis cuiusdam instin-
tus, per quam beneficium agnoscunt, tam grates sint,
& in omnibus quibus possunt auxiliantur, obediunt,
& seruiunt benefactoribus suis: homo, qui tanto lu-
mine ad agnoscenda percepta beneficia insignitus
est, qui fieri potest, vt tam incurius sit, & tam fa-
cile obliuiscatur illius, a quo tanta illi profunt be-
neficia? Estne possibile, vt sese in lege humanitatis,
fidelitatis, & gratitudinis a bestiis superari patiatur?
præsertim cum infinitis modis maiora sint quæ ho-
mo percipit a Deo, quam quæ bestia possunt ab ho-
minibus expectare: cum etiam & persona quæ dat,
& amor ex quo dantur, & intentio qua dantur ea
quæ dantur, multò sint excellentiora, quodque Deus
non dat vt lucrum inde expectet, sed ex sola gratia &
charitate? Stupenda sane res est, quæque perspicue fa-
tis arguit, esse quoddam genus Daemoniorum, qui
excitant nostrum intellectum, indurant nostram vo-
luntatem, & memoriam perturbant, vt tanti bene-
factoris non recordemur. Porro si tantum scelus sit
huius Domini non meminisse, quale quæso, & quan-
tum erit, etiam hunc offendere? & ipsis eius beneficijs
offendere? Primus gradus ingratiutinis, ait Seneca,
est, beneficia beneficijs non compensare; secundus,
benefactoris obliuisci; tertius, maleficere huic, qui
tibi bene fecit, atque illud indignissimum esse vi-
detur: sed quanto adhuc illo indignius erit, si quis
benefactorem, ijs ipsis beneficijs, quæ ab illo accepit,
offendat, & beneficia in iniuriam benefactoris con-
uertat? Nescio profecto an homo quispiam in mun-
do possit reperiri, qui alteri homini faciat, quod ple-
rique audent facere ipsi Deo. Quis erit homo quan-
tumcunque perniciosus, & impius, qui cum amplius

Varij ingra-
tutudinis
gradus.

Simile.
Iima

Simile quid
de Henrico
Leone Duce
Saxonia re-
fertur.
Vide Saxo-
nia Krant-
zii lib. 6.
cap. 34.

AD VIRTUTEM NOS OBLIGARI
ratione beneficii inestimabilis nostrae
Redemptionis.

CAPVT IIII.

DOST beneficia Creationis & Conseruationis, sequitur inestimabile beneficium Redemptionis. Ad agendum de hoc beneficio, me profecto tam indignum, tamque ineptum reperio, vt vnde incipiam, aut vbi desinam, prorsus ignorem. nescio quid dicam, nescio quid tacere debeam. Si pigritia vel hominum aecidia non opus esset hoc titulum, ad bene viuendum, praestaret altitudinem huius mysterij in silentio adorare, quam duritia linguae nostrae (vt ita loquar) obscurare. Veterum scriptis memoriae proditum est, celeberrimum quendam pictorem, cum exequias filij cuiusdam Regis depingeret, in circuitu funeris multos ex cognatis & affinis altantes maestis & afflictis vultibus infixisse; matrem etiam adiunxisse, multo ceteris tristitorem. Cum ad delineandum patrem ventum esset, artificiosa quadam vmbra illius faciem texit; volens significare, artem hic defecere, quo nouo inuento doloris magnitudinem expressit. Si itaque omnis nostra scientia non sufficiat ad explicandum Creationis beneficium, quae lingua, quae facundia, quae eloquentia poterit Redemptionis beneficium digne satis explicare? Deus omnia solo voluntatis suae nutu creauit, sed pro Redemptione humana annos triginta tres defudauit, sanguinem suum effudit, nec membrum, nec sensum habuit vllum, qui non peculiari suo dolore cruciabatur. Iniuria videtur fieri tam glorioso mysterio, si quis illud humana lingua exprimere se posse arbitretur.

Quid igitur faciam? loquar, an tacebo? tacere non debeo, loqui non possum. Quomodo fieri posset, vt misericordiam tam immensam tacerem, & quomodo mysterium tam adorandum & sublime potero explicare? tacere ingratitude est, loqui temeritas dici potest, & praesumptio. Quare o Deus meus, obsecro immensam tuam pietatem, da, vt quamdiu ego rudi meo ingenio de tua loquar gloria, ad illam declarandam & amplificandam; illi spiritus beati, qui sursum sunt in caelis, qui te laudare non timent, te laudent & glorificent pro me: vt mecum laborent in hoc opere, quod ego maiorum cum temeritate, quam ingenij felicitate aggredior, & subministrent nobis in quibus studia nostra deficiunt.

Postquam homo creatus esset, atque in loco delictarum constitutus, in summa dignitate & gloria, nec non & tanto arctioribus vinculis Deo esset obligatus, quanto ab illo maiora acceperat beneficia, immorigerus fuit, & rebellauit: & ex ipsis rebus, e quibus maiores amandi Creatorem sumere debebat causas, ex ipsidem maiores captauit occasiones proditiōnis. Propterea Paradiso exterminatus est, & in exilium e cētis, imo & infernalibus penis additus; vt qui factus erat Diabolo socius in peccato, eidem esset & socius in supplicio. Dicebat Helizeus Propheta seruo suo Giezi: *Accepisti argentum & vestes à Naaman: sed & lepra Naaman adhaerebit tibi, & semini tuo usque in sempiternum.* Simile fuit iudicium Dei aduersus hominem, qui cum affectasset opes & diuitias Luciferi, (eius scilicet superbiae & ambitionem) aequum erat vt lepra eiusdem Luciferi, quae poena illius superbiae fuit, interficeretur. Ecce igitur hominem Diabolo similem factum, eius culpae imitatorum.

Cum igitur homo tam abominabilis esset in oculis diuinis, tantamque Dei indignationem incurrisset, benignissimus ille Dominus non dedignatus est res

spec-

Simile.

Homines
Dei donis
abuti in in-
iuriam de-
bent.

Iob 24, 14.

simia dona à Rege aut Principe quopiam accepit, ipsi confestim exercitum conscribit, vt Regem oppugnet? Et tu infelix homo, cum ipsis beneficijs, quae largitor omnium bonorum Deus tibi contulit, illi bellum moues, illum oppugnas? Quod maius flagitium posset excogitari? Nonne scelus est intolerabile, si mulier maritata omnia sua monilia, annulos, torques, inanes, & armillas, quae maritus illi donauit, vt his ornaretur, & sibi placeret, adultero quidam det, vt ipsum in amorem sui pelliceat? Nō puto quicquam in mundo posse excogitari magis execrandum, & tamen iniuria illa sit homini ab homine, sit aequali ab aequali. quanto verò maius & turpius est, si tanta iniuria ipse Deus afficiatur? Et quid aliud faciunt homines quotidie, cum fortitudinem, robur, sanitatem, & diuitias, quas ipsis Deus largitus est, in opera mala, & turpissimas actiones profundunt? Fortitudine magis intumescunt; pulchritudine maiorem gloriam aucupantur; sanitate Dei facilius obliuiscuntur; diuitijs sunt auariores & audiores ad sanguinem pauperum exugendum, diuitijs diuitias accumulare student, corpora sua praeter modum comunt & ornant: virginitati & pudicitiae foeminarum insidiantur, & faciunt vt illae, tanquam alter ludas, sanguinem Christi diuendant; illi verò tanquam ludaei pacto pretio mercantur. Et quomodo digna satis oratione reliquorum beneficiorum abutuntur? Aqua feruit illorum gula: pulchritudine creaturarum ad suam libidinem abutuntur; fructus & bona terrae famulantur ipsorum auaritia: Gratiae & habitus naturales augent superbiam: nimia prosperitate dementantur, & aduersitate sic mouentur, vt animae faciant iacturam, & damnationem incurrant.

Mane primo consurgit homicida, interfecit egenum, & pauperem: nox verò commodae est illis ad tegenda furti, vt scribitur in Iob. Denique quicquid Deus creauit ad suam gloriam, illi in instrumenta suae dementiae, atque furoris conuertunt. In miseriarum abyssum intraret, si quis vellet exacte commemorare aquas ipsorum distillatas, odores, fumigationes, vestimenta, aulae Babylonicae: & varia eduliorum genera, elixa, tosta, assa, frixa, milleque alias superfluitates, de quibus (vt peccandi maior sit scientia) non tantum scripti sunt integri libri, sed etiam impressi. adeo exulat omnis apud nos verecundia, tantasque vires carnis illecebrae acquisierunt. Omnibus his rebus pretiosis, pro quibus Domino Deo gratias immensas debemus, vtuntur tanquam irritamentis suarum luxuriarum: vsum omnium creaturarum Dei peruerterentes, facientesque instrumenta vanitatis, ea quae instrumenta debebant esse virtutum. Omnia denique, quae in mundo sunt, carnis suae delitijs deuouerunt; nihil autem proximo, quem tamen Deus tam serio ipsis commendauit. Cum enim dandum est proximo, tunc solum pauperes sunt, tunc se multa debere recordantur; in ceteris omnibus nec debent cuiquam, nec deest illis quicquam. Ne itaque patiare frater, vt in horam vsque mortis onus tam periculosum tibi impositum remaneat; quod quanto maius erit, tanto etiam strictior eius a te ratio exigetur. Quod Deus multa dat ei, qui ingratus est, genus quoddam iudicij est: cum autem dat ei, qui etiam beneficijs abutitur, iudicium est reprobationis. In hoc enim omnem nos pudorem exuisse demonstramus, bestia namque in hoc virtutis genere nobis praesent, multoque suo benefactori, quam nos, sunt gratiores. Quapropter si Niniuita insurgent contra Iudaeos in extremo iudicio, eosque condemnabunt, eo quod Christi concionibus ad poenitentiam non sunt permoti; caueamus nobis, ne Deus propter bestiarum exemplum nos condemnet, eo quod amant illa benefactorem suum, quem nos non amamus.

Matt 12, 41.
Luc 11, 32.Initium per-
ditionis hu-
manae.

4. Reg. 5, 27.

Mysterium
inmortalitatis
mirabili-
ter.

S. Bernard.
serm. de Na-
tuit
Hodie scie-
tis.

Nobis ipsam
redemptio-
nem, sed ob
modum
eius nos Deo
obligatos es-
se.

spicere, non ad iniuriam aeterna suae Maiestati fa-
ctam, sed ad infortunium nostrae miseriae: magis con-
dolens nostro erroris, quam vindictae cupidus, ob il-
lam tibi contumeliam: statuit hominem reparare,
& sibi illum reconciliare, vniuerso suo Filio media-
tore. Sed quomodo hominem sibi reconciliauit? Quae
lingua humana nobis hoc enarrabit? tantum Chri-
stus inter nos & Deum conciliauit amicitiam, ut non
tantum Deus homini culpam omnem ignouerit, in
gratiam suam receperit, vnum idemque secum amo-
ris quodam glutine fecerit, sed (quod omnem ma-
gnitudinem transcendit) tantum inter se & huma-
nam naturam similitudinem fecit, ut in omnibus re-
bus creatis nulla maior inueniretur conformitas,
quam sunt Deitas & humanitas: non enim vnum
idemque sunt in amore & gratia, sed & in persona.
Quis vnquam vel sperare ausus fuisset, vultus illud
tam late patens, hoc modo obductum iri? Quis vn-
quam imaginari potuisset, duas res istas, inter quas
tanta fuit & naturae & culpae differentia, tam arcte
coalescere potuisse, non in vna domo, non in men-
sa, non in vna gratia, sed in vna eademque persona?
Quae duo maiora dari possunt contraria, quam Deus
& peccator? & quae duo arctius sunt nunc combina-
ta, quae magis commixta, quam Deus & homo? Non
est quicquam Deo sublimius, (ait Bernardus) & non
est vilius quicquam & humilior luto, ex quo homo
formatus est. Nihilominus tanta cum humilitate
Deus in terram descendit ad hominem, & cum tan-
ta sublimitate terra ascendit ad Deum, ut quicquid
Deus fecit, id terra fecisse, & quicquid terra pertulit,
id Deus pertulisse dicatur. Quis dixisset homini, cum
nudus erat, atque se iram Domini incurrisse noue-
rat, cum latebras in Paradiso quarebat, in quibus se
se absconderet, quis inquam tunc illi dixisset, tem-
pus aliquando adfore, quo substantia haec tam vi-
lis Deo esset vnienda, in vna eademque persona?
Vnio haec tam arcta, tam fidelis fuit, ut cum iam ef-
fet dissoluenda (quod fuit tempore passionis) po-
tius rupta sit, quam defecit. Potuit quidem mors
animam separare à corpore, quae erat vnio naturae:
Deum autem nec ab anima potuit, nec à corpore
diuellere. quod enim semel ex amore tam for-
ti apprehendit, nunquam deseret. Haec est illa pax,
haec illa salus, quam recepit beneficio nostri Me-
diatoris & Saluatoris.

Quamuis verò tales ac tanti debitores sumus, pro-
pter hoc beneficium, vnum humana possit eloqui
lingua: non minus tamen obligati sumus Deo, ob
modum Redemptionis, quam ob ipsam Redemptionem.
Sum quidem summo iure tibi obstrictus, Do-
mine mi, eo quod me liberaisti ab inferno, meque
tibi reconciliauisti, multo vero maiora tibi debeo;
propter modum ipsum, quo me liberauisti quam
propter ipsam libertatem, in quam me asseruisti.
Omnia opera tua in cunctis sunt mirabilia, & li-
cet existimet homo cum vnam rem considerauerit,
non superesse, quod ad admirationem addi posset,
nec super sit illi amplius spiritus; confestim omnis
stupor ille euanescebat, cum oculos ad aliud contem-
plandum voluit. Non diminuitur gloria tuae mag-
nitudinis Domine, si vnum admirabile aliud expellere
videatur: sed sunt haec maioris tuae gloriae indicia.

Sed quod fuit medium, Domine mi, quo mala
mea tollere voluisti? infinita erant media, quibus
opem mihi ferre, & perfectam donare salutem po-
tuisti, sine labore & sine villo pretio: nihilominus tam
ingens, tanque admirabilis est tua liberalitas, ut ad
demonstrandam mihi manifestius magnitudinem
tui amoris & bonitatis, volueris mihi auxiliari cum
doloribus tam magnis, ut illorum sola cogitatio suf-
ficiens fuerit, ad sanguinem sudorem omnibus tuis

Granatens. Opus. spiritual.

membris exprimendum; & passio ipsa paulò post
durissimas petras pro dolore sciderit. Celi te lau-
dent, Domine mi, & Angeli tui praedicent mirabi-
lia. Quid bonorum nostrorum egebas? aut aliquod
tibi praedictum erat ex malis nostris? Si peccaueris, inquit Iob, quid ei nocebit? & si multiplicata fue-
rint iniquitates tuae, quid facies contra eum? Porro si
iuste egeris quid donabit ei, aut quid de manu tua acci-
piet? Iste Deus tam diues, tam omnis mali expers; il-
le cuius diuitia, cuius potentia, cuius sapientia non
potest crescere, aut maior esse quam est: ille qui nec
ante, nec post mundi creationem aut maior: aut mi-
nor fuit, quam nunc est: ille qui nec eo quod Ange-
li laudem ipsi concinunt, nec quia homines illum
glorificant, fit illustrior, nec minus gloriosus fieret,
etiam si omnes illum creaturae damarent, & blas-
phemarent; magnus ille Dominus, non ex neces-
sitate, sed mera charitate, non obstante, quod inimici il-
lius eramus, non indignatus est celos suae magni-
tudinis inclinare, & in hanc miseriarum vallem de-
scendere, nostrae mortalitatis exuijs indui, omnia-
que debita nostra in se suscipere, ad ea delenda maio-
ra pati tormenta, quam quisquam passus est vnquam,
aut pati poterit in futuro.

Ah Domine mi, propter amorem mei natus es in
stablo, & positus in praesepe, pro me die octauo cir-
cuncisus es, pro me in Aegyptum fugiens septennio
integro exulasti, & pro me persecutiones varias susti-
nuisti, infinitisque iniurijs lacessitus es. Propter amo-
rem mei ieiunasti, vigilasti, huc illuc discurreisti, su-
dasti, lachrymatus es, omnesque miseras, quas mea
meruere peccata, ipsa experientia probasti: cum ta-
men absque omni peccato esses, nec dolus in ore tuo
inueniretur: cum non offendisses, sed offensus esses.
Tu denique propter me captus, à tuis relictus, nega-
tus, venditus, nunc huic, nunc illi iudici pro tribunali
sedenti praesentatus, coram ipsis falso accusatus, ala-
pis caesus, conspuitus, illusus, flagellatus, spinis coro-
natus, blasphemijs lacessitus, in crucem actus, mor-
tuus & sepultus. Tandem ab omni me malo vindi-
casti, moriens in cruce, & vitam inspectante matre
abrupens: quo tempore in tanta miseria & inopia
inuentus es, ut in intolerabili siti tua, aqua tibi guttu-
la fuerit denegata, qua posses ardorem oris refrige-
rare. Non tantum ab omnibus rebus externis, sed
etiam à proprio Patre fuisti derelictus. Quid maiori
dignum admiratione, quam Deum tanta Maiestatis
in maledicto Crucis ligno vitam cum titulo male-
factoris finire? Quando homo quispiam, etiam infi-
mae conditionis, ad illud infortunium deuenerit, ut
simili morte ob delictum suum mulcandus sit, tuque
illum forte fortuna agnoueris, videns vultum illius,
non poteris sanè satis mirari, considerans in quam in-
felicem sortem praecipitavit illum miseria, ut mor-
tem obire debeat tam diram & ignominiosam. Qua-
propter si res admirabilis sit, videre hominem ple-
beum, conditionisque inferioris, in miserabili hac
calamitate constitutum, quāto quid erit videre non
hominem, sed Dominum omnium rerum creatu-
rum? Potest res aliqua maiori conspici cum admi-
ratione, quam Deum ipsum ob vnus malefactoris fla-
gitia in tantam miseriam adduci? Et si quanto di-
gnior est, & nobilior persona, quae occiditur, tanto
casus eius sit mirabilior & miserabilior: vos, o Ange-
li, quibus tam perfecte cognita est, & perspecta celi-
tudo atque excellentia huius Domini, dicite mihi,
quis dolor vos disertiuit? quae admiratio, quis stu-
por vos corripuit, quando illum vidistis à ligno pen-
dentem? Cherubin, quos Deus à lateribus arcae foede-
ris poni iusserat in veteri testamento, se inuicem ver-
sis ad propitiatorium vultibus, tanquam admirabun-
di intuebantur, ut significarent supremos istos spiri-
tus ob-

Magnitudo
excellentiae
Christi.
Iob 35, 6.

Media qui-
bus red-
emptum.

Angelos in
passione Do-
mini admi-
ratos.
Exod. 25.

tus obstupuisse, cum optis tantę pietatis conspicerent, cum inquam Deum mundi propitiatorium, factum in ligno suspensum viderent. Ipsa natura stetit attonita, & omnes creaturę ab officio suo fuere suspensę: Principatus & Potestates celorum contremuerunt: considerantes inestimabilem hanc bonitatem, quam ipsi in Deo cognoscunt: Quid facient igitur illi, qui non natant in vndis tantę admirationis pelagij. Quid facient illi, qui non sunt submersi in istius bonitatis Oceano? Quomodo non potest non a mentis officio dimoueri, tanquam alter Moses in monte attonitus tunc, cum figura & exemplar istius mysterij ipsi reuelaretur, atque ille sublata voce clamaret, *Dominator Domine Deus misericors & clemens, patiens & multa miserationis*, nihil aliud dicere, nihil aliud facere potens, quam alta voce misericordiam illam, quam Deus tunc exhibebat, predicare? quid facierille, qui non operit vultum suum, uti Helias fecit, quando vidit Deum suum transire, non in figura suę Maiestatis, sed in forma profundissimę humilitatis: non subuerterem montes & conterentem petras, infinita sua potentia, sed oculis peruersę gentis presentatum, & petras scindi iubentem pręcompulsione?

Quis igitur oculos intellectus sui non claudet, quis finem voluntatis suę non aperiet, ut sentiat magnitudinem huius amoris, & beneficij: ipsumque Dominum absque vlllo modo & mensura diligit? O altitudinem charitatis, o profunditatem immensę humilitatis, o magnitudinem misericordię, o abyssum incomprehensibilis bonitatis. Si tanta tibi debeam, o Domine, eo quod me redemisti: quid non debeo tibi pro modo, quo me redemisti? Tu me redemisti cum maximis tuis doloribus, cum contumelijs & ignominijs non ferendis, adeo, ut factus sis opprobrium hominum & abiectionis totius mundi. Per tua opprobria me honorasti; per tuas accusationes me defendisti; tuo me sanguine lauasti; per mortem tuam me resuscitasti, & per lachrymas tuas me ab æterno fletu & stridore dentium liberaisti. O bone Pater, qui tam tenerę tuos amas filios, tu es bonus ille & verus Pastor, qui te ipsum gregi tuo das pabulum. O fidelissimę me cultos, qui animam tuam pro ouibus tuis, quas defendendas & custodiendas susceperas, posuisti; quibus ego muneribus tantum tuum beneficium potero compensare? quibus lachrymis planctum tuum? qua vita vitam sanctam & puram tuam remunerabo? Ingens nimis est differentia, inter vitam hominis & Dei; inter lachrymas Creatoris & creaturę.

Quod si, o homo, visum tibi fuerit, non te tantum Deo debere, eo quod pro te solo mortuus non est, sed pro mundo vniuerso; caue ne fallaris, ita enim mortuus est pro omnibus, ut etiam mortuus sit pro singulis. Infinita enim sua sapientia omnes illos, pro quibus patiebatur, sic ante oculos suos habuit presentes, tanquam in vno omnes comprehenderentur, & immensa sua charitate amplexus est omnes in genere, & singulos in specie, sanguinemque suum ita pro vno solo, tanquam pro omnibus effudit. Fuit denique tanta illius charitas, ut (quemadmodum Sancti dicunt) si vnus tantum inter omnes homines, reus fuisset, etiam pro eo solo passus fuisset omne id, quod passus est pro vniuersis. Animaduerte igitur, & cum animo perpende tuo, quantum debeas huic Domino, qui tanta pro te fecit, & qui multo maiora fecisset, si tua necessitas maiora postulasset.

Ex supradictis colligitur quantum nefas est offendere nostrum Saluatorem.

Vellem mihi dicerent omnes creaturę, si quod beneficium maius, si maior obligatio, si gratia maior hoc possit inueniri? Dicant omnes Angelorum chori, si talia Deus vnquam pro ipsis fecerit? Quis erit igitur, qui se ipsum totum in holocau-

stum Deo Domino suo offerre recusabit? Tuis de causis (inquit Anselmus) o Domine, tibi debeo totum quod sum: Primò, quia me creasti, omnia tibi debeo quę in me sunt: Secundò, quia me redemisti, eadem debeo, sed titulo iustiore: Tertiò, quia te ipsum mihi in premium promissisti, denuò me ipsum totum tibi debeo. Cur itaque me totum non donabo semel illi, cui tot modis & titulis me debeo? O ingens ingratitudo, o humani cordis duritia: durissimum profectò es, si tot beneficijs non flectaris, si pro tot donis te ipsum non tribuas. Non inuenitur in hoc mundo quicquam tam durum, quod non aliquo artificio molliatur. Metalla igni liquefunt, eodem ferum fit tractabile, adamantis durities hirci sanguine frangitur: at tu, o cor humanum, durius es omni petra, durius ferro, durius adamante: cum nec ignis infernalis duritiem tuam frangat, nec artificio pietatissimi Patris te molliat, nec sanguis Agni illius immaculati te facere queat tractabile.

Cum itaque tu, o Domine, tantam bonitatem & misericordiam exhibueris, etiamnum ferendum esse tibi videtur, inueniri aliquem, qui te non diligit? qui tuorum beneficiorum immemor est? imò, quod indignissimum est, qui te offendere non erubescit? Quid amat, qui te non amat? Ob quod beneficium gratus erit, qui se tuis beneficijs exhibet ingratus? Quomodo potero non illum colere, non illi seruire, qui me tantopere admauit? qui tanta diligentia me quaesivit, qui tanto labore me ab omni malo redemit? Si exaltatus fuero à terra, inquit Saluator, omnia traham ad meipsum. Qua violentia Domine mihi quibus catenis cum violentia charitatis, & beneficiorum. In finibus Adam traham vos, inquit Dominus, & vinculis amoris. Quis non velit libenter tuis funiculis trahi? quis non his catenis vinciri sese permittit? Quis non ligari cuperet, & à tantis beneficijs superari? Sed si tantum nefas sit hunc Dominum non amare, quid erit etiam cum offendere, & illius mandata violare? An possibile sit, o homo, ut habeas manus ad offendendum manus illas, quę erga te tam liberales extiterent, ut etiam pro te cruci tandem affixę fuerint?

Cum lasciuia & impudica ista mulier sanctum Patriarcham Iosephum ad adulterium pelliceret, atque ut domino suo esset infidelis sollicitaret, castus iuuenis sese hoc modo defendit: *Ecce dominus meus omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua, nec quicquam est quod non in mea sit potestate, pręter te, quę uxor eius es: quomodo ergo possum hoc malum facere, & peccare in dominum meum?* quali diceret: si dominus meus tam bonus & liberalis erga me fuerit, si mea fidei omnia sua crediderit, si me tanto habeat in honore: quomodo possem ego, qui tot beneficiorum vinculis illi sum obstrictus, habere manus ad offensionem tam boni domini paratas? Quo loco notandum est, eum non contentum fuisse, ut diceret, non decet ut illum offendam, aut, non debeo hoc habere, sed dixit. *Quomodo possem hoc malum facere?* &c. significans magnitudinem beneficiorum, non tantum debere voluntatē coercere, sed & potētiā, & vires etiam Dominum Deum offendendi aliquo modo auferre. Si hoc beneficiorum genus tantam meruerit gratitudinē & beneuolentiam, quid beneficia Diuina non merentur? Homo ille manibus Iosephi crediderat id quod habebat, & Deus tibi quę habet tradidit. Cōfer nunc ea quę habet Deus, cum ijs quę homo ille habebat: & vide quod modis maiora & pretiosiora his sunt illa? Duplicitia sunt quę à Deo recepisti tu, si cum ijs conferas, quę ab homine illo Iosephus recepit. Dic mihi quāso, quę facultates, quę diuitias habet Deus, quę tibi non communicauit? Cælū, terrā, Sol, Luna, stellę, maria, flumina, volucres, pisces, arbores, animalia, omne denique id, quod sub cælo reperitur, in manibus tuis est. non

Exod. 34. 6.

3 Reg. 19.

Non pro omnibus tantum, sed & pro singulis passus est Domini.

Duritia cordis humani.

S. Aug. lib. de Virginit. Plinius.

Joan. 12. 32.

Osec. 11. 4.

Genes. 39. 9.

Omnia nobis à Deo donata.

1. Cor. 3, 22

Deus quot
modis nos
trahit.

Genes. 39.

Ambr. lib. 6.
Hexameris.Canis latro-
nem indicat.Peccata no-
stra Domini
in cruce ege-
runt.

non tantum ea, quae sub caelo sunt, in tua sunt potestate; sed etiam quae supra caelos, gloria nimirum illorum & bona aeterna. *Omnia vestra sunt*, dicit Apostolus, *sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive praesentia, sive futura: Omnia enim vestra sunt*, id est, ad salutem vestram ordinata.

Sed quid si dicam te non solum habere ea, quae super caelos sunt; sed ipsum etiam Dominum omnium caelorum tibi mille modis donari? Ipse tibi datur ut pater, ut tutor, ut saluator, ut magister, ipse tuus medicus est, ille pretium tuae redemptionis, est tibi exemplum, adiutorium, remedium & custodia. Pater denique nobis suum dedit Filium: Filius nobis promeritus est spiritum sanctum, quem Pater & Filius mittit: a quo omnia bona procedunt.

Cum itaque verum sit, Deum omnia quae habet in manus tuas tradidisse, quomodo fieri posset, ut tu manus habeas ad illum irritandum? an existimes rem esse ferendam, ingratum esse patri tam pio, & benefactori tam liberali? Videtur quidem extremum hoc esse nefas; sed si huic ingratitudini adiungas contemptum benefactoris, & iniuriam seu offensam, quale tibi scelus illud esse videbitur? Si adolescens ille (cuius supra meminimus) ita se ligatum, ita se victum deprehenderit, ut impotens fuerit ad offendendum illum, qui omnem domus suae substantiam sibi commiserat: quomodo tu vires in te inuenies, ad offendendum illum, qui tibi caelum, terram & seipsum donauit? Ah infelix homo ipsis bestis ingrator, ipsis feris ferocior, ipsis saxis insensibilior, est possibile, ut tu tanto a scelere non resilias? Quae bellua, quis Leo, quae Tygris, tam benefactorum immemor, ut laedat illum, a quo bene sit ipsi? D. Ambrosius refert de quodam cane, qui noctem integram latrando, & ululando dominum suum a quodam hoste suo interfectum detestabatur: Mane facti multi homines ad cadaver confuebant, atque inter alios etiam ille, qui hominem interfecerat, accurrit. Canis, viso interfecitore, in illum impetum fecit, insiliensque mordere coepit, atque ita scelus istius ficij detectum est. Quid dices itaque tu, o homo, si canis propter frustum panis tam fidelis sit, tantoque amore dominum suum prosequatur? Adeone tibi placet ingratitudo, ut in gratitudinis lege te a cane superari patiaris? Quod si brutum illud animal tanta ira in domini sui peremptorem exarsit, quare non & tu indignaris his, qui tuum Dominum occiderunt? Qui sunt illi? Peccata tua sunt: haec illum comprehenderunt, haec ligarunt, haec flagellarunt, haec in crucem illum rapuerunt. Tua nimirum peccata, tui Domini necis causae fuerunt. Non habuissent tantas in Christum vires, nec potestatem tantam crudeles isti carnifices, nisi peccata tua illos armassent. Cur igitur non exandescis, cur ferociam non acuis tuam in illos, qui Dominum tuum interfecerunt? Quamobrem, cum videas Dominum tuum ante conspectum tuum interfectum, idque propter te, amor in illum tuus non augetur? peccatisque tuis cur non irasceris, quae morte illi attulerunt? praesertim cum non ignores finem omnium delictorum, factorum, tormentorumque illius alium non fuisse, quam ut iram atque odium aduersus peccata in cordibus nostris excitaret. Ut occideret peccatum, ille mortuus est; & ut potentiam manuum, pedumque nostrorum ad mala propequantium cogeret, suos cruci voluit affigi. Quae igitur fronte ita viuere audeas, ut omnes labores & sudores Christi pro te vani sint, dum tu in eadem seruitute manere vis, quae te sanguinis sui effusione liberauit? Fieri ne potest, ut ad solam peccati mentionem nostri cōtremissas, cum videas Deum terribilia subisse tormenta, ut illud destrueret atque aboleret? Quid potuit amplius facere, ut homines in peccatum certatim proruentes retraheret, quam vt obuia illis mitteretur

Gramatens. Opusc. spiritual.

ipse Deus in cruce suspensus? Quis adeo remerarius erit, ut audeat Deum offendere, cum ante se videat & Paradisum apertum, & infernum es suum dilatantem? multo tamen maius est illo, Deum videre in cruce pendentem. Qui hoc spectaculo non mouetur, nescio sane quae re alia moueri poterit?

TITVLVS QVINTVS.

QVOMODO AD VIRTVTEM

seclandam obligati sumus ratione Iustificacionis nostrae.

CAPVT V.

VID profuisset nobis beneficium Redemptionis, si Iustificacionis beneficium non fuisset subsecutum, quo mediante virtus illius excellentissimi beneficii nobis applicatur? Quemadmodum enim emplastri nullus est usus, si non applicetur vulneri, vel loco affecto: ita nulla fuisset utilitas celestis illius medicinae, si non hoc beneficio mediante fuisset applicata. Quod officium praecipue pertinet ad Spiritum sanctum, cui attribuitur hominis sanctificatio: Ille enim est qui praeuenit peccatorem sua misericordia, & deinde vocat: vocatum vero iustificat, iustificatum dirigit per semitas iustitiae, atque ita perducit cum dono perseverantiae ad finem sui cursus, donec tandem conferat ei coronam gloriae: beneficium enim hoc omnia haec beneficia in se complectitur. Inter omnia haec beneficia primum est illud vocationis & iustificacionis, quod est, cum per virtutem diuini huius Spiritus fractis catenis, ruptisque laqueis peccatorum, homo euadit dominium & tyrannidem Diaboli; a morte ad vitam resuscitatur, e peccatore fit iustus, ex filio maledictionis fit filius Dei. Quod fieri nequaquam potest sine peculiari ope & auxilio diuino; id quod apertis verbis testatur Dominus, cum ait: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit illum*: significans quod nec liberum arbitrium, nec vires humanae naturae hominem a peccatis possunt per se liberare, & ad gratiam perducere, nisi diuina potentia brachium succurrat. D. Thomas in hac verba sic commentatur: Quemadmodum lapis sua natura semper cadit deorsum, nec potest sursum tendere, sine auxilio externo; sic & homo propter peccati corruptelam, (quantum in se est) semper tendit deorsum, hoc est, in amorem & desiderium rerum terrenarum labitur: Si autem erigendus sit, & sursum, hoc est, ad amorem & desiderium supernarum rerum caelestium eleuandus, opus est dextera Excellentissimi, atque auxilio diuino. Hac sententia notanda & obseruanda est; per hanc enim homo venit in agnitionem sui ipsius, & intelligit suae naturae corruptionem, cognoscitque, quam necessaria sit diuini subsidij continua petitio.

Igitur (ut ad propositum reuertamur) homo suis viribus e peccato eripi non potest, & ad gratiam reduci: necessario siquidem manus Domini, quae eripiat, requiritur. Sed quis poterit declarare quanta beneficia alia in hoc vno continentur? Cum enim extra controuersiam sit, per hoc medium peccatum ex anima expelli, quod multa in ea mala generat: quantum erit bonum illud, quod omnia ista mala exterminat? Sed cum consideratio illius beneficii vehementer incitet hominem ad gratitudinem, atque virtutis desiderium, obiter hic exprimam maxima bona, quae secum hoc vnicum bonum solet adferre. Primum per illud homo Deo reconciliatur, & ad amicitiam illius reuertitur. Primum enim & maximum omnium malorum, quae parit in anima mortale peccatum, est, quod hominem Deo facit inimicum: qui cum sit infinita bonitas, super omnia peccatum odit

Iustificatio
quid sit.Nemo suis
viribus po-
test iustifi-
cari
Ioan. 6, 44.

Simile.

Iustificatio
quanta bo-
na secum
ferat.I.
Reconciliat
hominem
Deo.

B 2

& exa-

Psalm. 56.

& execratur. Ideo dicit Propheta; *Odisti omnes qui operantur iniquitatem; perdes omnes qui loquuntur mendacium*, addit præterea, quod *Deus virum sanguinum & dolosum abominatur*. Hoc maximum est omnium malorum, & cæterorum omnium radix & origo; uti è contrario amari à Deo, maximum est bonorum, causa quoque & fons illorum. Ab hoc tam pernicioso malo per beneficium Iustificationis liberati sumus; per quod Deo sumus reconciliati, & ex inimicis amici illius facti; idque non in comuni amicitia gradu, sed in supremo, qui potest inueniri, patris scilicet erga filium. Hanc amicitiam merito commendat Euangelista Ioannes cum dicit, *Videte qualem charitatem nobis dedit Pater, ut Filij Dei nominemur & simus*. Non contentus dixisse quod nominemur, etiam addit, quod sumus: ut humilitas & exigua illa hominum fiducia aperte cognoscat beneficentiam & liberalitatem diuinam? utque cerneremus non esse illud nomen honoris, aut tituli, sed rei potius & facti. Quod si tantum sit malum, à Deo reprobari & odio haberi: quale bonum erit, ab eo diligi, & in illius gratia commorari? Axioma siquidem Philosophorum est, tanto rem esse meliorem, quanto peius est illius contrarium. Ideoque summum bonum sit illud necesse est, cuius oppositum summum malum est; quale esse diximus, si quis Deo sit exosus. Quod si in hoc mundo magni momenti res esse existimetur, si quis apud Superiores suos, ut apud Pontificem, Principem, Regem, aut similes Magnates in honore sit; quæso quid erit, gratiam inuenisse apud summum Principem, supremum Patrem, & altissimum Dominum, in cuius comparatione omnes huius mundi Principatus & dignitates sunt, tanquam non essent; Quæ quoque gratia tanto maior est, quanto magis gratuito datur: certum enim est, quod quemadmodum impossibile est hominem aliquid facere potuisse antequam creatus esset, quo ut crearetur potuisset promereri; (nondum enim tunc aliquid erat) ita etiam extra dubium est, nihil eum, postquam in peccatum lapsus est, facere posse, quo iustificationem mereatur: non quia non est, sed quia malus est, & Deo exosus.

II.
Per iustificationem homo liberatur ab æterno supplicio.

Esai. 66, 24.

Job 10, 21.

III.
Iustificatio interiorat hominem.

Aliud beneficium præcedens illud sequitur, quod hominem liberat à condemnatione supplicij sempiterni: cuius ob peccata sua reus erat. Etenim peccatum facit hominem Deo abominabilem, & nemo potest sine maximo suo damno, extra diuinam gratiam vivere, hinc est ut peccatores relinquentes Deum, qui peccant & contemunt illum, mereantur contemni, & à conspectu Dei submoueri, ab illius consortio, à pulcherrima illius domo extorres: & quia relinquentes Deum amore inordinato diligunt creaturas, æquum est, ut per omnia puniantur, & æterna pena crucientur, cui supplicia visibilia comparata, depicta potius, quam vera esse videntur. Huic tantæ infelicitati accedit etiam vermis ille immortalis, qui semper rodet viscera & conscientiam malorum. Sed quid dicam de societate maledictorum illorum spirituum, & de condemnatis omnibus? quid de obscura & lamentabili illa regione plena tenebris, & confusione disseram? ubi nullus ordo, sed sempiternus inhabitat horror: ubi nullum reperitur gaudium, nulla pax, nulla requies, nulla satisfactio, spes nulla; sed perpetuus planctus & sempiternus stridor dentium, assidua rabies, iugis blasphemia, & æterna maledictio? Ab omnibus his malis liberavit Dominus eos, quos iustificauit, qui omnes postquam ipsi sunt reconciliati, & in gratiam ipsius recepti, liberi sunt ab ista ira, atque à pena illius vindictæ.

Ecce aliud beneficium magis spirituale, quod est reformatio & renouatio hominis interioris, qui per peccatum erat deturpatus, & inordinatus. Peccatum

enim non tantum animam Deo priuat, sed omni etiam spoliatur fortitudine supernaturali, omnibusque diuitiis & donis Spiritus sancti, quibus ipsa erat adornata, compta, & locupletata: mox vero ut gratiarum istarum bonis priuata est, vulneratur, mutilatur, & priuatur etiam bonis naturalibus. Cum enim homo sit creatura rationalis, peccatum autem sit opus factum contra rationem, naturale autem sit, ut vnum contrarium perimat alterum; cõsequens est, ut quanto plus multiplicentur peccata, tanto plus destruantur & perturbentur animæ potentia; non in seipsis, sed in aptitudine operandi. Hoc modo peccata reddunt animam miserabilem, infirmam, pigram & instabilem ad omne opus bonum: promptam verò & propensam ad omne malum ad resistendum tentationibus debilem, & tardam ad ambulandum viam mandatorum Domini. Priuatur etiam illam vera libertate & dominio spiritus: faciuntque captiuam Demonis, mundi, carnis, & propriorum appetituum, atque hoc modo viuunt in captiuitate Babylonica illa & Aegyptiaca duriori. Præterea sensus quoque omnes spirituales animi segnes fiunt, ita ut non audiant voces, atque inspirationes diuinas: non videant maxima mala sibi preparata: non olfaciant suauissimum virtutis odorem, nec exempla Sanctorum pulcherrima; non gustent quam suauis sit Dominus, nec sentiant flagella, nec agnoscant beneficia, quibus ad amorem illius prouocantur; & præter hæc omnia pacem & gaudium conscientie tollunt, feruorem spiritus extinguunt, & hominem relinquunt ruperum, maculat, deformem & abominabilem in conspectu Domini, & omnium Sanctorum illius. Ab omnibus malis istis nos liberat hoc beneficium. Abyssus enim diuinarum misericordiarum non est contenta condonare crimina, & hominem in gratiam recepisse, nisi etiam expellat omnia mala hæc, quæ peccata secum adferunt; reformas, renouansque hominem nostrum interiore. Hoc modo sanat nostra vulnera, abluit nostras fordes, rumpit vincula peccatorum, destruit iugum malorum desideriorum, vindicat nos à seruitute Diaboli, mitigat furorem peruerforum nostrorum affectuum & perturbationum, veramque libertatem, & pulchritudinem animæ nobis restituit: pacem & gaudium bonæ conscientie reddit, viuificat sensus interiores, promptos eos atque idoneos facit ad omne bonum, tardos verò ad omne malum, fortes reddit ad resistendum tentationibus Diaboli, & bonis dicit operibus. Tam denique absolute renouat reparatque interiorem hominem nostrum, cum omnibus suis potentijs, ut Apostolus huiusmodi homines, sic iustificatos, appellet renouatos, & nouas creaturas. Hæc renouatio tanta est, ut cum fiat per baptismum appellatur regeneratio, quando verò per penitentiam, vocetur resurrectio: non solum quia anima à morte peccatorum ad vitam gratia resuscitatur, sed quia quodammodo imitatur etiam pulchritudinem future Resurrectionis. Illud autem adeo verum est, ut nulla lingua humana sufficiens sit exprimere pulchritudinem animæ iustificatæ: solus autem hoc ille nouit Spiritus, qui illam reddit formosam, & templum suum facit, sedemque suam in ea collocat. Quapropter si omnes diuitias huius mundi, omnes eius honores, omnes naturales gratias, omnesque virtutes acquiras, cum pulchritudine & diuitijs animæ iustificatæ conferas, omnia obscurissima, vilissimaque in illius comparatione videbuntur. Quanta enim est differentia inter celum & terram, inter spiritum & corpus, inter æternitatem & tempus, tanta quoque reperitur inter vitam gratiæ, & vitam naturæ; inter pulchritudinem animæ & corporis, inter diuitias interiores & exteriores, inter fortitudinem spiritalem & naturalem. Omnia enim hæc certis terminis sunt circumscripta, temporalia sunt, & oculis corporalibus

Peccata quæ mala faciunt in anima.

1. Cor. 4. & Ephes. 4.

Pulchritudo animæ iustificatæ.

formosa tantum apparent, ad quæ satis est generalis Dei concursus, ad illa verò particularis & supernaturalis concursus requiritur, nec dici possunt temporalia, cum ad eternitatem perducant, nec appellari omnino finita, quia Deum merentur, in cuius oculis tam sunt pretiosa, tantique valoris, vt sua pulchritudine Deum ipsum ad amorem prouocent. Porro cum Deus omnia hæc solo suo auxilio & voluntate posset operari, id facere noluit: sed placuit illi animam adornare virtutibus infusis, & septem sancti Spiritus donis, quibus cum non solum animæ essentia ipsa, sed omnes etiam illius potentia vestiantur, & adornantur diuinis illis habitibus.

IV. Præter omnia hæc diuina beneficia, æterna illa & infinita Dei bonitas aliud adiungit, præsentiam scilicet atque auxilium sancti Spiritus, atque adeo totius sacratissimæ Trinitatis, quæ migrat in animam iustificatam, venitque, vt inhabitet in illa, vt doceat quomodo tantis diuitiis rectè uti possit, tanquam bonus pater, qui non contentus filio diuitias dedisse, addit ei tutorem, qui nouit illas bene administrare. Adeo vt quemadmodum in anima peccatoris habitant viperae, dracones & serpentes, qui sunt multitudo spirituum malignorum, qui domicilium suum in tali anima eligunt, vt Saluator noster apud Matthæum alferit, ita e contrario in animam iustificatam intrat Spiritus sanctus, cum tota Trinitate sanctissima; eiiciensque omnia monstra & bestias infernales, in templum eam sibi confecat, sedemque suam ibi collocat, vt expressè in Euangelio testatur Dominus, dicens: *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Horum verborum virtute omnes Doctores tam Ecclesiastici, quam Scholastici fatentur, ipsum Spiritum sanctum certo & peculiari quodam modo habitare in anima iustificata, distinguentes inter Spiritum sanctum, & ipsius dona: dicentes insuper, non tantum hæc dona à Spiritu sancto dari, sed Spiritum quoque sanctum dare semetipsum, qui intrans in animam hanc, templum eam sibi facit, & habitaculum, sedem in ea collocans suam. Ideoque purgat illam, sanctificat, & donis suis exornat, vt dignum tali inhabitatore sit diuersorium.

Simile. Matthei. 12. Luc. 11. Ioan. 14. 23.

V. Iustificatio nos viuam membra Christi facit.

Fiducia in erando.

1. Cor. 6. 15. Christus honoratur cum in suis honoratur.

Non sufficiunt supradicta beneficia, nisi & aliud mirabile accedat, quale est, iustificatos omnes fieri viuam membra Saluatoris, qui prius erant membra mortua: non enim à capite Christo suas influentias percipiebant. Hinc alia, eaque maxima nascuntur prerogatiua, atque excellentia: hinc enim oritur, vt ipse Dei Filius illos amet, tanquam propria sua membra, & curam illorum habeat non minorem, quam de se ipso; pro ijs non minus, quam pro membris proprijs sollicitus sit, sine intermissione in illos infundat virtutem suam, tanquam caput in sua membra, æternus denique Pater illos benignis oculis intueatur, non aliter, atque viuam membra vnigeniti sui Filij, vnita, & cum illo concorporata, per spiritus illius participationem: ideoque opera illorum sunt grata & meritoria, tanquam opera viuorum membrorum sui Filij, qui operatur in illis omne bonum. Ex eadem dignitate procedit, vt cum huiusmodi iustificati à Deo petunt gratiam, eam summa petant cum fiducia: sciunt enim se illam petere, non pro se tantum, sed & pro ipso Dei Filio, qui in ipsis, & cum ipsis, honoratur. Cum enim negare nemo debeat, quin quod membra faciunt, idem & caput faciat, sequitur, vt cum Christus caput illorum sit, cum quid petunt pro se, idem & pro illo petant. Etenim si verum sit eos (vt Apostolus dicit) qui peccant in membra Christi, in ipsum peccare Christum, & si se persecutionem pati iudicet Christus, cum membra sua persecutionem patiuntur, quemadmodum Apostolo dixit Ecclesiam

Granatens. Opus. spiritual.

eius persequentis; cur miraris frater, si dicam etiam membra honorantur, etiam ipsum Christum honorari? Quod cum ita sit, quantam habebit iustus in oratione sua fiduciam, cum considerat, quod petens gratiam pro seipso, eandem etiam aliquo modo petat ab æterno Patre pro Filio Alius ei estisimio? Nonne verum est, vt cum alicui gratia sit amore alterius, huic principaliter fiat, cuius amore data est: credimus enim quod qui pauperi misericordiam exhibet propter Deum, huic non tantum pauperi, sed & ipsi Deo misericordiam exhibere.

Necdum hæc diuinorum beneficiorum finis est: omnibus enim prædictis beneficijs vltimum hoc subiungitur, ad quod alia omnia ordinantur, ius nimirum, & possessio vitæ æternæ, quæ datur iustificato. Quemadmodum enim immensus ille noster Dominus, in quo summa reuocet iustitia simul & misericordia, omnes peccatores, qui penitentiam non faciunt, æternis pœnis addicit, ita omnes verè penitentes ad æternam vitam assumit. cumque posset homini omnia peccata condonare, illum in amicitiam suam & gratiam recipere, sine gloria sua communionem, facere tamen id noluit: sed hos, quibus pro sua misericordia peccata remisit, etiam iustificauit, quos iustificauit, suos fecit filios; & quos filios fecit hos etiam fecit hæredes, & participes celestis hereditatis suæ, vna cum Vnigenito suo Filio. Hinc oritur viuam illam spem, quæ exhilarat iustificatos in omni tribulatione, propter pignus & arrham infiniti huius thesauri. Etenim etiam videant se angustijs coarctari, infirmitatibus affligi, miseris huius vitæ premi: sciunt tamen non esse con-

VI. Per iustificationem datur vita æterna.

Rom. 8. 18.

2. Cor. 4. 17.

limitate æternam gloriam pondus operari. Hæc itaque sunt beneficia, quæ vnicuique illud beneficium iustificationis in se comprehendit, quam iustificationem B. Augustinus maioris estimat, quam creationem: Deus enim caelum & terram vno solo verbo creauit; vt hominem verò sanctificaret, sanguinem suum fundere, & tanta, tamque varia subire tormenta debuit. Si itaque tot & tanta huic Domino debeamus pro creatione, quanto plura debebimus illi pro iustificatione? quod beneficium quanto maioribus laboribus & afflictionibus comparatum est, tanto magis nos obligat.

Et si autem nemo euidenter scire queat, an verè iustificatus sit, magnas tamen sitæ iustificationis, quilibet potest habere coniecturas; inter quas nequaquam minima est, Vitæ renouatio: quando qui nulle peccata vno die solet perpetrare, iam nullum committit. Qui talis est, memor sit, quam iusto titulo ad tali Sanctificatori seruendum sit obligatus, qui redemit ipsum, & à tot malis liberauit, atque tot bonis cumulauit, quæ huc vsque commemorauimus. Si quis autem in malo adhuc statu hareat, nescio qua re magis illum Deus posset commouere, vt statum illum delectat, quam si ob oculos ipsi statuatur omnia mala, incommoda, & pericula, quæ peccata secum adferunt, & paulo antea à nobis enumerata sunt: nec non & thesaurum maximorum bonorum ipsi ostendat, quæ ex incomparabili beneficio hoc oriuntur.

Coniectura iustificationis.

De multis alijs effectibus, quos Spiritus sanctus operatur in anima iustificata, & de Sacramento Eucharistie.

Quæ hæcenus à nobis dicta sunt, nondum omnia beneficiorum genera complectuntur, quæ Spiritus sanctus operatur in anima hominis iustificata, nec ijs terminis Dei liberalitas circumscribitur. Non enim diuino Spiritui satis est, hominem per iustitiam postquam introduxisse, sed postquam intrauit homo, ab eodem Spiritu adiuuatur, & manu du-

Gratia Spiritus sancti cooperantur.

citur in omnibus vijs eius, donec superatis procello-
maris huius fluctibus, saluus & securus ad portum sa-
lutis peruenit. Postquam enim intrauit Spiritus
sanctus mediante beneficio predicto in animam iustifi-
catam, non sedet ibi otiosus, non enim sufficit illi ani-
mam sua praesentia condecorare, sed & virtute sua
sanctificat illam, operando in illa, & cum illa, quic-
quid ad salutem conueniens est. Sedet ibi tanquam
paterfamilias in domo sua, illam gubernans: sedet
ibi, tanquam preceptor in schola, administrans illam;
tanquam hortulanus in horto suo, colens illam, tan-
quam Rex in regno suo, regens illam, tanquam sol in
mundo, illuminans illam; denique tanquam anima
in corpore suo, dans illi vitam, sensum, & motum non
quidem ut forma in materia, sed ut paterfamilias in
domo sua. Quid itaque beatius, quid optatius, quam
in se hospitium habere talem, ducem talem, socium ta-
lem, gubernatorem, tutorem denique, & adiutorem
talem? qui cum sit omnia, omnia quoque operatur in
anima, in qua commoratur. Praecipue vero tanquam
ignis illuminat nostri intellectum, inflamat nostram
voluntatem, & e terris ad caelum usque exaltat: ipse
tanquam columba nos simplices facit, maseuetos, pla-
cibiles, & omnibus amicos; ipse tanquam nubes refri-
gerat nos, & defendit ab ardore carnis, temperat in-
saniam, furoremque; passionum nostrarum; ipse deni-
que tanquam ventus vehemens mouet, atque inclinat
voluntatem nostram ad omne bonum, segregans il-
lam & abstrahens ab omni inclinatione mala, donec
tandem eo perueniant iustificati, ut exosa sint ipsis
omnia vitia, quae prius amabant; amantque virtutes,
quas prius oderant, uti Dauid id ipsum aperte fateatur
sibi contigisse; quodam enim loco dicit: *Iniquitatem
odio habui & abominatus sum*, & alio loco, *In via
testimoniorum Domini delectatus sum sicut in omnibus
diuitijs*. Ratio erat, quia Spiritus sanctus in animam
illius illustrauerat absinthium rerum terrenarum,
& mel diuinorum mandatorum: in quo vides aperte
omnia nostra bona huic diuino Spiritui deberi; ita ut
si declinemus a malo, ille causa sit, & si faciamus bo-
num, id per illum faciamus: si perseueremus in bono,
per illum perseueremus, & si primum detur pro bo-
no, per illum detur. Constat itaque verissime dictum
ab Augustino, quando Deus remunerat nostra serui-
tia, compensat in nobis sua beneficia; atque ita gratia
pro gratia redditur, cum ipsa merita ex gratia sint.
Sanctus Patriarcha Ioseph non contentus fuit dare fra-
tribus suis frumentum, quod emptum in Aegyptum
venerant, sed praecipit insuper pecuniam in ore sac-
culi recondi, quam apportarent, ut pro frumento nu-
merarent. Eodem modo Dominus noster cum suis
agit, dat enim ipsis vitam aeternam, dat etiam gratiam
& vitam laudabilem, quae cum aeterna vitam licet
comparare. Huc facit quod Eusebius Emisenus ait,
qui ideo colitur ut misereatur, iam misertus est ut
coletur. Homo itaque vitam suam diligenter exami-
net, & consideret (ut idem Doctor admonet) quanta
bona fecerit, a quot malis, adulterijs, rapinis, furtis,
imposturis, sacrilegijs Dominus illum liberauit, &
tunc agnoscat, quam multis modis illi sit obstrictus.
Etenim, ut B. Augustinus asserit, omnia peccata sic
habenda sunt, tanquam dimittantur, a quibus Deus
custodit, ne committantur. Noli igitur, inquit, modi-
cum diligere, quasi a quo modicum dimissum est, sed
potius multum dilige, a quo tibi multum tributum
est. Si enim diligit cui donatum est ne redderet, quan-
to magis debet diligere cui donatum est, ut haberet.
Nam quisquis ab initio pudicus permanet, ab illo re-
gitur, & quisquis ab impudico pudicus factus est, ab
illo corrigitur, & quisquis usque in finem impudicus
est, ab illo deseritur. Quod cum ita sit, quid aliud fa-
ciemus, quam ut clamemus cum Propheta, *Replea-*

tur os meum laude, ut cantem gloriam tuam, tota die
magnitudinem tuam? in qua verba B. Augustinus sic *Augustinus in*
commentatur. Quid est tota die? Sine intermissione; *Psalm. 70.*
in prosperis, quia consolaris; in aduersis, quia corri-
gis. Antequam essem, quia fecisti: cum essem, quia sal-
lutem dedisti; cum peccassem, quia ignouisti; cum co-
uersus essem, quia adiuuisti; cum perseuerassem, quia
coronasti. Ita plane repleatur os meum laude, ut
hymno dicam gloriam tuam totodie.

Offertur hic nobis materia atque occasio non nihil
de beneficijs Sacramentorum (quae quasi instrumenta
sunt nostrae iustificationis) disserendi; atque praecipue
de Baptismo, de lumine dei, atque de gratia, quae in
illo confertur. Sed quoniam de hac materia in alijs *De Eucha-*
locis tractauimus, nihil in praesentiarum amplius di- *ristia.*
cam. De gratia vero gratiarum, & de Sacramento il-
lo omnium Sacramentorum, per quod Deus voluit in
regione hominum habitare, & sese illis quotidie dare
in cibum, & remedium, tacere omnino non possum.
Semel oblatus est in cruce sacrificium & hostia cruen-
ta pro salute nostra; sed in hoc Sacramento quotidie
immolatur in altari pro nostris peccatis. *Quotiescun-* *Marc. 26.*
que feceritis hoc (inquit) in mei memoriam facietis. O *1. Cor. 11.*
salutis monumentum, o sacrificium singulare, o ho-
stia gratissima; panis vitae, suae alimentum, epulum
regale, manna in te habens omnis saporem suauita-
tis: quis te dignis poterit laudare preconijs? quis te di-
gne poterit manducare? quis te debita reuerentia & se-
cundum meritum tuum poterit honorare? Deficit ani-
ma mea, cum de te cogito: loqui de te lingua mea non
potest, nec mirabilia tua iuxta desiderium meum pos-
sum annuntiare. Si benignus ille Dominus hoc bene-
ficiū praestitisset solis innocentibus, & qui vita sunt
integri atque puri, adhuc donum esset inestimabile:
nunc autem quid dicam, cum ut sese illis impartiat,ur,
transire non dedignatur per manus multorum mili-
trorum pessimorum, quorum animae sunt domicilia
Satanae, & corpora vasa corruptionis; quorum vita in
vitijs, & peccatorum sordibus consumitur? Quin etiam
ut suos visitet atque confoletur amicos, coinquina-
tis atque impuris ipsorum manibus non reuocet con-
tractari, sacrilego ipsorum ore sumi, & in faecu-
lentis illorum ventribus sepeliri. Corpus Christi se-
mel venditum est, sed in hoc Sacramento plus mil-
lies, imo quotidie penes venditur. Semel tantum in
hoc mundo illustrum & contemptum est, nunc autem
indefinenter ab istis impuris hominibus vilipenditur
in altari. Semel tantum inter duos latrones a cruce
pendit, nunc autem in hoc Sacramento quasi quo-
tidie conspicitur in manibus peccatorum. Quomo-
do dignè poterimus hunc Dominum colere, qui tot
vijs, modisque salutis nostrae prospexit? Quid retri-
buemus illi pro admirabili hoc alimento? Si famu-
li seruiant suis heris, eo quod ab illis alantur; si mili-
tes per ferrum & ignem ruant, ut hoc modo pericu-
lum mortis euadant: quid non facere debemus nos,
pro isto Domino, qui nobis caelestem hunc cibum ad-
ministrat? Si Deus in veteri Lege tantas poposcit *Deut. 8.*
gratiarum actiones, pro manna quod caelitus Israeli-
tis pluebat, eratque cibis corruptibilis; quas posce-
at nobis pro cibo hoc diuino, qui non tantum incor-
ruptibilis est in se, sed & incorruptibiles facit om-
nes, qui dignè sumunt illum? Si Filius ipse Dei gra-
tias egerit suo Patri pro paucis panibus hordeaceis,
ut in Evangelio legitur, quantas gratiarum actiones
debeant homines pro hoc pane supernaturali? pane
Vitae? pane diuino? Si teneamur ad agendum Deo *Ioan. 6.*
gratias tantas pro nutrimento quo esse nostrum su-
stentatur, quantas illi debemus pro illo, quo bene
esse nostrum conseruatur? Non enim laudamus e-
quum, quia equus est, sed quia bonus est: nec vinum,
quia vinum est, sed quia bonum est: hominem, quia ho-
mo est,

Quomodo se
des Spiritus
S. in ani-
ma iusti, &
quid ibi a-
gat.

S Spiritus
ignis.

Columba.
Nubes.

Ventus.

Psalm. 118, 63.
Ibid. v. 14.

Augustinus in
Psalm. 144. &
Epistol. 105. ad
Sixtum.
Genes. 42.

Euseb. Emis-
sionis. 8. de
Pascha.

Aug. lib. de
Virg. ca. 40.
& libro 2. de
Confessione.

Psalm. 70, 3.

mo est, sed quia homo bonus est. Si tu itaque tot modis obstrictus sis illi, qui te creauit hominem, quanto arctius illi eris obligatus, quod te bonum fecerit? Si tanta illi debeas pro dotibus corporis, quanta pro donis animae debebis? si tanta pro bonis naturae, pro gratia bonis quantae? Si denique tanta illi debeantur, quia te filium Adā fecit, quanta quāto debentur, quia ex filio infelicis Adā in filium Dei conuertit? Multo enim melior est dies in qua nascimur ad aeternitatem (vt ait Eusebius Emillensis) quam in qua nascimur ad huius mundi pericula. Ecce frater, ecce nouum finiculum, ecce catenam nouam, qua vna cum alijs precedentibus cor tuum stringitur, atque obligatur ad virtutem appetendam, & Domino Deo tuo seruendum.

SEXTVS TITVLVS.

AD VIRTUTEM NOS OBLIGARE
inestimabile beneficium diuinae praedestinationis.

CAPVT VI.

Mnibus superius commemoratis beneficijs annumeratur etiam illud Electionis, quod eorum tantum est, quos Deus ab aeterno elegit ad vitam aeternam, pro quo beneficio Apostolus tam pro se, quā pro omnibus electis, illi gratias agit, his verbis: *Benedixit Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in caelestibus in Christo sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate. Qui praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum.* Idem beneficium commendat Propheta Regius cum ait, *Beatus quem elegisti, & assumpsisti: inhabitabit in arvis tuis.* Merito itaque hoc beneficium appellari potest beneficium beneficiorum, & gratia gratiarum. Est gratiarum gratia, quia datur ante omne meritum, ex sola infinita Dei bonitate & liberalitate: qui nulli facies iniuriam, imo dans vniciusque sufficiens adiutorium ad salutē, quibusdam copiosius elargitur suae misericordiae magnitudinem tanquam absolutus & liberalis Dominus suarum diuitiarum. Est etiam beneficium beneficiorum, nō tantum quia ceteris maius est, sed quia ceterorum etiam omnium & causa est, & fundamentum. Cum enim homo electus est ad gloriam, per medium huius beneficii mox Dominus illi alia quoque omnia beneficia, quae ad consequendam gloriam requiruntur, impartitur; quemadmodum ipse per Prophetam testatur, dicens: *In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans.* Non ignorare debes quod ego te vocaui ad meam gratiam, vt per illam obtineas meam gloriam. Apostolus autem hoc apertius dicit, cum ait: *Quoniam quos praeseruauit, eosdem & praedestinauit, conformes fieri imaginis Filij sui, vt ipse sit primogenitus in multis fratribus, quos autē praedestinauit, hos & vocauit, & quos vocauit, hos & iustificauit, quos autē iustificauit, illos & glorificauit.* Ratio illius est, quod Dominus disponens omnia suauiter, & ordinatē, postquam aliquem dignatus est eligere ad suam gloriam, propter illam gratiam, multas alias confert: dat enim omnia quoad primam illam gratiam obtinendam pertinet. Quemadmodum pater qui filium educat, vt vel Sacerdos fiat, vel Doctor, a teneris annis rebus illum Ecclesiasticis assuescere, vel studijs incumbere facit, totumque vitae illius cursum ad finem propositum dirigit: sic & aeternus ille Pater, postquam hominem aliquem ad gloriae suae communionem elegit, eum ad viam iustitiae, quae ad gloriam illam perducit, paternae suae cura dirigit, in ea quae fideliter candidatum suum deducit, donec is ad finem desideratum pertineat. Pro hoc tam antiquo & excellenti beneficio debent gratias agere Domino illi, qui inigne aliquid huius

beneficii in se agnoscunt. Etenim concedamus secretū hoc ab humanis oculis esse absconditum, semper tamen cum indicia quadam iustificationis cognoscantur, etiam signa diuinā praedestinationis vel electionis haberi possunt. Vti enim inter signa iustificationis nequaquam minimum est vitae emendatio: sic inter signa electionis maximum est in vita bona perseverantia. Ille siquidem qui multis iam annis in timore Domini vixit, atque omni studio & diligentia peccata mortalia fugit, pie potest credere quod (vt Apostolus dicit) *confirmabit illum Dominus vsque in finem, sine crimine, in die aduentus Domini nostri Iesu Christi.* & quod vt incepit, sic & finiet. Verum quidem est, neminem de sua perseverantia securum esse debere, cum sapientissimus ille Salomon, postquam plurimis annis pie vixisset, in fine vitae suae defecerit, & turpiter lapsus sit. sed sunt illae particulares exceptiones a generali vsu & consuetudine, qualis est illa, quam ex Paulo attulimus, & quam ipse Salomon docet in suis prouerbijis, dicens: *Prouerbum est, Adolefens iuxta viam suam etiam cum senuerit non recedet ab ea.* Ita vt si studiosus fuerit virtutum sectator in aetate iuuenili, talis etiam sit in senili. Ex his, & similibus coniecturis, quae apud Ecclesiae Doctores inueniuntur, humiliter de infinita Dei bonitate praesumi potest, quod qui talis est, electorum numero sit adscriptus. Quemadmodum enim sperat in bonitate diuina saluandum se esse, sic humiliter praesumere potest se in eorum esse numero, qui saluandi sunt, cum vnum alterum praesupponat.

Quod cum ita sit, perpende quāto rectum o homo, quanto te pignore Dominus teneri sibi obligatum, pro immenso hoc beneficio, scriptum scilicet esse te in libro illo, de quo Redemptor noster Apostolis suis dicit, *In hoc nolite gaudere, quod spiritus vobis subiungitur, gaudete autem quod nomina vestra scripta sunt in libro vitae.* Quam igitur immensum hoc beneficium est amari & ab aeterno electum esse, a quo Deus Deus erat quiescere in suauissimo illius pectore, vsque ab annis Aeternitatis habitum esse pro filio Dei adoptiuo tunc, cum Filius eius naturalis genitus est, in splendore Sanctorum, qui praesentes aderant in diuino illius intellectu?

Attente igitur considera omnes huius electionis circumstantias, & videbis eorum singulas singula esse beneficia, eaque maxima: nec non & nouas obligationes adire. Considera primò dignitatem eius, qui te elegit, qui ipse Deus est, beatus, & infinite diues, qui nec tuis, nec alterius cuiusquam opibus indiget. Perpende quam indignus sit, qui eligitur, si ipse consideres qualitatem & naturam: est enim creatura misera & mortalis, omnibus infirmitatibus, miserijs & paupertati vitae huius subiecta, & poenae infernalis reatum ob alterius, tum ob suum etiam peccatum. Animaduerte tertio, quā excellens sit ipsa electio, posteaquam eligis ad finem tam sublimem, quo maior alius esse non potest: hoc est, vt sis Dei filius, heres regni illius, & particeps illius gloriae. Attende quarto, quā est haec electio gratuita, cum sit (vt diximus) ante omne tuum meritum, ex solo beneplacito diuinā voluntatis, & (vt Apostolus dicit) per gloriam & laudem liberalitatis Dei, & illius gratiae. Beneficium autem quo magis gratuitum, tanto magis tenet hominem obligatum. Quinto videnda est antiquitas huius electionis; non enim incepit cum mundi constitutione, sed multo est ipso multo antiquior: imo ipse Deo coaeternus est, qui quemadmodum ab aeterno est, sic ab aeterno dilexit suos electos, vsq; huc diligit diligetq; in posterum, quos oculis paternis & vere benignis inuuetur, memor semper ad quam eximij ipsos boni praesinuuit & praedestinauit. Consideranda sexto est raritas beneficii illius: postquam

Perseuerantia in bono signum electionis.
1. Cor. 13.

Reg. 11.

Prouerb. 22, 6

Luc. 10, 20.

Circumstantias in electione consideranda.
I.

II.

III.

V.

VI.

quam inter tot barbarorum hominum nationes, & in tanta damnatorum multitudine Dominus voluerit te ad tam beatam sortem vocare, vt esles in numero eorum, qui ad aeternam vitam electi sunt. Ideoque te separauerit a massa corruptionis generis humani, condemnata propter peccatum: teque ex fermento corruptionis in panem Angelorum commutauerit. In hac consideratione pauca inueniuntur, quae scribi possunt: multa vero quae possunt animo perpendi, vt possit esse gratus Domino pro particularitate huius beneficii, quod tanto maius est, quanto minor est numerus electorum, & maior eorum qui damnandi sunt; quorum numerum (vt Salomon affirmat) est infinitus.

Ecclesi.

Quod si nihil horum te moueat, moueat saltem magnitudo impenfarum; quas liberalissimus Dominus huius beneficii ratione facere determinauerat. quales sunt & vita Vnigeniti sui Filij, & sanguis illius in causa huius beneficii effusus, vt qui ab aeterno decreuerat, eum in mundum hunc mittere, vt esset diuinae huius determinationis executor. Quod cum ita sit, ecquod tempus erit prolixum satis & sufficiens, ad considerandum tantam Dei misericordiam? Quae lingua poterit vnquam satis illam effari? quod cor illam perfecte sentire & gustare? quibus denique obsequi illa poterit compensari? quo cum amore homo ad istud diuinum amorem respondebit? quis erit tam ingratus, qui recusabit iam tandem amare illum, a quo ab aeterno adamatus est? quis volet hic pro quouis alio amico permutare? Etenim cum in Scripturis sanctis tantopere laudetur, & in tanto habeatur pretio amicus multorum annorum, quis vellet possessione & gratiam antiquissimi huius amici omnibus amicis mundi mutare? & si praescriptio, vel possessio temporis, cuius non habetur memoria, auctoritatem & ius det illi, qui non habet quid faciat hac possessio aeterna, qua Dominus nos possedit, vt periculum istius amicitiae pro suis reputetur? Ex his liquet nulla in hoc mundo inueniri bona, quae sint bonis his mutanda, nec esse mala tanta quae amore horum bonorum non sint perferenda.

Ecclesi.

Quis quaso tam stupidus & inconsideratus esse posset, qui reuelatione diuino edoctus, hominem aliquem medicum per plateas ostiatum stipem sibi quaerentem, hoc modo esse a Deo praedestinatum, vt terra quam pedibus ille suis calcavit, non velit osculari? non illi cedere? non genua summa cum humilitate flectens bene illi precabitur, & his verbis gratulabitur: O te felicem, o beatum te, tunc es vnus e felici illo electorum numero? tunc exultabis in beatis illis Angelorum choris? tunc cantabis celestem illam musicam? tunc perpetuum illud regnum possidebis? tunc coruscantem illam Christi faciem, eiusque sanctissimam Matris contemplaberis? O felix dies ille, in quo tu natus es; multo autem felicius ille, in quo mundo morieris: tunc enim incipies viuere vitam aeternam. Felix panis, quo tu vesceris; beata terra, quam tu calcas; sustinet enim illa thesaurum incomparabilem. Beata tribulationes quas pateris, & egestas quae te premit. illa siquidem tibi viam aperit, quae ducit ad vitam eternam. quae calamitatum & tribulationum nubes erit tam densa, quae tanta spe non disperebit?

Apostrophe ad mendicem, sed electum.

Hec & similia verba sunt, quibus hominem quempiam, quem certo praedestinatum sciremus, compellamus. Etenim si Princeps quispiam magni regni futurus haeres per viam aliquam transeat, omnes incolae relicti adibus ad locum hunc confluunt, vt conspiciant illum, & admirantur beatam illam (secundum opinionem mundi) sortem quae inueniunt illum manet, eo quod regni heres natus sit; quanto igitur magis admirari debent homines beatissimam sortem hanc? natum nimirum hominem, & sine suo merito electum,

Simile.

non vt sit Rex temporalis in hoc mundo, sed vt regnet in caelo cum ipso Deo, & beatis illius in seculum secula? Ex his itaque rebus, mi frater, facile cognoscere licebit, ingens illud vinculum, quo electi omnes propter hoc beneficium Domino & Electori suo sunt obstricti, a quo beneficio nemo se putet exclusum, modo velit facere officium suum, & ipse sibi deesse nolit: imò satagat per bona opera (vt B. Petrus monet) certam facere suam vocationem, & electionem: certi enim sumus, quod qui facit hoc saluabitur: scimus etiam quod fauor & gratia diuina nunquam aliquem destituit, nec quaequam destituit in posterum. Nos itaque cum duarum istarum veritatum certitudine in operibus bonis perseveremus, & de numero illo felici & beato Electorum nos esse speremus.

SEPTIMVS TITVLVS.

HO MINEM AD VIRTUTEM SE-

Etandam obligari ratione primi quatuor suorum. nouissimum, quod est Mors.

CAPVT VII.

Inguis quidem praedictorum hominem merito ad seruandum Domino Deo suo, cui tot nominibus & rationibus est obligatus, permouere deberent. Sed quia maior pars hominum plus mouetur premio seu mercede, quam iustitia debito, hoc est, (vt alij loquuntur) plus utilitate, quam honestate, nos operam pretium facturos existimauimus, si praedictis maximas utilitates, quae Virtuti promittuntur, tam in praesenti, quam in futuro, subiiciamus. Initio vero dicemus de duabus inter reliquas praecipuis, vt sunt gloria, quam per virtutem consequimur, & poena, quam per eam euitemus. Isti sunt remi duo, quorum beneficio periculum procellosi maris huius enauigamus: haec duo sunt calcaria, quibus incitatur ad vitam vitam huius cum celeritate percurrendum. Hinc est, vt B. Franciscus in sua Regula, & B. Dominicus in sua, afflati ambo vno eodemque spiritu, iisdem verbis suis posteris diuini verbi praconibus praecipiant, nihil vt praedictent, praeter virtutes & vitia, praeter gloriam & poenam: illam, vt doceant bene viuere; hanc, vt moueant ad bene viuendum. Est & Philosophorum opinio, & communis sententia, duo aequipondia, quibus horologium humanae vitae mouetur, esse premium & supplicium. Tanta enim est nostra voluntatis miseria, vt nemo virtutem nudam appetat, cui non est ad iuncta poena, vel quae utilitate quadam non compensatur. & quia nec supplicium nec premium aliquod potest excogitari aeterna illa gloria, perpetuaque poena maius, nos de his in praesentiarum agere decreuimus, quibus alia duo premitimus, eo quod ordine sunt priora. Mortem scilicet & vniuersale iudicium, singula siquidem illorum bene considerata, quibus diuini magnos habent stimulos ad virtutes nos incitandi, & a vitis deterrendi, iuxta illud Sapientis, *Memorare nouissima tua, & in aeternum non peccabis*, per nouissima intelligens quatuor illa paulo ante a nobis commemorata, de quibus deinceps secundum propositi nostri tenorem differemus.

Democrit. Plin. lib. 2.

Enumeratio eorum, de quibus dictum est, vt sit. Ecclesi. 7. 40.

De morte igitur, quae in nouissimorum numero prima est, initium faciemus: quae tanto ad mouendos animos est potentior, quanto est certior, vniuersalior, & familiarior. Potissimum vero si consideremus particulare iudicium vitae nostrae vniuersae, quod in illa pronuntiabitur; quod in illo vniuersali non mutabitur, quod enim in hora mortis dabitur, idem ratum erit semper. Quam autem seuerum erit hoc iudicium, & quam stricta, quae illic exigetur, ratio, nolo ex meis verbis discas, sed ex historia, quam B. Ioannes Climacus, oculatus testis commemorat, quae sane vna est ex terribilioribus, quas vnquam memini me legisse. sunt autem Climaci verba haec. Non omittem etiam

Ioan. Clim. in scala paradisi gradu 6.

Solitarij

Terribilis
historia.

Solitarij illius, qui in Cl. reb. habitabat, referre historiam. Hic cum diutius negligentissime vixisset, nullaque anima suae curam penitus haberet morbo rãdem comprehensus, ad extrema deductus est. Cumq; iam corpore perfecte migrasset, post vnam horam in seipsum rediit. Orauitque nos omnes, vt inde protinus abscederemus, & celle aditu lapidibus obstrcto, permansit intus annis duodecim: nulli omnino quicquã loquens, nec aliud quicquam præter panem & aquã degustans. Sedens ea tantum, quæ in excessu viderat, attonitus voluebat, atque in his adeo fixo semper erat cogitatu, vt nunquam iam vultum immutaret; sed semper sic attonitus perdurans, vim lachrymarum feruentium tacitus profunderet. Cum verò iam mortuus esset proximus, rupto & patefacto aditu, ingressi sumus. Cumque ab illo doctrinæ verbum supplices inquireremus, hoc ab illo tantummodo audiuius: Ignoscite mihi. Nemo qui reuera mortis memoriam agnouerit, peccare vnquam poterit. Nos verò nimis mirati sumus, intuentes eum, qui prius tam negligens fuisset, ita repente mutatum, ac beatissima transformatione alterum effectum. Hactenus Climacus, qui præsens his omnibus interfuit, & quæ vidit literis suis testatur. Ita vt nemo de facto hoc (est incredibile quibusdam videri possit) dubitare debeat: præsertim cū testis sit & verus, & fidelis. In hac autem historia plurima sunt, quæ merito timere debemus; considerantes vitam, quam Sanctus ille duxit, & multo plus visionem quam vidit, vnde modus ille viuendi profluxit, quem deinceps tota vita obseruauit. Hæc itaque satis superque probant, verum esse Sapientis dictum, *Memento mori non summa tua, & in æternum non peccabis.* Age igitur si hæc consideratio hominem tam tenaciter à peccato retrahat, percurramus obiter ea, quæ de morte dici solent, vt insigne id bonum consequamur.

Ecclesi. 7, 40.

Memento itaque, mi frater, Christianum esse te, & hominem: quia homo es, certus es te moriturum: quia Christianus es, certus es te rationem vitæ tuæ, postquam obieris, redditurum. Hic fides quam tenemus & profitemur omni & dubium excludit: & sic esse docet nos experientia, quæ quotidie in oculos nostros incurrit. Ita vt nemo inanimis sit à calice hoc, sed omnes eum bibere debent, siue Papa, siue Rex, siue qui sit alius. Dies aderit aliquando, quo viues manẽ, vespere verò non viues. Dies aliquando veniet (quando autem venturus sit, an hodie, an verò cras, omnino incertum est) in quo tu ipse, qui modò legis hæc, quæ nos referimus, sanus & robustus vitam tuam longitudine desideriorum, & dies multitudine negotiorum tuorum dimetiens, videbis te in lecto decumbentem, & candelam in manu habentem, terribilissimæ mortis telum & sententiam in vniuersum genus humanum latam, à qua non potest ad alium iudicem prouocari, expectantem. Maxime verò considerandum, quàm hora illa sit incerta; solet enim illa ferè venire, quando minus expectatur, & cum homo in omnibus securus de illa non cogitat, sed suis negotijs & occupationibus huius vitæ intentus, de longiori vita bene transigenda inuit rationes. Quam ob causam dicitur quod tanquam fur in nocte venit, qui tunc venire solet, cum homines altum dormiunt, securi sunt, & nihil minus quàm de furto sibi imminente cogitant.

Certa mors,
horæ incerta.

1. Thes.

Morbis

Simile.

Priusquam mors veniat, grauis infirmitas præcedit, quæ consideranda est cum omnibus suis accidentibus, doloribus, molestijs, fastidijs, angoribus, tympis, decoctis, suffusionibus, catapotijs, gargarismis, alijsque medicamentis, noctibus etiam longis, quæ isto tempore multum tædij, molestiarum plurimum adferunt: quæ omnia disponunt & ad mortem viam sternunt. Quemadmodum enim qui castrum vult expugnare, primò ruinam maioribus tormentis sternit; inde oppugnat, inuadit, & occupat: sic autem mortem grauis

infirmitas præmittitur, quæ ita impugnat naturalem fortitudinem, vt nullam vel diuinam, vel nocturnam quietem homini permittat: sed concutiat sine intermissione cuncta præcipua corporis membra; ita vt anima diutius castrum suum defendere, nec ipsa in illo queat conservari: quare corpus relinquit, & elapsa fugit, atque alio commigrat.

Sed cum eò iam infirmitas deuenit, quodd aut ipse infirmus, aut medicus incipiat dubitare, & de vita desperare, o Deus, quæ angustia, quæ pressura, qui angores miserum cor tunc cruciant, lancinantque? Tunc enim animo vitæ præcedentes series; tunc relinquendarum omnium rerum, quas hic dilexit, vxoris, filiorum, amicorum, parentum, diuitiarum, honorum, titulorum, officiorum, aliarumque, quæ vnà cum vita ipsa esse desinunt, imagines representantur. Post hæc vltima ingruunt accidentia, quæ cum ipsa morte sunt coniuncta: quæ præcedentibus multa sunt maiora, signa mortis instantia. frons obduratur, cutisque eius distenditur, vnde & sudor frigidus erumpit: pupillæ oculorum caligant, contabescunt, & intolerabili penarum angustia circum torquentur: aures surdescunt, natus subsidet, nares replentur putredine, vultus liuescit, os contrahitur, lingua lutescit, nec amplius officium facit: gustus perit, labia pallescent, anhelitus ex profundo pectore sese resolligens deficit, manus frigescunt, ungues nigrescunt, pulsus languidus & minimus, sed creberimus, modò sese intermittit, modo formicat, pedes inter moriuntur, & naturalè suum calorem amittunt. Quid multis? tota caro vertitur ad corruptionem, & omnia membra, sensusque omnes, ob præproperam separationem perturbantur. hoc modò debet homo in exitu suo ex hoc mundo labores & dolores aliorum, per quos in hunc mundum intrauit, compensare: perferens dolores in excessu, quos pertulit mater cum illum parturiret. Atque ita insignis est egressus & ingressus hominis in hunc mundum proportio. vterque enim doloribus plenus est, nisi quod ingressus dolores alterius, proprios verò habeat egressus.

Signa mortis
instantia.

Ecclesi. 10.

Dum homo in hac fluctuat angustia, subito mortis adest agonia: representatur memoria vitæ terminus, horror sepultura; infelicitas corporis, mox esca vermibus futuri: maxime verò anima, quæ nunc adhuc in corpore manet, sed post horam vnã aut alteram ab illo separata nescit ecquod habebit hospitij. Tunc præsens adest iudicium Dei arbitraberis: tunc coram videbis omnia peccata tua, quæ te accusabunt ante diuinam iustitiæ tribunal: tu tandem serò agnosces quàm turpia fuere crimina, quæ tu tam facile commisisti: tunc multis diris & execrationibus male precaberis diei, in qua peccasti; voluptatibus etiam & delectationibus maledices, quare ad peccandum suis blanditijs inuitarunt. Nō poteris in illa hora te ipsum tuamque leuitatem satis admirari, qui ob res tam inanes & nullius momenti (quales erant illæ, quas inordinato amore soles diligere) in periculum tam intolerabiles dolores patiendi te coniecisti; quorum dolorum in illa hora tristissima non exiguum facies experimentum. Transcuntibus enim voluptatibus & appropinquante iudicio illarum, id quod per se exiguum erat antea, & nunc esse desinit, nihil esse videbitur: quod verò per se magnum est, & præsens instat, maius etiam quam est esse arbitraberis; eò quod manifeste cum omnibus circumstantijs tandem illud agnosces. Cum itaque videbis quod ob res adeo vanas & leues, ne dicam turpes, nunc tantis bonis frustraberis, & huc illuc oculos voluens, ab omni te parte circumdatum angustijs & tribulationibus cernes, (vitare siquidem diutius non poteris, penitentia nec locus, nec tempus vllum erit, numerus dierum tuorum ad summum venit: non te poterit iuuare, quos amorem tam inordinato dilexisti: multo minus idola, quæ tu adorasti.

Periculum,
in quo est
mori turis.

Amos 8, 9.

tu adorasti; quid dico iuuare non poterunt? imò quæ maximè dilexisti, & quæ maiori apud te in pretio fuere, hæc tunc te maximè cruciabunt die mihi quæcū in hoc te periculo relictum videbis, quæ tibi mens, quis animus erit? quò vades? quid facies? quem inuocabis? reuerti ad vitam erit impossibile, exire erit intolerabile; manere in vita non dabitur: quid igitur facies? *In illa die* (inquit Dominus per Prophetam) *occidet Sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis, & conuertam festiuitates eius in luctum, & omnia cantica eius in planctum: & ponam eam quasi luctum unigeniti, & nouissima eius quasi diem amarum.* O horrenda verba, ô sententia durissima quæque corda concutiens. *In illa die*, inquit, *Occidet Sol in meridie*: In illa enim hora proponetur peccatoribus multitudo criminum suorum, videntes quæ diuinam iusticiam vitæ suæ filum abrumperet: quidam eorum tanto timore & tremore concutientur, ita omni spe & fiducia destituentur, quod existimabunt sese reprobos esse, & à misericordia diuinæ penitus exclusos.

Timor potentissima animi perturbatio.

Elto, sunt adhuc in meridie, hoc est, sunt adhuc in vitæ curriculo (quod tempus adhuc merendi est & demerendi) tamen sibi ipsis persuadebunt, non superesse tempus aut locum merendi; sed omnes meritorum aditus præclusos & obstrictos esse. Potentissima animi perturbatio timor est, qui parua quæque magna sibi fingit & absentia quæque tanquam presentia semper exhorret. Id si exiguis alicuius rei timor faciat, quid non poterit verus ille timor, de tam metuendis & capitalibus periculis conceptus? Superfunt illi quidem adhuc, & in hac vita in medio amicorum suorum constituti sunt: nihilominus existimant se dolores & supplicia damnatorum iam quasi experiiri. Vno eodemque tempore & viuos se & mortuos esse putant: & dolore presentium quæ relinquenda sunt correpti, ventura mala, quæ timent sentire incipiunt. Beatos esse illos iudicant, qui in hoc mundo relinquantur, & ex hac inuidia noua doloris crescunt rationes. Occidit igitur illis tunc sol in meridie, cum quacumque in partem oculos voluerit, vbique ad cælos ipsis occlusos esse aditus videbunt, nec lucis aliquis radius apparebit. Nam si ad misericordiam Dei respiciant, indignos sese arbitrabuntur, quorum Deus misereatur: si ad diuinam iusticiam confugiant, ab ea sibi dira supplicia parari suspicabuntur: hucusque diem suum fuisse, nunc autem diem Domini imminere, imò iam iam incipere putabunt. Si ad memoriâ reuocent vitam præteritam, ea tota ipsos reprehendit: si præsens tempus intueantur, vident sese iam mori: si tempus paulò post adfuturum, iudicem pro tribunali sedere vident, & se vt iudicentur expectari. Tot verò trepidandi causis circumdati, quid facient? quo vadent?

Quæpius incunda videbantur, in morte acerba sunt.

Pergit Propheta, & tenebrescere faciam terram in die luminis, id est, ea quæ te prius solebant suauiter oblectare, nunc te maximè cruciabunt, & intolerabilibus dolorum stimulis animum tuum lancinabunt. Iucundum sanè est homini viuenti & incoluui filios videre, amicos frui, rem domesticam administrare, diuitias habere multas, & quæcunque desiderat animus cum voluptate possidere. Tunc verò omnis ea voluptas in dolorem conuertetur. Omnia enim prædicta hæc tormentis acerrimis miseram conscientiam excarnificabunt, eruntque frætex pungentes amatores suos. Naturale est, vt quemadmodum possessio atque præsentia rei quam amamus nos exhilarat, sic eiusdè absentia tristitiam adferat & dolorem. Hinc filij morientis patris fugiunt præsentiam, & pia coniunx à mariti in extremis constituti facie sese abscondit, ne dolores eius augeat sua præsentia. Quamuis autem animæ à corpore mox separanda in ignotam sit proficiscendum regionem, viaque inter longa æquæ, &

periculosa, immensus tamen dolor non permittit humanitatis & ciuilitatis oblectare terminos, neque cōcedit iter ingressuræ, ante abitu amicum suis valedicere. Si aliquando tu lector in hanc arenam descendis, intelligis sanè per omnia ne vera dicere: si verò nunquam in hoc periculo inuentus sis, crede saltem ijs, qui harum rerum fecerunt experimentum. Etenim *qui nauigant mare* (vt Sapiens ait) *enarrant eum pericula.* Eccli. 43, 26.

Si itaque tanta & talia sint, quæ separationem hanc luctuosam præcedunt, quanta & qualia puras erunt ea, quæ subsequuntur? si tale sit profectum & vigilia, qualis erit festiuitas ipsa, diesque solennis? Statim enim post mortem sequetur ratio, quam iustissimus ille Iudex ab anima postulat, quæ quam impensè metuenda est, nolo te ab hominibus mundi huius discere, qui quemadmodum in Ægypto, id est, regione tenebrarum habitant, ita in maxima cecitate & non ferendis viuunt erroribus. Volo autem te hac in re Sanctos cōsulare, qui habitant in terra Gessen, in qua semper lux veritatis fulget, & ipsi docebant te non tantum verbis, sed etiam exemplis, quantopere hæc ratio est metuenda. Sanctissimus erat sine dubio Rex Dauid, nihilominus tam ingens eius erat timor, quæ memor huius rationis reddenda concipiebat, vt in oratione sua ad Domitium diceret: *Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine; quia non iustificaberis in conspectu tuo omnis viuens.* Sanctus erat Arsenius, qui tamen cum moreretur cepit flere, & eum in modum trepidare, vt ista illius trepidatione admoniti, qui circumstantibus eius discipuli, interrogarint eum dicentes, Quid fles Pater? quid trepidas? nūquid & tu times? quibus ille respondit: In veritate timeo, & iste timor, qui nunc mecum est, semper in me fuit, ex quo factus sum Monachus. De B. Agathone referunt historice, quod moriturus tres dies oculos apertos habuerit, nec eos mouerit. Fratres autem tangentes eum, dixerunt, Vbi nunces Abba? At ille dixit, In conspectu iudicij Dei sto: dicunt autem ei fratres? Nunquid & tu times? quibus ille respondit: Interea quantum fuit ad virtutem meam semper consideravi, vt mandata Dei mei facerem. Sed homo sum, & vnde scire possum, si opera mea Deo placeant? Cui fratres dixerunt, Non confidis in opera tua, quia fecundum Deum sunt? at ille respondit, Non confido in conspectu Dei; quia aliud est iudicium Dei, & aliud hominum.

Ratio exigenda a nobis.

Hebr. 9.

Exod. 19.

Psalm. 142, 2.

Arsenius. In vitis Patrum parte 2. §. 133.

Agathon ibid. §. 51.

Ioan. Clim. in scala paradisi gradu 7.

Stephani monachi horrendum exemplum.

Regum. 19.

apertis quæ

Notandum.

apertisque oculis ad dextram atque ad sinistram partem lectuli circumspiciebat, & quasi rationem quidam a se exigere, cunctis qui astantibus audientibus, aiebat; aliquando quidem ita; Sic reuera est: sed pro hoc tot annis ieiunavi. Aliquando verò; Non certe, sed mentimini, hoc non feci. Deinde rursus; Ita verè est, hoc ita est, sed fleui, sed ministraui. Ac rursus; Verè me accusatis. In quibusdam etiam aliquando aiebat. Ita sanè, & quidem ad hæc quid dicam non habeo, nisi quod Deus misericors sit. Et erat certè spectaculum horrendum & terrificum, inuisibile illud, fœuissimumque iudicium, in quo etiam (quod terribilius est) & quod non fecerat illi obijciebant (me miserum) quietis ac solitudinis sœcatori: in nonnullis verò peccatorum suorum, quid ad hoc respondere posset, se non habere dicebat, qui iam fere quadraginta annis Monachus fuerat, & lachrymarum gratia habuerat. Quidam verò mihi veraciter affirmaverunt, quod hic, dum esset in eremo, leopardum quoque ex manu sua nutrebat. Hic ipse tamen, cum adeo infestè ratio à se exigere, carne solutus est: quod iudiciū, quis terminus, quæ sententia, quis rationis eius finis fuerit, incertum penitus relinquens. Huc vsque verba Climaci: quæ abundè satis declarant, quàm vehementer animæ & corporis separationem timere debeant homines inconsiderati & negligentes cum etiam ipsi Sancti tam metuenda in illa deprehenderint.

Quare Sancti metuant in morte. Greg. lib. 4. Moral. c. 2.

Dionysius Carthus. sent. c. 11.

Greg. lib. 11. Moral. c. 21. Lib. 24. Moral. cap. 7.

Nota.

Quod si quis interroget, quare Sancti in hoc periculo constituti, tanta cum trepidatione metuerunt; huic respondet D. Gregorius lib. 4. Moralium, his verbis: Electorum mens, cum eorum quæ egit reminiscitur, grauiter iudicii pauore terretur. Iam se perfectè conuertit; sed adhuc se perfectè in securitatem non erigit, quia dum quata sit districtio extremi examinis pensat, inter spem formidinemque sollicita trepidat: quia Iudex iustus veniens, quid de perpetratis reputet, quid relaxet, ignorat. Non enim ideo securi sunt, si exterius in opere lapsi non sint: sed & solliciti sunt de cogitationibus, quibus mens subinde pulsatur. Nā quantum agere possunt ne exterius labantur in opere: tantum interius agere nequaquam possunt, ut nūquam labantur in cogitatione. Sape ergo electis etiam nolentibus in cogitatione surripitur, quod in se quidem solerter inspicunt, & ante Dei oculos quanti sit reatus attendunt. Et cum de his omnibus semper districta iudicia pertimescant, tunc tamen hæc vehementer metunt, cum ad soluendum humanæ conditionis debitū venientes, districto iudici appropinquare se cernunt. Et fit tanto timor acrior, quanto & retributio æterna viciniore. Ante oculos autem cordis nihil inane tunc transuolat de phantasmate cogitationis: quia subductis è medio omnibus, se & illum tantummodò considerant, cui appropinquant. Crescit paor vicina retributione iustitiæ, & vrgente solutione carnis: quanto magis districtum iudicium iamque quasi tangitur, tanto vehementius formidatur. Et sic, quæ sciunt, nunquam se prætermisisse meminerunt, formidant tamē illa quæ nesciunt: quia videlicet semetipsos diiudicare & comprehendere omnino non possunt, atque vrgente exitu, terrentur subtiliori metu. Neque enim tunc cuiuslibet anima immerito terretur, quando post pusillum hoc inuenit, quod in æternum mutare non possit. Hactenus omnia sunt Gregorij.

Si itaque tanta cum ratione iudicium hoc timeant ipsi viri sancti: quid non facere meritò debent illi, qui non sunt tales? imò qui maiorem vitæ suæ partem in vanitatibus huius mundi sœcandis cōsumperunt? qui toties Deum offenderunt? qui vsque huc negligentissime vixerunt; qui nullam salutis vnquam rationem habuerunt? qui vt in hac hora preparati essent, nulla sollicitudine tacti fuerunt? Si iustus tanto-

pere metuit, peccator quid faciet? quid faciet virgula deserti, vbi concutietur cedrus Libani? Si iustus (vt ait B. Petrus) *vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt?* quid in Babylone tutum, si Hierusalem manet scrutinium?

Dic mihi quæso, quid tibi videbitur de illa hora, quando ex hac vita descendens, diuinum illud iudicium intrabis solus? nudus? pauper? sine aliquo causæ qui tuæ patrocinetur? præter opera tua bona quæ fecisti? & sola tua conscientia comite? erit autem tribunal illud rigidum & seuerum nimis, vbi non agetur de vita, vel morte temporali, sed æterna. Et si in reddenda ratione totus debitis oppressus inueniaris, heu, quæ horribiles erunt animi tui dolores, & angustie? O quæ confusus eris, & frugifera penitentiæ plenus? quam consilij omnis inops eris, omnique solatio destitutus? Magna profectò inter Principes Iudæ fuit perturbatio, cum victoriosus ensis Sefac Ægyptiorum Regis in omnibus plateis Hierusalem defauebat; cum ex pœna & supplicio præterita sua crimina, veteresque suos errores agnouerunt. Sed nulla est comparatio inter confusionem illam, & hanc, de qua nunc agimus. In illa autem hora quid peccatores facient? quò se vertet? quis illos defendet? nihil proderunt illic lacrymæ; iteris illic omnis erit penitentiæ; in illa hora nec orationes exaudientur, nec vllæ valebunt promissiones; aut fidei iussiones vllæ acceptabuntur. Vltimum vitæ momentum cum effluxit, iam non est penitendi tempus amplius. Quod si prædicta locum nō inuenerint, multò minus diuitiæ, nobilitas, & honores mundi iuuabunt: ait enim Sapiens, *Non proderunt diuitiæ in die ultionis: Infamia autem liberabit à morte.*

Cum autem infelix anima tot angustijs circumseptam sese videbit, quid faciet? quid dicet? quibus verbis casum hunc suum lamentabitur alijs, quam quibus olim vsus est Propheta, cum diceret, *Circumdederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me: dolores inferni circumdederunt me, præoccupauerunt me laquei mortis.* Heu me miserum, quis circulus iste, in quem me peccata mea miserunt? quomodo subitò, & nihil minus opinantem me hora hæc inuoluit? quomodo in me irruit, nihil minus de ea cogitantem? Quid mihi nunc profunt honores? dignitates meæ quid iuuant? quid omnes amici mei? quid serui adferent nunc mihi vtilitatis? quem nunc ex omnibus diuitijs & bonis quæ possidere soleo fructum percipiam? nunc enim angulus septem pedum mihi satisfacet, & angustio sepulchri domicilio vilissimoque; linteamine contentus esse debeo. Sed quod omnium pessimum est, diuitiæ, quas tantis sudoribus collasi, hic remanebunt: alij fruuntur illis, & consumunt eas in delicijs, sola peccata quæ commisi in colligendis illis me committantur, vt pœnas condignas pro ijs sustineam. Quid faciam nunc de omnibus voluptatibus & delectationibus meis, cum ipse quidem transierint, solæ autè faces in fundo mihi remaserint, quales sunt scrupuli & remorsus conscientiæ, qui spinarum instar pungunt, miserum cor meum lancinant, & perpetuis tormentis cruciabunt? O stuporem non ferendum, o meam vecordiam mille diris deuouendam: qui fieri potuit, vt temporis huius immemor, ad præsentis calamitates euitandas me non preparauerim? Quoties huius diei admonitus sum, sed surdis auribus omnia consilia tranſiui? Heu me, cur disciplinam non recepi? cur magistris meis non obediui? nec in pretio habui verba eorum, qui me docebant? Impiè vixi in medio Ecclesiæ, & in populo Dei omni me peccatorum genere coinquinavi. His & similibus nanis infelicem suā sortem deplorabunt peccatores; hæ meditationes eorum, hæ considerationes, & confessiones erunt.

Ne tu autem miserrater, in similes angustias incidas,

1. Pet. 4. 18.

1. Paral. 12.

4. Reg. 25.

Nihil valet in hora mortis.

Prouerb. 11. 4.

Lamentatio peccatoris.

Psalm. 17. 5.

Prouerb. 5.

das, oro te; vt summa cum animi intentione praedicta omnia discutias, examines, & saepius repetita vbique & semper tibi proponas: inter alia verò tria potissimum alta mente & fideli memoria reponas: quorum primum est, vt consideres magnitudinem poenae, quam senties in hora mortis, propter multitudinem peccatorum, quibus diuinam bonitatem offendisti: secundum, vt diligenter perpendas, quanto cum desiderio tunc optabis sic vitam tuam fuisse institutam, vt in ea hora Deum posses habere tibi propitium: tertium, vt memineris quantam, & quam asperam tunc lubens subires poenitentiam, si tempus tibi concederetur. Vtue itaque nunc sic, quemadmodum in illa hora te vixisse cuperes.

OCTAVVS TITVLVS.

HOMINEM AD VIRTUTEM AP-

petendam obstringi ratione secundum nouissimi sui
quod est Iudicium finale.

CAPVT VIII.

OST mortem sequitur iudicium particulare singulorum, & post illud vniuersale omnium: quando implebitur illud, quod dicit Apostolus. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat quisque propria corporis prout gessit, siue bonum siue malum.* Quia verò de horribilibus signis, quae iudicii hoc praecedent, de quae historia illius alio loco tractauimus: hic tantum de rigore strictae rationis, quae nobis in hoc iudicio exigetur, & quid post sententiam hanc sequetur, agemus; vt videat homo, se non inuitari tantum ad virtutem, sed potius trahi & vrgeri. Primo itaque considerandum est, inter ea, quae B. Iob admirabatur, vnum esse id quod est homo creatura tam fragilis sit, Deus tamen tam magnus & potens, summo cum rigore intret cum illo in iudicium, adeo vt ne verbum, ne cogitatio, ne motus aliquis inordinatus sit, quem ille non habeat in libro & iustitiae suae processu descriptum, vt illius etiam strictissimam exigat rationem. Post prolixam autem materiam sic tandem ait, *Quare faciem tuam abscondis, & arbitraris me inimicum tibi? Contra solum quod ventor rapitur ostendis potentiam tuam, & stipulam siccam persequeris.* Scribis enim contra me amaritudines, & conseruare me vis peccatis adolescentiae meae. Posuisti in neruo pedem meum, & obseruasti omnes semitas meas, & vestigia pedum meorum considerasti: qui quasi purredo consumendus sum, & quasi vestimentum quod comeditur a tineis. Et post pauca: *Homo natus de muliere, breuis viuens tempore, multis repletur miserijs, qui quasi flos egreditur, & comeditur, & sicut velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet. Et dignum ducis super huiusmodi aperire oculos tuos, & adducere eum in iudicium: quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?* Omnia haec dicebat B. Iob, vehementer admiratus seueritatem iustitiae diuinae, qua Deum uti videbat in hominem, creaturam tam fragilem, tamque ad omne malum procliuem: qui bibit iniquitatem sicut aquam. Quod si hanc seueritatem in Angelos (qui spirituales sunt creaturae & multo perfectiores (vsurparet, minus admirandum esset: sed in hominem (cuius passionibus & male inclinationes sunt innumerabiles) Deum hanc usurpare, idque rationem tam strictam exigendo, vt in tota vita ne verbum quidem dissimulet otiosum, ne momentum etiam temporis male collocatum praetereat, omnem admirationem transcendit. Quis enim non horreat, & toto corpore contremiscat, cum audiat verba Domini, *Amen dico vobis de omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicii.* Age igitur, si de ijs verbis, quae nullum hominem offendunt, reddenda erit ratio: quid fiet de verbis inhonestis? de cogitationibus impudicis, de

manibus sanguine plenis? de oculis adulterorum? de vniuerso denique tempore vitae in operibus iniquitatis male consumpto? Hoc si verum sit (verissimum autem est) quae lingua, quae facundia, tanta de rigore & seueritate huius iudicii commemorare poterit, quae non erunt multo rei veritate minora: aut quae aliquo modo poterunt cum illo equiparari? quomodo stabit hic miser homo stupefactus & cattonites, cum in coronat Senatorum, & tanti Concilij praesentia ratio postulabitur de minimo verbo, quod tali aut tali die extra propositum, aut sine fructu locutus est? quis non ad postulatum hoc obstupefces? Quis auderet haec dicere, nisi Christus ipse prior haec dixisset? quis affirmaret, nisi ille affirmasset? Quis vnquam Rex inuentus est, qui à famulis suis de acicula rationem postulare? O altitudo Religionis Christianae, quam magna est puritas, quam tu doces? quam districta est ratio, quam tu exigis? & quam rigido iudicio cuncta discutis & scrutaris? Quantus erit ille pudor, quo miseri peccatores illic sustinentur? cum vniuersae iniquitates eorum, quas testis & pariteribus adum suarum occultabant, cum viueret, quicquid etiam inhonestum, quicquid turpe à teneris vnguibus ad terminum vsque vitae commiserunt, omnes anguli cordis, & secretissime quaeque in aula hac, coram oculis totius mundi deteguntur? Quis erit ille, qui habeat conscientiam tam mundam, vt non confestim & colorem mutare, & hanc verecundiam timere & horrere incipiat? Etenim si homo adeo erubescit, cum reuelat suos defectus Confessario in foro tam secreto, vt quidam etiam in ipsa confessione obmutescant, & peccata subiteant: quantus erit ille pudor, quo afficientur peccatores in conspectu Dei, atque omnium saeculorum praeteritorum, praesentium & futurorum? Tantis erit ille pudor, quod mali Propheta teste, clamabunt, *dicentes* Osee 10, 8.

Pudor peccatorum in iudicio.

Sed tolerabilia sunt haec: quid verò futurum est, cum acutissima sagitta finalis illius sententiae ab ore Dei in corda illorum mittentur, *Ita maledicti in ignem aeternum, qui parati estis Diabolo & Angelis eius?* Heu quantis doloribus discruciantur peccatores hanc sententiam audientes? Cum vix paruam stillam sermonis eius audire possimus, ait Iob, *quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?* Erit haec vox tam horrenda, tantaque virtutis, quod terra in ictu oculi aperietur, & in puncto ad inferna descendat, vt ait idem Iob, *qui nunc tenent tympanum, & cytharam, & gaudent ad sonitum organi, qui nunc ducunt in bonis dies suos.* Hic casum describit B. Iohannes in Apocalypsi ista his verbis: *Post haec vidi alium Angelum, descendentem de caelo, habentem potestatem magnam, & terram illuminatam est à gloria eius. Et exclamauit in fortitudine dicens, Cecidit, cecidit Babylon magna, & facta est habitatio Demoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundae, & odibilis.* Paulo verò post idem Euangelista subiungit, dicens: *Angelum fortem sustulisse lapidem quasi molarem magnum & in mare misisse atque dixisse, Hoc impetu mittetur Babylon ciuitas illa magna, & ultra iam non inuenietur.*

Hoc modo cadent impij in illud praecipitium, & in illum carcerem tenebrosam, plenum omnis confessionis, qui per Babylonem hoc loco intelligitur. Quae autem lingua poterit exprimere multitudinem poenarum, quas ibi patientur? Ardebunt illic ipsorum corpora flammis viuis, & nunquam extinguendis: illic animae ipsorum sine intermissione rodentur à vermine conscientiae, qui nullas ipsis dabit inducias. Illic erit perpetuus oculorum fletus, & stridor dentium nunquam finiendus, quos sacra litterae toties minantur & intulcant. In hoc desperationis loco miseri illi damnati, rabie quadam crudeli furentes: tam iram suam in Deum conuertent, & in se ipsos seuerient, comedentes proprias

2. Cor. 5, 10.

Lib. de O-
rat. & medi-

Iob 13, 25.

Iob 14, 1.

Matt. 12, 36.

Sententia
Iudicii quam
horrenda.
Matt. 25, 41.Iob 26, 14.
Iob 21, 12.

Apoc. 18, 2.

Matt. 8, & 22.
Luc. 13.Blasphemia
damnati.

proprias carnes suas, dilanantes viscera sua, furibundis cum genitibus, lacerantes inuicem carnes vnguibus suis, & blasphemantes indefinenter Iudicem, qui eos ad has penas condemnauit. Ibi quilibet eorum maledicet sorti suae infortunatae, & infelici natiuitati, reprobens sine intermissione luctuosum illum planctum, & desolatas illas Iobi nanius, *Pereat dies in qua natus sum & nox in qua dictum est: Conceptus est homo. Dies ille vertatur in tenebras, non requirat eum Deus de super & non illugetur lumine. Obscurus cum tenebris, & umbra mortis: occupet eum caligo, & inuoluatur amaritudo. Noctem illam tenebris turbo possideat, non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus. Sit nox illa solitaria, nec laude digna, maledicant ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Lemiatheum. Obnebrentur stelle caligine eius: expectent lucem & non videant, nec ortum surgentis aurora. Quia non conclusit ostia ventris, qui portauit me, nec abstulit mala ab oculis meis. Quare non in vulua mortuus sum? egressus ex utero non statim peri? Quare exceptus genibus: cur lactum vberibus? Hæc erit Musica, hæc cantilena, hæc matutina, quas infelices illi canent sine termino. O infelices lingua, quæ nihil nisi blasphemias profertis: o infortunati oculi, qui nihil nisi calamitates & miseras videtis: o aures miserae, quæ nihil præter planctus & stridores dentium auditis: o insulta corpora, quæ non habetis aliud refrigerium, præter flammam ardentem. Quo erit illi animo, qui dum viterent hic, falebant horas rebus Iudicis, & tempus omnem in voluptatibus & delicijs infumebant: o quam longam miseriam catenam tam breues fabricauerunt deliciæ? O stulti & insensati, quid proderunt nunc vobis carnis illecebre, quibus tunc indulgebatis, cum iam planctibus æternis deuote amini? Quid de vestris diuitijs factum est? ubi sunt vestri thesauri? ubi vestra oblectationes? gaudia vestra ubi sunt? Septem anni fertilitatis transierunt, & septem alij steriles aduenerunt, qui denotarunt omnem abundantiam illorum nulla relicta memoria, veltigium nullum. Gloria vestra periit, felicitas vestra in dolorum pelago submersa est: ad tantam sterilitatem peruenistis, ut ne aquæ guttula concedatur, quæ rabidus gutturis ardor, qui immensum cruciat, refrigeretur. Non tantum non proderunt vobis felicitates, quibus in hoc mundo fruebamini: sed eadem illa maiorem erunt vobis causa tormentorum: tunc enim adimplebitur illud quod scriptum est in libro Iob, *Obliviscatur eis misericordia, dulcedo illius vermes: non sit in recordatione sed conteratur quasi lignum infructuosum*: tunc autem dulcedo delectationis malorum vertetur in vermem doloris, cum memoria voluptatum antecedentium (iuxta expositionem B. Gregorij) generabit maiorem dolorum præsentium amaritudinem: memores quales aliquando fuerint, & quo loco nunc sint: & quod propter illud, quod tam cito abiit nunc patiantur, quod in æternum durabit.*

Tunc tandem serò agnoscent fallacias Dæmonis, & in medijs erroribus constituti, incipient frustra dicere verba Sapientis, *Errauimus à via veritatis, & instrua lumen non illuxit nobis, & sol intelligentia non est ortus nobis: Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles: viam autem Domini ignorauimus*. Hæc sunt querelæ, hi threni, hæc penitentia perpetua, quam agent illic damnati in secula seculorum, ubi nihil ipsis proderit: eò quod tempus fructus dignos penitentia facienda effluxerit. Omnia hæc & singula si bene perpendantur, stimuli sunt, & incentiua virtutem. Quare & B. Chrysostomus hoc argumento vitur in suis homilijs, ut populum ad virtutes excitet: Ut animam tuam, inquit, velut Dei habitaculum præpares, memento horrendi multum & tremendi illius diei, in quo omnes Christi throno assidentes, rerum hic gestarum rationes reddemus:

Grammaticus. Opus. spiritualis.

ante omnium oculos peccata nostra ponentur, & rursus reuelabuntur, & ignorantibus ostendentur actiones, ubi ignis fluius, & infopitus vermis, ubi omnia nuda & præcipitata. Vbi cordium nostrorum libri aperientur, & in medio manifeste legentur etiam occulta, nocturna & diurna, ex ignorantia & obliuione facta, quæ membris effecimus, quæque nunc latent reuelabuntur. Cogita igitur, quod omnino nos hinc ad infallibilem migrare iudicem oportet: ubi non tantum actiones, verum & verba & cogitata iudicantur: ubi terribiles etiam eorum, quæ videntur esse parua, penas dabimus. Hæc semper recordare, & inextinctam nunquam obliuiscaris flammam. Præuide venientem iudicare viuos & mortuos. Cogites Angelorum milia, & myriades nunc iudici assidentes: nunc auditis vocem tubarum, & tremendam illam condemnantis vocem præueniat. Præuideat oculus hos quidem in exteriores mitti tenebras, hos verò ianuam excludi post multum virginitatis laborem. Confidera hos quidem velut zizania colligari, & in cilibanos projici, alios manibus & pedibus vincos in exteriores mitti tenebras: & alios infopito vermi, & luctui, & dentium stridori traditos: hunc quidem de intempestiuo risu iudicari: hunc verò quod proximum affecit iniuria, vel quod fratrem scandalizauit: hunc quidem de incerti damari criminibus, hunc verò de otioso verbo penas luere hunc verò de mala sententia iudicium subire: hunc verò propter conuicium regno excludi: quendam autem propter seruatum iram intolerabilia patientem: illum verò in ignominiam resurgentem æternam: hos autem Christi cognitione priuari, & auctore: Amen dico vobis, nescio vos: quoniam fecerunt quæ Christus prohibuit. His igitur sic se habentibus, quales nos oportet esse, vel quales emittere lachrymas, & dicere: *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, & lucebo dies ac noctes?* Sed ut expectatam effugiamus penam, venite, præoccupemus faciem Domini in confessione, & vita diligentia propitiationes Domini Dei inuocemus: *In inferno namque ait, quis confitebitur tibi*: Omnia nobis duplicia Deus dedit, duos oculos, duas aures, duas manus, duos pedes. Si igitur horum alterum lædatur, per alterum necessitatem consolamur. Animam verò dedit vnam nobis: si hanc perdidimus, quam viuemus? Huius igitur providentiam faciamus, nihil ipsius salutis præferentes: quoniam hæc etiam est, quæ cum corpore iudicatur, & simul defenditur, & comparer ante Christi tribunal. Si tunc dixeris, pecunie me allexerunt: dicet tibi iudex: Non audisti, quæ utilitas, *Si quis totum mundum lucretur, animæ suæ detrimentum patietur*? Si dixeris, diabolus me decepit: dicet tibi & ipse, quod nihil profuit Heuæ, quia dixit: *Serpens me decepit*. Hæc igitur mente tenentes, venite, excitemus nos ipsos priusquam obumbremur, priusquam veniat dies Domini magnus, & appareat de quo Propheta dicit: *Eccce veniet, & quis sustinebit vel quis tolerabit diem aduentus eius?* Tremenda dies illa tumultus, & tenebrarum. Sed dices: Quomodo igitur licet prædicta mala effugere? dicam: Non tantum corpus tuum custodias purum, sed cum mala passus, benefeceris, si accuseris, continens sis & patiens. Cum ieiunaueris, ne gloriaris: non enim ciborum abstinentia ieiunium operatur, sed abstinentia peccatorum. Scrutare enim Scripturas. Vide quomodo primum virgam augeam videt Propheta, postea lebetem superardentem, demonstrans, quod non sustinentem virga caligatione, ignis suscipit. Sic & per Moysen demonstrabat ignis columnam rebus clamans, quod legem audiens, vidit lucem, inobediens autem suscipit ignem. Legite Saluatoris Scripturas, & dicite, quomodo nos hinc illuc migrantes adiuuare potest nemo. Non frater fratrem redimet ex interminabilibus tormentis, non amicus

C

amicum,

Iob 3, 3.

Iob 24, 20.

S. Greg. li. 16 moral. c. 31.

Sap. 5, 6.

Chrys. hom. 22. ad populum Antiochenum.

2. Cor. 5.

Matt. 25.

Matt. 13.

Matt. 8.

Esa. 66.

Ob qualia peccata damnentur homines.

Matt. 23, 12.

Hier. 9, 1.

Psal. 94, 2.

Psal. 6, 6.

Matt. 16, 26.

Marc. 8, 36.

Luc. 9, 25.

Gen. 3, 13.

Malach. 3, 1.

Ierem. 1.

Exod. 19.

Psal. 48.

Jerem. 15.

Matt. 22.

Matt. 18.

Matt. 25.

Matt. 24. 35.

Luc. 16.

Insignes ali-
quot compa-
rationes.

Esa. 40.

Serpenti-
gentia.

Accusatores

Ambrosius in Lu-
cam.

amicum; non parentes filios, non filij parētes. Et quid dico homines miserabiles, cum neque si Noë veniat, & Iob, & Daniel, tum iudicantem exorare possint? Sed dices: Vnde horum demonstratio? Vide non indutum veste nuptiali ex sponsali domo expulsū, & neminem pro illo intercedentem, Vide talentum habentem creditum, & non negotiatum, & quomodo pro ipso supplicat nemo. Respice mihi quinque virgines exclusas, & aequales pro ipsis non deprecas, quas & stultas Christus nuncupavit: quoniam post calcatas voluptates, post extinctum concupiscentie fornacem, post ieiunium, & lectum humistratum, & vigiliam, tunc stultae sunt inuentae, & merito quidem: propterea quod seruato magno virginitatis munere mandatum humilitatis paruum non custodiērunt. Vide mihi in iudicii die iudicem oues à dextris constituetem, & infructuosos haedos à sinistris, & à dextris quidem positos dicentem: *Venite benedicti Patris mei, accipite paratum vobis regnum.* A sinistris verò positos in tenebras exteriores repellentem, & electis posse succurrere neminem. Verus enim sermo dicens: *Ecce homo, & opus eius.* Audisti quomodo diues ille nunquam Lazari misertus, in vltionis loco tostus aquae stillam sumere optauit. Cognouisti quomodo nec ipse Abraham supplicis tormenta lenire potuit? Quin igitur posthac nobis ipsis succurrentes, priusquā adumbremur Deo gloriam damus? Melius hic per ieiunium linguam arescere, quā ipsam humidam seruare, & illic rorem concupiscere, & non accipere, & immortali terrore. Partis hic laboribus magna repellamus tormenta. Quod si adeo delicatissimus & teneri in hac vita, vt febrim trium dierum patienter non sustineamus: quomodo in futura sustinebimus ignem aeternum? Si sententiam mortis, à Iudice terreno lata, tanto perē exhorrescimus, quā tantum annorum aliquot vitā adimit: quomodo non formidabimus sententiam illius iudicis, quā priuat nos vita in omne aeuum duratura? Si terreamur videntes executionem horrendi alicuius supplicij, quod in hoc mundo malefactori cuiquam intentatur, quando videmus satellites cum caniffice malefactorem, vi ad supplicium trahere, cadere, suspendere, in partes dissecare, vel exurere. Omnia tamen hac solatia potius sunt quā tormenta, si cum futurae vitae supplicij conferantur. Tormenta enim hac vna cum vita finiuntur: illic autem nec vermis morietur, nec tortor defatigabitur, nec ignis vnquam extinguetur. Ita vt omnia, quā cū hac poena comparaueris, sit ignis, sit ferrum, sint bestiae, sit quodcunque vis tormentum, somnus tantum est & umbra in huius comparatione. Sed quid facient condemnati, cum se tanto bono vident priuari, & ad tanta mala condemnari? Quid facient? quid dicent; quomodo suspirabunt? & hac omnia quidem frustra. Etenim postquam nauigium submersum est, nauae nullius vsui sunt: nec medicus vtilis est, cum infirmus obiit. Tunc igitur, licet serō, errores suos corrigent, & dicent: Hoc faciendum erat, & hoc non. Etsi saepe admoniti simus, tamen non paruimus. Tunc ludaei tandem agnoscent illum, qui venit in nomine Domini: sed nil proderit illis hac tarda cognitio. Non enim erit ibi tempus. O miseros nos, quid poterimus ad nostram excitationem adducere die illa, cum caelum, terra, Sol, Luna, dies, & nox cum omnibus, quae in mundo sunt, nos accusabunt, & vindictam inelamabunt in nos, testimonium malorum nostrorum perhibentes: imō & si omnia tacerent, ipsa nostra conscientia vocem suam in nos leuabit, & nos accusabit. Omnia haec sunt B. Chrysostomi; ex quibus liquet, quā vehementi patore concutietur is, qui ad hanc sententiam imparatus accesserit. Hoc ipsum metuit B. Ambrosius cum dicit: Vā mihi est, si non peccata mea defleuero. Vā mihi est, si non medio nocte surre-

xero confitendū tibi Domine. Vā mihi, si dolū proximo meo fecero. Vā mihi, si nō locutus fuero veritatē. Ad radicem securis posita est, faciat fructum qui potest gratia, qui debet poenitentia. Adest Dominus qui fructum requirat, fecundos viuificet, steriles reprehendat.

NONVS TITVLVS.

HOMINEM AD VIRTUTIS EXERCITIUM obligari ratione tertij sui nouissimi, quod est Gloria Paradisi.

CAPVT IX.

Eberent meritō singula illorum, quae dicta sunt à nobis hactenus, sufficientem habere vim, ad animos nostros ad virtutum inflammandos. Sed quia durities cordis humani tanta est, vt subinde ne illis quidem omnibus queat moueri, aliud addemus intentum, reliquis praecedentibus non inefficacius. Est autem hoc magnitudo praemij, quod virtus suo promittit amatorij gloria (scilicet Paradisi), in qua duo praecipue spectanda sunt: vnum est excellentia & pulchritudo loci, cali, nimirum Em-pyrej: aliud est dignitas & magnitudo Regis, qui habitat illic, cum omnibus electis suis.

Quantum ad primum attinet; quanta sit pulchritudo, quanta diuitia loci illius, nulla potest humana eloquentia pronuntiare: possumus tamen coniecturis quibusdam eminens in aliqualem illius cognitionem deuenire. Inter has coniecturas prima est finis illius operis: finis enim est vna circumstantiarum, quae solent maximè declarare conditionem & praestantiam rei. Finis igitur ad quem Dominus locum istum aedificauit, est, vt per illum manifestaret suam gloriam. Etenim etsi quidem omnia ad gloriam suam creauerit, vt ait Salomon, proprie tamen caelum hunc in finem, & peculiariter creasse dicitur: in eo enim singulari quodam modo dignitas, amplitudo, & magnificentia illius relucet. Quemadmodum igitur Rex Aethiopiae, qui regnabat ab India vsque Aethiopiae, super centum viginti septem, provincias, grande fecit conuiuium, cunctis principibus & pueris suis fortissimis Persarum & Medorum inelytris, in ciuitate Susan, per spacium centum octoginta dierum, idque cum omni splendore, sumptu & magnificentia regia: vt ostenderet diuitias gloriae regni sui, & magnitudinem, atque instantiam potentiae suae: sic & superbus ille Rex, decreuit celeberrimum facere conuiuium in caelo: non per spacium alicuius temporis, sed per omnem aeternitatem: vt ostendat in illo immensitatem diuitiarum suarum, sapientiae quoque liberalitatis & bonitatis suae. Illud est conuiuium, de quo loquitur Esaias, cum dicit: *Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguium vindemiae, pinguium medullarum vindemiae defecatae, hoc est ciborum delicatissimorum, pretiosissimorum & suauissimorum.*

Si itaque Dominus Deus omnium illud solenne faciat, vt in illo magnitudinem suae gloriae manifestet: gloria verò illa tam immensa sit, qualis erit festiuitas? quales diuitiae? quam pretiosa omnia, quae in hunc finem preparantur? Illud autem melius intelligemus, si consideremus magnitudinem potentiae huius Domini. Illius potentia tanta est, quod vno solo verbo admirabilem hanc mundi machinam creauit, quodque vno similiter verbo eandem iterum posset destruere. Non vnum tantum mundum, sed mille mundos creare potuisset vno verbo, & totidem vno verbo rursus euertere. Praeterea quicquid facit, absque labore facit: ita vt eadem facilitate qua minimam formicam, creat, creet & maximum Cherubim & Sera-

Math. 3.

Vide con-
tion in festo
Omnium
Sanctorum
inter Cate-
chisticas.De quibus
agitur hoc
capitulum.Pulchritudo
cali ex conie-
cturis colligi-
tur.
I. Coniectu-
ra, finis.

Prou. 16.

Esa. 1.

Esa. 1. 4.

Esa. 25. 6.

Potentia
Domini.

& Seraphin: non enim senti: unus, non sudat sub pondere maiori, nec à minori, eleuatur. Potest enim omne quod vult, & quicquid vult sola voluntate sua coperatur. Dic mihi igitur, si potentia huius Domini tanta sit, & tam magna sit gloria sanctissimi hominis tamque immensus amor eius, cuiusmodi putas erit domus, festiuitas, & conuiuium, quæ ille in hunc finem præparauit? Quid huic operi poterit deesse, cur minus omnibus suis modulis sit absolutum? Mantuum defectus non erit; architectus enim illius infinite potens est. Minus erit defectus cerebri: qui enim condidit illud infinite sapiens est. Voluntatis defectus non erit; quia ipse infinite bonus est. Non impedit opus hoc defectus diuitiarum, quia factor pelagus est omnium thesaurorum. Quale igitur futurum erit opus hoc, ubi tanti ad manus sunt apparatus? Quale erit opus illud, quod ex hac prodibit officina, in qua tales artifices & magistri concurrunt, quales sunt omnipotentia Patris, sapientia Filij, bonitas Spiritus sancti? ubi bonitas vult, sapientia disponit & ordinat, omnipotentia potest, omne id quod bonitas vult, & ordinat sapientia, etiamsi omnia hæc vnum idem sint, in diuersis personis.

Calum ex
causis debere
esse absolutum

II. Coniectura
76.

2. Reg. 2.
Ioan. 12.
Omnia obediunt
in hoc
seculo.

Iosue 10, 14.
Esa. 38.
4. Reg. 20.

3. Reg. 17. &
18.

4. Reg. 13.

Damasus &
Martyrolog.
Rom.

Actor. 5.

Plus Chri-
stus tribuit
sanctis quàm
ipse vult.

Habemus & aliam coniecturam, eadem huic proposito conuenientem, præcedenti non dissimilem: Deus enim non præparauit domum hanc suo tantum honori, sed ad gloriam quoque & honorem omnium suorum Electorum. Considera itaque quam sollicitus sit Deus, ad honorandum amicos suos, & satisfaciendum suæ promissioni, qua pollicetur se honorificaturum omnes, qui ministrant ipsi. Illud autem ipso effectu liquet, cum ipsi etiam, qui in hoc mundo viuunt, dominium contulerit in omnes creaturas. Pater hoc in Iosue; ad cuius mandatum Sol in medio celi stetit immotus: non aliter atque ipse frantum totius mundi machine in manibus habuisset, *Obediente Domino* (vt Scriptura dicit) *voci hominis*. Simile quid in Esaia videmus, qui Ezechia Regi dedit optionem, vtrum vellet, an vt ascenderet umbra solis decem lineis, an vt reuerteretur totidem gradibus: eadem enim facilitate, qua poterat hoc, potuit & illud. An non similis potestas & in Helia spectatur, qui verbo suo suspendit aquas, & nubes celi quamdiu placuit continuit, ne pluerent? postea verò eandem nubes virtute orationis suæ relaxit, & laxauit, terramque pluuijs & imbribus rigauit? Non in vita tantum huiusmodi concessa sunt Electis, sed vsque adeo Dominus illos honorificauit, vt ossibus etiam & cineribus illorum post mortem dederit hanc potestatem. Quis non laudabit Deum, quod ossa etiam Elisei mortui alium defunctum resuscitauerunt, cuius cadaver metulatu uinculorum Moab in sepulchrum Prophete proiectum erat? Quis non manifestissime cognoscit summum Deifauorem quo sanctos suos prosequitur; qui ipso die passionis sanctissimi martyris Clementis, iuxta insulam Lycie, anchora ad collum eius alligata demersi, legit, mare ad tria milliaria recessisse, vt homines accederet videre possent ossa hominis alterius, pro nomine Christi in pelago demersi? Placui Deo generalem quotannis per vniuersam Ecclesiam celebrari solennitatem, in honorem catenarum, quibus Petrus vincus in carcere tenebatur, ex quo facile colligitur, quanto apud illum in pretio sunt corpora Sanctorum, posteaquam etiam infames carceris catenas, eo quod tetigissent sanctum Apostoli corpus, in tanta voluerit haberi veneratione. Lenia sunt hæc, si conferamus cum honore illo, quem Deus tribuit non catenis huius Apostoli, non cineribus, non ossibus, non corpori illius, sed vmbra corporis, cui tantam virtutem donauit, vt quoscunque infirmos obumbraret, hos incolumitati pristina restitueret. O admirabilis Deus, o summe bonus, qui dedit homini quod ipse

Granatens. Opus. spiritual.

sibi non accepit, aut quo ipse vsus non est: non enim legitur de Christo, vmbra eius infirmos sanasse, quod tamen de Petro Scriptura testatur.

Si Deus tam propensus sit ad honorificandum Sanctos suos, etiam in tempore & loco, præmissi ipsorum non constituto, sed laboribus & muneris destinato: quanta putas erit illa gloria, quam in loco remunerationis proprio dilectis suis præparauit, ad honorandos illos, & vt in illis honoretur? Qui tantopere desiderat honoribus afficere, & tam facile potest id facere, perpendat secum vnusquisque, quam ampla, & etiosa, rara, & magnifica debeant esse, quæ in honorem suorum Electorum præparauit? Potest & hoc loco considerari incomparabilis huius Domini in remunerandis famulorum suorum obsequijs liberalitas. Mandauit Dominus Abraham Patriarchæ, filium vt vnice sibi dilectum offerret, qui cum præcepto obtemperare vellet; iamque accinctus esset vt filium mactaret, audiuit ab illo: *Nunc cognoui quod timeas Dominum, & non peperisti vnguento tuo propter me. Per me enim ipsum inraui, quia fecisti hanc rem, & non peperisti vnguento tuo filio propter me: benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas celi, & velut arenam, quæ est in litore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum suorum: inter filios autem tuos dabo tibi vnum, qui erit Saluator mundi, eritque simul & filius tuus, & filius Dei.* Anne tibi hæc ampla merces esse videatur? Hæc est merces digna Deo: Deus enim in omnibus rebus Deus est. Deus est in remunerando, Deus est in castigando, Deus est in omnibus alijs. Dauid nocte quadam secum voluebat, quomodo ipse habitabat in domo cedrina, & Arca Dei posita esset in medio pelliculi: cepitque cogitare de domo Domino adificanda. Factum est autem in illa nocte, & ecce sermo Domini ad Nathan, *Vade & loquere ad seruum meum, Dauid. Hæc dicit Dominus. Nunquid tu adificabis mihi domum ad habitandum? Ego autem iniro, quia adificabo tibi domum in sempiternum, & omnibus posteris tuis, cum regno perpetuo: nec misericordiam meam auferam ab eo.* Sic dixit, sic & fecit: ad Christi siquidem aduentum in domo Iuda regnarunt, qui de familia & semine Dauid descenderant, quos Christus subsecutus est, qui regnabit in æternum. Igitur si gloria Paradisi sit gratificatio, vniuersalisque remuneratio diuini cultus, & obsequij, à Sanctis Deo exhibiti: Deus autem in hac remuneratione tam liberalis sit, non est difficile coniecturis assequi, quanta futura erit beatorum gloria.

Gen. 22, 12.

2. Reg. 7, 5.

III. Coniectura.

Pretium quod dari debuit pro caelesti gloria.

Habemus & aliam coniecturam, si consideremus quantum est pretium, quod Deus postulat pro hac gloria, cum tamen tam liberalis, tamque munificus sit. Non enim post peccatum hanc gloriam cuiquam dare voluit minori pretio, quam morte & sanguine vnguenti Filij sui, Iesu Christi: ita vt non nisi pro morte Dei detur homini diuina vita: & pro Dei doloribus, homini calesceat gaudium: & quia Deus pependit in cruce inter duos latrones, homo nunc regnat inter medios choros Angelorum.

Dic mihi (si quo modo dici queat) quale est bonum illud, quod vt daret tibi, Dominus prius ipse sanguinem sudare debuit: debuit apprehendi, vinciri, verberari, illudi, spinis coronari, & crucifigi? Quale quæso erit illud, quod Dominus, qui alioquin natura sua tam liberalis est, præparauit vt det hominibus, pro pretio tam inestimabili? Qui noster in hac abyssu bene piscari, is per hanc coniecturam manifestius, quam per omnes alias, quas quis imaginari posset, huius gloriæ magnitudinem intelligeret.

Exigit etiam Deus, tanquam illius superioris appendicem, pro celesti hac gloria summum, quod exigi posset ab homine: vt tollat nimirum crucem suam, vt oculum dextrum eruat, & abiciat a se, si quod ipsi

Matt. 10.

Math. 5.

der

Luc 17.

Apos. 22, 27.

det scandalum: vt relinquat patrem & matrem, cum omnibus alijs rebus creatis, si quando aliquid diuinis contrarium mādatis velint persuadere. Cumque fecerimus omnia, quæ pro viribus nostris facere possumus, vult Dominus, vt dicamus nos seruos inuitiles: vult sibi soli dari gloriam, omniaque vt meram gratiā existimari. Illud etiā & per B. Ioannem confirmat, cum dicit, *Ego sum a. & o. initium & finis. Ego sitienti dabo de fonte aque vitæ gratis.* Dic mihi, quanta & qualia putas esse, pro quibus Dominus postulat tā ardua? quæ etiā cum dederimus, aut fecerimus, adhuc fateri nos vult, ex mera nobis esse donata gratiā ex gratia, vel gratuitō dico, si respiciamus ad id quod valent operari nostra per se, non ad valorem & dignitatem, quā habent à gratia. Dic mihi igitur, si Dominus noster tā magnificus sit, & in gratia conferenda liberalis, si diuina ipsius bonitas omnibus hominibus in hac vita vsū rerum tā differentim concesserit, si omnes creaturæ celi & terræ indifferenter seruiant omnibus, & cōmunis sit tā iniustus q̄ iustus huius mūdi possessio? quis dubitare meritō posset, multō maxima esse, & suprema bona illa, quæ solis iustis preparauit? Quis vnquā inuentus est, qui tantos thesauros gratis contulit illi, qui debitor non erat. Quanta verō maiora dabit his quibus debet? qui tam liberalis est in donis gratuitis, quā liberalis erit in debito remunerando? qui gratia tanta donat, pro fidei quid non reddet ministerio? Si magnificentia illorum, quæ donat, tam sit inestimabilis, quantus erit splendor illorum quæ restituet? Dicit profectō nō potest, nec verbis vllis exprimi, quāta futura sit gloria, quam Dominus dabit electis, cum tam magnifica sint, quæ dedit etiam ingratiss.

IV. Coni-
tura.
Quantitas
Et qualitas
gloria ex ma-
gnitudine lo-
ci.
Psal. 26, 13.

Quantitatem quoque & qualitatem huius gloriæ aliquo modo nos docet situs & altitudo loci: cælum scilicet empyreum, quod, quemadmodum omnibus cælis maius est, ita omnium est nobilissimū, pulcherrimum, gloriosissimum, & dignissimum. Hunc locū appellat Scriptura *terram viuientium*, vt significet terram hanc quā nos incolimus, terrā esse mortuorum. Quod si in hac regione mortuorum creaturæ sint tam nobiles, tam pretiosæ, tam excellentes: quales erunt illic in terra perpetuō viuientium? Verte oculos in quācumque mundi huius visibilis plagam, & intue te quot, quæque pulchræ res in eo reperiuntur. Vide quanta sit magnitudo cæli, quantus splendor Solis, Lunæ, & omnium stellarum? quanta sit terræ pulchritudo, tanta plantarum, volucrum, & animalium aliorum varietate, multitudineque exornata? Quā iucundum est videre camporum planities, montium altitudines, vallium viriditatem, fontium scaturigines, abundantiam fluminum, quæ venarum instar per vniuersum terræ corpus decurrunt: & quod maius est, quanta voluptas est videre maris, tot, tamque mirabiliū rerum pleni, amplitudinem? Quid stagna? quid lacus aquæ puræ & limpide? quid aliud sunt, quā oculi terræ, & specula cæli? Quid prata rosarum, aliorumque florum amoenitate vestita? nihil aliud quā cælum in nocte serena lucidum & stellis ornatum. Quid de venis auri, argenti, aliorumque metallorum ditissimis fodinis dicam? quid de adamantibus, pyropis, smaragdis, alijsque gemmis pretiosis, qui cum cælo, & ipsis stellis pulchritudine & claritate sua contendere videntur? Quid de picturis, colorumque diuersitate, quæ in auiibus, alijsque animalibus & floribus conspicitur? Inagatur si placeat naturæ pulchritudini lepor artis, & omnium rerum venustas duplicabitur. Ex arte siquidem varij & præstantes labores in auro & argento fiunt: ex arte vasa, statua, pictura non minus iucundæ, quā artificiosæ: horti & viridaria singulari industria consita, & exornata: ædificia templorum, regum palacia, ex auro, marmore, alijsque rebus tam affabrè facta, & elaborata

Terræ pul-
chritudo.

vt hominum animos in stuporem rapiant. Si in hoc igitur elemento turpi, & omnium infimo, quod terra mortuorum dicitur, tot, tamque delectabilia, pulchra, & iucunda sint, quot & quanta putas erunt in illo summo loco, qui quanto altior est cælis omnibus, omnibusque elementis, tanto est nobilior, tanto ditior, tanto pulchrior? maxime si consideremus cælestia corpora, ea quæ nostris oculis conspicua sunt, (vt sunt stellæ, Sol, & Luna) in splendore, virtute, pulchritudine, & perpetuitate tot modis superare omnia inferiora: Quid facient igitur illa, quæ sunt ab oculis mortalium abscondita? quæ solis oculis patent immortalibus? Vix diuinari potest aut cogitari hæc præsentia.

Scimus quidem tria esse locorum genera hominibus à Deo, secundum temporum diuersitates, in hac vita designata: primus est vterus maternus, post conceptionem: secundus est mundus hic, statim à natiuitate: tertius erit cælum post mortem, si bene vixerimus. Inter hos locorum ordines ea est proportio, vt quanto præstantior est secundus primo, tanto etiam præstantior erit tertius secundo, tam in diuturnitate temporis, quā in ipsius loci magnitudine, & pulchritudine, alijsque omnibus. Quantum ad durationem vel diuturnitatem, certum est, primæ vitæ tempus non esse longius notum mensibus: secunda vita ad summum centum annorum est: tertia vero infinita est, & æterna. Deinde magnitudo loci primæ vitæ non est maior quā vterus, quo continetur: secundæ verō vniuersus hic, & latissimus terrarum orbis: sed tertiæ locus tanto maior & spaciosior est loco secundo, quanto secundus primo, & præstantiam quā habet in magnitudine, eandem habet in pulchritudine, claritate, diuitijs, alijsque rebus omnibus. Si itaque mūdus hic tanto latior, tanto pulchrior, tanto ditior &c. est vtero materno, quanta erit latitudo, pulchritudo, opulencia, nobilitas &c. illius loci cælestis?

Idipsum & differentia incolarum, in duobus his locis habitantium, manifestissimè declarat: factura siquidem & forma ædificij conformis esse debet inhabitantium in illa conditioni. Hæc, vt diximus, terra est mortuorum, illa viuientium: hæc plena est peccatoribus, illa iustis: hæc hominibus, illa Angelis: hanc incolunt penitentes, illam qui peccatorum remissionem consecuti sunt: in hac habitant militantes, in illa triumphantes: denique hæc habitatio est amicorū & inimicorum, illa tantum amicorum, & electorum. Si itaque tanta sit inhabitantium differentia, quanta putas erit locorum? præsertim cum Deus loca omnia suis habitatoribus faciat conformia, *verè gloriosa dicta Psal. 86, 3. sunt, de te ciuitas Dei.* magna est spatium & latitudine, pulchri aspectu & forma, pretiosa materia, nobilis societas, suauis exercitijs, diues omnibus bonis, & libera atque immunis ab omnibus malis. In omnibus rebus magna es, maximus enim est qui te condidit, & præstantissimus est finis, in quem condita es, nobilissimique quoque habitatores, in quorum vsū condita es.

Omnia hæc pertinent ad accidentalem gloriam. Sod & alia est gloria sine vlla comparatione maior, quæ essentialis dicitur, & consistit in visione & possessione ipsius Dei, de qua dicit B. Augustinus, Præmium virtutis ipse erit, qui Virtutē dedit qui videbitur sine fine, amabitur sine fastidio, & laudabitur sine molestia. Aded vt præmium hoc maximum sit, nec maius vllum esse possit: quia nec cælum est, nec terra, nec mare, nec aliqua creatura: sed Creator ipse, & Dominus vniuersorum, qui etiam vt vnum, ita simplicissimum bonum est, in quo nihilominus omnia bona inueniuntur.

Ad maiorem huius rei intelligentiam, sciendum est, vñ ex mirabilioribus, quæ in hac substantia sunt, esse hoc, quod diximus, vna nimirū cum sit & simplicissima, tamen omnes omnium rerum, idque summa emi-

V. Coni-
tura.
Tria locorū
genera homi-
nibus à Deo
designata.

VI. Coni-
tura.
Ab incolarū
nobilitate.

Essentialis
gloria.
S. Aug. lib.
vlt. de ciuita-
te Dei. c. 30.

Deum omnia
rerum perfe-
ctio.

ma eminentia, concludat perfectiones. Cum enim creator & plures sit omnium, & ille qui gubernat, atque dirigit omnia ad ultimum suum finem, & perfectionem: fieri non potest, ut ipse non habeat, quod alteri dat, aut laboret aliqua penuria illius, quod tam abunde alijs distribuit. Hinc est quod omnes beati spiritus gaudeant videndo in illo solo res omnes; singuli tamen secundum gloriae suae proportionem quatenus nati sunt. Etenim quemadmodum nunc creaturae sunt tanquam specula, in quibus Dei pulchritudo aliquo modo speculatur; sic & tunc Deus erit speculum, in quo lepor & veritas omnium creaturarum videbitur: & visio illa multo erit perfectior, quam si in ipsis creaturis videretur. Ita ut Deus sit illic futurus vniuersale bonum omnium Sanctorum, perfecta felicitas, & facies omnium ipsorum desideriorum. Illic Deus erit speculum oculis Sanctorum, musica auribus, nectar & ambrosia palato, & odoriferum balsamum ipsorum odoratiui. Illic videbimus varietatem & pulchritudinem temporum, iucunditatem Veris, claritatem Aetatis, abundantiam Autumni, & Hyemis quietem. Ibi denique erit quicquid potest exhilarare sensus, & potentias singulas animarum nostrarum. Illic (ut Bernardus dicit) Deus erit plenitudo lucis nostro intellectui; multitudo pacis voluntati; & continuatio aeternitatis nostrae memoriae. Illic sapientia Salomonis videbitur ignorancia; illic pulchritudo Absalonis deformitas; illic imbecillitas fortitudo Sampsonis; illic quasi mors erit vita primorum, qui statim a mundo condito vixerunt hominum: illic denique omnium Regum & Imperatorum thesauros inopia & paupertatem merito quis poterit appellare.

Deum omnia
in omnibus.S. Bernard.
lib. medita.
c. 4. & 16.Exod. 5.
Hier. 2.

Si haec ita sunt, o homo infelix, (viti reuera sunt) quare, & quem in finem in terra Aegypti cupis diutius harere, & paleas colligere? cur ex omnibus cisternis aquam bibis turbidam, spernens venam felicitatis, & fontem aquarum viuentium? cur mendicare lubet, & ex stipe querere, quod illic inuenies in abundantia? Si desideres voluptatem, elena cor tuum, & vide quam delectabile erit bonum illud, quod in se continet omnium bonorum voluptatem. Si tibi placeat haec vita creata, quanto magis placebit illa, quae creauit omnia? Si te exhilaret sanitas facta, quanto magis exhilarabit ea, quae fecit omnia? Si cogitatio creaturarum dulcis sit & accepta, quanto dulcior erit ipse Creator? Si tibi grata sit pulchritudo, ille est cuius pulchritudinem Sol & Luna admirantur. Si appetas nobilitatem, ipse fons & origo totius nobilitatis. Si quaeras vitam longam & incolumitatem, hic inuenitur perpetua. Si cupias satietatem & abundantiam, hic summa est bonorum omnium. Si delecteris concentu musico, & harmonia mortalium; illic immortales Angeli modulantur dulcissimam & organa ciuitatis Dei illic cum summa suauitate audiuntur. Si tibi adlubuerint amicitiae, familiaritates, & commercia bonorum; illic inuenies omnes electos, habentes animam veram, & cor vnum. Si diuitias & honores sitias, ea in domo Domini cum abundantia inueniuntur. Denique si omnia penarum, tribulationum, & miseriarum genera fugere desideres, ibi reperiens libertatem & immunitatem omnium illorum.

Gen. 17.
Circumcisio-
nem mysticam.Aug. cap. 17.
Manualis
Me. itat. c. 22

Preceperat Deus in veteri lege die octauo Circumcisionem celebrari, ut tacite indicaret, quod octauo die Resurrectionis, qui succedet huius vitae septimanae, Deus circumcidet, & amputabit omnes molestias, arumnas, & calamitates eorum, qui pro amore illius, dum viuerent, appetitis, superfluitates, & peccata sua circumdiderunt. Quae res itaque excogitari potest beatior, hac viuendi conditio, ab omni miseria rum genere liberrima? Quid inquit Augustinus, hac vita beatius ubi non est paupertatis metus, non aggritudinis imbecillitas? Nemo laeditur, nemo irascitur,

Granatens. Opus. spiritual.

LIBER I. PARS I.

nemo inuidet, cupiditas nulla exardescit, nullum cibi desiderium, nulla honoris aut potestatis pulsio ambitio? Nullus ibi Diaboli metus, insidiae Daemonum nulla: terror Gehennae procul, mors neque corporis, neque animae, sed immortalitatis munere iucunda vita. Nulla erunt tunc mala, nusquam discordiae: sed cuncta conuenientia: quia omnium Sanctorum una erit concordia. Pax cuncta & letitia continet, tranquilla sunt omnia & quieta, iugis splendor; non ille qui nunc est, sed tanto clarior, quanto felicius, quia ciuitas illa, ut legitur, non egebit Sole neque Luna: sed Dominus omnipotens illuminabit eam; & lucerna eius est Agnus, ubi Sancti fulgebunt, ut stella in perpetuas aeternitates, & sicut splendor firmamenti, qui erudit multos. Quapropter nox ibi nulla, nulla tenebrae, concursus nubium nullus, nec frigoris ardorisque asperitas vlla: sed talis erit rerum temperies, quam nec oculi viderit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, nisi illorum, qui ea perfici digni inueniuntur, quorum nomina scripta sunt in libro vitae. Verum super haec omnia est consociari choris Angelorum & Archangelorum, atque omnium caelestium virtutum: intueri Patriarchas & Prophetas, videre Apostolos, atque omnes Sanctos: videre etiam parentes nostros. Gloriosa sunt haec, sed multo gloriosius est, praesentem Dei vultum cernere, incircumscriptum lumen videre; Superexcellens gloria erit, cum Deum videbimus in seipso videbimus & habebimus in nobis; quem cernere finis non erit.

Apoc. 22.

Dan. 12, 3.

Esa. 64.

1. Cor. 2, 9.

O anima mea, inquit idem Sanctus, si quotidie oporteret nos tormenta perferre, si ipsam gehennam longo tempore tolerare, ut Christum in gloria sua videre possemus, & Sanctis eius sociari: nonne dignum esset pati omne quod triste est, ut tanti boni, tantaque gloriae participes haberemur? Insidientur ergo Demones parent suas tentationes: frangant corpus ieiunia, premant carnem vestimenta, labores grauent, vigiliae exsiccent, clament in me iste, inquietet, me ille vel ille, frigus incuruet, conscientia murmuret, calor irat, caput doleat, pectus ardeat, infletur stomachus, palleat vultus, infirmetur totus, deficiat in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus, ingreditur putredo in ossibus meis, & subter me scateat, ut requiescam in die tribulationis, & ascendam ad populum accinctum nostrum. Quae enim erit iustorum gloria? quam gradis Sanctorum letitia? cum unaquaeque facies fulgebit ut sol? Haec tenet B. Augustinus.

Aug. in Ma-
nueli. c. 15.
Omnia toleranda pro caelesti gloria.

Si bonum itaque hoc tam ingens sit, & tam vniuersale, qualis erit felicitas & gloria illorum oculorum beatorum, qui haec omnia contemplabuntur? Quam magnum erit videre pulchritudinem huius ciuitatis? gloriam ciuium illius? faciem Creatoris? magnificentiam aedificiorum? diuitias palatii, & commune illius patriae gaudium? Quam iucundum erit videre ordines beatorum Spirituum? & auctoritatem sancti illius Senatus? maiestatem venerandorum illorum Seniorum, quos vidit B. Iohannes, super thronos sedentes in conspectu Dei, circumamictos vestimentis albis, & in capitis eorum coronas aureas habentes? Quam suauiter & delectabile erit audire dulces illas voces angelicas, conceptus illorum musurgorum, phonsorum, & sanctorum psalteriarum psalmodiam, ordinatissimeque compositam symphoniam, non quatuor aut quinque vocum, qualis est ea, qua nunc utimur, sed tot vocum & numerorum varietate modulata, quot illic erunt Electi? Quanta voluptas erit audire iucundissimas cantilenas, quas audiuit B. Iohannes in Apocalypsi sua: Et adorauerunt, ait, Deum dicentes, Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio: honor, & virtus & fortitudo Deo nostro, in secula seculorum, Amen.

Apoc. 4, 4.

Apoc. 7, 10.

Si tanta futura sit gloria & iucunditas, audire hanc vocum harmoniam & consonantiam, qualis erit videre

videre concordiam corporum & animarum tam conformium? quanto adhuc illo mirabilius, videre tantam vnionem hominum & Angelorum? Quid hominum dico & Angelorum? imò tam ingentem vnionem inter hominem & Deum ipsum? Super omnia hæc imaginari commodè non possum, quam gratum erit videre campos, spatiosissimos fontes illos vitæ, & pascua pinguisima in montibus Israel. Quid erit accubere ad mensam illam regalem, habere locum inter nobiles illos inuitatos, & intingere manum cum Deo in vnâ eandemque patinam: id est, vna eademque Dei gloria perfrui? Illic Sancti requiescent, gaudebunt, cantabunt, laudabunt, & ingredientes, egredientesque inuenient suauitatis inestimabilis pascua. Si tanta & tam pretiosa sint, quæ fides nostra Catholica promittit virtutum præmia; quis tam cæcus, deses, negligens, & obstinatus esse velit, vt non moueatur, & totis viribus non contendat ad præmium & mercedem tam amplam & copiosam consequendam?

DECIMVS TITVLVS.

VLTIMVM NOSTRORVM QVAMVIS
non nouissimorum, penas scilicet infernales, nos ad
Virtutem appetendam obligare.

CAPVT X.

Minimum quidem illorum bonorum, quæ hæcenus a nobis commemorata sunt, sufficere deberet, ad generandum in animis nostris amorem virtutis, per quæ tanta bona consequi licebit. Nunc autem si huic tam immensa gloriæ magnitudo penarum infernalium, quæ malis præparatæ sunt, adiungatur, quis adeo durus erit, & præfacto animo rebellis, vt relictis vitijs, virtutem non iubens velit in postea amplecti?

Non enim impius & peruersus hac sese voce poterit consolari. Esto malus sum & iniquus; quid ergo gloriam quidem celestem non intrabo, nec cum Deo exultabo: in hoc omne meum consistit supplicium. De cæteris non sum sollicitus, quia nec penam aliam, nec gloriam habeo. Falleris, mi frater, non ita feres habet, fatale enim est, & omnino necesse, vt alterum horum tibi obueniat, aut vt regnes semper cum Deo, aut vt ardeas semper cum Dæmonibus in flammis sempiternis. Inter enim duo hæc extrema, nullum datur medium. Limbo Patrum, & Purgatorio exceptis.

Hæc in figura duorum illorum calathorum, quos Dominus Ieremiæ Propheta ante portam templi ostendit, pulcherrimè adumbrantur: horum enim vnus ficus bonas habebat nimis, vt solet ficus esse primi temporis; & calathus alter ficus habebat malas nimis, quæ comedi non poterant, eo quod essent mala. Voluit Dominus hoc spectaculo propheta duo genera hominum demonstrare; vnum, cui misericordiam suam exhiberet, alterum, quod secundum iustitiam suam puniret: primorum illorum hominum fors bona erit nimis, nec dari potest melior: aliorum verò mala nimis, quæ peior non potest inueniri. Sors bonorum est videre Deum, quod omnium bonorum summum est: infortunium verò & infelicitas malorum erit, visione Dei in æternum priuari; quod malum est omnium malorum pessimum. Hæc meritò considerare, & iugiter meditari deberent illi, qui non verentur mortale peccatum perpetrare, cum videant tantum onus & tam durum supplicium peccato constitutum.

Baituli seu dosuarij, quoties ad onus humeris vestandum vocantur, ante omnia diligenter illud inspicunt, eleuandoque probant, an humeri pares oneri sint, & an portare illud poterunt; & tu miser, cui peccata sic adlubescunt, qui pro exigua voluptate te ad portandum onus illius emancipasti, vah insane, proba primum quanta sit grauitas oneris (pena scilicet,

quàm pro ista voluptate sustinebis) vt intelligas, si tibi vires sint illam sufferendi.

Vt autem commodius illa probatio fieri possit; quandam hic in medium adducam considerationem, ex qua poteris aliquo modo intelligere qualitatem & magnitudinem pena infernalis: vt periculum facias, an sufficiens sis, ad portandum onus, quod tibi ferendum suscipis, cum peccas. Quamuis hanc materiam alio loco copiosius tractauimus, alijs tamen, ijsque diuersis argumentis eam hoc loco reperemus: tanta enim huius materiae vbertas est, vt nunquam satis de illa dici possit, & per omnia stimulos ad bene viuendum administret. Sit itaque prima consideratio, magnitudo & infinita immensitas Dei, qui peccatum castigabit; vt videamus qualis in omnibus suis operibus Deus est. Hoc autem volo dicere, quod Deus in omnibus magnus est, & admirabilis: non tantum in mari, terra & celo: sed etiam in inferno. Adeo vt si Dominus in omnibus suis operibus Deus sit, (vti videmus esse) erit etiam Deus in ira, iniustitia, & in supplicio peccantium. Propterea Dominus ipse dicit apud Hieremiam, *Me non timebitis, & a facie mea non delebitis*, qui p'sur a enim terminum maris, cum præcepto sempiterno, quod non præteribit? & intumescite (ad celum) fluctus eius, & non transibunt illud, id est, terminum à me constitutum, quasi dicere voluisset, An non æquum est vt timeatis brachium Dei, tam potentis, cuius magnitudinem opus hoc admirabile satis ostendit? Qui itaque magnus est in operibus suis vniuersis etiam magnus non erit in castigandis peccatoribus? qui propter vnum dignus est, quem reueremur & adoremus, an ne & ob aliud dignus erit, qui timeatur? Hanc ob causam idem Propheta, licet innocens erat, & in vtero matris sanctificatus, Dominum tantopere metuebat, cum diceret; *Non est similis tui Domine, magnus es tu, & nomen magnum tuum in fortitudine. Quis non timebit te o Rex gentium? tuum est enim decus inter cunctos sapientes Gentium, & in vniuersis regnis illorum non est similis tui*. Et in alio loco, *Elongauit me ab hominibus, eo quod plenum esset cor meum timore indignationis tue*. Et si Propheta iste certus esset indignationem illam non in se accensam esse; talis tamen & tanta erat, vt & ipsi timorem incuteret. Merito itaque dictum est, *quod respicit terram & facit eam tremere, tangit montes & fumigant, quod stella & columbae calad nutum eius pauent & contremiscunt*: dicitur & de illo non absqueratione, quod ante Maiestatem eius tremunt magni illi principatus, & suprema potestates. Non quia securi non sunt de sua gloria, sed quia magnitudo maiestatis diuine illis timorem & tremorem adfert. Si itaque non sine timore sint, qui sunt perfecti, quid facient rei, contemptores diuinæ Maiestatis? Illi enim sunt, in quos omnem furorem ira sua effundet. Hæc est vna ex præcipuis rationibus, cur metuenda sit huius supplicij magnitudo, quemadmodum & B. Ioannes aperte docet, in sua Apocalypsi, vbi de flagellis & tormentis Domini hoc modo loquitur: *Idè in vno die venient plaga eius*, (loquitur de Babylone) *mors & luctus, & fumes, & igne comburentur, quia fortis est Dominus Deus, qui inducit illum*. Apostolus quoque non ignorabat fortitudinem huius Domini, & propterea dicebat, *horrendum esse incidere in manu Domini*. Non est horrendum incidere in manus hominum, quia non adeo potentes sunt; quin violentiam eorum possumus effugere, & furorem declinare: nec tantam habent illi auctoritatem, vt animam queant in infernum detrudere. Propterea discipulis suis Saluator dicebat; *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius time-te eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam*. Hæc manus sunt, in quas B. Apostolus horridum esse dicit incidere, Ex his non difficile colligitur, quæ sit natura

Lib. 1 de O-rat & medi-rat.
Magnitudo pena ex magnitudine Dei.

Hier. 31.

Hier. 10, 6.

Psal. 105, 32.

Iob. 26, 11.

In præfat. Missæ.

Apoc. 18, 4.

Hebr. 10, 31.

Matt. 10, 28.

Duas esse vias.

Hier. 24, 2.

Simile.

Ecclia. 2, 22.

fit natura manuum illarum, de quibus loquitur Ecclesiasticus, dicens, *Si prouidentiam non egerimus, inciderimus in manus Domini, et non in manus hominum.* Ex quibus omnibus manifestissimum fit, quod quemadmodum Deus magnus est in potentia, in Maiestate, & in omnibus operibus suis, ita & magnus erit in ira, in iustitia, & in supplicijs malorum.

Magnitudo iustitiae Dei.

Num. 16.

Idem & apertius adhuc spectatur in diuina iustitia examinanda, cuius effectus & executiones sunt ista supplicia. Ea autem ex effectibus aliquo modo cognoscitur, id est, ex horrendis penis hominibus malis à Deo diuersis temporibus irrogatis, quæ variè in Scripturis commemorantur. Quam terribilis fuit ista poena Dathanis & Abironis, omniumque compliceum illorum, quos aperiens os suum terra deglutiuit, cum tabernaculis eorum, & vniuersa substantia, descenderuntque viui in infernum, ea quod seditionem mouissent in Moysen & praelatos suos? Quis vnquam similia minarum audiuit genera, quæ in Deuteronomio leguntur, ijsque intentantur, qui legem Domini non obseruant: vbi inter alia horrenda & metuenda

Deut. 28, 52.

Vir clā expre-

re comedit

fructus, & mu-

lier clam vi-

ro, ut soli co-

medant.

fic dicit Dominus; *Obsideberis intra portas tuas, in omni terra tua, quam dabit tibi Dominus Deus tuus, & comedet fructum vteri tui, & carnes filiorum tuorum, & filiarum tuarum, quas dederat tibi Dominus Deus tuus, in angustia & vastitate, qua opprimit te hostis tuus. Homo delicatus in te, & luxuriosus valde, inuidebit fratri suo, & uxori, quæ cubat in sinu suo, ne det eis de carnibus filiorum suorum, quas comedit: eo quod nihil aliud habeat, in obsidione & penuria, quæ vastauerint te inimici tui, intra omnes portas tuas. Tenebra mulier, & delicata, quæ super terram ingredi non valebat, nec pedis vestigium figere, propter molliem & teneritudinem nimiam, inuidebit viro suo, qui cubat in sinu eius, super filij & filia eius carnibus, & illius secundinarum, quæ egrediuntur de medio foeminarum eius, & super liberis qui eadem hora nati sunt: comedit enim eos clam, propter rerum omnium penuriam in obsidione & vastitate, qua opprimit te inimicus tuus, intra portas tuas. Horribiles & tremendæ sunt poenæ istæ: tamen & hæc, & omnes aliæ, quibus in hoc seculo sunt vnquam homines mulctati, aliud nihil sunt, quam exigua vmbra & figura illarum, quæ damnatos manent in altero: erit enim tempus illud, in quo relucebit diuina iustitia aduersus illos, qui huiusmodi misericordiam respuerunt. Quod si vmbra tam fit horrenda, veritatem ipsam quis poterit tolerare? Quod si nunc, cum iustitia diuina adhuc misericordia temperatur, & calix iræ Domini aqua gratia misceatur, tam amarus adhuc esse videatur: quid erit cum purus, absque misericordia propinabitur, his præsertim qui misericordiam cum proximo habere noluerunt: etiam si supplicium minus semper futurum sit ipso peccati merito?*

Ex misericordia Domini colligitur magnitudo poenarum.

Non tantum magnitudo iustitiæ poenarum magnitudinem arguit: sed & magnitudo misericordiae, de cuius bonitate tantum præsumunt homines flagitiosi. Etenim quid magis admirandum, quam Deum videre carne vestitum humana, atque in illa omnia tormentorum atque opprobriorum genera perferre, ab introitu eius in hanc vitam, vsque ad egressum ex illa, quam in ligno finiuit? Quæ maior misericordia, quam in hunc mundum venire, & totius mundi debita in se recipere, vt illis mundum exoneraret? & sanguinem suum effundere pro ijs ipsis, qui sanguinem illum effundebant? Igitur quemadmodum opera diuinæ misericordiae stupenda sunt, ita erunt & diuinæ iustitiæ metuenda: cum enim in Deo non sit maius aut minus, sed omne illud quod in Deo est, fit Deus; quanta eius est misericordia, tanta necessariò est eius iustitia, in his quæ pertinent ad illam. Quemadmodum enim ex quantitate & magnitudine vnius brachij, alterius quantitatem colligimus: sic magni-

Simile.

tudine brachij diuinæ misericordiae, iustitiæ quoque diuinæ quantitatem metimur: cum vna eademque sit vtriusque mensura. Nunc itaque obsecro, dic mihi, si in tempore illo, quo voluit Deus suam mundo misericordiam exhibere, res operatus est tam admirandas, tamque mundo incredibiles, vt mundus illas stultitiam arbitratus sit: vbi appropinquauerit tempus secundi aduentus, in quo statuit ostendere magnitudinem suæ iustitiæ, quid putas faciet? tanto maiores habens & plures occasiones, quanto plura erunt & maiora hominum crimina. Nō enim habuit misericordia, qui eam prouocaret, aut impetraret, cum in humana natura nihil esset, quod illam merebatur: sed iustitia diuina tot habebit stimulos, tot impulsiones, vt sese vlciscatur, quot fuerunt peccata in hoc mundo perpetrata: atque ex his sufficientes desumi possunt coniectura, quanta, & quam terribilis diuina iustitia futura sit. Optime declarat illud D. Bernardus in quodam sermone de natiuitate Domini: Sed quam facilis fuit in primo aduentu, tam difficilis erit in secundo: & sicut modò nemo est qui reconciliari non possit, ita post paululum nemo qui possit. Quoniam sicut benignitas apparuit vltra omnem spem, vltra omnem estimationem; similem expectare possumus iudicij distictionem. Immensus est Deus & infinitus in iustitia, sicut & in misericordia: multus ad ignoscendum, multus ad vlciscendum: sed misericordia quidem priora sibi vendicat: vt si voluerimus, distictio inuenire non possit in quem seuiat. Hæc ille. Ex ijs abundè satis spectatur, quomodo ex misericordia Dei quantitas illius iustitiæ colligatur. Vtrumque demonstrat pulcherrimè diuinus ille Psalter, *Deus noster, ait, Deus saluos facienti, & Domini Domini exitus mortis. Veruntamen Deus confringet capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantium in delictis suis.* Vides ex his, mi frater, Dominum tam esse hostibus & rebellibus suis seuerum, quam est amicis placabilis.

Duplici aduentus Christi sic collatio. 1. Cor. 1.

Bern. Serm. 1. de Natiuit. Domini.

Psalm. 67, 22.

Idipsum doceat apertissime diuina patientia, qua vtitur, tam erga mundum vniuersum, quam erga singulos homines bonos & malos. Videmus enim plurimos homines tam inordinatos, tamque perditæ vitæ, vt à quo primum oculos rationis aperire ceperint, vsque ad vltimum vitæ diem, maiorem vitæ partem offendendo Deum, & contemnendo diuinam ipsius mandata consumant: nec promissionum, nec minarum, nec beneficiorum, nec consiliorum Dei, nec alterius cuiusque rei rationem habentes. Nihilominus toto illo vitæ tempore summa Bonitas eos expectat, cum magna patientia: non præciciens filium vitæ; non cessans eos multis modis ad penitentiam vocare, licet emendationis nullum in ipsis videat indicium. Sed cum ad finem pertenerit longa illa patientia, si effuderit in illos thesauros iræ suæ, (quos tot annorum curricula paulatim in sinum iustitiæ collegit) quo impetu, quæ puras violètia obruentur? Quid aliud voluit Apostolus significare, cum diceret: *An diuitias bonitatis eius, & longanimitatis contemnitis, ignorans, quoniam benignitas Dei ad penitentiam te adducat? Secundum autem duritiam tuam & impenitentem cor, thesaurizas tibi iram, in diem iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet unicuique secundum opera eius.* Quid est quod dicit, thesaurizas tibi iram, nisi vt significet, quod vt aliquis colligens thesaurum, quotidie denarium denario addit, & diuitias diuitijs cogerit: sic enim massa crescit: ita Dominus quotidie amplificat thesaurum iræ suæ, quemadmodum perversus homo malis suis operibus rationes pro illis reddendas auget. Dic mihi quæso, si quis thesauro colligendo tam pertinaciter insistet, vt nec dies nec hora aliqua elaberetur, quæ non aliquid illi adijceret; idque per spatium annorum quinquaginta vel sexaginta: si quando post ea solueret signacula, & aper-

speriret serinia, quàm immensum ille thesaurum inueniret? O homo infelix, non animaduertis, quòd nec dies praterit, nec hora in qua non auge thesaurum illumina diuina, qui in tuam perniciem referatur? crescit autem ille, & augetur peccatis singulis, quæ tu committis. Et si enim non esset aliud, quàm turpes conspectus tuorum oculorum, immunda cogitationes, praua desideria & odia tui cordis, verba & iuramenta oris tui, ista sola satis essent ad mundum vniuersum implendum. Si verò his adiungantur omnia alia vitia, & peccata tua; meditare quæso quàm immensum ira Dei thesaurum tibi coacturasti tot annorum spatio? Adhuc & ingratitudo atque malitia peruersorum hominum si bene disculantur, nobis magnitudinem peccatorum diuinarum commonstrant. Quòd autem hoc verum est, cõsidera bonitatem & liberalitatem Dei erga homines: illud etiam quod ipse fecit & dixit in hoc mundo, cum illo quod pro omnibus ijs passus est. Perpende quoque commoditates & apparatus in vsum hominum, vt cõmode viuere possent, ab illo factos: omnia quæ ipsi peccantibus ignouit, aut quasi dissimulauit; quanta bona ipsi contulit, à quor malis ipsos liberauit, aliaque multa genera fauorum & beneficiorum, quæ quotidie illis præstat. Omnia hæc thesaurum iræ Dei augent & multiplicant. Deinde etiam in mētem reuoca hominum circa Deum obliuionem, & negligentiam: ingratitudinem quoque illorum, & rebellionem; blasphemias deniq; & contemptum, tam ipsius Dei, quàm mandatorum eius; quæ sanè tanta sunt, vt nō tantum pro aliquo lucro vel emolumento, quod ex peccato expectatur, sed sæpius ex sola malignitate impudenter pedibus conculcet omne id, quod Dominus mandauit. Ille igitur qui absq; vlla verecundia spreuit tantam Maiestatem, non aliter atque siculicus aliquis Deus fuisse; qui toties, vt Paulus loquitur, *Filium Dei concitauit, & sanguinem testamenti pollutum ducit in quo sanctificatus est.* Ille qui toties illum crucifixit operibus suis ipsorum Ethnicorum peioribus, quid illi expectandum est aliud, quàm cum hora reddēde rationis aduenerit, honorem Deo restituat, aut tantas det penas, quanta fuit iniuria, quia Deum affectit? Cū enim iustus iudex Deus sit, officiū eius est, id cauere, ne minora sint supplicia iniurijs illatis: sed paria sint peccato illius, qui iniurius fuit. In hoc autem casu, si Deus sit cui iniuria illata est, quæ poterit in corpus & animam condemnati sententia pronuntiarī, vt dignis penis recompenferetur facta iniuria? Quòd si in satisfactione offensæ Deo facta necessarius fuerit sanguis Filij Dei, (supplendo personæ dignitate, quod supplicij magnitudini deerat) quid fiet, vbi recompensatio præstanda erit, non dignitate personæ, sed sola pena seueritate?

Hebr. 10, 29.

Pena debet esse pro peccato.

A persona sacrificis, ad est, diaboli, magnitudo supplicij colligitur.

Iob 1.

Sed à conditione Iudicis, ad conditionem & qualitatem carnificis (cuius erit sententiam Iudicis exequi) veniamus. Is qui futurus sit, si queratur, Diabolum fore dico, à cuius manibus quid sperandum est, neminem dubitare existimo. Attamen vt aliquo modo intelligas, quanta est eius executoris crudelitas: considera quæso, quàm inhumaniter eos tractat, qui eius sunt potestati traditi, qualis fuit B. Iob. Vides crudelem hunc Tyrannum eo modo in virum innocentem defecisse, vt maiori aut immittiori in creaturam rationalem scire non posset: non habens vel minimam pietatem, vel misericordiam. Nōne oues eius, puerosque igne caelitus demisso tactos consumpsit? nōne per Sabæos boues & asinos omnes, & per Chaldæos camelos abstulit, & famulos gladio percussit? nōne ades prostrauit, & ruina filios eius oppressit? nōne denique & corpus illius percussit vlcerisimo, à planta pedis, vsque ad verticem eius, nec quicquam ipsi reliquum fecit, præter sterquil-

nium & testam, qua sanem radebat; reliquit illi vxorem, & amicos incolumes, non ad refrigerium & solatium; sed vt ipsi suis sermonibus essent tanquam vermes, qui interiora viscera pauperis & miseri Iobi deuorarent. Omnia hæc in hominem & potuit, & ausus est, diuino permittente iudicio. Sed qua crudelitate, & immani tyrannide Saluatorem nostrum excepit, ea præsertim nocte, qua traditus erat potestati tenebrarum? paucis id verbis explicari non potest. Si itaque hostis ille cum suis satellitibus, tam ferus sit, tamque crudelis & inhumanus carnifex, tam sanguinolentus, & generi humano inimicus: quid facies, o miser, quando videbis te manibus illius permissum, vt in te omnem exerceat crudelitatem, iuxta diuinæ iustitiæ dispensationem? Ah res hæc est nimium horrenda. Neque cogitandum est, supplicium hoc fore vnius noctis, diei, vel anni: sed duraturum illud semper, id est, in omnem æternitatem. Quid tibi videtur, putas ne te boni viri manibus fore commissum? O quàm obscura dies erit illa, quando potestati luporum tam rapidorum te traditum agnosces? Vt autem melius intelligas, quæ tibi beneuolentia erit à manibus istis expectanda, referam exemplum notabile, à B. Gregorio quondam descriptum Adolefens qui. dam, inquit, in meo erat nuper monasterio, Theodorus nomine, vitæ dissolutæ, & salutis suæ negligentissimus. In hac autem pestilentia, quæ nuper huius vrbis populum magna ex parte consumpsit, percussus in inguine, est ductus ad mortem. Cumq; extremum spiritum ageret, conuenerunt fratres, vt egressum illius orando protegerent. Iam corpus eius ab extrema parte fuerat premortuum, in solo tantum pectore vitalis adhuc calor anhelabat. Cuncti autē fratres tanto pro eo cœperunt enixius orare, quanto eum iam videbant sub celeritate discedere. Tunc repente cœpit eisdem fratribus assentibus clamare, atq; cum magnis vocibus orationes eorum interrumpere dicens: Recedite, recedite. Ecce draconi ad deuorandum datus sum, qui propter vestrā præsentiam deuorare me non potest. Caput meum iam suo ore absorbit: datus locum, vt me non amplius cruciet: sed faciat quod facturus est. Si ei ad deuorandum datus sum: quare propter vos moras patior? Tunc fratres cœperunt ei dicere: Quid est quod loqueris frater? signum tibi sanctæ crucis imprime. Respondit ille, dicens: Volo me signare, sed non possum: quia squamis huius draconis premor. Cumque hoc fratres audirent, prostrati in terram cum lachrymis cœperunt, pro ereptione illius vehementius orare. Et ecce subito cœpit ager clamare dicens: Gratias Deo, ecce draco, qui me ad deuorandum acceperat, fugit: orationibus vestris expulsus stare non potuit. Pro peccatis meis modò intercedite: quia conueri paratus sum, & secularē vitam funditus relinquere. Quod & factum est.

Greg. lib. 4. Dial. cap. 37. & 38. & homil. 12. in Euangel.

Horandum exemplum.

De iisdem Dæmonibus loquitur B. Ioannes in Apocalypsi sua, per modum horribilis figuræ. Et vidit, ait, Apoc. 9. 1. stellā de celo cecidisse in terram: & data est ei clauis putei abyssi. & aperuit puteum abyssi. & ascendit fumus putei sicut fumus fornacis magna: & obscuratus est Sol, & aer de fumo putei. Et de fumo putei exierunt locustæ in terrā, & data est eis potestas, sicut habent potestas scorpiones terræ, & præceptū est illis, ne laderent scānū terræ, neque omne viride, neque omne arborē, nisi tantum homines, qui non habent signū Dei in frontibus suis, & datum est illis ne occiderent eos: sed vt cruciarentur mensibus quinque, & cruciatus eorū vt cruciatus scorpionis, cum percussit hominem. Et in diebus illis quærent homines mortem, & nō inuenient eam: & desiderabunt mori, & mors fugiet ab eis. Et similitudines locustarū similes equis paratis in præliū, & super capita earū tanquā corona similes auro, & facies earum tanquā facies hominū. Et habebant capillos, sicut capillos mulierum, & dentes earum sicut

Apoc. 9. 1. Descriptio Diabolica potestatis.

sicut leonum erant: & habebant loricas sicut loricas ferreas; & vox alarum earum sicut vox currum equorum militum, currentium in bellum & habebant candelas similes scorpionum, & aculei erant in caudis earum. Haecenus B. Ioannes: Dic mihi nunc, mi frater, quæ fuit mens Spiritus sancti (is enim huius scripturæ auctor est) cum sub horrenda illa & formidanda figura voluit significare flagellorum diuinæ iustitiæ magnitudinem? Quæ alia fuit eius intentio, quam vt per terribilem istum horrorem admoneret homines, ne immemores sint qualis sit ira Dei, & qualia sint illius iustitiæ instrumenta: qualia sint supplicia malorum & qualis sit potentia nostrorum aduersariorum: vt metuendo istarum rerum terrore moniti Deum offendere vereamur? Etenim quæ stella illa est, quæ de cælo cecidit in terram, & cui datæ sunt clauis abyssi, nisi splendidissimus ille Angelus, qui è cælo cecidit, cui data est potestas tenebrarum? & quæ locusta illa, similes equis armata, & in prælium parata, nisi Furia infernalis, & arma sociorum, satellitum adiutorum, & ministrorum illius, qui sunt Dæmones? Quid forum, quod plantæ virides, quas ladere prohibentur, nisi iusti qui virent, florent quæ humore diuinæ gratiæ, & fructum faciunt æternæ vitæ? qui sunt qui non habent signum Dei in frontibus suis, nisi illi, qui non habent spiritum Dei, qui signaculum est seruorum, & ouium gregis illius? Aduersus miserabiles itaque illos tantus diuinæ iustitiæ exercitus armatur, vt in hac vita, & in futura, secundum conditionem & merita singulorum torqueantur, & excarnificentur ab ipsis Dæmonibus, quibus seruiuerunt, non aliter atque Aegyptij à muscis aquaticis & ranis cruciati sunt, quas ipsi pro Dijs adorabant. Quàm horrendum itaque erit, in loco illo maledicto tam terribilia monstra & larvas videre addeò metuendas? Quàm formidandum videre illic Draconem illum famelicum, & rabie frementem horribili: magnum illum Behemoth, de quo dicitur in libro Iob, *qui fringit caudam suam vt cedrum, absorbet flumina; & pascit montes?*

Exod. 8.

Iob 40. 12.

Conclusio.

Quæ hæcenus à nobis dicta sunt, satis superque declarant, quàm intolerabiles futurae sunt poenæ malorum. Quid enim ex omnibus ijs sperandum, nisi horrenda supplicia? Quid expectandum ex magnitudine & immensitate Dei, de magnitudine dico iustitiæ illius, in castigandis impijs & peccatoribus? quid ex magnitudine illius patientiæ, quæ tam clementer sustinet, & ad penitentiam expectat peccatores? quid ex multitudine beneficiorum, quibus onerat peccatores, vt illorum suauitate illos ad se trahat & alliciat? quid de magnitudine odij, quo est in peccata? peccatum enim, quod infinitam offendit Maiestatem, odium meretur infinitum. quid ex magnitudine furoris inimicorum nostrorum, qui tam potentes sunt in cruciatibus & tormentis? ad malefaciendum tam parati? Quid inquam sperandum est, ex omnium harum rerum magnitudine, nisi maximum & inauditum peccati supplicium? Si itaque poena tam magna sit, quæ peccato est præparata, nec illam quis effugere queat, nec ipsa vnquam deficiat; (sic enim fides nostra prædicat) quæ ratio, aut quæ potius cecitas illorum est, qui credentes hæc & confitentes non animaduertunt onus intolerabile, quod in se recipiunt, cum peccant? committentes enim vnum peccatum mortale, ad hanc poenam obligantur, quæ præmissis rationibus esse tam immensa probatur.

De æternitate istarum poenarum.

Ceterum præterquam quod ea quæ hæcenus dicta sunt sufficiant ad metum & timorem maximum in nobis generandum, multo tamen erunt efficaciora, si istarum poenarum perpetuitatem consideremus. Nam si in ijs vllus terminus, aut remis-

sio vel refrigerium esset inueniendum, saltem post multa annorum millia, esset profecto summum miseris istis solatiū. Sed quid dicam de Æternitate, quæ nullum agnoscit terminum alium, quàm quem habet æternitas ipsius Dei? quod spatium tam est diuturnum, quod (vt quidam insignis Doctor testatur) si quis illorum damnatorum singulis millenis annis vnā effunderet materialem lachrymulam, maior aquarum copia ex oculis illius proflueret, quàm totus hic mundus sua concuitate posset continere. Quid terribilius dici potest vel excogitari? Quod si omnia tormenta, quæ in inferno sunt, acicularum tantum essent puncturæ, propter æternitatem tamen adhuc sufficere possent, vt mouerent hominem ad fuscipiendum alacri animo poenas, tribulationes, cruces, & quicquid miseriarum in mundo est; saltem vt æternas poenas effugiat. O si illud Æternum in animo tuo semper moraretur & habitaret, quàm vtile tibi foret? Legitur de quodam homine mundi vanitatum studioso, qui cum quodam tempore incidisset in Æternitatis illius cogitationem, expauescens re tam diuturna, quæ finem non habebit, ita secum philosophatus est: Non posset inueniri homo aliquis in hoc mundo sani cerebri, qui totius mundi imperium vellet acceptare, ea conditione, vt annorum triginta vel quadraginta spatio, in lectulo rosis & floribus vernantibus strato extensus iaceat: Quod si ita sit, quæ mania, quæ phrenesis, quæ hominum est amentia, velle pro re minimi momenti amplecti lectum ardentem, in quo torreantur in æternum? Ea sola consideratio tam vtilis fuit illi homini, tantosque in eo fructus operata est, quod statim relictis vitijs ad virtutes transierit, in ijsque breui eum in modum profecit, vt homo sanctus & Ecclesiæ Prælati effectus sit.

Horrendum dictum.

Quid dicent mundi huius delicatuli, qui ob strepitum vnius culicis totas noctes ducunt insomnes, vbi se viderint in lecto hoc ignis ardentis extensos, & vitijs flammis ab omni parte amburi: idque non vna nocte, sed in æternum duraturum. Huiusmodi Prophetæ Esaias alloquitur, his verbis: *Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* cuius humeri tam erunt ferrei, qui tantum onus tanto queant tempore portare? O gens insensata, o homines excæcati ab illo antiquo impostore, qui vniuerso terrarum orbis suis fraudibus imponit. Quid quæso magis est à ratione alienum, quàm quod homines minima quæque curant, quæ ad hanc vitam pertinent: in re verò tanti momenti tam sint inconsiderati, & negligentes? Si non videamus hæc, quid tandem videbimus? quid timebimus, si non pauerimus hæc? aut quid prouidebimus, si hæc non prouideamus? Quod si hæc ita sint, quomodo poterimus non summa cum animi alacritate virtutes amplecti, quantumuis arduæ sint & difficiles, saltem vt hæc mala subterfugiamus?

Esa. 33. 14.

Certissimum equidem est, quod si Deus optionem tibi daret, & diceret: Toto tempore quo viues debebis aut chiragra vel dolore dētis alicuius tam acuto cruciari, vt morbus iste nec interdiu, nec noctu requiem vllam tibi concedat: aut si immunis esse velis ab istis doloribus, vel Capucinus fieri debes, vel Carthusianus; aut aliam quamcunque monasticam regulam asperam & austeram profiteri; penitentiamque eandem subire, quam illi subeunt, necesse est: perpende tecum vtrum illorū eligeres? Nō existimo posse hominem inueniri tam stolidū, qui (vel ob solum amorem sui ipsius) nō eligeret quamlibet illarū professionum potius, quàm dolores, istos tanto tempore duraturos. Cum itaque cruciatus & dolores, de quibus nos agimus, infinitis modis sint grauiores, & diuturnitate temporis absque vlla comparatione prolixiores, multo quoque minus sit quod Deus à te postulat, quam

Dan. 3. 47.
Allegoria
in signis.

quam Capucinatorum aut Carthusianorum regulam exercitiaque amplecti: qua nostra dementia est, nolle tam exiguos labores, & tam breues molestias subire, per quos licet aeternos cruciatus euadere? Quis non videt hunc esse vel maximum huius mundi errorem, atque intolerabilem dementiam? Sed fructus eius erit, quod, dum homo exiguis poenitentiae laboribus à tantis malis hic sese non vult liberare, illic aeternam poenitentiam faciet, sine villo fructu vel emolumento. Huius rei figuram habemus in fornace, quam Rex Nabuchodonosor succendi iussit, Babyloniam, cuius flamma super fornacem cubitis quadraginta novem effundebatur; propter defectum verò vnius cubiti, ad numerum quinquagenarium, qui annum Iubilaeum significat, non peruenit: ut intelligamus aeternas istas flammās Babyloniam, hoc est inferni, quamvis supra modum ardeant, & infelices damnatos crudelissimè torqueant; eò tamen nunquam peruenturas, ut gratiam veri Iubilaei consequantur. O poenae sine fructu, o lachrymae steriles, o poenitentia dura & aspera, omnis tamen expers spei & solatii. Quam exigua eorum, quae illic patiuntur damnati sine fructu, si hic voluntariè suscepta fuissent, ab istis malis eos praeservare potuissent? Quam facile liberari potuissent, quam exiguo labore?

Fluant itaque fontes lachrymarum ex oculis nostris, & ex alto pectore suspiria sine intermissione du-

cantur. *Super hoc plangam & ululabo*, ait Propheta, Mich. 3. *vadam spoliatus & nudus, faciam plantum velut draconum & luctum quasi struthionum; quia desperata est plaga populi mei.* Si hominibus haec essent suspecta, nec fidem harum rerum haberent, aut saltem non tam certam, sed dubiam, tolerandum aliquo modo esset, si in hunc errorem inciderent. Sed omnia haec certissima fide profitentes, scientesque certò (vti Saluator ait) *quod calum & terra transibunt: sed ne tota quidem vllum aut apex vllius praeteribit ex his, donec omnia fiant*; dicentesque aperte, haec omnia sese certissima fide & religione tenere, eos tam secure & negligenter vivere, omnem stuporem & admirationem transcendit.

Dic mihi homo caece, & sine cerebro, quid in diuitijs & huius mundi bonis inuenis dignum, quod cum hoc pretio comparetur? Esto, inquit Beatus Hieronymus, sit in te sapientia Salomonis, Absalonis pulchritudo, & Sampsonis fortitudo: sint anni & vita Enoch tibi promissi; habeas Croesi diuitias, & Ostiuiani potentiam: quid tibi proderunt haec omnia, si tandem corpus vermibus esca detur, & anima ad inferos rapta Daemonibus cum diuite Epulone sempiternis torquenda cruciatibus tradatur? Luc. 16.

Haec sufficiant quantum ad primam nostrae ad virtutem exhortationis partem. In sequenti agemus de singularibus priuilegijs virtutum studiose promissis.

Finis primae partis.

SECUNDA PARS, IN QVA TRACTATUR DE BONIS TEMPORALIBVS, ET SPIRITVALIBVS, QVÆ VIRTVTI IN HAC VITA PROMISSA SVNT: PARTICVLARITER verò de duodecim insignioribus priuilegijs, quæ in Virtute reperiuntur.

TITVLVS VNDECIMVS.

AD VIRTVTIEM NOS OBLIGARI
propter bona inestimabilia, quæ in presenti
vita promittuntur.

CAPVT XL.

NESCIO profecto, quid causari queant illi, aut quo sese pretextu purgare, qui virtutem non amplectuntur; cum tot sint rationes, quæ hominem ad illud studium impellunt. Non enim exiguum est pro defensione huius materiae allegare quod Deus est, quid meretur virtutis studiosus, quid datur, quid promittitur illi; quæ contra vitiosos. & à virtutum studio alienis minas intenduntur. Non immerito itaque interrogare quis posset, cur inter Christianos, qui haec omnia credunt & confitentur, tot inueniantur, qui neglectis virtutibus vitia sectantur? Non enim mirandum est, tales inter infideles esse multos, qui cum virtutem non cognoscant, nullo eam habeant in pretio: quemadmodum folior quippiam, qui si fortè gemmam inuenerit, eam vilipendit: quia virtutem & pretium illius non cognoscit. Sed quod Christiani, qui norunt & credunt haec omnia, viuunt tanquam non crederent, immemores Dei, serui peccatorum, mancipia suarum passionum & appetituum, tanto additiores rebus visibilibus, quanto rerum inuisibilium negligentiores, ad omne gentis peccati proclites, non secus, quam si mors esset extincta, nec ad iudicium esset veniendum, nec caeli gloria expectanda, nec denique infernus mettuendus: hoc inquam omni admiratione maius est.

Mirandū inter Christianos tot inueniri homines vitiosos.

Simile.

Proinde, vt dixi, meritò quæri posset, vnde haec negligentia, stupor intellectus, & (si dici liceat) diabolica incantatio in hominibus nascatur. Illud malum vnam solam radicem non habet, sed multas & diuersas. Inter quas quidem, eaque non minima, est Error quidam generalis, in quo viuunt homines mundi huius, credentes omne id quod Deus virtutis amatoribus pollicetur, vsque in futuram vitam referuari, & quod in presenti seculo nihil horum sit expectandum. Propterea cum homo maximopere primum appetat, & potissimum utilitate ducatur: sed non nisi presentibus, ijsque quæ sensibus exterioribus obiecta sunt, moueatur, cum nihil praesens videt, parui facit, quod futurum est. Sic Iudaei fecisse videntur tempore Prophetarum. Cum enim Ezechiel ex mandato Dei proponeret ipsis magnas promissiones, aut diras annuntiaret comminationes, exhiberunt: & contemptu quodam omnia explodebant, dicentes, *Visio, quam hic videt in dies multos; & in rempora longa ipse propheta.* Sic & illudentes Prophetae Esaiæ, contemnebant eius sermones, & dicebant, *Manda, remanda: manda, remanda: expecta, reexpecta: expecta, reexpecta: modicum ibi, modicum ibi.* Haec vna est ex praeceptis rationibus, quæ homines peruersos auocant ab obseruantia mandatorum Dei, persuadentes sibi nullum primum virtuti statutum in hoc mundo: sed omnia in futurum seculum referuari. Huc respexit magnus ille Sapiens, cum diceret: *Etenim quia non profertur citò contra malos sententia, absque timore ullo filij hominum perpetrant mala.* Adit & aliud Sapiens, pessimum esse inter omnia quæ sub Sole fiunt, magnamque dare malis peccandi occasionem, quod iustis mala proteniunt, quasi opera egerint.

Matth. 5. 18.

Hieronym.

Luc. 16.

vnde haec negligentia.

Ezech. 12. 27

Esaie 28. 10.

Eccles. 8. 12.

Bonis & malis aequaliter omnia promittuntur.

Eccle 9. 3. egerint impiorum; & impij nonnunquam sic securè viuunt, quali iustorum facta habeant, vel quod vniuersa aequè eueniant iusto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas & sacrificia contemnent; uti bonus, sic & peccator: ut periturus, sic & ille, qui verum deierat. Unde, ait, & corda filiorum hominum implentur malitia & contemptu in vita sua, & posthac ad inferos deducuntur. Quod autem Salomon hic dicit, ipsi mali & impij consitentur, per Prophetam Malachiam dicentes: *Vani est qui seruit Deo, & quod emolumentum quia custodimus precepta illius, & quia ambulamus tristes coram Domino exercituum? ergo nunc beatos dicimus arrogantes, siquidem edificati sunt facientes impietatem, tentauerunt Deum, & salui facti sunt.* Hæc dicunt impij, & hæc sunt quæ potissimum illos in impietate detinent: spem enim, ut ait Ambrosius, periculo suo emere durum esse arbitrantur; hoc est, bona futura presentium iactura comparare, & quæ in manibus sunt, dare pro ijs, quæ aliquando dari possunt.

Ad exterminandum pestilentissimum illum errorem, nescio sanè vnde principium commodius sumendum sit, quam à verbis illis, & lachrymis Saluatoris, quibus miseram illam ciuitatem Hierosolymitanam olim defleuit, dicens: *Quia si cognouisses & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.* Considerabat Saluator ab vna parte, quanta erant bona, quæ in mundum erant illata, in vsum populi illius, vna cum sua persona: omnes enim gratiæ thesauri caelestes vna cum Christo de cælo descenderant; ab altera verò parte respiciebat populum hunc, habitu & apparatu suo humili offensum, nolle bona illa acceptare, & quod propter illud peccatum amitterent, non solum istos thesauros, sed vniuersam suam Rempublicam, & ciuitatem ipsam. Dolens itaque vehementer Dominus vberimè fleuit, & in breuem hanc atque imperfectam sententiam prorupit: quæ quo breuior est, eo maiorem habet significationem. Ille sanè affectus, & ista verba possunt commodè proposito nostro applicari. Considerantes enim ab vna parte pulchritudinem virtutis, gratiasque & diuitias quæ in societate illius sunt; & ab altera parte, quàm procul hæc remota sunt, & abscondita ab oculis hominum terrenis rebus immerforum, nec non quomodo virtus, tanquam exul, solum vertit, & dispersa per totum mundum, nusquam sibi locum inuenit, non & tibi videtur iustam rationem lachrymandi nos habere, & cum Domino dicendi, *Si cognouisses & tu, & quidem in hac die.* hoc est, O si Deus tibi nunc oculos aperiret, ut videre posses thesauros, magnificentiam, diuitias, pacem, libertatem, lucem, tranquillitatem, delicias, fauores, & bona quæ virtutem, uti pedissequæ, subsequuntur, quanto eam in pretio haberes? quanto desiderio ad illam aspirares? quanto cum studio, quot laboribus illam quæres? *Nunc autem omnia abscondita sunt ab oculis carnalibus:* non enim illi quicquam præter corticem virtutis intuentur, & non gustantes interiorum illius dulcedinem, existimant nihil in illa esse, quod non sit durum, asperum, & inspidum: arbitrantur non esse hanc monetam in presenti vita, sed in futura vscitam: si tamen aliquid in ea boni sit, totum illud ad alterum mundum, non adhuc pertinere. Propterea philosophantes secundum carnem, dicunt, se spem periculo non emere: nec presentia pro futuris periclitari. Sic loquuntur offensi figura virtutis exteriori: ignorant enim philosophiam Christi. Christo suo magistro simile esse; qui licet foris præferret imaginem hominis pauperrimi & vilissimi, intus tamen erat Deus & Dominus omnium creaturarum. Idipsum & de Christi fidelibus legitur, qui mortui sunt mundo, quod *vita illorum est abscondita cum Christo, in Deo.*

Ergo quemadmodum gloria Christi fuit abscondita in hoc mundo, ita & omnium illorum abscondita est, qui vitam illius imitantur. Antiquius homines statuas quasdam facere solitos legimus, quas Silenos appellabant; hæc foris erant rudes & incultæ, intus verò summo artificio erant elaboratæ, ita ut deformitas publica, pulchritudo verò esset occulta, & illudentes ab vna parte oculos ignorantium, ab altera mentes & oculos sapientium in se trahebant. Talis verè fuit vita Prophetarum, talis Apostolorum, talis omnium perfectorum Christianorum, qualis fuit & ipsius vniuersorum Domini.

Tu itaque, cui nihil in ore frequentius est, quàm Virtutem circa difficilia versari & ardua, deberes oculos conuertere in subsidia, quæ Deus ad hanc difficultatem superandam nobis preparauit: qualia sunt Virtutes infusæ, dona Spiritus sancti, Sacramenta nouæ legis, cum multis alijs gratijs & auxilijs diuinis, quæ nobis sunt quod remi & vela nauibus in nauigando, & alæ auibus in volando. Deberes intueri nomen & essentiam Virtutis, quæ est natura sua habitus nobilissimus. quod si verum sit, sequitur eam communi modo loquendi in nobis cum facilitate & suauitate operari: hoc enim omnibus habitibus proprium est. Deberes meminisse, Deum suis non tantum pollicitum esse bonam gloriam, sed gratiam: partim pro hac vita, partim pro altera: iuxta illud Prophete, *Gratiam & gloriam dabit Dominus,* quæ sunt tanquam duo serinia, omnibus bonis referta: vnum pro hac vita, alterum pro futura: vt ex eo saltem intelligatur, plus aliquid in virtute latitare, quàm foris conspiciatur. Deberes denique animaduertere, quod cum auctor Naturæ in nulla re necessaria deficiat, (perfectissimè siquidem omnibus creaturis ea tribuit quæ erant necessaria) cumque in mundo nihil magis sit necessarium, nec maioris quicquam momenti ipsa Virtute, eum non debuisset hanc in manibus solius liberi arbitrij tam imbecillis, intellectus tam cæci, voluntatis tam infirmæ, appetitus adeo ad omne malum propensi, denique naturæ tam inordinatæ, atque per peccatum corruptæ relinquere: sed & de habilitate & remis illi providere, quorum auxilio hoc pelagus possit transfratere. Non enim æquum erat, aut conueniens, ut cum diuina illa providentia tam sollicita fuerit in conferendo muscis, araneis, & formicis habilitatem, & instrumenta omnia ad vitam conseruandam necessaria: solius hominis immemor esset, nec illi tribueret, quæ ad virtutem acquirendam sunt necessaria.

Dicam amplius, si mundus & diabolus suis, pro ministerio quod ipsis exhibent, tot genera saporum, voluptatum, & deliciarum, saltem apparentium conferant: quomodo possibile est Deum tam esse sterilem suis amicis & fidelibus ministris, ut eos ieiunos, & ficis faucibus relinquat in medio laborum & tribulationum? Quomodo; ergo ne putas tantum mellis habere conditionem Virtutis, & tantum mellis inesse vitiorum floribus? putas ne tu Deum permittere, ut vnus fruatur delicijs, & alius molestijs & tribulationibus multis exerceatur? Falleris. Audi quid Deus ad lamentationes impiorum respondeat per os Prophetæ: *Conuertimini, & videte quid sit inter iustum & impium, & inter seruientem Deo & non seruientem ei.* Adeo ut Deus non sit contentus præferentia, quam habebunt iusti præ iniustis in vita futura: sed in presentiarum ait, *Conuertimini, & videte:* quasi dicere, Nolo vos expectare futura secula, ut bonorum gloriam & beatitudinis præferentiam cognoscatis: sed conuertimini nunc, & videte etiam in hac vita differentiam, quæ est inter bonum & malum: diuitias vnius, & paupertatem alterius; gaudium vnius, & merorem alterius; pacem vnius, & bellum alterius; lucem in qua viuunt vnus, & tenebras in quibus am-

Simila.

Auxilia Dei, quibus virtutis difficultatem superamus.

Virtus est habitus.

Psal. 83, 12.

Bona, quæ in virtute sunt, homines ignorant.

Luc. 19, 42.

Virtus Christi similitudo.

Coloss. 3, 1.

Mal. 3, 19.

Bonorum & malorum vii. comparatio.

bus ambulat alter: & tunc reipsa cognoscetis, quanto beator est iustorum conditio opinione vestra.

Esa. 66, 5

Simile responsum Deus alijs quibusdam dedit, qui eadem persuasionem & errore decepti, bonos deridebant, dicentes apud Esaiam: *Glorificetur Dominus, & ridebimus in latitia vestra, ipsi autem confundentur*: quasi dicerent, Declaret Dominus magnitudinem suae potentiae & gloriae suae, & favorem suum vobis exhibeat, ut hoc modo cognoscamus prosperitatem & praefertentiam, quam habent illi qui seruiunt Domino, praeter istos, qui non seruiunt. Quibus verbis Dominus confestim subiicit latitiam & prosperitatem bonorum, dicens: *Letamini cum Ierusalem, & exultate in ea omnes, qui diligitis eam: gaudete cum ea universi, qui iugatis super eam, ut fugatis, & replemini ab ubere consolationis eius, ut mulceatis, & delitijs affluatis, ab omnimoda gloria eius. Quia haec dicit Dominus, Ecce ego declinabo super eam quasi fluvium pacis, & quasi torrentem inundantem gloriam gentium: quam sugetis. ad ubera portabimini, & super gremia blandientur vobis. Quomodo sicut mater blandiatur, ita ego consolabor vos, & in Hierusalem consolabimini. Videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinebunt, & cognoscetur manus Domini servis eius.* quasi diceret, quemadmodum homines per magnitudinem caeli, terrae, & maris, & per pulchritudinem Solis, Lunae, & stellarum veniunt in notitiam omnipotentiae atque pulchritudinis Dei, tanquam ex operibus tam praclaris: sic etiam iusti veniunt in cognitionem magnitudinis potentiae, divitiarum, & bonitatis divinae, ex ineffabilibus gratijs, & donis, quae ab illo percipiunt, & quae in seipsis sentiunt, atque experiuntur. Quemadmodum enim Deus per supplicia & flagella, quibus Pharaonem exagitavit, declaravit uniuerso mundo magnitudinem suae severitatis in impios: ita per gratiarum dona & immensa sua beneficia, quae bonis quotidie largitur, ostendit magnitudinem suae bonitatis, & singularem, quo illos completur, amore. Beata profecto anima illa, quae donis & beneficijs a Deo perceptis, magnitudinem bonitatis eius ostendit: infelix autem illa, quae per supplicia & tormenta magnitudinem iustitiae divinae palam annuntiat, reddique manifestam.

Prou. 3, 18

Quapropter cum magnitudo singulorum, quae diximus, tam sit inestimabilis, qualia erunt flumina, quae ex vberibus istis fontibus scaturiunt? Adde & superius dictis illud: *Quod si via Virtutis tibi sterilis & horrida videatur, quid est quod divina Sapientia dicit de seipsa. Mecum sunt divitiae & gloria, opes superbae, & iustitia. In vijs iustitiae ambulabo, in medijs seminarum iudicij, ut ditem diligentes me, & thesauros eorum repleam.* Quae divitiae, quae bona sunt illa, si non illius sapientiae caelestis, quae superant omnes divitias huius mundi, quae conferuntur illis, qui ambulant in via iustitiae, quae est ipsa Virtus, de qua nos loquimur? Etenim si hic non inveniantur divitiae praestantiores & hoc nomine digniores ijs, quas mundus pollicetur, cur Apostolus Deo gratias agit pro Corinthijs dicens, quod in omnibus divites facti essent? absolute divites eos appellans, significans alios non esse proprie divites nominandos, sed divites huius seculi?

Boni verè divites.

2. Cor. 1.

2. Timot. 6.

Supradicta omnia notabili sententia evangelica declarantur.

Matth. 19.

Marc. 10, 29.

ET si praemissa satis dilucide exposita videantur, & comprobata: tamen pro maiori confirmatione adiungam adhuc sententiam notabilem ex Evangelio desumptam, qua Salvator respondet B. Petro, querenti, quod praemium esset habiturus ipse, & condiscipuli sui qui pro amore Magistri sui reliquerant omnia. *Amen dico vobis, ait secundum Mat.*

cum, nemo est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut

fororos, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter Evangelium, qui non accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & fororos, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam aeternam. Haec verba Christi sunt, quae sane levi brachio non sunt percurrenda.

Etenim non potes mihi primò negare, quin hic fiat distinctio inter praemium, quod datur bonis in hac vita, & illud quod in altera: dum promittitur vnum tanquam futurum, alterum offertur tanquam praesens. Minus etiam mihi negare poteris, quin ista promissa rata sint, & certa, nec vnumquam frustrabunt eos, quibus promissa sunt. *calum enim & terra transibunt, sed iota vnum, aut apex vnum non preteribit de his, donec omnia fiant, etsi impossibilia videantur.* Nam quemadmodum credimus Deum & Trinum esse & vnum, eo quod ipse dixit, licet alioqui impossibile videatur: ita & hanc veritatem credere debemus, licet omnem superet intellectum: habet enim a parte sua eiusdem auctoris testimonium.

Dicitaque mihi quales, quod est Centuplum illud, quod iustis datur in hac vita? Videmus enim fere semper ijs non conferri magnas dignitates, non honores excelsos, non divitias amplas, non magnificum huius mundi apparatus: sed multos eorum vivere in angulis, obliuione mundi sepultos: in paupertate, miseria, & calamitate extremam horam expectantes. Quod cum ita sit, quomodo poterit infallibilis illa veritas illius sententiae defendi, nisi confiteamur, quod Deus largiatur suis in hac vita ea dona, eas divitias spirituales, quae sine aliquo externo mundi apparatu, possunt maiori felicitate, maiori gaudio, sufficientia & quiete hominem satiare, quam omnium bonorum huius mundi possessio. Illud autem non adeò mirandum est: Nam quemadmodum credimus Deo non esse necessarium, ut nutriet humana corpora solo pane, (habent enim eum in finem alia media plurima) ita non esse necessarium illi, ut animas satiet solis bonis temporalibus, potest enim hoc facillimè absque illis: quemadmodum & verè fecit in Sanctis omnibus, qui eo spiritali gaudio & latitia, eo devotionis affectu perfundeantur, ut eorum orationes, exercitia, lachrymae & delectationes, omnes consolationes & voluptates huius mundi superauerint. Atque hoc modo irrefragabili ratione verificatur, centuplum recipi pro simplici illo quod reliquerant: pro fallacibus enim & apparentibus bonis recipiunt vera; pro dubijs certas; pro corporalibus spiritualias; pro solitudine securitatem; pro molestijs quietem; pro perturbationibus pacem & tranquillitatem internam; denique pro vita impura, vitiosa, & abominabili recipiunt virtutibus illustram, Deoque & Angelis gratissimam. Ita & tu, si contempseris bona temporalia propter Christum, inuenies in illo thesauros inestimabiles: si spreueris honores falsos, inuenies in illo veros: si amoris patris & matris renuntiaveris, propter hoc blanditijs maioribus te oblectabit, inueniesque pro temporalipatre, aeternum; & si proieceris abs te pestiferas illas & venenosas voluptates, dulciores, suaviores, & sanctiores delitias in illo habebis.

Cum hanc ad metam peruenieris, videbis manifestè omnes res, quae prius tibi placebant, non tantum tibi nunc gratas non fore, sed nausam tibi & odium parituras. Postquam enim lux illa caelestis oculos nostros illustravit, mox omnium rerum noua, & diuersa à priori, gignitur facies; omniaque nouam quandam figuram induisse videntur, quae cum oculis nostros incurrunt, atque ideo quod prius dulce videbatur, nunc est amarum; & quod antè amarum, nunc dulce apparet: quod prius nos terrebat, nunc adlu-

Centuplum hoc quid sit.

Qualia sint bona quae Deus confert bonis.

Deut. 2. Matth. 4.

Matth. 19, 29.

Virtutis studio discipuli discunt, qui prius placebant.

belicit: quod prius pulchrum erat, nunc turpe factum videtur: est tale prius erat, tunc tamen tale non apparebat, nec bene cognoscebatur.

Hoc ergo modo stat veritas huius Christi promissionis, quando pro bonis temporalibus corporis dantur animae spiritualia; & pro bonis, quae nuncupantur fortuna, dantur bona gratiae, quae sine comparatione maiora sunt, & efficaciora ad locupletandum & exaltandum cor humanum ipsis bonis externis. Pro maiori huius rei confirmatione non omitam hic commemorare insigne quoddam exemplum, ex libro Virorum illustrium ordinis Cisterciensis huc transcriptum.

Insigne exemplum.

Cum, inquit auctor, D. Bernardus in Belgio verbum Dei populo annuntiaret, idque ardentissimo quodam zelo incolas ad Deum conuertendi, inter alios multos, qui Spiritus sancti gratia tacti, ad meliorem vitam conuersi sunt, Eques quidam fuit nobilis, atque inter Belgas celeberrimus, nomine Arnulphus: qui a mundo plurimis erat vinculis constrictus. Hic cum tandem mundo nuntium mitteret, habitumque monasticum in monasterio Clareuallensi assumpsisset, B. Pater eum in modum hac conuersione gaudis est, ut omnibus praesentibus diceret, Christum non minus mirabilem fuisse in conuersione fratris Arnulphi, quam fuerat in resurrectione Lazari; postquam ligatum tot vinculis tantorum peccatorum, & in profundis voluptatibus sepultum Christus resuscitasset, & ad nouitatem vitae reduxisset. Arnulphus autem non minus mirabilis fuit in progressu, quam fuerat in conuersione. Quia verò longum nimis esset, omnes Viri illius hic recensere virtutes, illud tantum referam, quod ad nostrum facit propositum. Sanctus hic vir saepe laborare solebat colica, adeo ut densissimi status tantos in eo excitarent dolores, ut non raro de vita periculum esset, ipseque cum morte deceret. Cum verò aliquando sensum omnem, vna cum loquela amisisset, neque spes vitae amplius superesset, oleo sacro illum inunxerunt. confestim cepit nonnihil respirare, & paulatim ad se redire. tandem ex improviso cepit Dominum laudare, altissima voce exclamans: Omnia quae dixisti, O bone Iesu, verissima sunt. repetebat autem ea verba saepius Monachi qui astabant admirati, interrogabant qui valeret, & quare illud diceret. Ille autem aliud nihil respondit, sed idem ingeminabat, *Omnia quae dixisti, O bone Iesu, vera sunt.* Quidam qui aderant dicebant, quod magnitudo morbi iudicium perturbasset, quodque illius defectu haec diceret. Tunc ille respondens ait: Non est ita fratres, imò cum optimo iudicio, & saluo intellectu dico, quod sunt verissima, quae dixit Saluator noster Iesus Christus. Illi autem iterum, Factemur quidem hoc, aiunt, sic esse, sed quae intentione tu illud dicis? Quia, inquit ille, in Euangelio dicit, quod quicumque renuntiauerit propter amorem ipsius parentibus suis, centuplum recipiet in hoc saeculo, & vitam habebit in altero saeculo. Huius experimentum nunc in me habeo, & confiteor toto corde me nunc centuplum recipere in hac vita: magnitudo enim doloris quem patior, tam mihi dulcis est, propter certitudinem spei quam habeo de mea salute, quod cum centuplo rerum omnium quae in mundo sunt, propter Christum nollem permutare. Et si ego, qui tantus sum peccator, tantam consolationem in meis angustiis recipiam, quid recipient viri sancti & perfecti in suis exultationibus? Verè enim gaudium illud spirituale, quod mihi spem hanc peperit, omne illud mundanum, quod in hoc saeculo possidebam, multis superat parafrasis. Haec cum dixisset, omnes qui astabant mirabantur hominem indoctum & illiteratum tanta mysteria profere: cognitum post est Spiritum sanctum.

Granatens. Opus spirituale.

tum, qui in corde illius habitabat, ea locutum esse.

Ex isto itaque exemplo manifestum euadit, Deum sine vilo factu & apparatu bonorum temporalium, suis dare posse multo maiorem abundantiam, multoque pretiosiora bona, quam ea fuerunt, quae propter illum reliquerunt: & per consequens hinc liquet, quam turpiter errant illi, qui putant nullum primum Virtuti in hac vita propositum. Ad excludendum itaque errorem illum tam periculosum (praeter ea quae dicta sunt) vtilissima erunt duodecim quae sequuntur privilegia, in quibus tractabimus de duodecim admirandis fructibus & privilegijs, quae comitantur Virtutem in hac vita: vt ex his intelligent amatores mundi huius, in Virtute multo praestantiora bona inueniri, quam illi arbitrantur. Quamuis autem ad perfectam illius cognitionem erit necessaria experientia & usus ipsius virtutis, (vt eo modo commodius diuitiae illius cognoscantur) tamen quod in hac parte deest, supplebit fides, quae confitetur & approbat veritatem diuinarum Scripturarum, quarum testimonijs omnia comprobabo quae de hac materia dicturus sum: vt nusquam de Virtutis excellentia dubitetur.

Propositio.

DUODECIMVS TITVLVS.

AD VIRTUTEM NOS OBLIGARE

primum illius privilegium, quod est prouidentia specialis, qua Deus bonos ad omne bonum dirigat, & malorum iniquitatem castigat.

CAPVT XII.

Ractaturi itaque de duodecim Virtutis privilegijs, à primo & principali, è quo tanquam è viuo fonte scaturiunt reliqua omnia, incipimus. est autem illud prouidentia & diligentia paterna, qua Deus vitit erga illos, qui ipsi seruiunt. Est autem generalis in eo sit prouidentia omnium creaturarum, habet tamen singularem quoque illorum tantum, quos ipse elegit, vt sui sint; cum habeat eos loco filiorum suorum: cor quoque & spiritum filialem illis dederit; ipseque vicissim erga illos amantissimè patris cor gerat; ideo parem huic amoris sollicitudinem & prouidentiam de illis habet.

Prouidentia Dei fons omnium bonorum.

Quam ingens autem illa sit prouidentia, intelligi non potest, nisi ab illis, qui experti sunt, aut qui videntur saltem, vel legerunt cum attentione illa Scripturae loca, quae de hac prouidentia loquuntur. Qui. *Duo sunt in omni loco scripturae consideranda. Mandatum & promissio.* cunque autem hoc fecerit, videbit quod generaliter omnia haec in eum finem dirigantur. Omnia enim circa duo haec puncta, non aliter atque caelum circa polos suos, vertuntur, circa mandatum scilicet, atque promissionem. Hic enim Dominus mandat homini obedientiam, & custodiam suorum praeceptorum: ille promittit maxima praemia his qui obseruant illa, & penas horrendas minatur ijs, qui violant illa. Haec doctrina eo modo diuisa est, vt omnes libri morales sacrae Scripturae iubeant & promittant: & Historiales verum ostendant effectum huius vel illius; demonstrantes quam differenter Deus se habeat erga bonos & malos. Sed cum Deus tam magnificus sit & liberalis; homo autem tam miser & fragilis; ille tam diues in promittendo, hic tam pauper in dando, valde differens est proportio eius, quod iubet, respectu illius, quod dat: ita vt praecipiat pauca, det autem plurima; praecipit amorem & obedientiam, quorum vtrumque dat ipse, & pro ijs offert bona inestimabilia tam gratiae, quam gloriae, & in hac, & in futura vita. Inter haec nos primum locum tribuimus amoris & prouidentiae illi paterna, quam erga illos gerit, qui pro filiis ab eo recepti sunt: qui amor omnem ap-
D rem

Matt. 19, 29.

Dulcedo & voluptas ipsi essent in summa delectatione.

rem & providentiam superat, quem omnes patres terreni habent, & habere possunt erga suos filios. Ratio hæc est, quia visque in diem hodiernum non est inuentus aliquis pater, qui corrasit, aut præparauit tanta bona in vsum filiorum suorum, quanta Deus præparauit & promisit suis filiis: participationem scilicet suæ ipsius gloriæ, nec pater aliquis tantum laborauit, quantum hic, qui proprium sanguinem omnem pro illis effudit: nec denique tanta cura & diligentia suos quispiam obseruat, vti Deus suos, qui in oculis eius semper versantur, & quibus adest ille in omni tribulatione ipsorum. Fatetur hoc Dauid in psalmis eum dicit me autem propter innocentiam suscepisti, & confirmasti me in conspectu tuo semper. Id est, nunquam oculos tuos auertisti à me, propter continuam curam, quæ tibi de me est. Idem alio loco, Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Sed quia maxima diuitiæ boni Christiani est providentia, quam Deus erga ipsum gerit, & hæc quo certior est, hominique notior, eo etiam maior est illius læticia, & fiducia: opera pretium me facturum existimaui, si plura sacre Scripturæ testimonia hic congererem, cum eorum singula sint tanquam Regis cuiusdam diplomata, & nouæ confirmationes diuinitum illarum promissionum, atque diuinitestamenti legatorum. Dicit itaque Ecclesiasticus, Oculi Domini super timentes eum, & ipse agnoscit omnem operam hominis, protector potentie, firmamentum virtutis, regimen ardoris, & umbraculum meridiani: deprecatio offensionis, & adiutorium casus, exaltans animam, & illuminans oculos, dans sanitatem, & vitam, & benedictionem. Huc vsque verba sunt Ecclesiastici, ex quibus facile cuique patet, quot sunt officiorum genera, quibus Deus fungitur in hominis conseruatione. Confirmat hæc Propheta Dauid, Apud Dominum gressus hominis diriguntur, & viam eius vult. Si ceciderit, non solui detur, quia Dominus supponit manum suam. Perpende quæso hic, quid illi mali potest accidere, qui cadit in puluina tam molle, quam manus Domini Dei nostri est: & alio loco, Multa, inquit, sunt tribulationes iustorum, & de omnibus his liberabit eos Dominus, Custodit Dominus omnia ossa eorum, vnum ex his non conteretur. In nouo quoque Testamento multo magnificentiora de hac providentia diuina prædicantur, vbi Dominus dicit, se non osium iustorum tantum, sed singulorum etiam capillorum habere rationem, ne quis decidat, aut pereat: volens hoc modo loquendi maximam & specialissimam providentiam erga illos insinuare. Cuius enim rei curam non habebit, qui etiam capillorum singulorum habet? Id irribinimium videatur, audi non minus esse illud, quod

Psal. 40, 13.

Psal. 33, 16.

Testimonia diuina providentia.

Ecc. 15, 20. & 34, 19.

Psal. 36, 23.

Psal. 33, 20.

Luc. 12, 7. & 21, 18.

Zachar. 2, 8.

Angeli nos custodiunt.

Psal. 90, 12.

Luc. 16.

Non contentus benignissimus ille Dominus, quod ipse solus ad custodiam nostram excubat, voluit etiam Angelos ad nostra ministeria paratos esse: sic enim in Psalmis legimus, Angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis: In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Vidisti quæso vnquam carpentum, aut lecticam huiusmodi, quales sunt manus Angelorum? Vide itaque quomodo Angeli, qui fratres nostri primogeniti sunt, portant in brachijs suis iustos, qui fratres minores sunt: qui nondum ambulare solent, sed a maioribus se in brachijs portari debent. Illud autem faciunt non tantum in vita, sed & in morte, vt historiam testatur Euangelica de Epulone diuite: in qua videmus mendicem Lazarum post mortem ab Angelis in sinum Abrahe deportatum. Confirmat hoc diuinus

Psalmes: Immitte Angelus Domini in circuitu timentium eum, vt eripiat eos. Quam potens autem sit illa custodia, magis exprimit B. Hieronymi translatus: Circundat Angelus Domini in gyro timentes eum, & eruet eos.

Quis itaque Rex inuenietur vnquam, qui tale habeat secum satellitum, quale Dominus noster dedit nobis? Id manifestissime spectatur in libris Regum: Rex Syria veniens ad capiendum Prophetam Heliseum, magnum exercitum eduxit, quem videns famulus Prophetæ extimuit, & cepit contremiscere. Sed Propheta ad orationem conuersus, orauit Dominum, vt infidelis serui sui oculos aperire dignaretur, quo videre posset exercitum, qui ad defensionem Prophetæ stabat, infinitis millibus maiorem & robustiorem esse illo, qui venerat ad offensionem. Et aperuit oculos serui, & vidit montem plenum equorum, & curruum ignitorum in circuitu Helisei. Similis huic est custodia, cuius mentio fit in Canticis his verbis, Quid videbis in Sunamite (quæ est Ecclesia, vel qualibet anima in statu gratiæ viuens) nisi choros castrorum? id est, exercitus Angelorum. Idem & in eodem libro alia figura explanatur, cum dicitur, En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi. Vnus cuiusque ensis super femur suum, propter timorem nocturnos. Quid hoc aliud est, quam vt Spiritus sanctus hac figura doceat, magnam diligentiam & providentiam singularem, qua Deus tuetur animas iustorum? Etenim vnde quæso est, quod homo in peccatis conceptus, viuens in carne corrupta, & ad omne malum propensa, inter tot laqueos & pericula, tot annos transigit absque vilo peccato mortali, si non à diuina providentiâ? Quæ tanta est, vt non solum homines præseruet à malo, sed sæpe etiam mala ipsa, in quæ per incuriam homines incidunt, vertat in materiam maioris boni: quoties scilicet per illud sunt cautiore, humiliores, gratioresque illi, qui retraxit ipsos à tantis periculis, & tanta ipsis peccata condonauit. Hanc ob causam dicit Apostolus, Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Si tanta benevolentia digna sit admiratione, dignior erit illa, quod Deus hanc misericordiam non tantum ipsis suis seruis exhibet, sed & filiis, & nepotibus eorum, omnibusque rebus, quæ ad illos pertinent: vti testatur ipse Deus, dicens, Ego sum Dominus Deus tuus, fortis & zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem, eorum qui oderunt me: & faciens misericordiam in multis his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Huius exemplum habemus in Dauid: noluit enim Deus reicere filios eius tot seculis, etsi peccata illorum id sæpe mererentur, idque solo respectu Dauidis patris eorum. Idem ostendit Dominus in Abraham, quando direxit seruum illum in senecta sua, & negotium eius prosperum fecit, cum in mandatis haberet à Domino suo, vt filio eius Isaac uxorem adduceret. Neque tantum ob merita Domini Deus benefacit seruo, sed quod multo plus est, propter amorem famuli boni, Deus curam habet domini peruersi. Ita benedixit domui Putipharis Aegyptij, vt ait Scriptura, propter Ioseph, & multiplicauit tam in ædibus, quam in agris ciuitatem eius substantiam, non obstant quod Putiphar dominus Ioseph erat idololatra. Quæ benignitas, quæ providentia potest esse maior illa? Quis adeo demens, qui nollet seruum Domino tam liberali, tam fideli, tam beneuolo, erga omnes qui famulantur ipsi, idque non solum erga ipsos, sed erga omnia quæ ipsorum sunt?

De nominibus, quæ attribuantur Domino in Scriptura sacra, ratione huius providentiæ.

Quia verò diuina hæc providentia se ad multos eosque mirabiles effectus extendit; Deus quo-

Dei mala in bonum vertit, hic quæ dñi ligat.

Rom. 8, 28. Non tantum iustis sed & eorum familie benefacit.

Exod. 20, 5.

4 Reg. 10.

Genes. 17. & 24.

Genes. 14.

Ob boni serui malo domino bene facit Deus.

Genes. 39.

Deus dicitur pater.

Ioan. 5. & 10. quoque in sacris literis habet diuersa nomina. Celeberrimum verò & vltatissimum est, eum vocari Patrem: vti vicissim Deus in omnibus penè locis Euangelij nos suos vocat amantissimos filios. Et non solum in Euangelio, sed in multis locis veteris testamenti, sic enim Propheta in Psalmis ait: *Quomodo miseretur pater filiorum, miseris est Dominus timen- tibus se: quoniam ipse cognovit fomentum nostrum.* Quia verò alteri Propheta parum esse videbatur, Patrem illum dici, cum amor & providentia illius omnes patres superet, ait, *Domine tu es pastor noster: Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos.* quasi diceret, Illi qui patres erant secundum carnem, non merebantur illud nomen, si tecum comparentur.

Sed quia in amore parentum matris ferè solet esse vehementior, & tenerior; non contentus Dominus nomine Patris, Mater etiam voluit appellari, & plus quam mater; vt ipse dicit apud Esaiam verbis

sanè dulcissimis; *Numquid obliuisci potest mulier, ait, infantem suum, vt non misereatur filio uteri sui? Et si filia obliuifuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsite, muri tui coram oculis meis semper.* Quæ verba teneriori possent cum amore proferri? Quis erit tam cæcus, aut tam stupidus, qui intelligens hæc non exultet? qui non reuiuifcat? qui non exaltet caput suum, audiens se tale pignus habere amoris & diuinæ providentiæ? Qui enim animaduertit Deum esse qui loquitur hæc, cuius veritas est in æternum, nec fallit vnquam; cuius diuitiæ non habent terminum, cuius potestas est infinita, quem timebit? quid non sperabit? quomodo verbis ijs non lætabitur? cum audiat hoc signum suæ conditionis? hæc providentiam? certam hanc amoris demonstrationem? Quid amplius dicam? Non enim contentus Dominus amorem suum comparasse communi amoris matri; vnam inter omnes elegit, quæ ceteras omnes antecellit in amore, Aquilam nimirum; cum cuius amore suum amorem & providentiam confert, dicens; *Sicut Aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans expandit alas suas, & asumpsit eos, atque portauit in humeris suis.* Idipsum & idem Propheta verbis testatur luculentioribus, coram populo iam iam promissionis terram ingressuro: *Portauit te Dominus Deus tuus, ait, vt solet homo gestare paruulum filium suum, in omni via per quam ambulastis, donec veniretis ad locum istum.*

Quemadmodum verò ipse fidei nomen Patris assumit & matris; ita nobis nobis dilectissimorum tribuit filiorum, vti testatur Hieremias; *Si filius, inquit, honorabilis mihi Ephraim, si puer delicatus, quia ex quo locutus sum de eo, adhuc recordabor eius: idcirco conturbata sunt viscera mea super eum; miserans miserebor eius, ait Dominus.* Singula verba hæc, eò quòd Deus ista locutus est, digna sunt quæ bene considerentur: valent enim plurimum ad mollienda corda nostra amore diuino, cum ipse nos infelices creaturas tam tenerè adamauerit, nobisque tam iucunde blandiatur.

Eiusdem providentiæ diuinæ ratione Deus, postquam nomen Patris assumpserat, etiam Pastor voluit appellari, vti in Euangelio videre licet. Vt autem delectaret, quousque amor iste pastoralis, & cura se extendat, dixit, *Ego sum pastor bonus, & cognosco oues meas, & cognoscunt membra mea.* Quomodo cognoscis eas Domine? quibus cum oculis illas intueris? Sicut nouit me Pater, inquit, & ego agnosco Patrem. q. d. isdem oculis, quibus me Pater intuetur, & ego Patrem; isdem, & ego oues meas conspicio. Obsecro oculos, o felicem aspectum. O suprema protidentia, quæ maior gloria, quis maior thesaurus, quæ maiores diuitiæ possent à quoquam desiderari, quam à Filio Dei talibus oculis conspici; hoc est, isdem

Gratens; Opusc. spiritual.

oculis quibus Pater illum intuetur? Etenim comparatio hæc per omnia non sic æqualis, (plus enim meretur filius naturalis, quam adoptiuus) magna tamen est illa gloria, vt quæcum hac digna est comparari. Qualia tamen & quanta sint opera & beneficia huius providentiæ, Deus apud Prophetam Ezechielem copiosissime docet, his verbis: *Ecce ego ipse requiram oues meas, & visitabo eas. Sicut visitat pastor gregem suum in die quando fuerit in medio ouium suarum dissipatarum; sic visitabo oues meas, & liberabo eas de omnibus locis, in quibus dispersæ fuerant in die nubis & caliginis. Et educam eas de populis, & congregabo eas de terris, & inducam eas in terram suam, & pascam eas in montibus Israel in riuis, & in cunctis sedibus terra. In pascuis vberibus pascam eas, & in montibus excelsis Israel erunt pascua earum: ubi requiescent in herbis virentibus, & in pascuis pinguibus pascuntur super montes Israel. Ego pascam oues meas, & ego eas accubare faciam, dicit Dominus Deus. Quod perierat, requiram: & quod abiectum erat, reducam: & quod confectum fuerat, alligabo: & quod infirmum fuerat, consolidabo: & quod pingue & forte custodiam: & pascam illas in iudicio. Et paulò post: Et faciam cum eis pactum pacis, & cessare faciam bestias pessimas de terra: & qui habitant in deserto securi dormient in salitibus. Et ponam eos in circuitu collis mei benedictionem, & deducam imbrem in tempore suo, & pluuia benedictionis erunt.*

Dic mihi quæso, quid potuit amplius promittere bonus ille noster Pastor? aut quomodo dulcioribus, amabilioribus, aut elegantioribus verbis hanc suam diligentiam describere potuisset? Etenim certum est Deo non esse hic sermonem de grege materiali, sed de spirituali, qui sunt homines: vnde concludens caput hoc, ait, *Vos autem greges mei, greges pascua mea homines estis:* nec herbam, aut abundantiam bonorum temporalium pollicetur; quæ communia sunt bonis & malis: sed abundantiam spiritualium gratiarum, & specialis providentiæ, qua cum Dominus regit & moderatur hunc gregem spirituales vt Pastor, dicente Esaiâ, *Sicut Pastor gregem suum pascit, in brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo leuabit, factus ipse portabit.* Quid obsecro dulcius blandiendo dici posset? De iisdem officiis & beneficiis pastor totus ille Psalmus loquitur, cuius initium est, *Dominus regit me,* pro quo Hieronymus vertit, *Domini pastor meus est.* post tale autem principium pergit commemorare omnia pastoris officia, quæ hoc loco non ponimus, eo quòd vbique obuia sunt. & Psalmus iste à quouis legi possit. Similiter nec hic referam quod vt vocatur Pastor, quia pascit, ita & Rex quia regit & defendit; magister quia docet, medicus quia sanat, baiulus quia portat in brachijs, excubitor quia vigilat ad custodiendum nuncupetur: qualibus nominibus tota Scriptura plena est. Inter omnia verò nomina hæc, non est vllum blandius, quod magis etiam providentiam hæc demonstrat, quam nomen Sponsi, quò nomine in Canticorum canticis, alijsque Scripturæ locis appellatur. Hoc dulci & blando vocabulo inuitat animam peccatoris, vt vocetur ab ea; *Ergo saltem,* ait per Prophetam, *amodo voca me, Pater meus, & dux virginis meæ tu es.* Quod nomen ab Apostolo summo cum honore celebratur. Nam post verba illa, quibus protoplastus Etiam cõpellauit. *Propter hoc relinqua hominem patrem & matrem suam, & adheret uxori suæ: & erunt duo in carne vna,* addit Apostolus: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia,* quæ est illius sponsa, vti etiam est quævis anima hominis in gratia constituta. Quid itaque sperandum non est ab eo, qui tale nomen habet, quale illud est? præsertim cum indubitatum sit eum no-

Deum omnia
in omnibus.

Ambrosio de
Virginis.

Simile.
Quam inu-
da sint ani-
ma in sapro-
missiones de
providentia
diuina.

men hoc non frustra, neque sine ratione sortitum esse? Sed quid Scripturas peruestigando, hoc aut illud nomen querimus, cum omnia nomina, quæ aliquid boni promittunt, huic Domino competant: præsertim cum quisquis illum amat, aut quisquis illum querit, in eo bonum omne inueniat, quod desiderat? Hoc est quod B. Ambrosius dicit in quodam sermone. Omnia Christus est nobis: Si vulnus curare desideras, medicus est: si febris astuas, fons est: si grauaris iniquitate, iustitia est: si auxilio indiges, virtus est: si mortem times, vita est: si celum desideras, via est: si tenebras fugis, lux est: si cibum queris, alimentum est. Vide quæso, mi frater, quot nominum & titulorum generibus Christus insignitur, qui tamen in se vnus est & simplicissimus. Nam quantumuis in se vnus sit, in nobis tamen omnia est, idque in remedium necessitatum nostrarum omnium, quæ innumerabiles sunt. Finis nullus esset, si vellem omnes Scripturarum auctoritates, quæ ad hanc materiam pertinent, recensere: paucas tamen de multis in medium protulimus, ad consolationem eorum, qui Deo famulantur, utque prouocemus & adducamus ad obsequium eius hos, qui non seruiunt illi: certum enim est thesaurum sub celo hoc esse maiorem nullum. Quemadmodum enim ille qui Regi cuiuspiam terreno in aliqua expeditione militauit, literasque adeptus est, in quibus magna illi præmia promittuntur, eas letatur, inestum animum in tribulatione consolatur, & tandem cum illis ad Regem venit, postulans quod promissum est: ita & serui Dei conseruant omnia verba hæc & diplomata diuina in cordibus suis, quæ quidem diplomata multo certiora sunt omnium Regum literis, qui in terris sunt. In his fiducia ipsorum est: his in laboribus suis confortantur: propter hæc in periculis confidunt: ijs sese in angustiis consolantur: ad hæc confugiunt in omni necessitate: hæc animos ipsorum amore huius Domini inflammant, & obstringunt, ad expendenda omnia in illius cultum & seruitium: cum ipse tam fideliter se totum in vsum nostrum promittat, qui est omnia in omnibus. In hoc apparet, vnum principium fundamentorum vitæ Christianæ esse, per experientiam hanc veritatem cognouisse. Dic mihi quæso, potest ne aliquis imaginari quicquam opulenti, pretiosi, præstantius, aut optabilius illo? potest ne quis in hac vita bonum quid maius excogitare, quam habere Deum Pastorem, Medicum, Magistrum, Bæulium, murum fortissimum, defensionem, & præsidium: denique & sponsum, atque omnia in omnibus? Quid potest habere in mundo quispiam, quod amico suo potest dare, horum beneficiorum minimo comparandum?

Providentia
Dei magnā
præbet bonis
exultandi
materiam.
Psal. 31, 11.

Psal. 143, 11.

Magnam itaque rationem habent exultandi & gaudendi, qui tantum bonum possident: nec tantum exultandi, sed & seipsos consolandi, abiectos animos resumendi, & gloriandi in illo super omnia. *Letamini in Domino, & exultate iusti*, inquit Psaltes Regius, & *gloriamini omnes recti corde*, quasi diceret, Latentur alij in diuitijs & honoribus mundi, alij in nobilitate sanguinis, alij in amicitijs & fauore Principum, alij in dignitatibus suarum præcellentia. Sed vos, quorum Dominus Deus est, qui Deum possidetis, quorum hæreditas Deus est, exultate & gloriamini in veritate in tanto bono: tanto enim excellentius est bonum veltrum, quanto præstantior est Deus ipsis creaturis. Id expresse fatetur Prophetæ in Psalmis dicens, *Erue me Domine de manu filiorum alienorum: quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Quorum sicut nouella plantationes in iuventute sua. Filii eorum compositæ, in eum ornata ut similitudo templi. Promptuaria eorum plena,*

eruantia ex hoc in illud. Oves eorum fatiæsa, abundantes in egressibus suis, boues eorum crasse. Non est ruina maceræ, neque transitus, neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Ego verò dico: *Beatus populus cuius Dominus Deus eius.* Cur hoc dicis o David? Ratio in promptu est, qui enim Deum possidet, is bonum id habet, in quo bona omnia inueniuntur, quæ possunt desiderari. Gloriantur autem in omnibus ijs qui volent: Ego autem in Domino Deo meo solo gloriabor. Sic & sanctus ille Propheta gloriabatur, qui dicebat: *Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo, Deus Dominus fortitudo mea, & ponet pedes meos quasi ceruorum, & super excelsa mea deducet me victor in psalmis canentem.*

Hic itaque thesaurus est, hæc gloria preparata in hoc mundo his, qui seruiunt Domino. Hæc autem vna est, eaque maxima ratio, quæ nos ad seruendum Deo inuitat, & iustissima querela, quam habet Deus aduersum eos, qui seruire nolunt ipsi, cum tam bonus sit illis Dominus, tam fidelis defensor, tam sinterus aduocatus. Cum hac querela misit olim Hieremiam, ut exposculetur cum populo, dicens, *Quid inuenerunt patres vestri iniquitatis in me, quia elongauerunt a me, & ambulauerunt post vanitatem: & vani facti sunt.* & paulo post, *Nunquid solitudo factus sum Israël, aut terra ferotina?* quasi dicat, nequaquam: Cum tot victorias, tot felicitates hæc terra à manibus meis perceperit. *Quare ergo dixit populus meus; Recesimus, non venimus vltra ad te. Nunquid obliuiscetur virgo ornamentum suum, aut sponsa fasciam pectoralis suæ? Populus verò meus oblitus est mei diebus innumeris, qui tamen eorum sum ornamentum, gloria, & pulchritudo.* Si hoc modo lamentatus sit Dominus in lege illa antiqua, cum gratia nondum erant tam perfecta, quantum nunc habet lamentandi causam, cum gratia tanto sunt excellentiores, quanto sunt diuiniore, & magis spirituales?

DE MODO PROVIDENTIÆ,
qua Deus malos obseruat, ad castigandum
illorum malitiam.

CAPVT XIII.

SI non mouere amore tam felicitis prouidentia, qua gaudent boni, moueat te saltem timor illius prouidentia, (si modo sic appellare liceat) qua Deus obseruat malos: qua est mensurare illos illorum propria mensura, & tractare illos iuxta obliuionem & contemptum diuinæ maiestati illatum: obliuiscens eorum, qui illius oblitus sunt, & contemnens eos, à quibus ipse prior contemptus est. Ut autem hoc crassiori dicam Minerua, iussit Deus Prophetam Oseam sumere sibi uxorem fornicationum: ut demonstraret spirituales fornicationem, qua fornicabatur populus ille, qui legitimum Sponsum & Dominum repudiabat. Voluit quoque ut Prophetæ ex ea vxore sibi faceret filios fornicationum, & tertio genitum vocaret nomine Hebraico significante, *Non populus meus*, ut indicaret cum illi propter peccata sua non agnoscerent Deum, neque ei ut Deo suo seruirent, quod vicissim ipse eos non agnosceret, nec haberet pro populo. Ut autem sententiam hanc confirmaret, ait per Prophetam paulo inferius, *Iudicate matrem vestram, iudicate, quoniam ipse non vxor mea, & ego non vir eius.* quasi diceret, quemadmodum illa non coluit fidem & obedientiam bonæ vxoris erga me: sic ego vicissim non retinebo amorem, & prouidentiam, qua solet maritus bonus bonam suam prosequi uxorem. Vide quam aperte nos doceat hic Dominus noster, quomodo vnicuique remetiatur sua propria mensura: dum ipse est erga homines, qui & quales sunt homines erga ipsum.

Viniunt

Vituit itaque mali tanquam à Domino neglecti, & repudiati, & sunt in hoc mundo tanquam patrimonium sine hærede, tanquam schola sine præceptore, tanquam navis sine gubernaculo, tanquam grex denique sine pastore, luporum expositus ingluviei. Hoc modo minatur illis per os Prophetæ dicens; *Non passum vos: quod moritur, moriatur: & quod succidatur, succidatur: & reliqui denotent unusquisque carnem proximi sui.* Idem & Moyses obicit Israël in suo cantico; *Abcondam, ait Dominus, faciem meam ab eis, & considerabo novissima eorum: generatio enim perversa est, & infideles filij.* Considerabo, ait, novissima eorum, id est, otiosus stabo, & videbo quem tandem exitum habebunt ipsorum miseria; nec aliquid illis remedium adhibebo. Præter iam dicta multo luculentius de hoc genere providentia loquitur Esaias ad populum, sub nomine vineæ, in persona Domini, contra quam (cum iam multis beneficijs cuncta esset, nec rationabiles fructus produceret) hanc pronuntiat sententiam; *Et nunc ostendam vobis quid ego faciam vineæ meæ. Auferam sepem eius, & erit in direptionem: diruam maceriam eius, & erit in conculcationem. Et ponam eam desertam: non præbitur, & non fodietur: & ascendent super eam vepres & spinæ: & nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem.* Hoc est, Tollam & auferam omne auxilium & subsidium, quo hætenus illam defendi: quo sublato, sequetur eius ruina & destructio. Anne tibi merendum videatur hoc genus providentiæ? Dic mihi, quod maius periculum, quæ maior miseria, quam vivere sine turela & providentia diuinæ? relinquere, & exponi omnibus mundi persecutionibus, iniurijsque & calamitatibus huius vite? Cum enim mundus sit mare procellosum, & quasi desertum, plenum latronibus, & horribilibus bestiis, cumque tanta sint incommoda & infortunia vite humanæ: cum tot & tam fortes sint inimici nostri, quibus cum pugnare debemus, cum tot absconditi laquei, tot tensa retia, tot denique, & tantæ difficultates circumquaque per vias nostras disseminatæ: homo autem sit creatura tam fragilis, nuda, cæca, inermis, pusillanimis, & inops consilij: si deficiat umbra & fulcimentum Dei, quid poterit facere debilis inter tot fortes? inter tot gigantes pumilio? inter tot laqueos cæcus? solus & inermis inter tot armatos & robustos inimicos?

Neque verò hic mali finis est: non enim sufficit Deo, quod avertit oculos suos ab iniustis & peccatoribus, quodque eos in varia errorum & tribulationum genera incidere permittit: sed ipse quoque ea immittit, & creaturas contra illos armat. Aded ut oculi, qui prius erant aperti ad ipsorum utilitatem, nunc vigilent in ipsorum damnum & exitium: ut Deus ipse manifeste per Prophetam Amos testatur; *Ponam, ait, oculos meos super eos in malum, & non in bonum, tanquam si peritus dixisset, commutabo providentiam providentiæ: pro ea, quæ prius ad defensionem illorum excubabam, nunc erit illa, quæ quidem observabit eos, sed ad supplicium ipsorum, & remunerationem eius, quod meretur eorum iniquitas.* Idem perspicue magis profert apud Oseam; *Et ego, inquit Dominus, quasi vinea Ephraim, & quasi putredo domus Iuda, ut deuorem & destruam eos tanquam vestis à tineis absumitur.* Quia verò genus hoc persecutionis longum, sed mitius esse videbatur, aliam mox subiungit terribiliorem, & magis furiosam, dicens; *Quoniam ego quasi leona Ephraim & quasi catulus leonis domus Iuda ego capiam, & vadam, & tollam, & non est qui eruat.* Dico fides, quæ maior hac excogitari posset miseria? Nec obscurius est testimonium huius providentiæ, quod apud Prophetam Amos commemoratur. Cum enim dixisset Dominus mandatum esse gladio, ut deuoraret omnes iniquos, *Granatenf. Opus. spirituales.*

propter peccatum avaritiæ, mox subiicit. *Non erit super eos: fugient, & non saluabitur ex eis qui fugerit. Si descenderint usque ad infernum, inde manus mea educet eos; & si ascenderint in celum, inde traham eos. Et si absconditi fuerint in vertice Carmeli, inde scrutans auferam eos: & si celauerint se ab oculis meis in profundo maris ibi mandabo serpenti & mordebit eos. Et si abierint in captivitatem coram inimicis suis, ibi mandabo gladio & occidet eos: & ponam oculos meos super eos in malum, & non in bonum.* Hætenus Amos.

Dicite mihi quæso, quis est homo, qui legens hæc, & memor quod verba ipsius Dei sunt, vidensque qualis sit ille providentiæ modus, quo Dominus vititur in reprobos, non toto corpore & animo contremiscet? animaduertens quam infensus hostis sit Deus illi, cui se inimicum præbet, aut quem odit? quem tanta querit diligentia? quem apud ubicunque inuenit? in cuius perniciem tanta vigilat cum solitudine? Homo ille qui poterit quiescere? qui manducare habens occlusos tales sibi contrarios? furorem talem? persecutorem talem? brachium tam potens sibi offensum? Nam si tantum periculum sit gratia tanti Domini excidere & pritari; quid erit habere in se contenta omnia arma diuinæ providentiæ, maxime cum gladius, qui prius stringebatur in defensionem tui, contra inimicos tuos, nunc te petat in ultionem? oculi qui erant super te in tui custodiam, nunc vigilent in tuum interitum? brachium quod erat expansum ad sustentandum te, nunc armatum sit ad te interficiendum? & cor quod cogitabat cogitationes pacis & amoris pro te, nunc plenum sit cogitationibus afflictionum & dolorum? & qui debebat esse scutum, umbra, & refugium tuum, nunc factus sit tinea ad corroendum te, putredo ad corrumpendum te, & leena ad deuorandum te? Quomodo potest homo secum dormire, qui cum dormit Deum tracto gladio cervicibus suis habet imminuentem, & vigilantem instar virgæ illius Hieremias, in vindictam & supplicium suum? quod consilium miser ille captabit contra consilium Dei? quod brachium contra brachium illius inuocabit? quæ providentia illi providentiæ se opponet? quis unquam arma mouit Deo, aut illi sese opposuit & victor euasit? Dicit B. Iob; *Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere unum promille. Sapiens corde est, & fortis robore: quis resistit ei, & pacem habuit?*

Hoc denique malum tale est & tantum, ut ex maximis penis & supplicijs, quibus Deus castigat malos, & minatur ijs in hac vita, vnum sit, idque non infinitum, cum subtrahit illis manum paternæ providentiæ: ut ipse Deus diuersis in locis sacra Scriptura testatur. Hinc est illud; *Et non auduit populus meus vocem meam, & Israël non intendit mihi & dimisseos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis, id est, ibunt quotidie de malo in peius.* Et per Oseam; *Quia tu oblitus es legis Domini, oblitus es firmitatium tuorum & ego.* Quemadmodum ergo nil peius aut tristius mulieri potest accidere, quam ut à viro suo repudietur & demittatur; nec vineæ, quam ut à domino suo negligatur, & amplius non colatur (tunc enim cõsuetudo degenerat, & siluestris fit) ita nil peius animæ potest euenire, quam ut à Deo relinquantur. Quid enim est anima sine Deo? est instar vineæ sine vititore: horti sine hortulano: navis sine nauclero: exercitus sine duce: Respubl. sine capite: aut (ut melius dicam) corpus sine anima. Vides itaque, mi frater, quomodo Deus ab omni te parte circumdat, hanc ob causam, ut si non moueatur cor tuum amore & desiderio paternæ providentiæ, saltem repudij vel reprobationis timore moueatur: ne te forte deserat, nec manum amplius suam tibi porrigat. Sapius enim quò mouetur bonorum desiderio, magis alicuius magni mali mouentur.

D 3

DE

In quâto periculo vniat homo Deum sibi habet offensum.

Hier.

Iob 93.

Psal. 80, 12.

Osec 4, 6.

Simile.

Quid animi sit sine Deo.

DE SECVNDO VIRTUTIS PRIVILEGII

legio: Gratia nimirum Spiritus sancti, quæ datur virtutum studiosis.

CAPVT XIII.

Aterna ista providentia, de qua paulò ante egimus, est (vt diximus) tanquam fons & origo omnium aliorum privilegiorum, & beneficiorum, quibus amicos suos ditat & exornat Deus in hoc seculo. Ad hanc enim providentiam pertinet, providere illis de omnibus medijs necessarijs, ad ultimi finis, qui est ultima perfectio & beatitudo, consecutionem: adiuvando eos in omnibus necessitatibus illorum, & creando in animis eorum omnes aptitudines, dispositiones, virtutes, & habitus infusos, quæ ad finem illum requiruntur. Horum de numero primum est gratia sancti Spiritus, quæ post divinam illam providentiam principium est omnium aliorum privilegiorum, donorumque celestium. Hæc est itola prima, qua indutus est filius prodigus, cum in paternas aedes à patre receptus est. Quod si quæras à me, quid sit hæc gratia? respondeo, quod gratia hæc, secundum Theologos, est divinæ naturæ participatio: hoc est, sanctitatis, bonitatis, puritatis, & nobilitatis ipsius Dei: cuius ope & beneficio homo abijcit à se omnem vilitatem, rusticitatem, seu rudtatem, quam ex Adamo contraxit; & particeps fit sanctitatis, nobilitatisque divinæ: exuens semetipsum, & induens Iesum Christum. Declarant hoc Patres exemplo ferri in ignem missi, quod quidem ferrum manet: de ignis tamen natura participans, totum candescens instar ignis ignis extrahitur. Manet, inquam, eadem ipsius ferri substantia cum nomine: calor vero, splendor seu candor, aliæque accidentia omnia non ferri, sed ignis sunt. Ad eundem modum gratia (quæ est qualitas celestis, quam Deus infundit in animam) eam habet admirabilem virtutem & efficaciam, vt transformet hominem in Deum: hoc modo, vt manens quidem homo, divinæ tamen puritatis & nobilitatis confors efficiatur; vt confors, aut particeps erat ille, qui dicebat: *Vino autem iam non ego, viuis vero in me Christus.*

Præterea Gratia est forma supernaturalis, & divina; quæ facit vt homo vitam ducat conformem principio & formæ, ex qua procedit: quæ etiam supernaturalis est, & divina. Qua in readmirando quodam modo relucet divina providentia; quæ vt voluit hominem duplicem vitam vivere, naturalem & supernaturalem: ita eidem duplicem formam providit, quæ quasi duæ animæ harum vitarum sunt: vnam qua primam; alteram qua secundam vivamus. Quemadmodum enim ab anima, quæ est forma naturalis, procedunt omnes potentia atque sensus, quorum ope vitam vivimus naturalem: ita de gratia, quæ est forma supernaturalis, procedunt omnes virtutes & dona Spiritus sancti, quorum beneficio vivimus vitam supernaturalem. Est ergo hæc quasi proprius duorum generum instrumentorum, quorum ope in diversis licet operari exercitijs.

Est & gratia ornamentum spirituale animæ, factum manibus Spiritus sancti, quod reddit animam tam formosam, & gratam in oculis Dei, vt recipiat illam profilat, & sponsa sua. De hoc ornamento gloriatur Propheta dicens: *Gaudens gaudebo in Domino, & exaltabit anima mea in Deo meo: quia induit me vestimentis salutis, & indumento iustitiæ circumdedit me quasi sponso decoratum corona. & quasi sponsam ornata monilibus suis.* quæ sunt virtutes omnes, cum omnibus donis Spiritus sancti, quibus anima manibus Dei exornatur. Hæc est illa vestis deaurata, circumdata varietate, qua induta erat Regina, quæ afficit Regi suo Sponso: nam à gratia procedunt omnium virtu-

tum & habituum celestium colores, in quibus cõstitit Regina pulchritudo. Ex his facile est colligere, quales sunt effectus, quos operatur gratia in animabus, quas inhabitat. Præcipuus enim eius effectus est, animam facere tam gratam, & formosam in oculis Dei, vt eam assumat sibi in filiam, in sponsam, in templum, in domicilium, in quo delictis suis fruatur cum filiis hominum.

Alius eius effectus est, animam non tantum exornare, sed & corroborare mediantibus illis virtutibus, quæ ab ipsa procedunt: quæ sunt quasi capilli Samsonis, in quibus consistebat, non tantum eius pulchritudo, sed & fortitudo. Tam ab hoc, quam ab illo priori effectui gratiæ laudatur anima in Canticis, ubi admirantes Angeli de pulchritudine illius dicunt: *Quæ est ista, quæ progreditur velut aurora confusgens, pulchra ut Luna, electa ut Sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?* Ex quo cognoscimus gratiam esse quasi scutum tegens corpus totum, aut panopliam, quæ armat hominem à capite ad calces, eumque reddit formosum & fortem: & quidem tam fortem; vt, si B. Thomas credamus, minima gratia sufficiat, ad vincendos & superandos omnes Dæmones, cum peccatis omnibus, quæ in mundo dominantur.

Est & gratia tertius effectus, quod nimirum animam efficiat tam gratam & excellentem in conspectu Domini, vt quotquot opera faciat deliberata (quæ non sunt peccata) ea grata sint, & vite sempiternæ meritoria, ita vt non tantum actus virtutum, sed opera quoque naturalia, qualia sunt edere, bibere, dormire, & similia, grata sint & meritoria coram Domino, eo quod ipsum subiectum gratum est, & meritorium, quotquot facit quæ peccata non sunt.

Quartus effectus est, quod facit nos filios Dei per adoptionem, & hæredes regni celestis, dignos etiam qui scribamur in libro vite, in quo scripta sunt omnia iustorum nomina: & per consequens, dat nobis legitimum ius in ditissimam illam hereditatem celestem. Hoc est privilegium, quod tantopere laudavit Saluator in suis discipulis, cum læti reuertebantur ad ipsum, dicentes: *Eiam Dæmonia subijciuntur nobis in nomine tuo, quibus Saluator; In hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subijciuntur: gaudete autem quod nomina vestra scripta sunt in calis.* Certum enim est, illud esse bonum maximum, quod humanum cor in hac vita potest cogitare & desiderare.

Vt autem multa paucis dicam; Gratia est, quæ hominem aptum reddit ad omne bonum: quæ viam ad cælum complanat: quæ allevat & dulce nobis facit iugum Domini; quæ hominem deducit per viam virtutis: quæ sanat naturam infirmam, facitque vt leue videatur omne id, quod quamdiu infirma erat intolerabile videbatur: est illa, quæ modo quodam ineffabili reformat atque armat, idque virtutibus, quæ ex ea promanant, mediantibus, omnes potentias animarum nostrarum: illuminat intellectum, inflamat voluntatem, confortat memoriam, roborat liberum arbitrium, temperat & moderatur partem concupiscibilem, ne diffuat in omne malum: confirmat irascibilem, ne tarda sit, & pigra ad bene operandum. Insuper, quia passionibus omnes naturales, quæ in his duabus potentijs inferioribus nostri appetitus inveniuntur, sunt tanquam notæ virtutis, & ostia, per quæ non raro Dæmones in animas nostras ingrediuntur, constituit quasi excubias in singulis istis partibus, quæ vigilent, & custodiant eam, infusam, scilicet virtutem quandam cælitis venientem, quæ adiuvet hominem, & securum reddat in periculo, quod per partem illius passionis posset oboriri. Sic ad defendendam animam ab appetitu gula, mittit Temperantiam; ab appetitu carnis; Castitatem; ab ambitione, Humilitatem, & sic in reliquis.

Sed

Post providentia Gratia S. Spiritus initium omnium bonorum. Luc. ix. Quia sit gratia S. Spiritus.

Simile.

Gratia Dei facit.

Galat. 2, 20. Gratia est forma supernaturalis.

Duplex anima hominis.

Gratia est ornamentum spirituale.

Esa. 61, 10.

Psalm. 44.

I. Effectus Gratia gratia facit hominem Deo.

II. Effectus, qui corroborat hominem.

III. Opera ad quæ facit hominem.

IV. Ad quæ nos facit filios Dei.

Silva effectus.

Gratia facit
ut anima no-
stra sit beati-
tudinis Dei

Matt. 13.

Sed vnum est quod superat omnia prædicta, nimi-
rum quod gratia facit Deum in anima nostra diuer-
sari, ut habitans in ea gubernet, defendat, & dirigat
illam in viam celestem: sedet itaque Deus in anima
nostra tanquam Rex in suo regno, Dux in suo exerci-
tu, Magister in sua schola, & Pastor in suo grege, ut
exerceat illic, obbeatque spiritualiter omnia hæc officia,
omnemque providentiam. Age itaque si pretiosa
hæc margarita, ex qua tot bona proflunt, perpetua
comes virtutis sit, quis non libens velit imitari pru-
dentem illum mercatorem euangelicum, qui vendi-
dit omnia quæ habebat, ut vnam hanc sibi compara-
ret?

DE TERTIO PRIVILEGIO VIRTUTIS,
quod est lumen, & cognitio quadam supernaturalis
quæ Dominus noster Iesus largitur, qui
Virtutem appetunt.

CAPUT XV.

Cognitio hæc
gratia pro-
cedit
I Ratio
Gratia est il-
luminare in-
tellectum.

Eritum privilegium quod virtuti conce-
ditur, est lumen quoddam speciale, & sapientia
quædam, quam Dominus noster impertitur his, qui iusti sunt, quæque ab
eadem gratia dimanat, de qua dictum est
hactenus. Ratio est, quia munus gratiæ est sanare de-
bilem & infirmam naturam. Quemadmodum ergo
medetur appetitui & voluntati per peccatum debili-
tata, sic & intellectum medicari debet, per idem pec-
catum plane obsecratum: ut beneficio intellectus sci-
at, quid facere debeat, per voluntatem adit facultas
& potestas faciendi, quod factu opus esse nunc intel-
ligit. Huic non dissimile est quod B. Gregorius habet
in suis Moralibus. Non posse implere quod homo in-
telligebat, poena fuit peccati: quemadmodum & poe-
na eiusdem fuit, illud non intelligere. Propterea dixit
Propheta: *Dominus illuminatio mea*, contra igno-
rantiam, & *salus mea*, contra impotentiam. In vno si-
gnificatur quid desiderandum sit, in alio dantur vires,
quibus id possumus obtinere, atque ita tam hoc, quæ
illud pertinet ad eandem gratiam. Hinc est quod præ-
ter fidem & prudentiam infusam, quæ illuminant in-
tellectum nostrum, ut intelligat quid credere, quid i-
tem facere debeat, crescant etiam in nobis dona Spiritus
sancti, quorum quatuor pertinet ad intellectum,
ut sunt donum Sapientiæ, quod datur ad cognitionem
rerum sublimium, donum Scientiæ quod datur, ut in-
telligamus res inferiores, donum Intellectus, per quod
in cognitionem mysteriorum Dei & convenientiæ
pulchritudinisque eorundem venimus; & donum
Consilij, cuius ope hominum huius vitæ actiones, &
quicquid in ea nobis occurrit, gubernare. Omnes isti
radij ab vnius gratiæ splendore procedunt, quæ prop-
terea vocatur in sacris literis Vnctio. *Docet enim om-*

1. Ioh. 2, 27.
Gratia cur
vinctio dicitur.

Psalm. 22, 5.

nia, ut B. Ioannes loquitur. Quare, quemadmodum
oleum inter omnes liquores aptissimum est ad con-
servandum lumen, & ad curanda vulnera: ita diuina
hæc Vnctio, & nostræ voluntatis medetur plagis, &
tenebras intellectus nostri illuminat. Illud est oleum
istud pretiosissimum, omni balsamo præstantius, de
quo dicit Propheta Regius, *Impinguasti in oleo caput meum*.
Certum est cum hic locum, non de capite,
nec de oleo materiali, sed de capite spirituali, parte
scilicet animæ nostræ superiori, in qua est noster intel-
lectus, ut optime ostendit Didymus, scribens in hoc
locum: & de oleo spirituali, quod est lumen Spiritus
sancti, quo conservatur lampas nostra, ne extingua-
tur. De lumine sancti huius olei multum habuit bo-
nus ille Rex, qui de seipso dicit, *Incensum & occulta sa-*
pientia tua manifestasti mihi.

Psalm. 10, 7.

II. Cor. 12, 3.

Potest & huius alia dari ratio. Cum enim offici-
um gratiæ sit, hominem virtute præditum efficere, eo
fungi non potest, nisi prius homini dolorem moueat

& penitentiam vitæ antea actæ, timoremque Dei in il-
lo excitet, nisi efficiat prius, ut homo peccatum odio
capitali prosequatur, bona celestia summo desiderio
appetat, & mundana prorsus contemnat. Sed volun-
tas hæc & similia consequi non potest, nisi prius ha-
beat intellectus lumen, & cognitionem convenientem,
à qua voluntas exciteretur. Est enim voluntas po-
tentia cæca quæ non mouetur nisi intellectus præce-
dat, præferens faciem, & lumen præbeat, ostendens
bonum & malum in omnibus rebus, ut affectus erga
illas crescat, aut decrescat. Hinc est quod B. Thomas
dicit, quemadmodum amor Dei crescit in anima ius-
ti, sic etiam crescat cognitio bonitatis, benevo-
lentia, & pulchritudinis eiusdem Dei, idque æquali
proportionem: ut si vnum eorum crescat gradibus cen-
tum, totidem crescat & aliud, qui enim multum a-
mat, is multas intelligit amoris causas in re amata,
qui verò parum amat, paucas. Et quod manifestè in-
telligitur de amore Dei, hoc etiam de timore, spe, &
odio peccati intelligitur, à quo nequaquam homines
magis abhorrent, quam ab alijs rebus, nisi intelli-
gerent illud malum esse, quo nihil in hoc mundo di-
gnius est horrore atque execratione.

Voluntas est
potentia cæca.

S. Thom.

Cum itaque Spiritus sanctus velit hos esse in anima
iusti effectus, etiam voluit in illa causas esse, ex quibus
nascerentur, quemadmodum voluit in terra diuersi-
tatem esse effectuum, ita etiam voluit in illa diuersas
causas & influentias cælestes operari. Porro cum ve-
rum sit, ut supra probatum est, Deum in animabus
iustorum habitare per gratiam, Deus autem sit lumen,
illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum,
ut beatus Ioannes ait, dubium non est, quo purior &
mundior anima sit, eo etiam maiori cum claritate
diuini luminis radios in illa splendere. Quare &
Beatus Augustinus Deum appellat speculum animæ
purificatæ: illustrat enim illam radijs sui luminis, do-
cens eam omnia quæ ad salutem sunt necessaria. Quid
mirum est, eum hoc beneficium hominibus præstare,
qui simile quid inferioribus creaturis non dehegit,
quæ instinctu auctoris naturæ sciunt omnia, quæ ad
suam pertinent conservationem? Quis docuit bestias
inter tot herbarum genera, quæ in agris nascuntur, di-
gnoscere quæ salubria, quæ noxia sunt: hæc depascere,
illa intacta relinquere? Scire quoque, quod ani-
mal sibi inimicum, quod amicum sit? Luptum fugere,
& canem sequi? certum est à nemine hæc alio, quam
à Domino didicisse. Si itaque Deus hanc cognitio-
nem infuderit animalibus brutis, ut conseruentur
in vita naturali: quanto magis debuit iustis proui-
dere, ut maiorem habeant cognitionem, qua conser-
uentur in vita spiritali? non enim minus necessaria
est hominibus hæc, propter ea quæ supra naturam
sunt, quam bestijs illa propter naturalia. Etenim si
diuina providentia tam solita fuerit providendo res
naturæ, quanto magis erit sollicita in ijs, quæ sunt gra-
tiæ: quæ quanto excellentiores sunt, tanto magis hu-
mani superant ingenij facultates.

Ioan. 1, 9.

Deus est spēs
cuius anima
purificata.

Deus bestiis
dedit cognitio-
nem fugiendi
noxia & se-
quendi salu-
taria.

Hoc exemplum non solum probat esse huiusmo-
di lumen intellectus, sed etiam demonstrat quid sit:
non enim est cognitio tam speculatiua, quam actiua:
non tam theoretica, quam practica: nec datur ut in-
telligamus, sed ut operemur: non ut arguti & ingeni-
osus in disputando, sed studiosi in operando. Pro-
pterea non tantum in intellectu permanet, ut sci-
entia, quæ in scholis acquiruntur, sed monet sua virtute
voluntatem, inclinans illam ad omne id, ad quod ex-
citat, & vocat huiusmodi cognitio. Est enim propri-
us instinctus Spiritus sancti, qui quasi perfectissimus
Magister docet suos sapissime cum hac perfecti-
one, omne id quod scire ipsos oportet. Faretur hoc
Sponsa in Canticis, *Animam meam*, inquit, *liqui facta est*,
ut dilectum locum est. Ex qua sententia patet, quæ sit

Quid sit cog-
nitio hæc
per naturalis.

Cant. 5, 6.

Inter hanc doctrinam, & illam quæ in scholis traditur, differentia: ea enim intellectum solum illuminat; hæc verò mouet etiam voluntatem, eique ablanditur & sua virtute penetrat omnes angulos & sinus animarum nostrarum, operans & efficiens omne id, quod ad reformationem earundem pertinet; vti Apostolus indicat, cum dicit: *Vnus est sermo Dei, & effectus eius: penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertransiens usque ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum.* Facit enim diuisionem inter partem animalem hominis, & spirituales: separans vnam ab alia, dissoluens perniciosissimum amicitie vinculum, quod esse solet inter carnem & spiritum, cum enim spiritus miscetur meretrici carnis suæ, vnum cum illa efficitur: quod vinculum dissoluitur verbo Dei, faciente, vt homo viuat vitam spirituales, & non amplius carnalem.

Hic itaque vnus est ex primarijs diuinæ gratiæ effectibus: vnum item ex præcipuis priuilegijs, quibus gaudent virtutibus præditi in hoc seculo. Sed (et si quæ diximus satis à nobis probata sint) ne quispiam homo adeo carnalis sit, qui obscura ea esse ad intelligendum, & difficilia ad credendum conquærat, placuit eadem euidentissimis, tam notis, quam veteris instrumenti testimonijs confirmare. Innouo itaque B. Ioannes refert Christum in vltima cena dixisse: *Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis quæcunq; dixi vobis.* Et alio loco: *Scriptum est in Prophetis, erunt omnes docibiles Deo,* quasi diceret, erit aliquando tempus, quo passim homines à Deo instituentur. *Omnis igitur qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me.* Idè promittit Dominus per Prophetam Hieremiam: *Dabo legem meam in visceribus eorum, & (quæ prius erant in tabulis lapideis exarata) in cordibus eorum scribam.* ita vt omnes docendi sint à Domino. Volens Dominus similiter exponere quanta futura esset maiestas, gloria, & prosperitas Ecclesiæ, sic apud Esaiam inter cetera loquitur: *Pauper cula, tempestate conuulsa, absque ulla consolatione, Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in sapphiris, & ponam lapidem propugnaculæ tuæ, & portas tuas in lapide sculptor; & omnes terminos tuos in lapide desiderabiles. Vniuersos filios tuos doctos à Domino.* & in alio loco; *Ego Dominus Deus tuus, docens te utilia, gubernans te in via qua ambulas.*

Ex his, quæ dicta sunt, facile cognoscimus duo esse scientiarum genera: vnum Sanctorum, alterum Sapientum: vnum Iustorum, alterum Doctorum. Scientia verò Sanctorum ea est, de qua dicit Salomon, *Scientia Sanctorum prudentia.* Scientia siquidem in intellectu tantum consistit, & ad cognitionem seu theoriā pertinet: prudentia verò est optima exoptare, eaque semper diligere, & agere, ait Aristoteles, & requiritur non vt sciamus, quæ recta sunt, sed vt fiamus probi. Quoties autem inuenimus hanc Sapientiam in Psalmis nobis promissam? in vno dicitur. *Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium.* In alio verò: *Intellectum tibi dabo, & instrua te in via hac qua gradieris: firmabo super te oculos meos.* Iterum in alio Psalmo querit, tanquam rem magni momenti, & admiratione dignam: *Quis est homo qui temet Dominum, legem statuit ei in via quam elegit?* vel vt Pagninus; docebit eum viā, quam eligat, quasi diceret, quis ille cui tantum Dominus præstat beneficium, vt ipse Magister eius sit, & doceat eum legem, iuxta quā viuere debeat? Hunc alio loco beatum appellat: *Beatus, inquit, homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum.* In paulo ante citato Psalmo. vbi nos legimus: *Firmamentum est Dominus timentibus eum:* Hieronymus trahit: Secretum Domini timentibus eum, & pactum suum ostendit eis, quæ declaratio nihil aliud est, quam magnū lumen intellectus, dulce

pabulum voluntatis, & magna totius hominis recreatio. Quā cognitionem idem Propheta nonnunquam cibum animæ suæ aliquando aquam refectionis, mensam præparatam contra inimicos suos. Hanc ob causam idem Propheta in diuino illo Psalmo, cuius initium est, *Beati immaculati,* toties lumen illud, & scientiam illam à Deo petit. *Da mihi, inquit, intellectum & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo.* & paulo post: *Seruus tuus sum ego Domine, da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua, & infra: Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo Domine, iuxta eloquium tuum: da mihi intellectum.* Hæc denique est illa petitio, quam ille toties repetit, quā tanta cum instantia non postulasset, nisi optimè intellexisset vim & energiam istius doctrinæ; stylumque & modum, quo vitur Deus in ea conferenda.

Quod cum ita sit, quia maior esse potest gloria, quæ dignitas amplior, quam talem habere Magistrum, talem frequentate scholam, vbi Dominus Deus ipse in cathedra sedens, doctrinam hanc & philosophiam celestem proficitur? Quod si homines, vt B. Hieronymus testatur, quondam ab vltimis finibus Hispaniæ Galliarumque venerint Romam, vt Titum Liuium viderent, cuius eloquentia toto mundo erat celebratissima: & si clarissimus ille Philosophus Appollonius Tyaneus totum penè mundum peragraverit, & ad nec Caucasum, vsque montem & Brachmanas profectus sit, tantum vt larcham Indorum Philosophum in folio aureo apud paucos suos discipulos sapientiam proficentem, & de sphaerarum celestem motu disputantem, audiret, quid non facere debent homines, vt audiant ipsum Deum, qui in cathedra cordium suorum residet, non quomodo celi mouentur docens, sed quomodo illos homines consequantur erudiens?

Vt autem scias doctrinam hanc non esse infructuosam, vel communem; audi quid de illa dicat Propheta: *Super omnes docentes me intellexi quia testimonia tua meditatio mea est: super senes intellexi, quia mandata tua quasiui.* Amplius adhuc Dominus suis per os Prophetæ pollicetur: *Et requiem, ait: tibi dabo Dominus Deus tuus semper, & implebit splendoribus animam tuam: & ossa tua liberabit, & eris quasi hortus irriguus, & securus aquarum, cuius non deficient aque.* Qui sunt splendoribus illi, quibus implet Dominus animas iustorum, nisi cognitiones rerum ad salutem pertinentiū? In his etenim ostendi, quanta sit virtutum pulchritudo, & quanta vitiorum turpitudine: quanta mundi vanitas, quanta gratiæ dignitas, gloriæ magnitudo, consolationis Spiritus Sancti suauitas, Dei bonitas, Daemonum malitia, vitæ denique huius quantalibet breuitas, & quā ingens & intolerabilis sit communis error in illa viuendum. Cum hac scientia, vt idem Propheta testatur, homo sape super omnium montium altitudinem leuatur, ibique Regem in sua pulchritudine contempletur, & oculi ipsius terrā vident è longinquo. Hinc est quod bona celestia illi talia videantur, qualia verè sunt: quia videt ea ex propinquo: terrestria verò videatur parua: præterquam enim quod talia sunt, etiā ea è longinquo conspiciunt. Contrarium accidit hominibus peruersis & malis: qui cum res celestes eminens intueantur, quæ terrena sunt cominus & ante oculos versantur. Hæc est ratio, cur illi, qui de celestibus hoc dono participat, vana gloria non effertur entia, in rebus prosperis: nec perturbetur in aduersis: huius enim lucis beneficio vident, quā exigui momenti sit, quod mundus potest vel dare, vel auferre, si cum ijs conferatur, quæ in Domini sunt potestate. Testatur hoc sapiens, cum dicit, *Homo sensatus in sapientia mutatur sicut Sol: nam strulus sicut Luna mutatur.* Quā sententiam exponens B. Ambrosius in quadam epistola, sic ait: Sapiens enim non metu frangitur: non potestate mutatur, non attollitur prosperis, non tristibus

mergitur.

Heb. 4. 12.

Scriptura
testimonia
de hac cog
nitione.

Ioan. 14. 26.

Ioan. 6. 45.

Ibidem.

Nier. 31. 33.

Isa. 54. 11.

Isa. 48. 17.

Prover. 9. 10.

Mag. Mo
ral. cap. 34.

Psal. 56. 20.

Psal. 31. 8.

Psal. 24. 12.

Psal. 93. 12.

Psal. 24. 14.

Hieronym.

Psal. 133. 34.

Dignitas hu
ius doctrinæ.

Vide latius
Hieronymi
Epist. 103. ad
Paulinum c. 1.
Philostatus
in Vita Apol
lonij Tya-

Psal. 118. 99.

Esa. 58. 11.

Psal. 54.

Ad quid v
tilis hac sapi
entia.

Ecl. 27. 22.

Ambrosii
Epist. 7.

mergitur. Vbi enim sapientia, ibi virtus animi, ibi constantia & fortitudo. Sapiens ergo idem est animus, non minuitur, non augetur rerum mutationibus: nec ut paruulus fluctuat, ut circumferatur omni vento doctrinae, sed manet perfectus in Christo fundatus charitate, radicans fide.

Nemini mirum videatur hanc sapientiam esse rem tantae virtutis: non enim est sapientia terrena, ut diximus; non est fumosa illa & vana quae inflat, sed quae aedificat; non est illa, quae sua speculatione solum illuminat intellectum, sed illa quae suo calore mouet voluntatem: quomodo quondam mouit cor B. Augustini, de quo scribitur, quod pra gaudio lachrymabatur, quoties audiret Psalmos & cantica Ecclesiae, quae tam dulciter resonabant, intrabant enim voces ad intima cordis ipsius, atque ibi calore deuotionis resoluabatur veritas in ipsius visceribus, & pluebant lachrymae ab oculis, quae ipsi fuere, ut inquit, iucundissimi. O beata lachryma, beata schola, beata sapientia, quae tales producit fructus, quid cum illa poterit comparari? *Nescit*, inquit B. Iob, homo pretium eius, nec inuenitur in terra suauiter viuendum. *Abyssus dicit: Non est in me: & mare loquitur: Non est mecum.* Non dabitur aurum obitum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione eius. Non conferetur tinctus India coloribus, nec lapide Sardonycho pretiosissimo, vel sapphirus. Non adequabitur ei aurum vel vitrum, nec commutabuntur pro ea vasa auri. Quam Sapientiae commendationem vir sanctissimus concludit his verbis; *Ecce timor Domini ipsa est Sapientia: & recedere a malo, intelligentia.*

Hac itaque, mi frater, vnum est ingentium illorum praemiorum, quibus ad Virtutem inuitaris, cum ipsa clauem habeat istius thesauri. Hoc modo nos ad illam Sapientiam inuitat in suis Prouerbijs: *Fili mi, inquit, si susceperis sermones meos, & mandata mea absconderis penes te &c. tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Dei inuenies: quia Dominus dat sapientiam, & ex ore eius prudentia & scientia.* Ea autem sapientia in vno eodemque statu non permanet, sed nouis quotidie splendoribus & cognitionibus augeatur, ut testatur idem Sapiens: *Insitum, ait, semina quasi lux splendens procedit, & crescit usque ad perfectum diem, hoc est usque ad beatam illam aeternitatem, in qua non dicemus amplius cum amicis Iob, ad me dictum est verbum absconditum, & quasi sursum suscepit auris mea venas susurri eius, hoc est, diuinas eius, & occultas inspirationes: sed ubi palam audiemus & videbimus ipsum Deum.*

Hac est illa Sapientia, qua fruuntur filij lucis: mali vero e contrariis viuunt in horrendis istis tenebris Aegyptiorum, quae manibus palpari poterant. Cuius rei figura fuit, quod dicitur in terra Gessen, ubi habitabat filij Israel, lucem fuisse: in Aegypto vero triduo tamen densas tenebras, ut palpari possent: quae obscuram illam noctem & caecitatem representabant, in qua viuunt peccatores, veluti ipsi fatentur apud Esaiam dicentes, *Exspectauimus lucem, & ecce tenebra: splendorem, & in tenebris ambulauimus. Palpauimus sicut caci parietem, & quasi absque oculis attrectauimus: in pegmina meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui.*

Dic mihi quae, quae maior excogitari caecitas, vel dari potest atrox, quam ea est, in quam quotidie mali labuntur? quae maior caecitas & ignorantia, quam vendere ius primogeniti, id est, hereditatem regni caelestis, exigua mundi voluptate? quam non timere infernum? non aspirare ad Paradisum? non odisse peccatum? non habere rationem extremi iudicii? vilipendere promissiones & minas Domini? non meminisse mortis, quae singulis momentis imminet? non praeparare sese ad rationem reddendam, & non cogitare

momentaneum esse quod delectat, quod cruciat eternum? *Nescierunt*, inquit Propheta, *neque intellexerunt, in tenebris ambulant, de tenebris in tenebris ibunt*, ibunt inquam de tenebris interioribus, ad exteriores; de tenebris huius vitae, ad illas vitae sempiternae.

Ad finem huius materiae consulo me facturum ratus sum, si te comoueraciam, quod etsi omne id quod dictum est de hac caelesti Sapientia, & lumine Spiritus sancti, verissimum sit, nemo tamen debeat, quantumvis etiam iustificatus sit, temere aut elato animo aliorum hominum sententijs refragari, sed humiliter sese maiorum iudicio submittere: illorum praecipue, qui a Deo missi sunt Doctores, & Pastores Ecclesiae, ut alio loco diximus copiosius. Quis enim Diuo Paulo magis hac luce abundauit? quis magis Moyses, qui facie ad faciem cum Domino loquebatur? nihilominus eorum vnus Hierosolymas venit, & cum reliquis Apostolis contulit Euangelium, quod in tertio caelo

didicerat: alter autem non spreuit consilium socii sui Iethro, quamuis Ethnicus esset atque a veri Dei cognitione alienus. Ratio huius est, quia auxilia & subsidia interiora gratiae non excludunt ista exteriora Ecclesiae, utroque enim modo voluit diuina prouidentia nostrae consulere fragilitati, cuius utraque subsidia sunt necessaria. Quemadmodum enim calor naturalis corporum nostrorum adiuuatur ab exteriori caliditate, & quemadmodum natura quantumvis indiuidui sui conseruandi studiosissima, plurimum auxilij capit ab exterioribus medicamentis, eum in finem a Deo creatis sic etiam lumen & auxilium interius gratiae, per lucem & doctrinam Ecclesiae plurimum adiuuatur, nec meretur vnum, qui sese humiliter submittere non vult alteri.

DE QUARTO PRIVILEGIO VIRTUTIS, consolationibus nimirum Spiritus Sancti de quibus boni gaudent in hoc saeculo.

CAPVT XVI.

Ossem quidem post lucem interiorem sancti Spiritus, qua tenebrae nostri intellectus illuminantur, pro quarto privilegio Charitatem & amorem Dei, qua cum accenditur nostra voluntas, statueret, praestitum cum ipse Apostolus hanc primo loco ponat inter fructus sancti Spiritus. Caterum quia nos hic potius agimus de privilegijs & prerogatiuis, quas secum adferunt virtutes, quam de ipsis virtutibus, Charitas vero princeps sit omnium virtutum: nos hic de illa non agemus, licet & ipsa ad hunc quoque ordinem & propositum nostrum referri posset, non tanquam virtus, sed tanquam admirabile donum, quod Deus virtutis studio incumbens dare consuevit: quodque modo quodam ineffabili voluntatis interiora inflamat, & ad amandum Deum super omnia quae amare possunt, inclinat, qui amor quo perfectior, eo est dulcior & delectabilior. Ob hanc causam non inepte huic posset inferri numero tanquam fructus, seu praemium tam aliarum virtutum, quam suipius. Ne tamen ambitiosus virtutum, de quibus tot & tanta dici possunt, laudator esse videar, ponam quarto loco gaudium Spiritus Sancti, quod naturalis est proprietas eiusdem charitatis, & vnus e praecipuis Spiritus sancti fructibus, ut B. Paulus testatur, scribens ad Galatas. Etenim, quemadmodum paulo ante diximus, lux illa & cognitio, quam Deus suis largitur amicis, non haeret tantum in intellectu sed ad voluntatem etiam descendit, ubi diffundit suos radios, & splendorem spargit, ita ut animus exultet atque lateatur ineffabili quodam modo in Domino. Adde ut quemadmodum lux materialis de se producit calorem, quem sentimus: ita lux ista spiritualis in anima iusti gaudium

illud

Psalm. 81, 5.

Aliorum sententia & iudicia audienda.

Gal. 2.

Exod. 18.

Simile.

Gal. 3.

Aug. lib. 9. Confes. c. 6.

Dignitas huius sapientiae.

Iob 28, 13.

Ibid. v. 28.

Prouerb. 2, 3.

Intelligentia insitum crescit.

Prouerb. 4, 18.

Iob 4, 12.

Tenebrae malorum.

Exod. 10.

Isa. 59, 9.

Psal. 96, n.

illud creat spirituale, de quo loquimur, iuxta illud Prophetæ, *Lux orta est in isto, & relictis corde lætitia.*

Et si de hac materia dixerimus alias, adeo tamen diues est & copiosa, vt nunquam non superint plura, quæ de eadici possint, nec dicta sunt antea. Ad propositum verò libri huius operæ pertinet erit ostendere, quam ingens hoc sit gaudium: huius enim magnitudinis cognitio vtilissima est, & ad rapiendos hominum animos in Virtutum amorem efficacissima. Nemo enim est qui ignorat, quemadmodum omnia malorum genera in vitijs reperiuntur: ita omnia genera bonorum tam honestatis, quam vtilitatis perfectè in virtutibus inueniri, vna voluptate excepta, quam negant mali virtutibus inesse. Cum itaque cor humanum nihil æquè atque voluptates appetat, dicunt homines isti, (aut operibus saltem, si non verbis, loquuntur) se malle imperfectam voluptatem, quam id quod caret voluptate, cum omnibus suis perfectionibus, & prærogatiuis. Hoc est quod Lactantius Firmianus olim dixit, Quia, inquit, virtutibus admixta est amaritudo, & vitia voluptatibus condita sunt: homines autem amaritudinem fugiant, & voluptatum dulcedine illiciantur; plerique relictis virtutibus vitia summo studio sectantur. Hac vna & sola causa est tam magni mali, & qui eximit homines è periculosissimo isto errore, non exiguum præstabit illa beneficium: quique euidentissimis argumentis probauerit, viam virtutis multo planiorem & suauiore esse via viti-orum, non parum ipsis auxiliabitur. Illud autem est, quod firmissimis nunc, & omni luce clarioribus argumentis comprobare volumus, potissimum autem diuinæ Scripturæ auctoritatibus, cum ipsa sint & certiores, & solidiores probationes, quam quæ aliunde in hanc materiam duci possent: Cælum enim & terra prius transibunt, quam apex vnus ex illis.

Dic ergo mihi, o homo cæce, & miseris erroribus implicate, si via Domini tibi sit amara, quam tu tibi fugis, quid sibi vult illud Davidis, *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te?* Quibus verbis Propheta non tantum exprimit magnitudinem dulcedinis, quæ iustis à Domino propinatur: sed rationem quoque reddit, cur mali illam non cognoscunt: quia nimirum Dominus illam abscondit, ab oculis eorum. Quid sibi vult illud eiusdem Prophetæ, *Anima mea exultabit in Domino & delectabitur super salutari suo. Omnia ossa mea, id est, omnes meæ vires & potentie, dicent, Domine quis similis tibi?* Dic mihi, quid hoc aliud est, quam dicere gaudium & lætitiā iustorum tantam esse, vt licet directè in spiritu excipiantur, redundet nihilominus propter abundantiam etiam in carnem, vt quæ antea nesciebat delectari, nisi in rebus carnalibus, propter communionem spiritus lætetur nunc in spiritualibus, & delectetur in Deo viuo, idque tanto cum gaudio, vt omnia ossa corporis mirabili hac suauitate persusa moueat hominem ad exclamandum, *Domine quis similis tibi?* quæ voluptates sicut tuæ quam legitiam, quem amorem, quam pacem aliqua poterit dare creatura, cum hac tua comparandam? Quid sibi vult illud eiusdem Psalmistæ, *Vox exultationis & salus in tabernaculis iustorum?* quid inquam illud vult, nisi vt significetur veram salutem & lætitiā non inueniri in adibus peccatorum, sed in animis iustorum. Quid adhuc sibi vult Propheta, cum dicit: *Et in isti epulentur, & exultent in conspectu Dei, & delectentur in lætitia,* nisi vt ostendat festiuitates & conuiuia spiritualia, in quibus Deus animas iustorum sæpenumero mirabiliter reficit, cum rerum celestium suauitate? In quibus conuiuijs propinatur vinum illud suauissimum, quod laudans idem Propheta dicit, *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Quibus alijs verbis Propheta graphicè magis magnitudi-

nem harum deliciarum ex primere potuisset, vocans eas ebrietatem, & torrente in voluptatis, vt significet vim & efficaciam, quæ habet ita animos à terrenis retrahendi, & in Deum conuertendi? Illud per ebrietatem Similiter hanc intelligitur. quemadmodum enim homo, qui multo vino obrutus est, vsu in sensuum suorum amittit, nec multum à mortuo distat, propter vini virtutem: ita cum quis plenus est vino illo celesti, moritur mundo, habetque sensus omnes in suis cupiditatibus impeditos. Porro quid sibi vult illud eiusdem Prophetæ, *Beatus populus qui seruauit iustitiam?* Aliquis forte dixisset. Beatus populus ille, qui abundanter habet omnia sibi necessaria, qui cinctus est fortissimis muris, & vallis circumscriptus; qui à lectissimis famulorum & militum copijs cultus dicitur; Sanctissimus autem Rex, qui notat hæc omnia, non ita loquitur, sed dicit eum esse beatum, qui per experientiam didicit, quid sit gaudere & iubilare in Deo: non quous gaudiorum genere, sed illo, quod iubilatio dignum est nomine; quæ, vt Gregorius dicit, est gaudium spiritus tam immensum, quod nec explicari potest, nec ullis signis exterioribus demonstrari. Beatus itaque populus, qui sic proficit, & tantos fructus fecit in suauitate & amore Dei, vt sciat per experientiam, quid sit ista iubilatio, quam nec sapientissimus ille Plato intelligere, nec eloquentissimus Demosthenes, verbis assequi potest, sed cordi solum humili & puro, in quo Deus habitat, cognita est.

Si Deus auctor sit huius iubilatiois, perpende quæso quanta debeat esse quæ à Deo proficiatur? certum enim est, quod, quemadmodum diuinum supplicium conforme est, ipsi Deo, ita etiam eius consolatio ipsi Deo conformis esse consuevit. Sed si supplicium illius, quando castigat hominem, tam ingens sit, quantum putas erunt consolationes, cum hominem consolatur? Si manum habeat tam grauem ad percutiendum, quam lenem habebit, cum extendit illam, vt amicis suis blandiatur? maxime cum bonus hic Dominus multo mirabilior sit in operibus misericordie, quam in operibus iustitiæ. Dic mihi præ terea quæso, quæ est illa cella vinaria, vini pretiosissimi, in quam sponsa gloriatur sese à sponso introduci? in qua & ordinatam sese in charitate iactitat? Quod conuiuium illud, ad quod idem sponsus amicos suos vocat, cum ait, *Bibite amici, & inebriamini charissimi?* quæ ebrietas est hæc, nisi magnitudo dulcedinis diuinæ, quæ vique adeo alienat, & infatuat cor hominis, vt quasi extra se raptus esse homo videatur. Vulgo enim dici solet, hominem ebrium esse, quando vinum quod bibit maius est, & copiosius, quam vt calor eius naturalis queat concoquere vel digerere: tunc enim vinum ascendit in cerebrum, atque ita homini dominatur, vt iam non regat semetipsum, sed à vino regatur. Quod si ita sit, dic mihi quæso, quis erit status animæ vino illo celesti inebriatæ? quando est quasi va? Deo & amore diuino plenum: ita vt tantam voluptatum sarcinam, nequeat portare, neque tota eius capacitas sufficiens sit, ad tantam beatitudinem ferendam? Ita scribitur de B. Effrem, quod sæpenumero hoc vino suauitatis celestis adeo fuerit persusus, vt fragilitas subiecti corporis impar oneri magnitudinem voluptatum sustinere non potuerit: ideoque clamare coactus sit, O Domine recede paululum à me, fragilitas enim corporis mei non fert tuarum deliciarum magnitudinem. O admiranda bonitas, o suauitas immensa suppressi huius Domini, quæ tam larga manu creaturis suis communicatur, vt fortitudo mentium ipsarum minor sit, quam vt ferre possit tantæ lætitiæ abundantiam. Hæcigitur ebrietate celesti sopiuntur omnes animæ sensus, hæc somnum pacis & vite conciliat, per hanc anima leuatur supra se, cognoscit, amat & gustat, plus, quam per essentiam posset naturalem. Hinc est, v.

Mali existimant virtutibus non esse voluptatem.

Lact. lib. 1. Institut. diuin. c. 1.

Psal. 10, 20.

Psal. 34, 9.

Etiam caro iustorum exultat.

Psal. 34, 10.

Psal. 117, 15.

Psal. 67, 4.

Psal. 35, 9.

Iubilatio spiritualis quædam.

Greg. lib. 8. Moral. c. 39.

Deus vti magis in iustitia, ita magis in misericordia.

Cant. 5, 1.

Vini celestis dulcedinis quantitas vis.

B. Effrem.

est, ut quemadmodum aqua igni superimposita, quādo feruescit, quasi propria sua oblita natura (cum gratia omnia ferantur deorsum) ebulliens, sursum exiliat, naturam & leuitatem ignis imitata, cuius uti motu illo tollitur & eleuatur; sic etiam anima inflāmata flāma ista caelesti, exaltatur supra seipsam, rapitur quadam vi, & ad celos vsque fertur, unde flamma illa mittitur; ebullit ardentissimo quodam Dei desiderio, & cum maximo impetu in amplexus illius extendit, & in altum leuat brachia, periculum faciens, si ad illum queat peruolare, quem diligit, cum autem eo se peruenire non posse videt, non cessat illud desiderare; cum verò & desiderio se frustrari cognoscit, vna superest adhuc consolatio, suspiria & desideria ex intimis cordis generalibus educta in celum mittere, & cum sponsa in Canticis dicere; *Adiuo vos filia Hierusalem, si inueneris dilectum meum, ut nuntietis ei, quia amore langueo*. Quam speciem languoris Sancti dicunt ex eo nasci, quod impeditur homo, & non potest immensum cordis sui desiderium ad optatum finem & effectum perducere. Noli te ipse perdere, inquit Doctor quidam, propter impatientiam hoc desiderium: non enim languor iste lethalis est, sed pro gloria Dei, ut Filius Dei glorificetur per illum.

Sed quae lingua discretē satis poterit magnitudinē harum deliciarum effari, quibus amici Dei fruuntur in florido illo Salomonis ferculo seu lectulo de lignis Libani affabre factis, cuius columnae sunt argenteae, reclinatorium aureum? Hic est locus nuptiarum spiritualium, qui propterea vocatur lectus, quia locus est quietis & amoris: locus inquam quietis perfectae, somni vitalis, & voluptatum caelestium: quae quam magna sunt, scire nemo potest, nisi qui per experientiam didicit.

Possumus tamen ex grauisimis, & verò simillimis coniecturis aliquarum harum scientiam & cognitionem consequi: qui enim diligenter perpendit magnitudinem bonitatis & amoris Filij Dei, qui humani generis amore tam inaudita subiit opprobria atque tormenta, intelliget impossibile esse, ut difficile faciat atque arduum id, quod nos hic quaerimus, cum totum id nihil omnino sit in comparatione illorum? Quid non faciet pro iustis, qui talia fecit pro iniustis? quam benevolentiam non exhibebit amicis, qui tam dira supplicia sustinuit etiam pro inimicis? Horum aliquid indicium habemus in Canticis, ubi tot blanditiæ & tot deliciae leguntur inter sponsum & sponsam, quae est Ecclesia, vel quaecunque anima in gratia constituta; ubi tot verba referuntur amatoris vnus ad alterum, ut nulla eloquentia, nullus amor mundifingere posset maiora seu blandiora.

II Aliam coniecturam habemus ex parte hominum, iustorum dico, & verorum Dei amatorum. Etenim si cor illorum penitus introspicias, inuenies maximum illorum quod habent desiderium illud esse in quo semper occupantur, & meditantur, quo potissimum modo Domino Deo bene seruire, & in mille partes amore illius, si fieri posset, dissecari poterunt, saltem ut placeant & gratulentur ipsi aliqua in re, quam gratiam & acceptam norunt ei, à quo tam tenere diliguntur, & quotidie tot beneficiorum cumulis onerantur, tot solatijs recreantur, & tanta cum prouidentia gubernantur. Dic mihi nunc, si homo, qui creatura est tam infidelis & ad omne bonum inidonea, ad istum cum Deo fidelitatis gradum perueniat, quid faciet illi vicissim homini, cuius bonitas, cuius charitas, cuius fidelitas est infinita? Si proprietates illius sit quod sanctus est cum sancto, & bonus cum bono; hominis autem bonitas ad tantam perfectionem veniat, quo quæso diuina bonitas progreditur? Si Deus cum bonis in bonitate ceteret, quanta quæso eius erit praeclarentia in hoc glorioso certamine? Et si (ut paulo ante

dicimus) homo iustus optet dimembrari, & in mille partes discerpi, eo quod amore Dei ardeat, saltem ut Deo placeat; quid non faciet ipse Deus, ut iusto suo blandiatur, ut amico beneficiat, ut quem diligit confortetur? Id nec linguis hominum explicari, nec intellectu potest comprehendere, quare & à Propheta dictum est, nec oculum vidisse, nec aurem audiuisse, nec in cor hominis ascendisse, quae Deus preparauit timentibus se. Quod non tantum intelligendum est de bonis gloriae, sed de ijs, quae sunt gratia, B. Paulo teste.

Ergo etiam tibi videtur, mi frater, viam virtutis suas habere delicias & voluptates? Putasne omnes huius mundi amatorum illecebras posse cum his delicijs comparari? Quae comparatio potest esse inter Christum & Belial: lucem & tenebras? delicias terrenas & voluptates caelestes? illecebras carnis & gaudia Spiritus sancti? delectationes denique creaturarum, & dulcedinem ipsius Creatoris? Certissimum enim est, res quo sunt nobiliores & excellentiores, eo potentiores esse ad maiores voluptates conciliandas. Dic mihi, quid voluit aliud Propheta, cum diceret; *Melior est modicum iusto, super diuitias peccatorum multas*? & alio loco: *Melior est dies vna in atrijs tuis super millia: Elegi abiectus esse in domo Dei mei, magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum*. Quid aliud denique sibi voluit verba illa sponsa in Canticis; *Meliora sunt vbera tua vino*? & paulo post, *Exultabimus, & latibimus in te, memores vberum tuorum super vinum*? hoc est, memores suauissimi lactis tuarum consolationum & blanditiarum, quibus tu reficis & ad vbera tua premis spirituales tuos filios, quod suauius est & dulcius omni vino. Per vinum illud non intelligit vinum materiale, (quemadmodum nec in pectore Dei lac esse nouimus,) sed delectationes & gaudia mundi, qualia propinat suis amatoribus illa meretrix in Apocalypsi, sedens super aquas multas, & poculum habens aureum in manu sua, plenum abominatione & immunditia fornicationis suae, inebrians & peruertens iudicium omnium habitantium in Babylonia, ne prauideant suam perditionem, & à malo resipiscant.

Quomodo iusti in orationibus suis singulari quodam modo diuinis his consolationibus reficiuntur.

I materiam hanc persequendo interrogaueris me, quae in re iusti potissimum his consolationibus, de quibus haecenus egimus, perfruuntur, respondet ipse tibi Deus per os Prophetarum; *Et filius, ait, Voluptas inuadueni, qui adherent Domino, ut colant eum, & diligant eum in ore nomen eius, ut sint ei in seruos, omnem custodientem sabatum, ne polluat illud, & teneat fœdus meum, adducam eos in montem sanctum meum, & latificabo eos in domo orationis meae*. In hoc enim exercitio Deus peculiariter latificat electos suos. Nam, ut Laurentius Justinianus in oratione quadā dicit, inflammantur corda iustorum amore sui Creatoris, & hic nonnunquam super sese eleuantur, putantque se esse inter choros angelorum, ibique in praesentia Creatoris canunt, amant, suspirant, laudant, plangunt, gaudent, edunt & esuriunt, bibunt & sitiunt, & omni vi sua cōtendunt in Dominum suum transformari, quem contemplatur fide venerantur humilitate, quarunt desiderijs, & charitate fruuntur. Tunc agnoscunt quā verū sit illud Saluatoris. *Ut habetis gaudium meū impletū in semetipsis*. Quod quasi flumē pacis diffunditur per oēs animae potentias, illuminās intellectū, latificās voluntatē, renouās memoriā & recolligens oēs eius cogitationes in Deo: illic eum brachijs amoris amplectitur, habetque; nescio quid in se, desiderat enim totis suis viribus tenere, nec volunt ut ab ipsis discedat. Et sicut Iacob, qui iuctabatur cū Angelo, non voluit illum dimittere, sic

Esa. 64. 4.

1 Cor. 2.

Virtutis sunt
habes delicias
m.

Pal. 36. 16.

Pal. 83. 11.

Cant. 1. 2.

Apoc. 17.

Esa. 56. 6.

Laur. Justin.
de casto con-
nubio Verba
& animae
cap. 22.

Ioan. 17. 21.

cor suo

Leuit. 23.
Num. 28.In initio
sua conuer-
sio festum
esse celebrat.

Cant. 2, 5.

Cant. 12.

Vnde volup-
tas in Chris-
tyonibus
oriatur.

Simil.

Iac. 1, 20.

Simil.

ultimum diem equalis fore venerationis & celebratatis? Sex dies intermedij minoris erant solennitatis, extremi vero duo prae ceteris erant insignes, & peculiare suas habebant prerogativas. Quid hoc aliud est, quam umbra & imago huius, quod dicimus? In primo die praecipit Dominus eandem solennitatem obseruari, quam in ultimo; vt intelligamus quod in principio conuersionis, & in fine perfectionis Dominus solenne festum celebrat omnibus seruis suis, in his considerans ipsorum merita, in illis vero summam necessitatem: erga hos vtens iustitia, & erga illos gratia seu misericordia; vni dans mercedem virtutis, alteri in necessitate auxilium. Quando arbores florent, & quando maturos habent fructus, vsu pulcherrimae sunt. Dies quo sponsalia contrahuntur, & quo nuptiae celebrantur & matrimonium consummatur, ceteris sunt solenniores. In principio Dominus animam sibi despondet, sed cum illam in domum suam excipit, coniugia suis illi sumptibus facit: atque ita festum illud conforme non est meritis sponsae, sed diuitijs sponsi, omnia ex adibus suis mittentis & dicentis: *Soror nostra parua, & vera non habet*, proinde necesse est creaturam suam nutrire alieno lacte. Quare eadem sponsa colloquens cum sponso suo dicit, *Adolescens, tu dilexerunt te*. Non dicit mulieres vel matronae, quae sunt animae in Virtute fundatae; sed dicit adolescentula iuenculae, quae sunt animae, quae incipiunt oculos aperire, & ad nouam illam lucem aspicere: ista, inquit sponsa, dilexerunt te, tales enim solent maximos sentire stimulos in initio suae conuersionis, vt B. Thomas ostendit in quodam suo opusculo. Inter alias vero huius alacritatis causas esse dicit ille nouitatem status, amoris, lucis & cognitionis rerum diuinarum, quas tunc cognoscunt, antea vero non cognouerunt. Nouitas enim illius cognitionis summam in illis parit admirationem, coniunctam cum incredibili suauitate & gratitudine, quam exhibent illi, a quo tanta bona perceperunt, & a quo tatis & tenebris erepti sunt. Videmus per experientiam hominem, cum celebrem aliquam ingreditur ciuitatem, aut regale palatium, primo die quasi attonitum obambulare, animo prae nouitate rerum, quas conspiciat, suspensio: vbi vero diutius eo loco haeret, eademque iam saepius videt, admiratio illa minuitur, & voluptas, qua cum primum ea videbat, flaccescit. Idem accidit ijs, qui primum intrant nouam hanc gratiae ciuitatem, propter nouitatem rerum, quae in illa paulatim deteguntur. Mirandum igitur non est pietatis tyrones subinde maiores sentire feruores in animabus suis quam veterani: nouitas enim lucis & cognitionis rerum diuinarum maiorem in ipsis parit alterationem. Hinc est quod optime D. Bernardus annotauit, filium natu maiorem non mentum cum diceret, *Ecce tot annis seruo & tibi, & nunquam mandatum tuum praeterui, & nunquam dedisti mihi hoc dum, vt cum amicis meis epularer. sed postquam filius tuus hic, qui deuorauit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti vitulum saginatum*. Feruet amor nouus, instat musti: & aqua in aeno tam diu quieta est, donec incipiat calorem ignis sentire: tunc confestim ebullit, & in altum fertur, postea vero etfi calor sit intensior, aqua tamen quiescit, nec tam furiosa, quam cum primum calefceret. Dominus blandissime amplexatur illos, qui primum domum eius ingrediuntur, primo die manducant cum blanditijs, omniaque iucunda sunt & grata. Sed & Dominus se erga incipientes gerit, vt mercatores solent, qui prius specimen aliquod mercium suarum proferunt vt ex eo emptor totam rem aestimet; tantoque ad emendum fiat alacrior. Amor quoque parentes filios paruos complectuntur, etfi maior non sit illo, quo seniores diligunt, tenerior tamen est, & blandior. Hi soli ambulare debent, illi in brachijs portantur: hi ad la-

Granatens. Opus. spiritual.

bore mittuntur, illi in delicijs nutriuntur, & suo relinquantur arbitrio: hi nisi victum quaerant saepe esuriunt, illi otiosi vt comedant rogantur, imò cibus in ora eorum mittitur.

Ex hac beneuolentia suauique commercio Dominus, oritur tandem in illis spiritale gaudium, de quo Propheta dicit, *Riuos eius inebria, multiplica genimina eius, in stillicidijs eius letabitur germinans*. Quae genimina haec? quis germinans, & quae stillicidia, nisi ros diuinae gratiae, quo irrigatur planta spirituales, quae sunt recens transplantatae in horto Domini? De his itaque dicit Propheta, quod latantur in stillicidijs aquae illius, quae calitus demittitur: vt significet summum gaudium, quod percipiunt illi in primitijs noue istius visitationis, & beneficij caelestis: Ne autem arbitreris quia stillicidium vocat hanc beneuolentiam, seu gratiam, ideo iuxta nominis significationem paruum esse, quae incipientibus datur: nam, vt B. Augustinus dicit, bibitur de flumine Paradisi, cuius vna gutta maior est Oceano, quae sola potest totius mundi sitim restinguere.

Non euerit haec argumentum eorum, qui dicunt, se non sentire consolationes & gaudia haec. Nam si se non sentire consolationes & gaudia haec. Nam si palatum, cum a malis humoribus corruptum est, non gustat cibi dulcedinem (quod enim dulce est, amarum videtur, & quod amarum, dulce) quid mirum si habenti animam pessimis vitijs & inordinatorum affectuum humoribus corruptam, adeoque Aegyptiorum edulij affueta, nauseat tibi manna, & panis Angelorum fastidium adferat? Purga palatum lachrymis penitentiae, & purgato illo gustabis & videbis quae suauis sit Dominus. Haec si sic se habeant, quae, dic mihi, mi frater, quae bona sunt in hoc mundo, quae si cum his conferantur, lutum & sterus non videbuntur? Duplicem beatitudinem esse tradunt Doctores, vnam incipientem, aliam perfectam: vna praesentem aliquam futuram: vnam viam, alteram patriae, hac fruuntur beati in gloria, illa vero iusti in hoc seculo. Quid aliud optandum tibi est, quam vt incipias hic beatus fieri, & accipias in hac vita pignus & arrha diuinorum sponfaliorum, quae illic celebrantur per verba de praesenti, hic vero incipiunt per verba de futuro? O homo, inquit Richardus, cum tibi liceat viuere in hoc Paradiso, & tam inestimabili frui thesauro, vade & vende omnia quae habes, & compara tibi pretiosam & fertilem hanc possessionem, praesertim cum cara non sit: Christus enim est qui vendit, imò qui quasi gratis donat. Noli emptionem hanc differre in futurum: punctum enim temporis vnum, quod tibi nunc incassum elabitur, totius mundi thesauris est pretiosius. Et si ea tandem tibi detur, certus tamen esto, quod magno cum dolore conuerteris, quod tam diu caruisti, & plangens cum B. Augustino dices, Serò te amavi pulchritudo tam antiqua, & tam noua; serò te amavi. Semper ille Beatus plangebat suam tarditatem, etfi corona non fuerit tandem frustrata. Attende itaque tu, ne aliquando simili planctu conuerteris, quod nunc per negligentiam perdis illa bona, quibus iusti in hac vita per gratiam, & beati in altera per gloriam fruuntur.

DE QUINTO VIRTUTIS PRIORE.

gio, quod est bona conscientia tranquillitas, quae bonis fruuntur: deq. tormento atque remorsu interiori, quo improbi cruciantur.

CAPVT XVII.

Post gaudium & consolationem Sancti Spiritus, succedit alia letitia, quam habet iusti a testimonio bonae conscientiae. Ad euidentiorum huius priuilegij intelligentiam, sciendum est diuinam prouidentiam (quae, vt omnes creaturae, quae sibi ad conseruationem & perfectionem sunt necessariae, habeant, benignè prouidit) cum vellet creaturam rationalem perfectam esse,

Psalm. 64, 11.

Augustin.

Cur malis
dulcedinem
Dei non sentiant.lex
astutiae.

Richard.

Terapue
pretiosum.Aug. c. 31. 9.
illoquere.

In quo consi-
stat hominis
perfectio.

esse, puidisse vberimè nequid eorū, quæ ad perfecti-
onem pertinent, illi deesset. Et quia perfectio huius
creaturæ consistit in perfectione intellectus & volun-
tatis illius, quæ sunt duæ primariæ potentie animæ
nostræ, quarum vna perficitur Scientia, altera verò
Virtute. Deus creauit principia vniuersalia omnium
scientiarum in intellectu, vnde procedunt conclusio-
nes illarum: in voluntate verò constituit seminarium
omnium virtutum: posuit enim in ea naturalem
quandam inclinationem ad omne bonum, & horro-
rem ab omni malorum, vt voluntas naturaliter gaudet
in vno, & contristetur in altero; contra illud mur-
murans, quasi contra rem, à qua naturaliter abhorret.
Quæ inclinatio tam naturalis est, & tam efficax, quod
et si forte posset diuturne malè viuendi consuetudine
debilitari, perire tamen & omnino extingui non po-
rèst, quod & liberi arbitrij nostri quoque proprium
est: et si enim illud vsu peccandi debilitetur & lan-
guescat, non tamen plane intermoritur. In huius rei
figuram legimus in libro Iob, in singulis calamitati-
bus, & damnis viri Dei, non desuisse saltem vnicui
famulum, qui cladem annuntiaret. Eodem modo nū-
quam deest ille seruus, nec relinquit eum qui peccat.
Hunc seruū doctores Synderesin conscientia nū-
cupant, quæ ex omni naufragio salua euadit, & inter
omnes mortuos sola non moritur, quæ non cessat ma-
lorum oculis præsentare bonum quod amiserunt,
quando peccarunt, & malum in quod lapsi sunt. Quæ
in re mirabili pulchritudine resplendet diuinæ prou-
identie cogitatio, & amor, quo virtutem diligit, po-
steaquam constituit illi perpetuum excitatorem ne
obdormiat, perpetuum concionatorem, qui nunquā
racet, & magistrum, qui semper ad optima quæque
dirigit. Intellexit hoc optimè Stoicus ille Epictetus,
qui dicebat: Parentes paedagogi pueros nos tradide-
runt, qui vbiq; obseruant, ne quid lederemur: De-
us autem iam viros insitæ conscientie cultu diendos
tradidit quæ quidem conscientia & conseruatione
quaquam contemnenda est, quoniam & Deo displic-
ceret, & conscientia ipsi nostra hostes essemus.

Quemadmodum autem conscientia hæc est quasi
Præceptor & Magister bonorum: item e contrario
carnifex est & tortor malorum, qui affligit & cruciat
intrinsecus, atque sine intermissione accusat peccato-
res de malis perpetratis, & admiscet absynthij om-
nibus voluptatibus eorum, adeo vt vix mordeant al-
lium Egypti, quin viua lachryma ab oculis ipsorum
defluat. Hæc est vna earum plagarum, quibus Domi-
nus se impios cruciaturum minatur apud Elaiam, di-
cens, *Et ponam Babylonem in possessionem erinacij.* Et
enim iusto Dei iudicio cor impij, qui hic per Babylo-
nem intelligitur datur in potestatem erinacij, spinosi
illius animalis, hoc est, Diaboli, spinarum etiam &
stimulorum conscientia, quos secum adferunt pecca-
ta: quæ tanquam acuta spina lancinant cor hominis.
Quod si meroges: quæ sunt illa spina, dico vnam esse
turpitudinem & enormitatem peccati, quod natura
sua tam est abominabile, vt Philosophus quidam di-
xerit: Si scirem Deos mihi condonatuos, & homi-
nes ignoratuos, adhuc peccare erubescerem, propter
solam peccati turpitudinem. Alia spina est, quando
peccatum secum fert offensam vel iniuriam alterius,
tunc enim oculis eius representantur tanquam san-
guis Abel, qui clamat vindictam coram Domino. Hu-
ius rei exemplum est in libris Machabeorum, quod
Antiocho Regi iam iam morituro in mentem venere
omnes iniuriæ, omniaque mala, quæ fecerat in Ierusa-
lem; ex qua recordatione in tantam tribulationem
deuenit, & in eos fluctus tristitiæ, vt dixerit, *Nunc
verò reminiscor malorum quæ feci in Ierusalem, & abstul-
i omnia spolia aurea & argentea, quæ erant mea, & mis-
si auferre habitantes Iudeam sine causa. Cognoui ergo quia*

inuenerunt me mala ista, & ecce pereor tristitia magna in
tera aliena. Alia spina est infamia, quæ peccatum se-
quitur, quam volens nolens peccator cognoscit, & 8. Spina.
propterea non potest non dolere: naturaliter enim
homines sibi ipsis bene volunt, & affliguntur contra-
rio, Non enim est gratius supplicium, vt sapiens qui-
da dicit, odio publico. Alia spina est necessarius mor-
tis timor, incertitudo vitæ, metus reddenda rationis,
& horror supplicij sempiterni, horum singule sunt spine
quæ grauiter pungunt & lancinant cor impij: adeo vt
quotiescumque mortis memoria incidit, ab vna parte
tā certa, ab altera tam incerta, non potest non contri-
stari, vt dicit Ecclesiasticus. Videt enim diem illi om-
nē iniquitatem suam vindicaturum, finemque vitij
& voluptatibus suis imposturum. Nec quicquam est
quibanc memoriam profus a se potest abiecere, cum
nihil æquè sit naturale mortali, quā mori. Hinc est vt
quolibet in malo statu constitutus timore & tremore
concutiatur, dubius an morietur, an verò non: amo-
ris enim proprijs vehementia, & timoris perturbatio
facit eum vmbra metuere, & pauere vbi pauere
non oportebat. Itaque si in terra clades & infirmitates
cōmunes oboriantur, vt pestis, terraemotus, tonitrua,
vel fulmina, peccator confestim expauescit, & pertur-
batur, & alteratur timore male conscientia, persua-
dens sibi istis malis se peri. Omnes ista spina simul
pungunt, & lacerant corda malorum, vt prolixè ad-
modum commemorat illud vnus ex amicis B. Iob, *Cum
estis diebus suis, inquit, impius superbit, & numerus an-
norum incertus est tyrannidis eius: Sonitus terroris sem-
per in auribus illius, & cum pax sit ille semper insidias su-
spicatur. Sonitus isti clamores male conscientia sunt,
quæ continuè eum mordet & accusat: in medio autē
paci timet insidias inimicorū, quantumvis enim pa-
cificè viuat, suis contentus, nunquam tamen deest me-
tus male conscientia. Non credit quod reueri possit de
tenebris ad lucem: hoc est, non potest credere possibile
esse, vt aliquando liberetur à tenebris miserabilis sta-
tus in quo viuat, & acquirere serenitatem & tranquil-
litatem bonæ conscientia, quæ tanquam iucundissima
lux exhilarat, & illuminat omnes angulos animæ:
circumspectans undique gladium, quocumque oculos
vertit, nudu ante se gladium videt, adeo vt cum mori-
rit se ad querendum panē, cum mensa accumbit, in qua
homines ferè solent esse hilariores, non absint mille
metus: nouit (enim) quod paratus sit in manu eius tene-
brarum dies: hoc est, mortis iudicij, & definitiue, seu
finalis sententia, adeo quod terrebit eum tribulatio, &
angustia vallabit eum, sicut Regē, qui preparatur ad præli-
um, pedites & equites circumdat. Hoc modo deservit
amicus ille Iob crudele tormentum, quod miseri illi
in corde patiuntur. Timor enim, vt Philosophus ait,
diuina dispensatione malos comitatur. Huic nō dissi-
mille est Salomonis: *Fugit impius nemi persequere, in-
stus autē quasi leo cōfidens, absq; terrore erit.* Omnia hæc
paucis verbis cōplectitur B. Augustinus: Iussisti Domi-
ne, & verè sic est, vt poena sibi ipsi sit omnis inordinat-
us animus. Id plerumque videtur in omnibus rebus.
Quid enim in mundo muenitur inordinatum, quod
naturaliter inquietum non est, & perturbatum? Ossa
iunctis suis, & loco naturali emota, quos dolores
adferunt? Elementum quod extra spherā suā est, quā
violentiā patitur? humores corporis humani, cui suā
quantitate & naturalē temperationē excedunt, quas
nō infirmitates pariunt? Cuius itaque tā propriū sit crea-
turæ rationali ordinatē, & secundū rationē viuere, si
cuius vita inordinata sit, eius quoq; natura patitur &
cruciat. Nō immerito dicit Iob: *Quis resistit Deo &
pacem habuit?* In hæc verba cōmentatus B. Gregorius,
Qui cuncta mirabiliter, inquit, creat, ipse vt creata sibi
met conueniant ordinat. Ex hoc infer, quoties cōdi-
tori resistitur, toties paci cōuentionem dissipari: quia
inquit,*

Seneca lib. 1.
de Benef. c. 17
Alia aliqui
Spina.

Timor male
conscientia.

Iob 19, 20.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

Ibid. v. 35.

inquit, ordinata esse nequeunt, quæ superni moderaminis dispositionem perdunt. Quæ enim subiecta Deo, in tranquillitate perflere nequeunt, ipsa se sibi met dimissa confundunt; quia in se pacem non inueniunt, cui venienti desuper in auctore cõtradiunt. Sic summus ille Angelicus spiritus, qui subiectus Deo in culmine stare potuisset, semetipsum repulsus patitur: quia per naturæ suæ inquietudinem foris vagatur. Sic primus humani generis parens, quia auctoris præcepto restitit, carnis protinus contumeliam sensit; & quia subesse conditori per obedientiam noluit, sub semetipso prostratus, & pacem corporis protinus amisit. Hæc B. Gregorius.

Illud itaque tormentum est, in quo iusto Dei iudicio viuunt mali: estque non minima miseria illarum, quas in hoc seculo patiuntur. Testantur id Doctores penè omnes: inter alios verò B. Ambrosius. Quæ pena grauior, inquit, quam interioris vulnus conscientia? Nonne hoc magis fugiendum, quam mors? quam dispendium? quam exilium? quam debilitas: quam dolor est? Isidorus verò ait, Omnia fugere poterit homo, præter cor suum: non enim potest a se quisquam recedere quocunque enim abierit, reatus sui conscientia illum non derelinquit. Et alio loco; Nulla pena grauior, pena conscientia. Vis autem nunquam esse tristis, viue bene. Secura mens tristitiam leuiter sustinet. Bona vita gaudium semper habet: conscientia autem rei semper in pena est. Nunquam securus est reus animus, mens enim mala conscientia proprijs agitur stimulis. Id adeo verum est, ut ipsi etiam Ethnorum Philosophi, nō agnoscentes, aut credentes penas, quibus fides nostra punit impios, idē per omnia confessi sint. Audi Senecam; Quid prodest recondere se, & oculos hominum, auresque vitare? Bona conscientia turbam aduocat, mala autem in solitudine anxia atque sollicita est. Si honesta sint quæ facies, omnes sciant; si turpia, quid refert neminem scire? O miserum te, si contemnis hunc testem, ipsa enim conscientia, ut in prouerbio est, mille testes. Idem auctor alio in loco, Maxima, inquit, pena, qua peccatum potest castigari, est, commississe illud. Alio loco repetens idem: Nullū inquit, consciū peccatorum tuorum magis timearis, quam temetipsum. Alium enim potes effugere, te autem nunquam. Nequitia enim ipsa est sui pena. Sed & Cicero in quadam Oratione, de hac materia differens, Magna, inquit, est vis conscientia, in vtramque partem: ut neque timeant qui nihil commiserint, & penam semper ante oculos versari putent, qui peccauerint.

Hoc itaque vnum est eorum tormentorum, quibus affliguntur mali sine intermissione: quod quidem in hac vita incipit, & in altera continuabitur: est enim hoc vermis ille immortalis, ut ait Esaias, qui rodet, & torquet sine fine conscientias malorum: hoc est, Abyssus abyssum inuocare, ut testatur Isidorus, cum scilicet peccatores, transeunt à iudicio propria conscientia, ad iudicium æternæ damnationis.

De gaudio bonæ conscientia, quo boni perfunduntur.

A hoc flagello, ab hac tribulatione, & ab hoc paruo inferno (sic liceat dicere) liberi sunt & immunes boni & iusti. Non enim habent istas punitiones & stimulos conscientia; sed gaudent floribus atque fructibus suauissimis virtutum, quas Spiritus S. in animabus illorum plantauit, tanquam in Paradiso terrestri, & horro optime culto, in quibus & ipse oblectatur. Ita loquitur B. Agustinus, scribens in Genesim: Etiam in ipso homine latet quædam bonæ conscientia paradisi est. Vnde & Ecclesia in Sanctis temperanter, p̄, & iuste viuētibz, paradisi recte dicitur, pollens affluentia gratiarum, castisque delicijs. In libro quoque de Catechizandis rudibus sic ait,

Granatens. Opusc. spiritual.

Tu qui veram requiem (quæ posthanc vitam Christianis promittitur) queris etiam hic eam inter amarissimas vitæ huius molestias suauem gustabis, si eius, qui eam promittit, præcepta dilexeris. Citò enim senties dulciores esse fructus iustitiæ, quam iniquitatis: & verius ac iucundius gaudebis de bona conscientia, inter molestias, quam de mala inter delicias. Hactenus Agustinus. Ex cuius verbis facile intelligis, tantum esse bonæ conscientia gaudium, quod quemadmodum mel non tantum dulce est, sed & dulce facit id, quod prius dulce non erat: ita bona conscientia tam lata est, & iucunda, ut faciat etiam omnes huius mundi molestias & tribulationes videri iucundas. Porro quemadmodum diximus turpitudinem & enormitatem peccati cruciare malos, sic vice versa pulchritudo & dignitas virtutis exhilarat, & consolatur bonos: uti disertis verbis testatur Propheta, *Iudicia Domini* (quæ sunt diuina eius mandata) *vera iustitiam semetipsum*: *Dei derabilia super aurum & lapidem pretiosum multum*: & *dulciora super mel & fauam*. Quomodo autem delectatus sit in mandatis Domini custodiendis Regius Propheta, de seipso testatur in alio Psalmo, dicens, *In via mandatorum tuorum delectatus sum*, sicut in omnibus diuitijs. Quam sententiam patris filius eius Salomon confirmat; *Gaudium, inquit, est iusto facere iustitiam*: & *pauor operum virtutis iniquitatem*, quæ iustitia non est aliud quam ipsa virtus, & ut homo faciat quod debet. Quod gaudium etsi oriatur ex alijs quoque causis, præcipue tamen oritur ex dignitate & pulchritudine virtutis, quæ (ut Plato inquit) pulchritudo est inextimabilis.

Denique tantus est fructus & dulcedo bonæ conscientia, ut B. Ambrosius in libris suis de Officijs non vereatur dicere, in ea consistere beatitudinem iustorum in hac vita. Eius verba sunt, Tantus splendor honestatis est, ut etiam beatam efficiat tranquillitas conscientia, & securitas innocentie. Quemadmodum autem Philosophi sine lumine fidei cognouerunt tormenta conscientia mala, ita & gaudium bonæ cognouerunt. Inter alios Cicero in libris de quaestionibus Tusculanis ita loquitur: Acta aras honestæ atque splendide tantam adfert consolationem; ut eos, qui ita vixerint, aut non tangat ægritudo, aut leuiter pungat animi dolor. Idem alio loco; Nullum theatrum virtuti conscientia maius. Socrates interrogatus quis posset viuere sine perturbatione? respondit, Qui nihil si conscientis est mali. Bias cum interrogaretur quidnam in vita metu careret? ait, Bona conscientia. Seneca quoque in quadam epistola; Sapiens nunquam est sine læticia, ea autem ex bona conscientia procedit. Ex quibus liquet quam pulchrè hæc conueniant cū sententia Salomonis: *Omnes dies pauperis mali*, hoc est miseri, *secura mens quasi iuge conuiuium*. Non posset quid dici maius, verbis tam exiguis. Quibus significat Sapiens, ut illi, qui in conuiuium sedent, varietate dapum & epularum, præsentia quoque amicorum, quibus cum victitant, exhilarantur: sic & iustos lætari testimonio bonæ conscientia, & odore præsentia diuinæ: à qua tam euidentis pignus salutis in anima perceperunt. Sed differentia est hæc, quod gaudium conuiuiorum huius mundi est bestiale, & terrenum: hoc autem cæleste & perpetuum illud incipit cum fame, & desinit cum fastidio; hoc incipit cum bona vita, perseverat autem & terminatur cum gloria. Quod si Philosophi in tanto pretio gaudium hoc habuerint, sine spe alicuius rei in futura vita: Christiani, qui sciunt quanta bona Dominus preparauit nobis in altera vita, quanta etiam in hac præsentia, quāto magis debent exultare?

Porro etsi testimonium hoc non debeat esse absque sancto & religioso timore, timor tamē ille nō perturbat, aut diminuit istud gaudium, sed admirabili quodam

Aug. de Catechizandis rudibus, c. 16.

Psal. 118, 14.

Psal. 118, 14.

Prou. 21, 15.

Amb. lib. 2. de Officijs.

Cic. lib. 3. Tuscul. quaest.

Lib. 2. Tuscul. Socrates. Bias.

Seneca.

Prouerb. 15, 15.

Simil.

Testimonium bonæ conscientia timorem debet habere admixtum.

dam modo confortat illum, in quo est quare tacite nobis insinuat tunc spem nostram esse magis legitimā & sanam, cum sanctum hunc timorem habet sibi coniunctum, sine quo spes non erit spes, sed falsa praesumptio.

a. Cor. 1. 12.

Ecce, mi frater, nouum hic privilegium, quo fruntur boni; de quo dicit Apostolus: *Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae: quod in simplicitate cordis, sinceritate Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conuersati sumus in hoc mundo.* Haec sunt quae de isto privilegio dici possunt, ceterum nec illa, nec multo plura sufficiunt, ad declarandam illius excellentiam homini, qui non habet ipse experimentum, nam & verbis explicari aut describi nequaquam potest sapor exquisiti alicuius cibi, ei, qui antea non gustauit: Cum sine dubio gaudium hoc tam magnum sit, ut non raro cum homo pius multum affigitur & tribulatur, oculosque circumuoluens nusquam solatiū inuenit, si oculos intorsum vertat, & pacem conscientiae, bonumque eius testimonium intueatur, plane corroboretur, & miro solatio perfundatur. Optime si quidem intelligit omnia alia (succeedant ut volunt) parum utilitatis adferre: bonam autem conscientiam utilem esse ad omnia. Et quamuis nemo de illa certus & securus esse potest, tamen quemadmodum Sol mane, cum nondum supra horizontem apparet, splendoris sui vicinitate mundum illuminat: sic bona conscientia licet aperte non cognoscatur latificat tamen animam bono suo testimonio. hoc adeo verum est, ut

Simile.

Simile.

Chrys. hom. 25. ad pop. Antioch. de via recta.

B. Chrysostomus dicit: Omnis ageritudinis abundantia cadens in bonam conscientiam, non aliter perit & extinguitur, quam si ignis scintilla in immensum incidat Oceanum.

DE SEXTO PRIVILEGIO VIRTUTIS,
quod est fiducia & spes diuina misericordia qua gaudent boni, & de misera & vana conscientia, in qua viuunt mali.

CAPVT XVIII.

Rom. 12. 12.

Audium bonae conscientiae comitatur illud fiducia atque spei, in quo viuunt iusti, de quo dicit Apostolus, *spe gaudentes, in tribulatione patientes*: consulens nobis ut laetemur in spe, & habeamus patientiam in tribulatione: ipsa enim dicit, nos magnum habere adiutorem & remuneratorem. Haec est vnus ex praecipuis vitae Christianae thesauris: haec est portus securus & verum remedium omnium huius vitae miseriae. Notandum autem hic est (ne forte fallamur) quod vti duae sunt fidei species, vna mortua, quae non operatur opera viua, estque illa malorum Christianorum: alia viua & Charitate formata, quae est illa, quam habent iusti, per quam opera vitae faciunt: ita etiam duae sunt spei, seu fiduciae species, vna mortua, quae vitam animae non dat, nec eam suis operibus confortat, nec in tribulationibus consolatur. Talis est ea spes, qua mali gloriantur. Alia est viua (ut Apostolus Petrus eam appellat) quae ut res quae vitam habet, ita etiam effectus vitae operatur: qui sunt animum erigere, consolari, latificare, in via quae ducit ad caelum confortare, & dare nescio quam recreationem & fiduciam in tribulationibus mundi huius: qualem habebat sancta illa Susanna, de qua scriptum est, quod iam condemnata, cum ad locum supplicij duceretur, in quo lapidibus obrueretur, animum non despondit,

Duplex spei.

a. Pet. 1.

Dan. 13. 35.

Psalm. 118. 49.

sed in Deo sperabat, & cor eius erat fiducia habens in Domino. Talis erat spes Dauidis, cum diceret: *Memor esto Domine verbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti haec me consolata est in humilitate mea.* Huius viuae spei multi & admirabiles sunt effectus in anima, quae inhabitat, & tanto plures, quanto plus participat de

charitate & amore Dei, qui vitam tribuit ipsi spei. Horum effectuum primus est, quod corroborat hominem in via virtutis spe praemij, seu mercedis: quanto enim certius habet illius praemij pignus, tanto alacrius currit per quascunque huius mundi tribulationes, ut vno ore fatentur omnes sancti Doctores. Spes, inquit D. Gregorius, in eternitatem animum erigit, & idcirco nulla mala, quae exterius tolerat, sentit.

Eff. 8. m. vi. re. spei. 1

Greg. lib. 7. Moral. & li. 6. Moral. c. 16. Hom. 9. in Exodum. In Psalm. 12.

Hieron. in Epist.

Chrys. hom. 17. in Gen. & Hom. 24. in Matt.

Similia.

In Matt.

Origenes vero, Futurorum bonorum spes laborantibus requiem parit: sicut in agone positus dolorem vulnere mitigat spes corona. Subscribit huic B. Ambrosius, Spes, ait, commodi furatur labores, & metum abscondit periculi. In eadem sententia & Beatus Hieronymus est, Omne opus, inquit, leuesci solet, cum eius pretium, cogitatur: & spes praemij solatium fit laboris. Copiosior in eo est Chrysostomus, Semper, ait, futurorum bonorum spes praesentia incommoda lauius ferre facit. Id quod in negotiatoribus quis viderit, qui remota maria transiunt, & naufragia ferunt, & piratas, & praeterea pericula multa, quibus illorum spes frustratur, neque tamen sic desistunt, sed eadem iterum periclitantur. Hoc etiam de agricolis possumus dicere. Etenim & illi cum profunde secuerint terram, & diligenter excoluerint, ac sementem fecerint, saepe ariditate, vel immodicis pluuijs, vel tandem quando manipuli colligendi, rubigine, vel alia calamitate superueniente spe sua excidunt. Veruntamen neque illi sic desistunt, sed iterum ut tempus appetierit, agriculturam exercent. Et alio loco, Si quis vitam laboriosam aestimet, sua desideria est accusatio: si enim minaces nauis pelagi fluctus, si tempestates & hyemes agricolis, si vulnera caedesque militibus, si grauiissimi ictus plagaeque pugilibus leues videntur, & tolerabiles sint, propter spem temporalium, ac pereuntium commodorum: multo magis cum caelum preparatur in praemium, nihil ex praesentibus asperitatibus debet sentiri. Maxime labores mitigat in benignum finem venire promissum. Noli itaque, o Christiane, considerare viam virtutis esse asperam: sed vide quis sit finis illius. Ne decipiaris videndo viam vitiorum esse dulcem, sed perpende praecipitium ad quod te ducit. Verum Sanctus ille dixit optimè. Etenim quis nostrum optet in via ambulare rosis strata, variisque floribus confita, si exitus illius certa mors sit? Et quis viam recusat asperam & difficilem, quae ducit ambulante ad vitam?

II

Spes haec non solum animos nobis addit, in obtinendo sine desiderio: sed in omnibus etiam medijs, quae ad finem illum destinata sunt, atque adeo generaliter in omni necessitate, atque vitae huius miseria. Per hanc enim homo adiuuatur in omni sua tribulatione: defenditur in periculis, solatium accipit in doloribus, auxilium in infirmitatibus, sufficientiam in omni necessitate: per hanc enim consequimur gratiam & misericordiam Domini, quae nobis in omni re succurrit. Horum omnium certissima, & euidentissima sacramenta scripturarum habemus pignora, in psalmis potissimum Dauidicis. Vix enim Psalmus reperitur vltus, qui non exaggeret & commendat nobis hanc virtutem, eiusque nobilissimos fructus praedicet. Etenim sine dubio spes ditissimus thesaurus, & summa consolatio, quam habent boni in hoc seculo. Nemo itaque indigneferat, si prolixiores sumus in auctoritatibus huius loci referendis. In secundo Paralipione non libro Propheta quidam dicit Regi Asae: *Oculi Domini contemplantur uniuersam terram, & praebent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum, vel sperant in eo.* Hieremias vero de hac spe sic loquitur, *Bonus est Dominus sperantibus in eum, anime quarenti illum.* Et Esaias: *Sreuer tamini & quiescat salui eritis in silentio & spe erit fortitudo vestra.* Per silentium hoc loco intelligitur tranquillitas & quies interior animae, in me-

2. Paral. 16. 9

Thren. 3. 25.

Esa. 30. 15.

in medio tribulationum: quæ est effectus spei, quæ eliminat omnem sollicitudinem, & inordinatam anxietatem, per gratiam, quam expectat à diuina misericordia. Huic non dissimile est illud Ecclesiastici: *Qui timetis Dominum, credite illi: & non euacuabitur merces vestra. Qui timetis Dominum, sperate in illum: & in oblationem veniet vobis misericordia. Respiciet filiationes hominum: & scitote quia nullus sperauit in Domino, & confusus est. Et Salomon in Prouerbijs: Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, & ne innaris prudentia tua. In omnibus vijs tuis cogita illum, & ipse diriget gressus tuos. Maximum sane spei incitamentum est, misericordiam Dei non legendo solum, sed multo magis experiendo cognouisse. Firma enim fiducia sperat homo illum sibi profuturum, qui frequenter alijs profuit. Hinc illud ex Psalmo est, *Speret in te qui nomen tuum, quia non dereliquisti querentes te Domine.* Hanc autem fiduciam vir sanctus allegat, *Ego, inquit, in Domino sperauit, exultabo & letabor in misericordia tua.* Effectum huius spei idē declarat, cum ait, *Sperantem autem in Domino misericordia circūdabit, optimē dicit, circūdabit, vt significet, quod custodiet illum ab omni parte, non aliter atque Rex quispiam à suis satellitibus cingitur, vt tanto sit securior. In alio verò Psalmo idipsum docet prolixius, Expectans, ait, expectauit Dominum, & intendit mihi, & exaudivit preces meas, & eduxit me de lacu miseria, & de luto fecit, & statuit super petram pedes meos, & direxit gressus meos, & immisit in os meum canticum nouum, canticum Deo nostro. Videbunt multi, & timebunt, & sperabunt in Domino. Beatus est vir, cuius est nomen Domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanas falsas.* Omnia verba hæc Propheta sunt, in quibus & alium huius virtutis effectum ostendit, aperiri nimirum os & oculos hominis, vt cognoscat per experientiam bonitatem, & providentiam paternam Dei. Est quoque spei singularis quidam fructus, non solum à periculis liberatio, sed etiam noua laus & gratiarum actio, quam Propheta insinuat, cum subdit, *Et immisit in os meum canticum nouum, & c.* Noui autem canticum appellat, quod inultrato & nouo affectu ac letitia, propter nouæ liberationis gratiam canitur. Non ita facile huic materiæ finem imponere poterimus, si omnes versus & integros subinde Psalmos, hæc de re scriptos in medium proferre velimus. Psalmus enim nonagesimus, & centesimus vigesimus quartus, in eo toti sunt, vt hanc virtutem nobis commendent, & præclaros eius fructus describant, quibus gaudent ij, qui sperant in Domino, & habitant in illius protectione. In prioribus Psalmi versiculum nouum scribens D. Bernardus ait; *Quoniam tu Domine spes mea.* Quicquid igitur agendum sit, quicquid declinandum, quicquid tolerandum, quicquid optandū, Domine tu es spes mea. Hæc vna mihi omnium promissionum causa, hæc tota ratio meæ expectationis. Præterea alter meritum, sustinere se iacet pondus diei & æstus, ieiunare bis in Sabbatho dicat, postremò non esse sicut ceteros hominum gloriatur: *mihi autem adhaerere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam.* Si mihi præmia promittantur, per te obtinenda sperabo, si insurgant aduersum me prælia, si sæuiat mundus, si framat malignus, si ipsa caro aduersum spiritum concupiscat, in te ego sperabo. Vt quid enim si hæc sapiamus cunctamur omnino abijcere omnes spes miseræ, vanas, inutiles, seductorias, & huic vni tam solida, tam perfectæ, tam beatæ spei tota deuotione animi, toto seruiore spiritus inhaerere? Paulo inferius idē mellifluus Doctor, per modum dialogi, sic philosophatur, Dicit Fides; Parata sunt magna & inexcogitabilia bona à Deo fidelibus suis, dicit Spes: mihi illa seruiantur: tertia Charitas; Curro mihi (ait) ad illa. Ecce, mi frater, vides quingentes sunt fructus huius Granat. Opus spiritus*

Virtutis, & ad quid viles. Spes est tanquam portus securus, ad quem cursum dirigunt iusti, quotiescunque mundi aliqua tempestas ingruit: est tanquam scutum fortissimum, quo omnia tela nostrorum hostium, sine vilo vulnere excipiuntur: est quasi depositum, aut annonæ recondita, ad quam tempore famis licet accedere cunctis pauperibus, & panem petere. Est tabernaculum illud, & umbra illa, quam Dominus apud Esaiam promittit, vt sit electis suis in umbraculum dei ab æstu, & in securitatem & absconsonem à turbine, & a pluuia, id est, ab omni aduersitate & prosperitate mundi. Est denique medicina & commune remediū omnium nostrorum malorum. Certū enim est quicquid à Deo iuste, fideliter, & prudenter speramus, id nos accepturos, si modò salutis nostræ conducatur, & ad eam pertinet. Propterea Cyprianus misericordiam Dei vocat inexhaustum fontem omnium bonorum, & spem seu fiduciam vas, quo bona illa excipiuntur: dicitque secundum quantitatem vasis, remediū quoque fore proportionem, nam ex parte fontis, aqua misericordie nunquam deficiet, *Omnem locum, ait Dominus filijs Israel, quem calcauerit vestigium pedis vestri, tradem vobis.* ita & omnis misericordia, super quam homo posuerit pedem suum, eius erit. Huic conformē est illud, *Qui mouetur à Domino, sperabit omnia, nec spe sua frustrabitur.* Ex quo patet hanc spem esse imitationem virtutis, & potentie diuinæ, in gloriam eiusdem Dei redundantem. Non ignorant hoc Bernardus, cum diceret, Nil omnipotentiam Verbi clariorem reddit, quam quod omnipotentes facit omnes qui in se sperant. Vis scire id verum esse? Nonne de omnipotentia Dei participabat ille, qui existens in terra, mandabat Soli, vt staret in medio cæli, & non festinaret occumbere spatio vnius diei: Et alius, qui optionem dabat Regi Ezechie, velletne, vt ascenderet umbra Solis decem lineis, an vt reuerteretur totidem gradibus? Hoc est quod singulari modo illustrat gloriam Domini, si videamus seruos illius tam potentes. Etenim si superbus ille Assyriorum Rex gloriatus sit in eo, quod qui seruiebant ei, Reges erant, vt ipse: quanto magis gloriari poterit Dominus Deus noster, quod quodammodo Dij sunt omnes, qui seruiunt ipsi, posteaquam tantum de sua potentia participant?

De vana spe malorum.

Hic itaque est thesaurus ille Spei, quem possidet boni in hac vita, & ad quæ malis non patet accessus. Licet enim & ipsi spem habeant, non tamē viuā habent, sed mortuā. Peccatū enim vitam aufert, & propterea non operatur eorum spes in ipsis effectus, quos supra commemorauimus. Etenim vt nulla res inuenitur, quæ spem magis viuificat, quam bona conscientia; sic præcipua causa, quæ deficere facit, & interimit hanc spem, est mala conscientia, semper enim ea lucem frigit, metuit, & hominem efficit pusillanimum; non ignorat enim clausam esse sibi diuini fauoris & gratie ianuam. Hunc est, vt quemadmodum umbra semper corpus sequitur, sic timor & desperatio ubique, & semper malam committuntur conscientiam. Apparet itaque talem esse malorum fiduciam, qualis est felicitas eorum; nam sicut felicitas ijs est in bonis huius mundi, sic & in ijs est eorum spes & fiducia; cum in ijs gloriantur, & ad ea, tanquam ad asylum, recurrant in tempore tribulationis. De hac spe scriptum est in libro Sapientie, *Spes impij tanquam lanugo est, quæ a vento tollitur: & tanquam spuma græcis, quæ a uincella dissipatur: & tanquam fumus, qui a vento dissipatus est.* Ex quibus videre licet quā vana sit spes impiorum.

Non tantum vana est spes hæc, sed & valde noxia, fallax & periculosa; vt Dominus Deus monet per os Prophete, *Et filij desertores* (id est, qui patrem deserui-
stis) *dicit Dominus, ut facerent consilium, & non ex mo-*

Sylua effectus
um spei.

Esa 4. 6.

Cyp. in epi-
stol. ad Don.

Iosue 1. 3.

Bern. ser. 85.
in Cant
Spes facit ho-
mines omni-
potentes.

Ios 10.

4. Reg. 20.

Esa. 10.

Sap. 5. 15.

Esa 36. 1.

Psal. 90. 9.
Bern. ser. 9. in
psalmum
Qui habitat.Luc. 18.
Psal. 72. 18.

Psal. 7.

Bern. ser. 20.
super eundē
Psal. 90.

Et ordiremini celum, & non per spiritum meum, ut adderetis peccatum super peccatum: qui ambulatis in descendentibus in Egyptum, & os meum non interrogastis, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, & habentes fiduciam in umbra Egypti. Et erit vobis fortitudo Pharaonis in confusione. & fiducia umbra Egypti in ignominiam. Omnes confusi sunt super populo, qui eis prodesse non potuit, non fuerunt in auxilium, & in aliquam utilitatem, sed in confusione & in opprobrium. Hæc omnia verba sunt Esaiæ. Ne his contentus, pergit in capitulo sequenti: *Ue qui descendunt in Egyptum, ad auxilium in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multi sunt, & super equitibus, quia preualidi nimis, & non sunt confusi super sanctum Israel, & Dominum non requisierunt. Ipse autem sapiens adduxit malum, & verba sua non abstulit: & confurget contra donum pessimorum, & contra auxilium operantium iniquitatem. Egyptus enim homo, & non Deus, & equi eorum caro, & non spiritus, & Dominus inclinabit manum suam, & corruet auxiliator: & cadet, cui prestatur auxilium simulq; omnes conuertentur.*

Cap. 31, 1.

Spes bonorum spiritus, malorum caro.

Mal. 145, 3.

Psal. 19, 3.

Simile. Matth. 7, 24.

Hier. 17, 5.

Ibid v. 7. Qui sperat in creatore, huic omnia prospera: qui in creaturis, infelicitur succedunt.

Vides hic, mi frater, luce meridiana clarius differentiam, quæ est inter spem bonorum, & illam, quæ malorum est. Malorum enim spes caro est, bonorum verò spiritus. Vna nihil aliud quam homo est, altera Deus est, ita ut differentia, quæ inter Deum & hominem est, eadem inter spem & spem inueniatur. Merito itaque Propheta contendit nos ab una dererere, & ad alteram inuitare, dicens: *Nolite considerare in Principibus, neque in filiis hominum, in quibus non est salus. Exhibe spiritus eius, & reuertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius, spes eius in Domino Deo ipsius, qui fecit calum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt. Ecce & hic differentiam inter utramque spem. Eandem differentiam idem Propheta & alio Psalmo declarat dicens. *Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Domini Dei nostri innocabimus. Ipsi obliquati sunt, & ceciderunt, nos autem surreximus, & erecti sumus.* Vides hic quam bene conueniant fructus spei suæ basi, fundamento, vel arbori: vnus enim fructus est casus, alterius verò subleuatio, seu victoria. Quare non immerito, qui in vanitatibus mundi huius sperant, comparari possunt viro in Euangelio, qui edificauit domum suam super arenam, & descendit pluuia, & uenerunt flumina & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna. Qui verò sperant in Domino, assimilari possunt ei, qui edificauit domum suam supra petram, quæ secunda stetit, solida & firma, contra omnes tempestates & fortunas vitæ huius.*

Idem non minus eleganter Propheta Hieremias alia insigni doceret cõparatione: *Maledictus, inquit, homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor eius. Erigit enim quasi myrica in deserto, & non videbit cum venerit bonum: sed habitabit in siccitate, in deserto, in terra falsuginis, & inhabitabili. De iustis verò omnia dicit contraria. *Benedictus, inquit, vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Et erit quasi lignum, quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas, & non timebit cum venerit aestus. Et erit solum eius viride, & in tempore siccitatis non erit sollicitum: nec aliquando desinet facere fructum.* Hactenus verba sunt Hieremias.*

Dic mihi quæso, quid aliud requiri posset si modo sit hominibus vel modica rationis scintilla ad cognoscendum differentiam, quæ est inter spem bonorum & spem malorum; inter prosperitatem quoque horum & illorum? Quæ maior potest esse commoditas arboris, modo quo dicit Propheta plantatæ? Crede mihi, talis est iustorum conditio, cui succedunt om-

nia prosperè: eo quod plantati sunt secus decursus aquarum diuina gratia. Sed è contrario nullus potest prior esse arboris status, quam quod sit siluestris, quod stat in siccitate, in deserto, in terra falsuginis: fructum non dat in tempore fito, ab omni denique conspectu & cultura hominum quam longissime sit remota. Ex hac cõparatione non difficulter mali possunt intelligere, se in hac vita non posse statim habere miserabiliorem, eo quod oculos habent remotos, imò planè a uersos a Deo, qui est fons aquæ uitæ, & conuersos in spem creaturarum fragiliū & fallacium, quæ intelliguntur per terram siccam, desertam, & inhabitabilem.

Ex hoc etiam manifestum est, quàm mundus ipse lachrymis & planctu dignus sit, qui plantatus est in terra sterili, cum pedè spei suæ habeat in basi tam debili constitutum: quæ non est spes, sed error, vanitas, & cõfusio, uti superius declaratum est. Dic mihi quæso, quæ potest esse miseria maior hac? quæ paupertas nudior, quam viuere sine spe? Cum itaque homo tam pauper & nudus effectus sit per peccatum, uti superius ostendimus, & tam necessaria sit illi spes diuinæ misericordiæ, quid erit ei, qui etiam hanc amisit, quæ confirmare illum & consolidare potuisset? Videmus animalia cuncta in suo genere nasci perfecta, ut nihil desit ipsis ad vitæ cõseruationem tuendam. Homo verò propter peccatum adeò desolatus, & omnibus destitutus est, ut quasi nihil in se habeat earum rerū, quæ sunt ipsi necessaria, sed tanquam elemosynæ cuncta illi à diuinā misericordia petenda sunt. Hoc igitur medio sublato, qualis erit vitæ hominis? manca sanè, mutila, & mille plena defectibus. Quid aliud est viuere sine spe, nisi viuere sine Deo. Quid aliud ad vitam tuendam homini ex antiquo suo patrimonio reliquum est, præter vnicum hoc fulcrum & subsidium? Quæ hominis natio vquam tam barbarā, tam ab omni religione alienā, quæ non habeat aliquam Dei aut numinis cognitionem, quæ non honoret eum aliquo certo cultu & religione? a quo etiam nō expectet aliquod beneficium diuinæ providentiæ? Exigua illa tēporis mora, quæ Moyses aberat à filiis Israel, putauit populus se esse sine Deo, & tanquam rudis adhuc & incultus cœpit vociferari, & dicere Aaroni, *Surge fac nobis Deos, qui nos præcedant, quasi non ausus vterius sine Deo aliquo proficisci. Ex quo patet, ipsam naturā humanā, etsi non semper verum Deum cognoscat, cognoscere tamen Deo aliquo sibi opus esse, etsi ignoret causam propriæ fragilitatis, ipsam tamen fragilitatem suam agnoscit, & propter hanc naturaliter alius cuius Dei querit auxilium. Vti hedera naturaliter querit vallē seu stipitem, cui nitatur, aut murum aliquem, a quo fulciatur, & per quem in altum serpat, cum se ipsam nequeat sustentare: imò quemadmodum mulier naturaliter querit fulcimentum & vmbra viri; tanquam enim animal imperfectum, cognoscit sibi necessarium esse viri subsidium: ita & ipsa natura humana, tanquam inops, & multarum rerum indiga, querit vmbra & refugium Dei.*

His itaque sic se habentibus, facilis est cõsideratio, qualis sit vita hominum, qui viuunt in hac misera viduitate, Deum relinquentes, & à Deo relictī. Vnum autem hoc me scire velim: Illi, qui hoc modo viuunt, quare se ipsos in suis miserijs cõsolantur? quod se recipiāt in suis periculis? quis medetur ipsorum infirmitati? quo cum sua conferant negotia? quos cõsulant in rebus dubijs? a quo petant auxilium in suis necessitatibus? cum quo commercium habeant? cum quo conuersentur? cui adhareant? quæ denique ope huius vitæ laqueos euadant illi, qui non habent vllum refugium? Si corpus viuere non possit sine anima, neque anima sine Deo; sanè non minus erit Deus vni vitæ necessarius, quam anima est alteri. Et si (ut

Vbi mundus plantatus est

Quam infelix status eorum, qui se non habent in Deo.

Sola spes homini manifeste reliqua.

Hominem sine Deo viuere non possit. Exod. 32, 1.

Simile.

Simile.

Quam necessaria sit homini spes.

IATA

iam antè dictum est) viua spes sit anchora nostræ vitæ; quomodo quis audeat procellosi maris huius adire pericula, navi anchora spei destituta? Si spes scutum sit, quo nos defendimus; quomodo sese poterunt homines in medijs hostibus defendere, scutum hoc non habentes? Si spes sit baculus, quo humana sustentatur post vniuersalem illam debilitatem naturæ; quid faciet homo languidus & infirmus, sine huius spei scipione?

Hactenus, vt arbitror, abundè satis demonstrauimus, quæ sit inter spem bonorum & malorum differentia: quæque sit vtriusque natura & conditio. vnam nimirum habere Deum defensorem, basim & fulcimentum; aliam verò *arandineum baculum Aegypti confractum, cui qui innititur homo intrabit in manum eius, & perforabit eam.* Equum enim est, vt error, quem homo committit, sperando in rebus tam dubijs, & ijs prorsus innitendo, à Deo corrigatur haud aliter, quam illusione casus & infortunij, quemadmodum Propheta Hieremias apertè testatur: qui cum destructionem seu euerisionem Regni Moab, & causâ illius prædiceret, sic inquit: *Pro eo quod habuisti fiduciam in munitionibus tuis, & thesauris tuis: tu quoque capieris, & ibit Chamos (Deus tuus in quo confidis) in transmigrationem: sacerdotes eius, & Principes eius simul.* Perpende itaque tu quod genus auxilij sit illud, cum ipsum considerare in aliquo, sit ruina ipsius, in quo confidebatur?

Hæc itaque dicta sufficiant de spei priuilegio: quæ etsi videatur ferè eadem esse cum speciali Dei prouidentia, de qua supra dictum est, tamen eadem non est: differunt enim inter sese, vt effectus & causa rei. Etenim multa sunt huius spei fundamenta, vti bonitas Dei, veritas eiusdem, & merita Christi: principale tamen est ista paterna prouidentia, ex qua oritur spes & fiducia. Scire enim se Deo tantæ curæ esse, tantæque ab eo sollicitudine se tueri, & gubernari, magnam excitat in homine spem & fiduciam.

DE SEPTIMO VIRTUTIS PRIVILEGIO, vera scilicet libertate, qua gaudent boni: de qua miseria & incognita seruitute, in qua viuunt peccatores.

CAPVT XIX.

Libertas nimirum Spiritus sancti, & diuinis consolationibus, aliud oritur non minus admirandum, quo boni fruuntur: estque vera libertas animæ, quam Filius Dei intulit in hunc mundum, à quo priuilegio nomen Redemptoris generis humani consecutus est, eò quod redemit hominem, & liberauit ab illa vera & misera seruitute, in qua vivebat; in veram illum afferens libertatem. Hoc ex præcipuis bonis vnum est, quæ Christus in hunc mundum inquit; vnum ex insignioribus beneficijs Euangelij, vnus ex nobilioribus effectibus Spiritus sancti: *vbi enim Spiritus Domini, ibi libertas,* ait Apostolus: vnum denique ex opulentioribus præmijs, quæ in hoc seculo veri Dei cultoribus promittuntur. Hanc libertatem pollicebatur Dominus aliquibus, qui illi seruire volebant: *Sivos, inquit, manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem: & veritas liberabit vos.* hoc est, dabit vobis veram libertatem. *Responderunt ei; Semen Abrahæ sumus, & nemini seruimus unquam: quomodo tu dicis, liberi eritis? Respondit eis Iesus; Amen, amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum, seruus est peccati: seruus autem non manet in domo in æternum: filius autem manet in æternum: si ergo vos Filii liberauerit, verè liberi eritis.* In quibus verbis Dominus apertè insinuat duo esse libertatis genera; vnum

falsum & apparens, aliud verum & reale. Falsa libertas eorum est, qui corpus quidem habent liberum, animam verò captiuam, subiectamque tyrannidi propriarum passionum, & peccatorum: qualis erat illa magni Alexandri, qui cum esset dominus totius mundi, seruus erat propriorum suorum vitiorum. Vera autem libertas eorum est, qui habent animam liberam ab omnibus istis tyrannis, etiamsi corpus nunc quidem liberum, nunc seruum vel captiuum habeant: qualis erat illa Apostoli, qui etsi captus erat, & in vinculis detinebatur, spiritu tamen per cælum volitabat, & doctrina suarum literarum vniuersum mundum liberabat. Ratio autem cur ea libertas propriè libertas vocetur, & non illa alia, hæc est: quòd quemadmodum inter duas partes hominis essentielles, anima multo nobilior est corpore, imò ipsa quasi totus homo sit, corpus verò nihil aliud sit, quam materia vel subiectum, cui anima est inclusa: ita verè dici liber ille debet, qui principaliorem partem habet liberam: ille autem falso liber appellatur, qui animam captam habet, etiamsi circunducat corpus quocunque vult liberum.

De seruitute, in qua viuunt homines mali.

Si quis autem me interrogauerit, vnde sit illa seruitus, de qua nobis sermo est? Dico esse seruitutem & captiuitatem sub terribilissimo, immanissimo, crudelissimoque omnium, qui nominari possunt, Tyranno nimirum Peccato. Omnium enim rerum, quæ sunt in mundo, maxime abominabilium abominabilissimum est tormentum inferni, multo tamen magis abominabile est peccatum, quod causa est huius tormenti, & huius quoque seruitutis: quo nimirum peccatores sunt serui, & mancipia, vti intellexisti ex verbis Domini superius allegatis. *Qui facit* Ioan. 8, 34.

Quæ igitur seruitus potest hac esse miserabilior? Non autem tantum seruus est peccati, qui facit peccatum: sed & præcipuorum eius instigatorum & per-suasorum, vt sunt Diabolus, Mundus, & propria caro, ab eodem peccato corrupta, aliique omnes appetitus inordinati, qui ab illa procedunt. Qui enim seruus est filij, etiam seruus est patris. Omnibus autem contestatum est, tres illos esse patres peccati; ideoque vocantur inimici animæ, eo quod animæ graue malum inferunt: vti est illud quòd faciunt eam seruam aut captiuam, traduntque in manus crudelis istius Tyranni. Et licet quidem omnes illi tres in eo conspirant, operantur tamen id modis diuersis. Duobus siquidem prioribus seruitur à tertia, quæ est caro, tanquam altera Eva, vt decipiat Adamum: aut tanquam instrumentum valde accommodum, ad rapiendum nos aut trahendum in omne malum. Propter hoc Apostolus manifestius eam vocat peccatum: effectum pro causa ponens: est enim quæ instigat ad omne genus peccati. Propter eandem causam Theologi vocant illam *Fomittem peccati*; id est, cibum aut nutrimentum peccati. Communi tamen vocabulo vocatur Sensualitas, Caro, aut Concupiscentia: quæ & vocabulo magis noto dicitur Appetitus sensitiuus, vnde omnes animi perturbationes nascuntur, quatenus corruptus est, & inordinatus factus per peccatum: ille est instigator, stimulus, & quasi vena omnium peccatorum. Propterea & alij duo hostes singulare auxilium capiunt à carne, & appetitibus illius, vt tanto fortius nos impugnent. Hinc D. Basilius dicit, præcipua arma, quibus nos oppugnat Diabolus, esse nostra desideria. Vehemens enim affectio rerum, quas concupiscimus, quærit eas habere siue per fas, siue per nefas: nec quicquam intuetur, etiamsi lege diuina prohibuit sit, atque ex tali affectu peccata nascuntur.

Est itaque appetitus talis, vnus ex immanioribus

E 4

Tyrannus

Cur libertas animæ vera libertas sit.

Peccatum immanis tyrannus.

Quorum seruus est peccator.

Genes 3.

Caro peccatum & fomes peccati. Rom. 8.

Appetitus sensitiuus causa perturbationis.

Basilius.

Esa. 6, 6. 4. Reg. 18, 21.

Poenâ inanis spei. Ierem. 48, 7.

Prouidentia Dei & fiduciæ seu spei differentia.

Libertatis ergo.

2. Cor. 3, 17.

Ioan. 8, 31.

Libertas alia vera, alia falsa.

Rom 7.
Arbitriū li-
berum debi-
latur, non
amittitur.

Tyrannis, quibus homo peccator subiectus est: aut, vt Apollolus loquitur, *venundatus*. Vocat autem eum venundatum sub peccato, non quod talis arbitrium liberum amiserit, quo cum creatus est (quantum enim ad eius essentiam nunquam illud amittitur, ne quidem propter infinita, quae committi possent peccata) sed quia per peccatum liberum arbitrium partim valde debilitatum est, partim quoque appetitus sensualis tam potens factus, vt debile à potentiori non raro superetur.

Smile.

Ceterum quid magis dolendum est, quam videre hominem, qui animam habet factam ad imaginem & similitudinem Dei, lumine caelesti illuminatam; intellectum verò quo cum ascendit super omnes res creatas, vsquequo dum ipsum Deum inueniat: nihilominus omnem hanc suam nobilitatem contemnere, subijci & regi impetu quodam furioso, à belluino suo appetitu, & corruptum esse à peccato, circumduci in super, moueri, & impelli à Diabolo? Quid queso tandem ab hoc regimine expectandum est, præter ruinas, præcipitia, malaque incomparabilia? Vt autem manifestius videas huius fertutis turpitudinem, eam exemplo quodam illustrabo. Imaginare virum aliquem matrimonium inisse cum femina tanta pulchritudinis, nobilitatis, & prudentiae, quanta in sexum hunc potest cadere, eum tali coniugio beatum, habere seruam, vel ancillam, veneficam, seu fascinatricem, à qua propter occultam quandam inuidiam dementatur, & mente capitur, adeo, vt repudiens uxorem propriam, seipsum prædam det seruæ: substituens eam in locum vxoris; cum ea comedens, dormiens, consilium captans, & omnia sua conferens negotia: cumque ea paulatim dissipans, & prodigaliter consumens omnes suas diuitias in conuiuijs, iocis, sympojsis, alijsque modis similibus: imo his non contentum, ad eam venire dementiam, vt uxorem propriam compellat huic ancillæ famulari, vel vt mancipium in omnibus, quæ præcipit illa, seruire. Quis credat cuiusquam viri dementiam huc posse deueneri? & si eò quis deuenerit, quot conuiuijs & maledictis proscindetur ab his qui sapiunt? quanta erit omnium in hanc ancillam indignatio? & e contrario quanta erga bonam illam & nobilem feminam sympathia? quot suspirijs agnati deslebunt viri illius dementiam? Videtur hæc res prima fronte indignissima: multo tamen indignior & feodior est illa, de qua nunc agimus. Sciendum enim est duas istas feminas in anima nostra reperiri, spiritum scilicet, & carnem: quas alio nomine vocant Theologi partem superiorem, & inferiorem. Pars superior est, in qua ratio & voluntas est, quæ lumina sunt naturalia, quibus in creatione Deus partem illam insigniuit, cuius partis tanta est pulchritudo & nobilitas, vt ratione illius homo imaginem Dei habere dicatur, capax Dei sit, & frater Angelorum. Hæc est illa nobilis femina, quam Deus homini tanquam coniugem sociavit, vt vitam cum ipsa duceret, omnia sua consilio illius instituens, dictamine scilicet illius luminis caelestis. In parte verò inferiore est appetitus sensitiuus, de quo nunc egimus; qui datus est homini ad appetendum omnia sibi ad vitam & conseruationem suæ speciei necessaria. hic igitur cum limitatione & ordine sibi à ratione præscripto, tanquam dispensator accipit, expenditque bona secundum voluntatem domini. Appetitus ille seruus est, de qua paulo antè dicebamus, quæ quia non habet lumen rationis, non est facta vt regat aut imperet, sed vt regatur, & imperium accipiat. His sic se habentibus, infelix homo ad eam peruenit insaniam, vt quasi in prædam datus, & amore, desiderioque captus illius male feminæ, quæ excusso rationis consilio, quò regi debebat, eò proteruæ atque temeritatis peruenit, vt rationi do-

Part anima
superior, &
pars inf-
rior.

Appetitus
regi, non
regere de-
bet.

minetur: faciens omne malum quod peruersa hæc vult, omnes appetitus suos, omnia desideria, tam carnalia, quam sensuaria sequens, & perficiens. Videmus enim homines nonnullos adeo carnales, effrænes, & cordis sui desiderijs subiectos, vt in omnibus suis actionibus bestiarum instar obediant & pareant peruersæ huic feminæ, sine respectu aut legis, aut rationis. Quid aliud hoc est, quam totius vitæ suæ imperium tradere in manus abiectæ seruæ, quæ caro est, omnibus delictijs, iocis, conuiuijs, comportionibus, & voluptatibus huius mundi vacando, & nobilis atque legitima coniugis Rationis consilia contemnendo?

Illud autem peius est, & minus tolerabile, quod non sufficiat hoc imperium in seruam contulisse: verum etiam compellere liberam illam, & nobilem dominam, vt propriæ suæ seruæ, vilissimæ, abiectissimæque seruiat; noctes atque dies in eius obsequio consumendo, omneque illud quod mandat, & quod infatigabilis atque inordinatus eius appetitus postulat, faciando. Quare cum homo occupatur, ratioque & intellectus omnis vacat his inuentionibus, vt sunt ornamenta corporis, ædificiorum superbia, suppellectilium curiositas, ciborum varietas, & eduliorum multitudo: quid aliud agit, quam quod animam abducit à spiritualibus suæ nobilitatis exercitijs, efficiatque seruam, coquam, & dispensatricem eius, quæ ipsa illi seruire debebat? Carnalis homo mulieris alicuius amore dementatus, vt eius expugnet castitatem, cum omnes rationis & intellectus sui neruos scribendis literis, concionandis rhythmis, componendis carminibus amatorijs, insidijs fruendis, alijsque studijs, quæ ad artem illam requiruntur, impendit, quid aliud agit (si verum fateare) quam quod cogit dominam, vt seruiat ancillæ: dum consumit diuinum illud & caeleste lumen inueniendis, excogitandisque medijs, quibus vilissimæ carnis appetitui satisfiat? Cum Rex ille Dauid totus esset in excogitandis consilijs & artibus, quibus tegere posset furtum cum Bersabea, iubendo vt maritus ab exercitu rediret, eum ad cœnam invitando, inebriando, dando illi perniciosas literas, hunc in finem scriptas, vt innocens occideretur; quis alius hanc insignem technam construxit nistratio & intellectus? & quis rationem ad hoc studium instigauit, nisi peruersa Caro, vt celaretur facinus, & ipsa tutius & commodius suis indulgeret voluptatibus? Seneca, licet Ethnicus, à tali seruitute abhorruit. Maior, inquit, sum, & ad maioranatus, quam vt sim carnis meæ mancipium. Age, dic mihi, hille veritus sit ita sese demittere, ne homo dementatus, & perditus haberetur: quanto magis odisse debemus nos illud nequias, per quod & bona tanta amittuntur, & tanta malorum congeries in eorum locum succedit?

Quod cum partim adeo sit monstrosum, & omni sympathia dignum: partim verò adeo vitiatum, nos tritam hanc viam incedimus, nullam habentes rationem tantæ ataxiæ, qualis nunc passim in mundo conspicitur. Hinc est (vt beatus Bernardus ait) quod vitiosorum hominum sector abominabilis non sentitur: magna enim nimis est eorum multitudo. Quemadmodum enim in regione, in qua omnes nascuntur Æthiopes, esse nigrum turpe non est: vbi autem ebriosi sunt omnes, ignominia non est esse ebrium: quod vitium adeo turpe est: ita monstrosum hæc seruitus, eo quod mundo tam familiaris est, vix in quam cognoscitur. Hæc omnia satis superque declarant, quam misera sit illa seruitus, & quam horrendo supplicio propter peccatum homo condemnatus est: cum ob illud creatura nobilissima in manus tam barbari & immanis Tyranni tradatur. Huius bestie naturam expressit Ecclesiasticus, cum Domino supplicaret, vt omne desiderium prauum ab ipso auerteret;

Quid sit ap-
petitus ob-
dure.

Amatur car-
nalis seruus.

2. Reg. 11.

Seneca
epist. 66.

Cur vitiosus
homines non
jugantur.

Smile.
Bernard.

vt ven-

Eccl. 23, 6.

Quanta vis
perturbat
animum, seu af-
fectum.

2. Reg. II.

Impuri amo-
ri servitus.

Psal. 106, 10.

2. Reg. 12.

ventris concupiscentiis auferret; concubitus concu-
piscenciæ ne apprehenderent ipsum; anima denique
irruerent; & infruente ne traderetur. quasi diceret,
se petere, ne manibus tanti Tyranni seu carnificis tra-
deretur. Appetitum enim talem, tali dignum nomi-
ne arbitrabatur.

Quod si scire cupias, quanta sit Tyranni illius vis
& potentia, ex eo quod fecit & quotidie adhuc facit
in hoc mundo, tibi facile colligere licebit. Nolo te ad
Poëtarum fabulas remittere, quæ referunt Herculem
illum celeberrimum, postquam domuisset omnia
mundi monstra, tandem lascivæ cuiusdam feminae
captum amore perdit, clavam abiectis, interque
alias feminas sedisse, & ex colo lateri adherenti
pensum duxisse. Mulier enim quam amabat iube-
bat: imò nisi faceret minas intentabat. Hoc sapien-
tes illi Poëta ingeniosius, quam verius finxerunt, ut
ostenderent immanem tyrannidem & potentiam il-
lius appetitus. Nolo & tritum illud Salomonis ex-
emplum ex sacris literis adferre, qui cum esset san-
ctissimus, sapientissimusque, adeo tamen a suis infat-
uatus est concubinis, ut relicto vero Deo suo, Idola
adoraverit, ijsque magnificentissima templa exadifi-
caverit: saltem ut impuris istis scortis, & appetitui
suo serviret; quamvis non minus exemplum hoc tyran-
nidem illius pestilentissimæ passionis arguat, quam
illud superius. Malo enim ea proferre, quæ quotidie
in oculos nostros incurant.

Considera quæso, in quam præsens periculum se-
se mittit adultera femina, ut inordinato suo satisfac-
iat appetitui: ab illa enim perturbatione placet ex-
emplum captare: cum ex vnius ceterarum cognitio
dependeat. Scit huiusmodi femina se à marito, si in
opere tam nephando ab illo deprehendatur, sine vl-
la spe veniæ interficiendam: scit se vno eodemque
tempore, animam, vitam, honorem, divitias, om-
niaque alia bona, quæ tam in hoc sæculo, quam in
futuro sperare posset, simul amissuram, quæ san-
ctiæ maior nec vniuersalior potest inueniri, vel
excogitari. Non ignorat se perpetuam ignominiam nota
infames filios, patrem quoque, matrem, fratres, &
sorores, totamque familiam relicturam, perpetuoque
dolore affecturam. Nihilominus tanta est violentia
huius appetitus, aut (ut melius dicam) potentia illius
Tyranni, ut feminam illam ad omnia hæc impellat,
& facili negotio in tantum periculum adducat; faci-
atque libens, quicquid ille imperat. Quis vnquam
in orbe terrarum inuentus est Barbarus, aut Tyran-
nus, qui ad tanta pericula seruum suum adeunda
compulset, ut sibi obtemperaret? Quæ durior, quæ
asperior inueniri potest captivitas? Hoc in statu vi-
uunt vniuersi peccatores, ut testatur Propheta, cum
dicit, *Sedentes in tenebris & in umbra mortis: vinclos
in mendaciæ & ferro*, id est, catenis ferreis. Quæ te-
nebræ sunt illæ, nisi cecitas, in qua mali versantur,
(vtr & superius à nobis ostensum est) cum nec se-
ipsos cognoscant, nec Deum, vti cognoscere debe-
bant: nec quam ob causam viuunt, nec quem in
finem creati sunt; multo minus vanitatem rerum
quas amant; nec seruitutem hanc, in qua viuunt no-
uerunt? Quæ autem sunt ista vincula, quibus ligati
sunt, nisi affectuum violentia, quæ corda eorum
arctissimis nexibus earum rerum, quas inordinatè ni-
mis appetunt, tenet constricta? Et quæ fames est illa;
quam patiuntur, nisi insatiabilis appetitio, quæ cru-
ciatur circa res infinitas, quas habere non possunt?

Perpende itaque nunc, si qua dari posset durior
captivitas? Hanc autem, ut planius adhuc agnoscas,
alio exemplo illustrabo. Reipice Amnonem primo-
genitum Regis Davidis filium, qui cum sororem
suam Thamar lascivius aspexisset, adeo tenebris his
est excecatus, tam misere vinculis istis ligatus, & tam

vehementer hac fame disertiatiis, ut nec edere, nec
bibere, nec dormire potuerit: imò usque adeo eam
deperibat, ut propter amorem illius agrotaret. Dic
mihi quælo, quales istæ fuere catenæ huius perturba-
tionis, seu appetitus, quibus cor illius tenebatur; cum
carnem eius adeo immutauerint, & corporis humo-
res infecerint, quod grauis subsecuta est infirmitas?

Vt autem scias, remedium huius infirmitatis non es-
se consequi quod appetis; animaduerte quomodo
idem Amnon grauius infirmatus sit, & contrario af-
fectu perditè magis diuexatus, postquam libidini suæ
satisfecisset, quam antea vexabatur, ait enim Scriptu-
ra. *Et exosam habuit eam odio magno nimis, ita ut ma-*

Luxuria non
satiatur re-
desiderata.

2. Reg. 13, 15.

*ius esset odium, quo oderat eam, amore quo antea di-
lexerat.* Ita ut stuprum sororis illum à passione non
liberauerit, sed vnam alia maiori permutauerit. An
itaque Tyrannus aliquis in mundo inueniatur, qui
toties captiuos suos voluit & reuoluit; facere iubet
& rescire; ire impellit & redire eadem via? Tales es-
se certò crede, mi frater, omnes, qui huiusmodi sub-
iecti sunt vitio: qui vix domini sunt suis ipsorum. nil
enim edunt, nil bibunt, nil cogitant, nil loquuntur,
nil somniant, nisi de illo. ita ut nec timor Dei, nec
conscientia, nec calum, nec inferitus, nec mors, nec
iudicium, nec aliquoties ipsa vita, & proprius honor,
quem tanta diligunt ambitione, ab ista queat illos
via retrahere, aut ista vincula perrumpere. Quid di-
cam de zelotypia illorum? de timore, de suspitioni-
bus, de alijs accidentibus externis, in quibus illi diè
noctue versantur, in certissimum periculum vitæ
& honoris sese præcipitantes ob hanc ingluuiem? Est
ne Tyrannus in mundo, qui tali modo dominatur
suo seruo, quali vitium hoc cordi dominatur huma-
no? Seruus enim nunquam ita domino suo obstrictus
est, ut nocte dieque illi famuletur, ut vix exiguum
temporis illi super sit suis rebus ut impendat, aut ab
officio respiret: hoc autem vitium, vtr & alia, tale est,
ut cum semel in animo impertum fuerit nactum, ita
illum deuoret, & absorbeat, ut vix super sit homini
vlla vis, vlla commoditas, vllum tempus, aut memo-
ria vel prudentia vlla rebus alijs vacandi. Non im-
merito itaque dixit olim Ecclesiasticus: *Vinum &*

Eccl. 19, 2.

mulieres apostatæ faciunt sapientes. Homo enim pro-
pter hoc vitium adeo mente alienatur, quantumvis
etiam sapiens sit, & tam ineptus fit ad eas res geran-
das, quæ propriæ sunt hominis, quam si cadum vini
potasset. Ad monstrandum illud insignis ille Poë-
ta finxit de Regina Didone fabulam, quod cum amo-
re Aeneæ exacerari cepit, omnia Reip. negotia inter-
misit, dicens;

Æncid.

*Non capta assurgunt turres non arma iuuentus
Exercet, portusque, aut propugnacula bello
Tuta parant, pendem opera interrupta, minaque
Murorum ingentes, æquataque machina celo.*

Adeo enim Tyrannus ille sensus omnes istius Regi-
næ occupat, ut inepta iam esset ad omnia; solis no-
ui illius amoris cogitationibus exceptis, qui quo ma-
gis in corde illius imperabat, eo minus potuit in re-
liquis ad Rempubl. pertinentibus se accommodare,
minis etiam facere illa, quæ aliquin erant facienda.
O pestilens vitium: ô destructionem Rerum publica-
rum; gladium bonorum exercitiorum, mortem vir-
tutum, nebulam bonorum ingeniorum, imposturam
hominum, ebrietatem Sapientum, amentiam se-
num, furorem iuuentum, & communem generis hu-
mani pestem.

Nec existimandum est in vno illo vitio tantam esse
tyrannidem, sed & in omnibus alijs. Incurrere paulu-
lum hominē ambitiosum, & inani gloria tumidum,
honoris fumo dementatum: & vide quàm seruiliter
huic desiderio subiectus viuatur, quàm immoderatè hu-
manam gloriam appetat, quàm in illa consequenda
sit so-

Seruitus im-
bitionis.

fit sollicitus, omnia sua acta & consilia hunc in finem dirigens? Seruire, familiaritates contrahere; vestiri, calciari, mensa, lectus, laquearia domus, famuli, compositio corporis, incessus, loquela quicquid denique ab huiusmodi hominibus fit; & in illis est, omne id hunc in finem fingitur, & componitur. Sic enim omnia adornantur ab illis, ut quàm maximè decere putant videantur posita & tersa: quò laudentur & caprent ex ijs ventum inanem. Imò si bene consideres, videbis ambitiosum in omnibus, quæ facit & dicit, non aliud spectare, quàm ut tendat laqueos & retia, ad applausum istum inanemque auram populi capiendam. Si admiremur Imperatorem illum, qui omnia festa transigebat muscas capiendo; quanto magis admiranda est ambitiosi dementia, qui non festa tantum omnia, sed totius vite curriculum solo fumo & gloria mundana captanda consumit? Ob hanc ambitionem miser ille non quod vult hoc facit, nec se vestit iuxta suam conditionem, nec quò placet ire permittitur: non enim raro etiam templum non accedit, nec cum bonis audet conuersari; metuens ne forte mundus, cui viuit ille subiectus, aliquid in illo videat, quod reprehendat. Et quod amplius est, ut suæ satisfaciatur passioni, maiores diuitias expendit, quàm vellet, & quàm habet, in mille sese necessitates debita plurima præcipitans, quibus anima illius affligitur, cum posterorum dolore, quos hæredes suorum debitorum & imitatores suæ stultitiæ relinquit. Quam quæso penam meretur ille, si non eam, quam Rex quidam statuit homini ambitioso, cui fumum tam acrem & densum sub naribus excitari iussit, ut suffocatus fuerit, dicens; æquum esse, ut fumo moreretur, qui totam vitam fumo vanitatis appetendo consumpsisset. Quæ itaque maior hac miseria posset inueniri?

Pœna cuiusdam ambitiosi.

Seruitus auaritiæ.

De auaro quid dicam, qui non tantum mancipium, sed & idololatra est suarum diuitiarum seu nummorum? eos enim adorât, ijs seruit, & quicquid imperant hi, lubens ille perficit propter illos ieiunat, & panem ori suo subtrahit; quos denique plus amat, quam Deum ipsum, cum amore illorum Deum sapius offendere non vereatur? In ijs est eius requies, gloria, spes, & cogitatio. Cum ijs dormit & euigilat; omnemque vitam cum sensibus omnibus infumit; pro ijs, & cum ijs negotiando: dum interim suipsum, & omnium aliarum rerum obliuiscitur. An talem hominem dicemus esse pecuniarum suarum dominum, ut de ijs statuât quicquid velit? an potius affirmabimus ipsum esse pecuniarum suarum captiuum & seruum? cupiditas enim diuitiarum grauissima domina cogit quidem ut eas parat; ceterum vetat ne fruatur, & cupiditatem quidem acuit, sed voluptatem subducit. Parat quidem opes auarus, tanquam splendidus; utitur autem sordidus. labores tolerat, cum careat voluptate, dum subtrahit diuitias ori, & animæ, vitæque ipsi, si liceret, ut thesaurus crescat & conseruetur. Nescio sanè si quæ grauior esse possit captiuitas. Si enim captiuum voces, qui turri inclusus, manibus, pedibusque cippo innexus est, an non potius hoc dignus erit nomine, cuius etiam anima vincita est, & capta illa inordinata cupiditate rerum quas diligit? Cum enim homo lucris inhæat, & re facienda totus occupatur, nullam habet animi potentiam verè liberam: nec est dominus suipsum, sed seruus suarum diuitiarum. ubi enim amor seu cupiditas est, ibi captum & ligatum iacet cor, licet hac seruitute liberum arbitrium non amittatur. parum tamen refert, quo vinculorum genere ligatus es: si maior & melior pars tui non sit in tua potestate & libertate. Neque minor est seruitus huius captiuitatis, eò quòd tibi sit voluntaria. si enim vera captiuitas sit, tanto erit periculosior, quanto magis

Auarius pecuniarum suarum seruus.

erit voluntaria. neque enim minor est malignitas veneni, si ipsum dulce sit, modò verè venenum sit. Non potest esse maior captiuitas, quàm si te ipse capias & includas, nec oculos velis aperire, ut Deum, veritatem, honestatem, & iustitiæ legem intuearis; sed te ipsum impotenti dominatu eo modo excrucies, ut (non aliter atque ebrius non est dominus suipsum, sed vinum quòd illi dominatur) tu qui sic captus detineris, non sis absolute dominus suipsum, sed tua passio: licet arbitrium liberum non amittas. Si autem captum esse & seruum, tormentum sit, & cruciatus: quòd potest esse tormentum maius, illo quo avari cruciantur, præsertim cum toties habere non possint, quòd concupiscunt: nec velint nolle illud concupiscere, nec modum sciunt, nec viam illud confecturi. Proinde tandem ob hanc ambiguitatem eò deueniunt, ut dicant illud, quòd quidam Poëta mulieri malè sanæ, vel melancholicæ dicebat; Amo te, & odi. Et si me roges quæ causa sit, dicam; Familiaritatem tuam exhorreo, & sine te viuere non possum.

Martial. lib. 12. Epig. 47.

Si quis autem in hoc loco constitutus tentauerit has catenas rumpere, & appetitionem hanc vincere, tantam reperit vim reluctantis & obnitentis, ut sæpe de victoria desperet, atque ita infelix reuertitur, manusque & pedes prioribus catenis inserit. An ne ergo recte quis appetitum hunc captiuitatem & tormentum dixerit?

Ceterum si vna tantum catena ligatus esset homo, minus sanè malum esset: homo enim qui vno tantum carcere clauditur, & qui vnum tantum habet hostem, quo cum confligat huic vincendi maior affulget spes: sed quid dicemus de tot aliorum affectuum vinculis, quibus miser homo constrictus est? Cum igitur vita humana tot, tamque varijs subiecta sit necessitatibus, omnes istæ catenæ sunt & incentiua istius insatiabilis audacitatis: sunt enim laquei, quibus miserum cor nostrum capitur: licet vnus citius & grauius quàm alterius apprehendant. Sunt enim homines nonnulli, naturaliter adeò apprehensiu, ut ab eo, quòd semel appetierint, abduci non possint. Alij ægri & quasi melancholici, qui natura istius humoris facillimè aliquid apprehendunt, quorum & desideria sunt admodum vehementia. Quidam alij sunt pusillanimes, quibus omnia videntur magna, ardua, & difficilia, dignaque quæ plurimi æstimantur: & licet minima sint, maximè tamen appetantur. Angusto namque animo videntur omnia magna, quantumvis etiam parua sint, ut ait Seneca. Multi quoque naturaliter vehementes inueniuntur in omnibus quæ appetunt: è quorum numero sunt mulieres, de quibus Sapiens quidam optime dicit; Aut amat, aut odit mulier: nihil est tertium.

Non una catena peccator vincitur est.

Pub. M. mus.

Omnes itaque illi duram & asperam patiuntur seruitutem, violentia passionum, quæ illos captiuant. Sed si miseria tanta sit ligari vna sola catena, atque esse mancipium vnus tantum domini; quanta erit tot vinculis ligari, & seruum esse tot domino, qualis est peccator, qui tot parat dominis, quòd habet affectus & vitia quibus seruit? Quæ maior hac potest esse miseria? Si omnis dignitas hominis, in quantum homo est, in duobus consistat, ratione scilicet, & libero arbitrio; quid potest esse magis contrarium tam vni, quàm alteri, passioni, quæ excacat rationem, liberumque remouat arbitrium? Hinc liquet quàm noxia & exitiosa sit omnis inordinata affectio: exturbat enim hominem ex sede suæ dignitatis, obscurando rationem, & pervertendo liberum arbitrium. Sine his duobus homo non est homo, sed bestia. Hæc itaque, misera illa seruitus est, in qua viuunt peccatores, tanquam gens, quæ nec à Deo, nec à ratione gubernatur, sed ab appetitu & passione trahitur.

De li.

De libertate in qua vivunt boni.

Causa, ex quibus libertas hac oritur.

Esa. 9.3.

A B ista vili & misera servitute (de qua hactenus egimus) nos liberare venit Dei Filius: & hac est libertas & victoria, quam celebrat Propheta, cum dicit; *Latabuntur coram te, sicut qui letantur in messe, sicut exultant victores capta praeda, quando dividunt spolia.* Iugum enim oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti. Omnia hac nomina, iugi, virgæ & sceptri, conveniunt tyrannidi, atque violentiæ nostri appetitus: Dæmon siquidem illo abutitur, tanquam proprio instrumento, (vt qui est Princeps mundi huius) vt suam in hominibus exerceat tyrannidem, eosque peccato subiciat.

Gratia Dei
a servitute
peccati libe-
ratis sumus.
Rom. 6.6.

Homines per
gratiam dila-
tato domina-
tur.
Esa. 14. 2.

Iudic. 1.

Ibid. 7.7.

Diabolus
amatus in
hoc.

Ab hac violentia atque potentia nos Filius Dei liberavit, idque plenitudine gratiæ, quam nobis acquisivit in mortis suæ sacrificio. Quapropter & Apostolus dicit; *Vetus homo noster simul crucifixus est cum Christo.* Quo loco per veterem hominem inordinatus noster appetitus intelligitur, qui corruptus est, & perturbatus a primo illo peccato. Etenim per ingens hoc sacrificium & meritum passionis obtinuit Christus nobis gratiam; vt Tyrannum hunc nobis subiugemus, & sub pedibus nostris illum subiciamus, debitamque illi penam infligamus, crucifigendo qui prius crucifigebat, & in servitutem redigendo, qui nos prius captivos detinebat. Quare adimpletum est dictum illud Esaia; *Et erunt capientes eos qui se ceperant, & subicient exactores suos.* Ante gratiam enim appetitus sensualis subiectum sibi tenebat spiritum, & tyrannidem in illum exercebat: cogens eum servire malis desiderijs, vt supra diximus. Postquam autem data est spiritui gratia, sic adiuvatur ab illa, vt praevalcat, & Tyrannum hunc superet, sibi subiciat & obedire faciat rationi. Illud autem pulcherrimè præfiguratum est in morte Adonibezech Regis Hierosolymitani, qui a filijs Israël est interfectus, cæsis primum manuum pedumque summitatibus. Qui videns in illam se reductam angustiam, memorque crudelitatis suæ atque tyrannidis, quæ ille prius in alios utebatur, ait; *Septuaginta Reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus colligebant sub mensæ meæ ciborum reliquias: sicut feci ita reddidit mihi Deus.* Addit Scriptura; *quod adduxerunt eum in Hierusalem & ibi mortuus est.*

Crudelis ille Tyrannus Principis huius mundi figura est, qui ante Filij Dei adventum hominum manus, pedesque amputarat: efficiens illos ineptos ad cultum Domini perficiendum: manus detruncans, ne faciant bonum, & pedes, ne desiderijs suis ad eum accedant. Faciebat & homines ciborum reliquias, hoc est, voluptates mundi, quibus cum Princeps & Tyrannus ille famulos suos nutrit, sub mensa colligere. Et rectè ciborum reliquias, non partes appellantur: tenacitas enim, quæ cum sua bona diuidit Satan inter suos, tam ingens est, vt nunquam tantum dederit, quo potuit ipsorum ingluvijs satiari. Postquam vero Saluator in mundum venit, penam in Tyrannum convertit, quæ ipse prius alios affligebat, amputans illius manus & pedes; hoc est, dissoluens omnia ipsius opera, omnemque ipsius fortitudinem enervans, qui proprie in Ierusalem mortuus est: moriens enim ibidem mundi Saluator, occidit mundi Principem: atque vbi ille crucifixus est, ibi crucifixus est & mundi Princeps, ligatisque pedibus & manibus omnis illius potestas est ablata. Atque ita mox post sanctissimam passionem Salvatoris homines ceperunt de hoc Tyranno triumphare, & summa cum potestate Diabolo, mundo, vitijque omnibus dominari; adeo vt omnia mundi tormenta non potuerint homines adigere, mortaliter vt peccarent.

Interrogabis me fortassis, unde tam admiranda victoria atque libertas promanaverit? Respondeo eam post Deum, primò ex diuina gratia procedere, vt dictum est, quæ mediante virtute, ab illa proficiscente, spiritus temperatque furorem nostrorum appetituum; vt hequeat rationi praevalere. Quare vti venefici norunt quibusdam carminibus serpentes sic incantare, vt homines ledere nequeant: ita vt viuentes adhuc venenosi non sint, & habentes venenum illud alteri nequeant afflare: sic & diuina gratia venenosos illos affectuum nostrorum serpentes eo modo incantat, vt viuentes illi & integri in essentia nostra naturali, officere nobis non possint: intoxicare namque vitam nostram nequeunt, quomodo prius faciebant. Hoc vt diuinitus edoctus pulchre ostendit Esaia, his verbis; *Et delectabitur infans ab ubere, super foramine aspidis: & in cauernam reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet. Non nocebunt, & non occident in vniverso monte sancto meo: quia repleta est terra scientia Domini, sicut aqua maris operiemus.* Certum est, Prophetam non esse sermonem hic de materialibus serpentibus, sed de spiritualibus; qui sunt nostri appetitus, & inclinationes malæ: hi enim cum liberi sunt & non impediti, mundum veneno suo inficiunt: neque etiam loquitur de infantibus corporalibus, sed de spiritualibus, inter quos ille dicitur infans ab ubere, qui Deo primum seruire inchoat, cui adhuc lacte opus est, donec adolescat: ablactatus verò is dicitur, qui iam aliquantulum profecit, & pedes incedit, & iam solidiore cibo vt pane, alijsque rebus vescitur. Agens itaque Propheta tam de vno, quam de altero dicit, primum eos delectari; eo quod videant se in medio spiritualium serpentum viuere, tamen virtute diuina gratiæ non percipere ab illis aliquod mortale noximentum, in peccato consentiendo. Alij verò postquam iam ablactati sunt, & in via Domini proficiunt, dicit manum mittere in ipsas cauernas regulorum: quasi diceret, Deum eos in medio maximorum periculorum custodire, in illis enim adimpletur illud Psalmographi; *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* Hi sunt qui manum mittunt in cauernas regulorum, nec damnum aliquod percipiunt. Plenitudo enim gratiæ, quam Deus in hac terra disseminat, incantat hos serpentes eum in modum, vt non possint filijs Dei nocere. Illud ipsum & Apostolus perspicue magis, & sine metaphora declarat, cum (postquam copiose de tyrannide nostrorum appetituum tractasset, & de carne nostra) tandem exclamat; *Miser ego homo, quis liberabit de corpore mortis huius?* mox sibi ipse respondens; *Gratia, inquit, Dei, quæ datur per Iesum Christum;* quo loco per corpus mortis Apostolus, non intelligit corpus mortis naturali subiectum, quam omnes expectamus: sed illud, quod alio loco dicitur corpus peccati; quod est appetitus inordinatus, & ad omne malum proclius, a quo tanquam a corpore nascuntur membra omnium passionum & desideriorum inordinatorum, quæ ad omne genus peccati nos pertrahunt. De hoc corpore tanquam de crudeli Tyranno nos liberare gratiam Dei, quæ datur per Iesum Christum, dicit Apostolus.

Esa. 11. 8.

Psal. 90. 13.

Rom. 7. 24.

Ibidem.

Post hanc alia causa est non exigua, magnitudo scilicet lætitiæ & consolationum spiritualium, quibus boni in hoc seculo fruuntur, quemadmodum & antea dictum est. Hæc enim adeo fitim omnium desideriorum extinguit, vt homo facillimè vincat, & a se projiciat omnes alios affectus. Inuento verò hoc bonorum omnium fonte, perit exemplo gustus ille molestus omnium aliarum oblectationum, vt Saluator ipse in Euangelio, cum Samaritana sermonem conferens, testatur; *Qui bibit, ait, ex aqua, Iohan. 4. 14. quam*

Secunda causa.

sa. antecedo

spiritualium

consolationum.

Greg. hom.
10 in Ezech.
& lib 3. Ato.
cal. cap. 21 &
homil. 37 in
Euang.

quam ego dabo ei (quæ est gratia Dei) non sitiet in ater-
num. Idem & B. Gregorius testatur in quadam ho-
milia; At si quis, inquit, cordis ore gustauerit, quæ sit
illa dulcedo celestium præmiorum, quæ illi hymni-
dici Angelorum chori, quæ incomprehensibilis visio
sanctæ Trinitatis, huic quanto illud dulce sit quod
intus videt, tanta in amaritudinem vertitur omne
quod foris sustinet, iam cuncta quæ considerat præ-
terire transcendit, iam ab exteriorum delectatione
mens suspenditur, & quæ sunt bona inuisibilia rimatur,
gustui circumscripti luminis pascitur, & ultra se-
quecta, ad semetipsam relabi dedignatur.

Cum itaque iam vas cordis nostri hoc modo ple-
num est liquoris illius celestis, iamque extincta est si-
tis animæ nostræ, nulla iam amplius subest ratio vel
causa desiderandi & querendi bona fragilia, & ab-
iecta vitæ huius. Est igitur anima nostra libera, neque
vllis amplius appetituum malorum catenis cōstricta:
vbi enim non est desiderium & amor, ibi nulla care-
na, captiuitas nulla. Adeo vt cor, quod Dominum
vniuersorum inuenit, etiam ipsum quodammodo
fiat Dominus vniuersorum: in hoc enim summo bo-
no omnia bona collecta inuenit & possidet.

Tertiacan-
ta assidue
gust.

His duobus beneficijs diuinis, quorum ope homi-
nes ad veram libertatem perueniunt, cura quoque &
diligentia hominis adiungitur: quia carnem spiritui,
& passionem rationi subicere contendit. quo studio
paulatim homines mortificantur, habilesque sunt &
idonei ad omne bonum; emolliuntur iræ mores, furor-
que & audacia pristina compescitur. Hinc est quod B.
Chrysostomus dicit; Si fera sylvestres, quæ apud ho-
mines aluntur, paulatim naturalem exuant fero-
ciam, & domentur, atque placide cum hominibus
conuersentur, (quare & Poëta quidam optime dixit,

Tibullus l.
2. Epig. 4.

Longa dies homini docuit parere leone;
quid magnum est, si affectus nostri naturales, vbi iam
rationi obedire assueuerint, paulatim mansuescant;
hoc est, pedetentim aliquid participent de natura spi-
ritus & rationis, atque in eius operibus exultent?

Si tanta sit boni vsus & consuetudinis efficacia, quid
non poterit gratia hoc vsu cooperante? Hæc est quod
serui Dei sæpe magis exultantur sensibiliter (si sic
dicere liceat) in raptu, in silentio, in lectione, in ora-
tione, in meditatione, & similibus exercitijs, quam in
conuiujs, in iocis, in venationibus, alijsque mundi
huius conuersationibus aut voluptatibus essent facturi.
omnia enim illa iam oderunt, cruciatusque est il-
lorum meminisse: adeo vt ipsa caro nunc abhorreat
ab illo, quod prius amabat, gustumque & delecta-
tionem inueniat in eo, quod prius fastidiebat. Quod
adeo verum est, vt dicat D. Bonauentura, sæpe in-
torem partem animæ nostræ ita delectari in oratio-
ne, & tam suauiter cum Deo intrinsecus fermocinari,
vt maximum sentiat tormentum, cum ex iusta ali-
qua ratione ab his exercitijs suspenditur, aut in eis
impeditur. Hoc est quod Propheta dicit, *Benedicam
Dominum qui tribuit mihi intellectum, insuper & usque
ad noctem increpauerunt me renes mei:* aut, vt alia
translatio habet, *erudierunt me.* Hoc profecto inigne

Bonauent. in
Pref. Stimu-
li amoris.

Psalm. 157.

Microz.

Affectus eru-
diendi a Domi-
no, & homi-
ni in bono co-
operanti.

opus est diuinæ gratiæ. Nam commentatores hoc lo-
co per renes intelligunt affectus & motus interiores
hominis, qui solent esse, vt diximus, stimuli & exci-
tatores peccatorum. Qui tamen frequenter per vir-
tutem gratiæ non tantum non incitant ad malum,
quomodo solent, sed aliquoties etiam adiuuant ad
bonum; & non tantum non seruiunt Demonio, in
cuius castris militare solent, sed transeunt in partes
Christi, arma sua in hostes eius conuertentes. Quod
etsi videatur in multis exercitijs spiritualibus, spe-
cialiter tamen in affectu contritionis, & dolore pec-
catorum elucescit: in quo concurrunt portio inferior
animæ, affligendo se, & lachrymas vbertim pro pec-

catis effundendo. Propterea S. Propheta dicit, quod
nocte, cum transacto die iusti solent examinare suas
conscientias, ipsum renes sui increpauerint: ab an-
gustia enim & amaritudine, quam in ea parte animæ
sentiebat, eo quod Deum offenderat, semper afflige-
batur; & ne committeret illud iterum, propter quod
dolebat, nunquam non erat sollicitus. Propterea non
sine causa Domino gratias agebat: non tantum enim
superior animæ pars, in qua est intellectus, illum ad
bonum inuitabat; sed & inferior pars, quæ ferè sem-
per solet hominem ad malum impellere, atque in-
figitare.

Ceterum etsi hoc & veritas sit, & magna gloria
Redemptionis per Christum nobis partæ, (qui vti
perfectissimus Redemptor est, ita perfectissimè nos
redemit & liberauit) nemo tamen debet exultimare
carni suæ fidendum esse, quantumvis etiam sit morti-
ficata, quamdiu in hac mortali vita fluctuat.

Hæc itaque causæ sunt primariæ admirabilis huius
libertatis, quam sequitur noua Dei cognitio, fideique
& religionis nostræ, quam profitemur, solida confir-
matio: vti Dominus ipse apud Ezechielem testatur,
dicens; *Et scient qui ego Dominus, cum contriuero caten-* *Ezech. 24. 27*

nas inglorum, & eruo eos de manu imperantis sibi.
Iugum illud dicimus esse sensualitatem, vel appeti-
tum inordinatum peccandi; qui carni nostræ inhæret,
nosque opprimit & peccato subiicit. Catenæ iugi hu-
ius malæ sunt inclinationes, cum quibus Diabolus
hominem apprehendit, & ad se trahit: quæ tanto
sunt fortiores, quanto diutius mala consuetudine
sunt confirmatæ, id quod Augustinus de seipso fate-
tur his verbis; Vincit eram non ferro, sed mea ferrea
voluntate: velle meum tenebat inimicus, & de me
mhi catenam fecerat, atque constrinxerat. Ex vo-
luntate quippe perversa facta est libido, & dum libi-
dini non resistitur, secuta est consuetudo, qua ceu ca-
tena quadam vincit in peccato tenebar.

Aug. lib. 8.
Confess.
cap. 5.

Itaque si quando se homo vincit eo modo vide-
rit, quo Sanctus hic vincit se fuisse fatetur, & vo-
lens sæpe exire, atque ex hac captiuitate emergere,
tantas difficultates inueniat, quantas ille inuenit: si
tandem aliquando conuersus ad Deum videat has
catenas contractas, affectus domitos, & malas incli-
nationes mortificatas: videat se liberum, & domi-
num suorum appetituum: videat denique iugum,
quod in humeris suis erat, nunc sub pedibus iacere;
quid aliud facere debet, quam ex eo certo certius cre-
dere Deum esse, qui catenas istas confregit, & iu-
gum illud grate ab humeris suis abstulit? Laudet ita-
que Deum, & cum Propheta dicat; *Diripisti vincu-* *Psalm. 115. 16.*

*la mea: tibi sacrificabo hostiarum laudis, & nomen Domini
innocabo.*

*DE OCTAVO PRIVILEGIO VIR-
tutis, beata scilicet Pace, & interiore quiete, quæ fruuntur
boni de quæ infelici bello, & continua perturbatio-
ne, quibus mali in animo con-
citantur.*

*DE OCTAVO PRIVILEGIO VIR-
tutis, beata scilicet Pace, & interiore quiete, quæ fruuntur
boni de quæ infelici bello, & continua perturbatio-
ne, quibus mali in animo con-
citantur.*

CAPVT XX.

Privilegium libertatis filiorum Dei se-
quitur aliud, non minus illo, Pacis ni-
mirum & quietis interioris, in qua vi-
uunt virtutum studiosi. Vt hoc bene in-
telligatur, sciendum est tres pacis esse
species: vna est cum Deo, altera cum proximo, tertia
cum seipso. Pax cum proximo est amare omnes, & ab
omnibus amari, amicitiamque cum omnibus colere:
nulli malevelle, nullum odisse. Hanc habebat Da-
uid, cum diceret, *Cum his qui oderant pacem, eram pa-* *Psalm. 119. 7.*
cificus, cum loquebar illis impugnabant me gratis. Hanc
pacem Apostolus commendat, admonens nos, vt
quatum fieri possit, pacem cum omnibus habeamus.

Alter

Pax cum he-
minibus.

Pax cum
seipso.

Rom. 5, 2.

Pax cum
seipso.

Altera pax, quæ est cum Deo, consistit in eo, vt gratiam & amicitiam habeamus cum Deo, & acquiratur per medium iustificationis, quæ hominem Deo reconciliat, facitque vt homo illum diligat, & ab illo vicissim diligatur: ita vt nullum bellum, nulla sit inter eos contentio, de hac pace dicit Apostolus: *Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum.*

Tertia pax illa est, quam homo habet cum seipso. Hoc autem nemo admiretur: notum enim est, in vno eodemque homine homines duos inueniri, eosque sibi mutuo contrarios, vt sunt interior & exterior: seu spiritus & caro, appetitus & ratio. Quæ contrarietas non tantum animæ crudele mouet bellum, sed totum etiam hominem, idque cum suis passionibus, ardentibus desideriis, & fame canina perturbat. Atque hinc pax interior, quæ est quies & tranquillitas nostri spiritus, interturbatur.

*De continuo bello & interiore malorum
perturbatione.*

Hoc itaque bellum est, hæc contentio, hæc perturbatio continua, in qua communitur viuunt omnes homines qui carnem sequuntur. Cum enim ab vna parte priuentur gratia, quæ quasi frenum est passionibus coercens, mortificansque: ab altera verò parte tam effrænes habeant inordinatosque appetitus, & dissolutos affectus, vt vix sciant quid sit alicui vitio resistere: sequitur vt viuunt in desideriis infinitis rerum diuersarum, honorum aliqui, aliqui dignitatum, quidam diuitiarum, nonnulli nuptiarum, alij verò alijs voluptatibus & concupiscentijs mouentur. Appetitus enim noster est tanquam ignis insatiabilis, qui nunquam dicit Sufficit, aut tanquam vorax bestia, quæ nunquam satiatur; aut quasi sanguisuga, cuius duæ sunt filia: dicentes; *affer, affer*; Sanguisuga hæc inexplabilis est cordis nostri appetitus; filia autem duæ sunt, Necessitas, & Auiditas siue ingluuius: quarum vna est tanquam sitis vera, altera tanquam falsa, nec minus vna quàm altera affligit, etiam si vna sit vera necessitas, alia falsa.

Dua filia
sunt appeti-
tus.

Prou. 30, 15.

Simile.

Psalm. 106, 5.

Simile.

Proverb. 15.

Hinc est, quod nec pauperes; nec diuites (si mali sint) ullam habeant veram quietem & pacem: horum enim cupiditas, illorum cor semper sollicitat necessitas, dicentes; *affer, affer*. Quam itaque tranquillitatem, quam quietem, quam pacem potest habere homo, sollicitantibus & interpellantibus eum duabus istis petentibus res infinitas, quæ non sunt in illius potestate? Quam potest habere quietem mater, quæ in circuitu suo decem aut duodecim habet famelicos filios vociferantes præ inedia & panem petentes, nec habet unde tribuat? Hæc vna est ex præcipuis malorum miserijs, qui esuriunt & sitiunt, & quorum anima (vt Psalmista dicit) *defecit in ipsis*. Cum enim amor proprius tantum in illis habeat imperium. (a quo omnia hæc desideria fluunt) ipsique omnem suam beatitudinem in bonis visibilibus collocauerint, hinc oritur illa sitis & fames canina quam habent earum rerum, in quibus beatitudinem positam esse arbitrantur: cum scipe ea quæ desiderant habere non possint, (alij enim auidiores aut potiores nonnunquam impediunt) turbantur statim, & affliguntur, vti puer qui in mille delictis & blanditijs educatus est, qui, cum negantur ea quæ petit, plorat, & tanto clamore vociferatur, vt meruant parentes ne creperet vel rumpatur: quemadmodum enim satisfactio desiderij, vt Sapiens ait, arbor est vite: ita non est maior molestia vel cruciatus, quàm desiderare, nec posse habere id quod desideratur: illud enim perinde est, atque mori fame, nec habere quod comedas. Illud autem maius est, quod quo diutius id quod concupiscunt negatur, tanto amplius crescit cupiditas: & quanto maior sit cupiditas non satiata, tanto magis augetur ipsum tormentum: proinde in continua sunt

Granaten. Opusc. spiritual.

tribulatione. Hic est miserissimus ille status, quem abunde satis demonstrat Saluator in illa de filio prodigo parabola, in qua dicitur, quod *facta est fames vbi.* Luc. 15, 14. *dam regione illa, & quod ipse cuperet egere:* stimulantem verò fame porcos pascere coactus fuerit, non obstante quod erat viri nobilissimi filius. Hoc autem miserius est; quod cupiebat implere ventrem siliquis, quas porci manducabant: & nemo illi dabat. Quo quæso maiori artificio ad viuum magis depingi posset torus discursus, omnesque miseriæ vitæ malorum? Quis est ille filius prodigus, qui relicta domo paterna peregrè profectus est in regionem longinquam; nisi miser peccator, qui relicto Deo, viam vitiorum ingreditur, & cumctis beneficijs Dei abutitur? Quæ est regio, in qua fames illa facta est, nisi mundus hic miserabilis, vbi mundanorum appetitus tam est insatiabilis, vt nequeat vnquam repleti rebus his, quæ adfunt: sed semper obambulant tanquam lupi famelici; semper amplius cupientes, & quærentes. Sed si consideraueris quod sit eorum in hac vita exercitium, inuenies nullum esse aliud præter porcos pascere, ventresque turpium appetitionum suarum saturare. Si mihi non credas, observa singulos passus, singulasque actiones quas homo carnalis facit a matutino tempore vsque in vespere; & videbis omne ipsius studium, nihil aliud esse, quàm vt quærat porcos pascere, & satiare aliquem istorum bestialium sensuum, siue sit visus, siue sit auditus, siue tactus sit, siue gustus, aut aliquem aliorum, non tanquam Christi, sed tanquam verus Epicuri discipulus: tanquam si nihil aliud haberet, quam corpus belij commune: tanquam si crederet aliud non esse finem, quàm vacare sensuum oblectationibus: nihil aliud cogitans, quàm hodie hinc, cras illuc ire: ad venationes, ad conuiuia, ad epulas, ad nuptias, ad ludos, ad festiuitates, ad choreas, similiaque animi solatia, vt pascat aliquem suorum sensuum. Quid aliud sunt eorum odores? quid festiuitates? quid symposia? tanta delicia? cubacula adornata? concentus musici? conuersationes? recepta & expensa? quid, inquam, hæc aliud sunt, quàm quærere siliquas, & pascituram pro hoc porcorum grege? Da tu nomen quod voles, appella puram nobilitatem, magnificentiam, aut si voles splendorem aulicum; in dictionario tamen Dei non habet hanc nomenclaturam, sed porcorum pastus appellatur. Quemadmodum enim porci bestiarum quidam grex est, qui gaudet & triumphat in luto, cibisq; villisimis & immundissimis nutritur: sic animi illorum hominum (si modo homines appellandi sint) nulla re oblectantur, nisi impurissimo luto carnalium voluptatum. Illud autem omni miseria maius est, quod filius tam nobili patre genitus, qui creatus est vt de mensa Domini comederet, ciboque Angelorum nutriretur, non potest saturari pabulo tam abiecto, eo quod tanta fames sit in regione illa. Harum enim mercium negotiatores tot sunt, vt vnus impediatur alium, & omnes maneant ieiuni. Hoc est, cum duo vnum idemque concupiscunt, raro inter se bene conueniunt. Sed nec possibile est, vt porci sub quercu non grunniant, aut se inuicem non mordeant, dum vnusquisque glandes appetat. Hic est ille status miserabilis, & fames illa, quam Propheta describit, cum dicit; *Errauerunt in solitudine in magnosq; viam* Psalm. 106, 4. *ciuitatis habitaculi non inuenerunt. Esurientes & sitiētes anima eorum in ipsis defecit.* Quæ fames est hæc, & quæ sitis, nisi appetitus inflammatus, quem habent mali de rebus huius mundi; qui quanto amplius restinguitur, tanto amplius accenditur: quanto plus bibis, tanto plus sitis; & quanto maior lignorum strues iniicitur, tanto ardet vehementius. O gens misera; & *sitis* Psalm. 106, 4. *rum.* Hic 2. unde sitis hæc accensa nascitur, nisi ex eo, quia fontem aquæ viæ dereliquistis, & bibitis ex cisternis, quæ non possunt aquam continere? F lumen vera felicitatis vo-

F

tis vo-

Iudith 17.

Hier. 2, 18.

Comites voluptatis carnalis.

Appetitus impatiens.

Vnde oritur mentis inquietudo.

Iacob 4, 1.

Famam miseriam ma-

tis vobis exiccatum est, propterea per desertum dispergimini, & ex fossis atque lacuinis turbidis bonorum corruptibilium & transuntium queritis sitim extinguere. Illud erat ingeniosum istud stratagemata crudelis Holopherni, qui cum obsederet Bethuliam, incidit fontem qui insuebat aquae ductum illorum: atque ita miserissimi ciues obfessi aqua nullam habuerunt copiam, nisi quod non longe à muris eorum fontes erant, ex quibus furtim hauriebant aquam ad labra potius proluenda, quam ad bibendum. Quid vos aliquid agitis, o voluptatum mundanarum amatores? quia perdidistis venam aquae vivae, acceditis ad bibendum furtim ex fontibus creaturarum, ubique reperitis, qui potius sunt ad refocillandum, seti os coluendum, & sitim excitandam, quam sedandam. O infelix creatura, dicit Propheta, quid tibi cum via Aegypti, ut bibas aquam turbidam? &c. Quae aqua potest esse foedior, quam sensualis delectatio: siquidem bibi non potest sine malo odore, & peiore sapore? Quis enim peior odor, quam infamia peccati? & quis deterior sapor, quam remorsus conscientiae, de illa procedens? qui (ut Philosophus quidam dicit) duo sunt perpetui comites carnalis delectationis.

Accidit etiam non raro, ut appetitus ille, cum sit cecus, nequeat discernere inter illud quod potest, & non potest obtinere: faciatque desiderij violentia, ut videatur esse facile quod est difficillimum: Hinc est quod sapissimè petat homo multa, quae non potest habere. Non enim quicquam inuenitur dignum desiderari, quod non plurimos habet desiderantes, qui sectantur illud, multosque amatores & litigiosos, qui illud, ne accipiant, prohibent, atque impediunt. Cum autem appetitus vult, & non potest, desiderat, nec obtinet; esurit, & non habet quod comedat, multoties brachia in ventum iactitat, multumque sollicitus est, nec tunc quidem res ad votum succedit. Saepè etiam cum in summitate scalae est, subito in terram disturbatur, atque è manibus rapitur, quod iam tenere se existimabat. Hinc est ut mori se, crepare, affligi, tribulari existimet, eo quod videatur tam longè abesse ab illo quod concupiscebat.

Etenim cum dux ista animae potentia concupiscibilis & irascibilis eo modo sint disposita, ut vna seruiat alteri, certum est, ut si quando concupiscibilis non obtineat, quod vult, irascibilis statim exiliat, & perturbetur, lamentando, postulando, mittendo, precipitando sese in omnia pericula, ut sorori satisfaciat, cum illam videt contristatam. Itaque ex illa desideriorum confusione nascitur interior inquietudo, de qua nunc agimus: quam B. Iacobus bellum appellat: Vnde bella, inquit, & lites in vobis? nonne ex concupiscentiis vestris, quae militant in membris vestris? concupiscitis enim, & non habetis, &c. Verè merito bellum appellat, propter naturalem contradictionem, quae est inter spiritum & carnem; desideriaque haec & illa.

Accedit etiam his & aliud multo magis dolendum, estque tale: Saepè homines voti compotes facti confiduntur quae cupiebant, putantque sibi satis esse ad sufficientiam, quam aucupabantur, etiam res eorum eo in statu sunt, ut si vellent, possent ad votum vivere. Sed confestim alia incidit opinio, persuadetque sibi alios adhuc honores, titulos, dignitates aut loci, aut praeminentiae, aut similia esse necessaria. Haec si forte appetant, & ut obtineant laborent, sed negentur & impetrare non valeant, contristantur & sentiunt maiorem penam, quam si omnia deessent, quae prius ad bene vivendum sufficere existimabant; atque ita viuunt cum hoc aculeo, aut, ut melius dicam, cum hoc continuo flagello, quamdiu in hoc saeculo sunt, quod omnem eorum prosperitatem interturbat. Illud autem ego clauo bombardam inficere dicere, quod est stratagemata, quo hostis in hostem vitur

in bello, facitque, ut maxima quaedam belli machina seu tormentum ad nihil vtile sit: manet quidem illud integrum, & magnitudinem retinet, sed exiguum illud fascinum, in pactus nimirum clausus foramini, per quod ignem corripit, facit ut omnis illius vis & impetus impediatur. Eodem artificio Deus in malos vitur, ut aperte intelligant (modò velint oculos aperire) felicitatem & sufficientiam cordis humani esse donum Dei, quod dat cui, & quando illi beneplacitum est, sine aliquo illorum labore & industria, auferatque vicissim iuxta suum consilium, clauo bombardam inficendo, id est, aliquam harum perturbationum in illorum felicitatem mittendo. Ob hanc causam licet potentes sint & diuites, uti foris apparet, propter occultum tamen hunc defectum adeo desolati sunt, & in tanta perturbatione viuunt, ut nihil eos habere, nihil possidere existimantes. Hoc est quod Esaias dicit in persona Domini contra potentiam regis Assyriorum: Propter hoc, inquit, misit Dominator Dominus exercituum in praeiugibus eius tenuitatem, & subitus gloriam eius succensa ardebit quasi combustio ignis. Ut ex eo videatur quomodo Dominus scopulū nouit inuenire, cui naui prosperè velificas illidatur, & mittere tenuitatem in medium fortitudinis, miseriamque in medium felicitatis. Idem & in libro Iob demonstratur, ubi dicitur, quod Gigantes gemunt sub aquis, ut cognoscamus Deum habere loca profunda, & miseras etiam pro illis, non minus quam pro pumilionibus seu paruulis, qui alioquin videntur huius mundi calamitatibus magis subiecti. Apertius haec Salomon, quando inter alias mundi arumnas etiam hanc, tanquam ex maximis enumerat, dicens: Est & aliud malum quod vidi sub Sole, & quidem frequens apud homines: Vir cui dedit Deus diuitias & substantiam & honorem, & nihil deest animae suae ex omnibus quae desiderat: nec tribuit ei potestatem Deus ut comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud. Quid illud est, non dedit ei potestatem Deus ut comedat ex eo, nisi consumere bona sua, nec ex ijs habere sufficientiam illam & animi quietem, quam ex ijs habere posset. Exigua namque illa perturbatione, de qua diximus, Deus disponit, ut omnis eius felicitas mutetur, ut ex eo intelligatur, quod ut veram sapientiam non tribuat litera mortua, sed Deus: ita nec veram pacem & sufficientiam dant opes & bona mundi huius, sed Deus.

Vitaeque, unde eramus digressi, reuertamur: Si illi, qui habent omnia, quae concupiscunt, & Deum non habent, viuunt in doloribus, & pessimè contenti sunt; quid facient illi, quibus haec omnia desunt? Vnusquisque siquidem illorum defectus est quasi fames & sitis, quae affligit illos, & spina quam corderigerunt infixam. Quae pax, quae tranquillitas esse potest in anima, in qua tanta est seditio, tantum bellum, & tanta perturbatio appetituum & cogitationum? De huiusmodi hominibus optime dictum est à Propheta: Imo, Esai. 57, 20. puer autem quasi mare feruens, quod quis scire non potest. Etenim quod mare, quae vnda, aut qui venti possunt esse magis tempestuosa, quam sunt passionibus & appetitibus malorum, qui solent subinde montes & maria subuertere? Fit etiam interdum, ut in isto mari seuiant inter se venti contrarii, quod maioris tempestatis est indicium, & causa. Saepè enim iidem appetitus inter se contendunt, more ventorum contrariorum. Saepè enim quod vult caro, non vult honor; & quod honor appetit, respuunt diuitiae: atque ita desiderant inter se putres, omnia nesciunt quid velint desiderare, imò se ipsos non intelligunt, & nesciunt quid eligere, quid velint rejicere: appetitus enim inter se contrariantur, quemadmodum humores in infirmitate fastidiosa, in qua medicus quid faciendum sit dubitat, ne forte quod uni humori conducatur, alteri sit noxium. Ea est confusio linguarum in turri Babylonica, & contradi-

Appetitus inter se putres, omnia nesciunt.

traditio, ob quam Propheta Dominum deprecatur
 dicens: *Præcipita Domine diuide linguas eorum, quo-*
nam vidi iniquitatem & contradiotionem in populo.
 Quæ iniquitas, quæ diuisio, quæ contradiotio est illa,
 nisi cordium hominum mundanorum, & diuersitas
 appetituum eorum, cum inter sese contrariantur, res
 aduersas concupiscentes, dum vnus refugit, quod al-
 ter appetit?

De pace & quiete interiore, in qua viuunt boni.

HÆc, quam commemorauimus, est conditio
 malorum: è contrario boni habentes guber-
 natorem & moderatorem omnium suorum
 desideriorum & appetituum, habentes etiam domi-
 tas & temperatas passionibus, felicitatemque suam non
 in falsis his & transitorijs bonis, sed in Deo solo, qui
 centrum est eorum beatitudinis, inque veris illis &
 æternis bonis, quæ nemo potest auferre vel suffurari,
 constituentes; amorem quoque proprium non carne
 sua, cum toto exercitu appetituum & concupiscen-
 tiarum odio prosequentes plis quam Vatiniano; to-
 tam denique voluntatem suam ad manus Dei renun-
 tiantes, nulla molestia sic perturbantur, vt amittant
 pacem interiorem. Hoc vnum est, inter alia multa,
 præmium, quod Dominus promittit Virtutum ama-
 toribus: sicut multis in locis sacra Scriptura testatur.
 Phil. 4. 7. *Pax multa diligentibus legem*
tuam, & non est illis scandalum. Esaias quoque, *Uri-*
nam, ait, attendistes mandata mea facta fuisset ut flumen
pax tua, & iustitia tua sicut gurgites maris.

Propheta hoc loco pacem hanc vocat flumen, pro-
 pter virtutem quam habet extinguendi flammam
 nostrorum appetituum, ardorem cupiditatis tempe-
 randi, sterilem siccamque venam cordis nostri irri-
 gandi, animamque nostram refrigerandi. Idem etiam
 Salomon asserit, dicens: *Cum placuerint Domi-*
no via hominis, inimicos quoque eius conuertet ad pa-
cem. Qui sunt inimici illi, qui bellum mouent homi-
 ni, nisi propriæ passionibus, & malæ inclinationes car-
 nis, quæ semper pugnat aduersus spiritum? Hæ igitur
 in pace degunt, quando per virtutem gratiæ & bonæ
 consuetudinis assuescunt operibus spiritus, & planè
 quiescunt, nec tam cruentum mouent bellum, vt ante
 consueuerunt. Et si initio virtus magnas sentiat
 turbas passionum, cum tamen ad perfectionem ven-
 nit, cum maiori suauitate & facilitate operatur, nec
 tanta est amplius contradiotio. Denique hæc est illa
 pax, quam Propheta David alio nomine vocat lati-
 tudinem seu dilatationem: *Dilatasti, ait, gressus meos*
subtus me, & non sunt infirmata vestigia mea. Quibus
 verbis Propheta voluit declarare differentiam, quæ
 est inter viam bonorum & malorum: hi enim cordi-
 bus tribulatis præmetu, & varijs, in quibus viuunt,
 cogitationibus incedunt, non aliter atque viator, qui
 inter rupes & multa præcipitia ambulat, metuens,
 quoties pedem promouet, ne cadat: bonorum verò
 via lata est & secura, euntque tanquam per viam pla-
 nam & bene stratam, vbi nullus est metus cadendi.
 Hæc melius intelligunt iusti per praxin, quam per
 theoriam: nōrunt enim omnes illi quantum cor suum
 differat nunc, cum Deo seruiant, ab eo, quod circun-
 ferebant cum adhuc in mundo fluctuarent. Tunc
 enim in omni periculo tribulationis confestim expa-
 nescebant, trepidabant, corde & corpore contremi-
 scebant. Postquam autem viam mundi reliquerunt,
 cor ad amorem bonorum æternorum transulerunt,
 omnem suam felicitatem & spem in Deo collocarunt;
 per omnia quæque obuia transeunt corde tam
 lato, tam tranquillo, & Dei voluntati tam subiecto,
 vt ipsi non raro admirentur tantam transformatio-
 nem. videntur non esse iidem qui fuerunt, aut saltem
 cor aliud nouum pro veteri redditum, tantam in se

sentiant alterationem. Et vt verum fateamur, sunt, &
 non sunt iidem: omne enim quod sunt, quantum ad
 naturam, non sunt quantum ad gratiam: ab illa enim
 procedit hæc alteratio, etsi nullus de illa queat habe-
 re certitudinem. Hoc est quod Dominus promittit
 per Esaiam dicens: *Cum transferis per aquas, tecum ero, Esai. 43. 2.*
& flumina non operient te: cum ambulaueris in igne, non
combueris, & flamma non ardebit in te. Quæ aquæ sunt
 illæ, nisi torrentes tribulationum huius vitæ, & dilu-
 uium miseriarum infinitarum, quæ quotidie in illa
 occurrunt? Et quis ignis ille, nisi ardor carnis nostræ,
 quæ est fornax illa Babylonica, quam succendunt mi-
 nistri Nabuchodonosoris; hoc est Dæmones, à qua
 ascendunt flammæ nostrarum cupiditatum? Qui igitur
 in medio aquarum istarum, & in medio flammæ
 illius, in quibus mundus vniuersus periclitatur, tutus
 obambulat, nec aliquid detrimentum sentit ardoris,
 an fieri possit, vt ipse ex eo non agnoscat præsentiam
 Spiritus sancti, & virtutem diuinæ gratiæ? Hæc est illa
 pax, quam B. Apostolus dicit omnem sensum exupe-
 rare, id est, tam sublime, excellens & supernaturale
 donum est, vt intellectus humanus per se tantum in-
 telligere nequeat, quomodo cor carneum esse possit
 tam quietum, pacificum, & tranquillum, in medio
 infortiorum & tempestatum huius mundi. Qui
 autem hoc intelligit, cognoscit & laudat tantorum
 miraculorum opificem, & dicit cum Propheta, *Veni-*
te & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super ter-
ram; auferens bella usque ad finem terræ: arcum conte-
ret, & confringet arma, & scuta comburet igne. Vacate
& videte, quoniam ego sum Deus: exaltabor in gentibus,
& exaltabor in terra.

Hæc cum ita sunt, quid opulentiùs, quid dulcitiùs,
 quid optatiùs hæc tranquillitate, hæc latitudine, hæc
 cordis magnitudine & beata pace? Quod si vltius
 progrediari, & indagare velis ex quibus fontibus
 cæleste donum hoc scaturit, dico illud promanare ex
 omnibus his Virtutum priuilegijs, quæ hæcenus à
 nobis commemorata sunt. quemadmodum enim in
 catena vitiorum vnum alij connexum est, sic & in sca-
 la virtutum vna ab alia dependet, eo modo, vt quæ
 excellior est, vti plures profert fructus, sic plures et-
 iam habeat radices vnde nascitur. Beata igitur pax
 hæc, quæ vnus est ex vndecim fructibus S. Spiritus, ge-
 neratur ab alijs fructibus & priuilegijs, vt diximus:
 specialiter tamen ab ipsa virtute procedit, cuius indi-
 uidua comes est. Quapropter, quemadmodum Vir-
 tuti debetur naturaliter honos & reuerentia externa;
 ita etiam debetur pax interna, quæ similiter fructus
 est & præmium illius. Bellum interius procedit à su-
 perbia, & inquietudine passionum: cum verò illæ re-
 frantur & domantur per virtutes, quarum hoc
 munus est, cessat causa omnis seditionis & tumultus
 illius. Hæc est vna illarum rerum, in quibus consistit
 felicitas regni cælestis in terra, de quibus dicit Aposto-
 lus, *Regnum Dei non est esca & potus, sed iustitia, & Rom. 14.*
pax, & gaudium in Spiritu sancto. Vbi per iustitiam
 iuxta phrasin Hebraicam intelligitur ipsa virtus, &
 sanctitas, de qua hoc loco agimus: in qua vna cum
 duabus istis admirandis fructibus, pace nimirum &
 gaudio in Spiritu S. consistit felicitas & beatitudo
 incepta, quæ iusti fruuntur in hoc mundo. Quod pax
 hæc effectus est ipsius virtutis, manifestissimè dicit
 Dominus apud Esaiam, *Et erit opus, inquit, iustitia* Esai. 32. 19.
pax, & cultus iustitia silentium, & securitas usque in
sempiternum. Et sedebit populus meus in pulchritudine
pacis, & in tabernaculo fiducia, & in requie opulenta.
 Sciendum hoc loco est, per silentium intelligi ipsam
 pacem interiorem, quæ est tranquillitas & quieru-
 do passionum, quæ importunis suis clamoribus &
 inconditis appetitibus quietem & silentium animæ
 perturbant.

Secunda
causa.

Secundo pax hæc nascitur à libertate & dominio passionum subiugarum, de qua superiori capite fufius tractauimus. Quemadmodum enim mox vbi ciuitas capta est, & ciues subacti, oritur in illa pax & tranquillitas, ita vt vnusquisque sedeat sub tecto suo, sine metu, & suspitione vilius hostilitatis: sic & postquam superatæ sunt affectiones animæ nostræ quæ sunt causæ omnium turbarum, subito in illa sequitur siletium interius, & pax admirabilis, in qua viuunt quæta & libera prorsus à bello, & importuna altercatione & strepitu istarum perturbationum. Atque ita fit, vt quemadmodum illa, cum homini dominabantur, & imperium in illum exercebant, eum alterabant, & sursum atque deorsum agitabant, sic cum homo liber est ab earum tyrannide, imò eas detinet captiuas, non habeat amplius, quod ipsi molestiam pariat.

Tertia
causa.

Tertio eadem pax oritur ex magnitudine consolationum spiritualium, de quibus antea quoque diximus: quibus desideria & affectus nostri appetitus sic in ordinem rediguntur, sic sopiuntur, vt quiescant, & contenti sint parte quæ illos contingit, iuxta præsentiam superioris animæ portionis. Ibi enim pars concupiscibilis sibi satisfactum putat, vbi viderit bonorem suum esse contentam: atque ita totus homo quiescit & tranquillus est, propter participationem & gustum summi illius boni.

Quarta
causa.

Quarto pax illa procedit à testimonio & interiore gaudio bonæ conscientie, quæ summam adserunt quietem & tranquillitatem animabus iustorum, etsi easdem non securas omnino reddant: non enim manent sine sollicitudine & sancti timoris stimulo.

Quinta
causa.

Vltimo generatur pax illa à spe, quam habent boni in Domino, ea enim singulari quodam modo quietos reddit, & consolatur homines, etiam in medio tribulationum & tormentorum huius vitæ, eo quod sint firmati anchora sanctæ spei: hoc est, quia confidunt habere se Deum patrem, tutorem, defensorem & scutum suum, sub cuius vmbra non immerito viuunt securi, canentes cum Propheta: *In pace in idipsum dormiam, & requiescam: quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me.* Hinc enim nascitur pax iustorum, & remedium omnium malorum suorum, nec causam habent vllam metuendi & lamentandi, qui talem habent adiutorem.

Salut. 4, 9.

DE NONO PRIVILEGIO

Virtus: quod Deus exaudit orationes bonorum, & recipit preces malorum.

CAPVT XXI.

Qui virtutem sectantur, aliud adhuc præter ea, de quibus hæcenus egimus, habent priuilegium, quod scilicet à Deo preces eorum exaudiantur: estque hoc ipsum illis insigne solatium & adiutorium in omnibus eorum necessitatibus atque huius vitæ miseris. Pro intelligentia huius priuilegij sciendum est, duo fuisse vniuersalia huius mundi diluuiæ: vnum materiale, alterum spirituale; vtrumque autem eandem habuisse causam; nimirum peccatum. Materiale, quod fuit tempore Noë, nihil in hoc mundo vnum reliquit, exceptis ijs quæ in arca fuere; aquæ siquidem inuoluerunt omnia, adeo vt mare absorberet terram cum omnibus laboribus & diuitijs hominum. Aliud autem prius diluuium multò maius fuit illo: non enim obfuit hominibus illius sæculi tantum, sed omnibus præteriti, præsentis, & futuri temporis hominibus exitiale malum attulit: nec tantum corporibus nocuit, sed & animabus: spoliavit enim illas omnibus diuitijs gratiæ, quam receperat mundus protoplasto illo mediante. Et in hoc misero

Duplex
diluium.

Genes. 7.

statu adhuc manent omnia, vt videmus, in creatura omni, quæ venit recens in hunc mundum, nuda omnibus bonis, tam animæ, quam corporis.

Ab hoc primo diluuiio deriuata sunt omnes miseria & pauperates, quibus humana vita subiecta est, quæ tot & tante sunt, vt summo cuiusdam Doctore, & insigni Romano Pontifici c. piosam præbuerint materiam integrum librum de ijs committendi: Doctissimi quoque Philosophi ex vna parte considerantes dignitatem hominis super omnia animalia cetera, ex altera verò quantis miseris & vitijs esset obnoxius, mirari satis non potuerunt, videntes tantam in mundo ataxiam: non enim intelligebant causam, quæ fuit peccatum. Animaduertebant enim solum hominem inter alia animalia mille frui generibus voluptatum, carnisque desideriorum; solum hominem vexari auaritia, ambitione, & insatiabili vitendi appetitu, nec his terminis miseriam eius finire, sed cogitandum illi de sepultura, & quid post mortem de eo futurum est. Non est animal aliquod naturam habens fragiliorem, ingluuique & auditate maiore succensam, nec timorem vaniorem, nec iram magis rabi- dam. Cernebant etiam animalia cetera maiorem vitæ suæ partem transigere sine infirmitate, sine medicorum ope; prouisum ipsis esse de necessarijs omnibus sine suo labore, aut industria. Ab altera verò parte videbant miserum hominem mille infirmitatibus, causibus, necessitatibus, doloribus tam animæ, quam corporis, tam suis, quam amicorum expositum. Quod præterijt, dolet; quod præsens est, affligit; quod futurum est, terret: vitæ se paupis & aque buccella sustentet, sæpe tota vita laborandum est. Non tam citò desinam de his vitæ humane miseris tractare, de qua B. Iob dicit: *Miseria est vita hominis super terram, & sicut dies mercenarij dñs eius.*

Innocentius
3. de miseria
vitæ huma-
næ.

Homo omni-
bus animalibus
miserior.

Hoc ipsum tanto radio antiquos illos Sapientes affecit, vt inter illos inueniatur, qui non veritus est dicere, se dubitare siuerne Natura mater nostra, an ve- rò potius nouerca, quæ nos tantis miseris subiecit. Alius dicebat: Optimum est non nasci, proximum quàm ocysimè aboleri. Nec errauit, qui dixit? Multos non optaturos vitam, si ante probassent. Si itaque talis vita nostra facta sit per peccatum, & amissum sit summum hominis decus atque principale bonum per hoc diluuium, quod remedium reliquit ille, qui genus humanum tam grauiter puniuit? Dic mihi, quod remedium habet homo infirmus & claudus, qui nauigans per mare, vno infortunio perdit omnes diuitias? Scio quid dices mihi, Si, inquit, non habeat unde viuatur, nec propter infirmitatem lucrari quid possit, necesse est, vt mendicet. Age igitur, si homo in vniuersali illo diluuiio quicquid habebat amisit, pauperque ac nudus vix periculum euaserit, quod remedium illi reliquit aliud, quàm vt instar pauperum mendici ad ostium Domini vociferetur? Docet illud aperte Rex Iosaphat, cum dicit: *Domine, cum ignoremus, quid facere debeamus, hoc solum habemus residuum, vt oculos nostros dirigamus ad te.* Consentit Rex Ezechias: *De mane, inquit, usque ad vespertinam sinies me:* Eia 38, 12. *Sicut pullus hirundinis, sic clamabo ad te, mediabor vt columba.* q. d. Ego tam pauper sum, atque ita à tua dependeo misericordia & prudentia, vt ne vno quidem die de vita mea securus sim: Propterea exercitium meum omne erit, semper suspirare ad te tanquam columba, & clamabo ad te vt clamat pullus hirundinis ad matrem suam. Ita locutus est homo ille sanctus, licet Rex esset potentissimus: Fuit etiam multò maior illo pater eius Dauid, nihilominus ad hoc Asylum in omni sua necessitate recurrit, eodemque spiritu & intentione dicit: *Vocem meam ad Dominum clamauit, vocem meam ad Dominum deprecatus sum: Effundendo in conspectu eius orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum*

Distum Sil-
ni à Syda
capti
Ouid. lib. 1.
Metam.

Sola oratio
remedium
hominis.

Simile.

Pat. 20, 12.

Eia 38, 12.

Psalm. 142.

ipsum pronuntio. Hoc est, cum oculos circumduco, huc illic respiciens, video omnes vias septas, & portas spei obstructas; cum itaque mihi deficient auxilia humana, celestia peto per orationem, quam Deus mihi reliquit, tanquam vnicum subsidium in omnibus malis & periculis meis.

Quam certum remedium sit nostra oratio.

Deut. 4. 7.

Rogabis me fortassis, an remedium hoc securum sit, & vniuersale pro omni vitæ nostræ necessitate. Ad hoc (cum id à sola diuina voluntate dependeat) respondere non possunt alij, præter eos, quos Deus hac in re Secretarios elegit. quales sunt Apostoli & Prophetæ inter quos vnus dicit: *Nec est alia natio tam grandis qua Deos habeat appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris.* Hæc verba sunt ipsius Dei, licet per os hominis prolata, quæ nobis maiorem fidem facere, & securiores nos hac in re efficere debent, quam omnia mundi testimonia: hoc est, cum oramus, et si neminem videamus, qui respondeat, non tamen parietibus loquimur, nec verba in ventos spargimus, sed Deus ipse præsens adest, qui audit & iuuat nos orantes, misertus nostræ necessitatis, & præparans remedium; si tamen conueniens remedium sit. Quod itaque maius esse potest oranti solatium, quam habere pignus tam certum diuinæ assistentiæ? Quod si hoc sufficiat ad consolandum & confortandum orantes, quanto magis ea nos confirmabunt, quæ Christus ipse loquitur, & pignus quod habemus operum, vti ipse in Euangelio dicit:

Matth. 7. 7.

Petite, & accipietis; querite, & inuenietis; pulsate, & aperietur vobis. Quod pretiosius & certius pignus habere possumus illo? quis verba hæc in dubium reuocabit? quis hoc solatio non refocillabitur in omnibus suis orationibus? cui non satisfaciet hoc regale diploma? Hoc sanè vnum ex maximis priuilegijs est, quæ virtutum amatores in hac vita sequuntur, scire nimirum magnas, securasque ex promissionibus potissimum factas esse. Vna enim ex insignioribus gratijs, quas Dominus noster eis dat in solutionem felicitatis & obedientiæ, est, quod semper præsens orantibus aderit, & exaudiet omnes orationes eorum.

Psal. 33. 16.

Esa. 4. 9.

Huius rei fidem facit David, cum dicit: *Oculi Domini super iustos, & aures eius ad preces eorum.* Per Esaiam quoque idem Dominus pollicetur: *Tunc, inquit, inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet: Ecce adsum.* Non tantum cum clamant, sed priusquam clamauerint, promittit sanctus Propheta, quod Dominus ipsos exaudiet. Hæc autem promissio magnam habet vim ad alias promissiones obtinendas, vti Christus ipse apud Ioannem ait: *Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcumque voueritis, petetis, & fiet vobis.* Quia verò magnitudo huius promissionis videbatur omnem humanam fidem & credulitatem superare, eandem secundo repetit, idque cum maiori affirmatione, dicens: *Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Quæ maior gratia? quæ maiores diuitiæ? quod maius dominium? Quodcumque inquit, voueritis, petite & dabitur vobis. O verbum dignum tali pollicitatore: quis potuit hoc promittere, qui non est Deus ipse? Que potentia ad tam ardua & magnifica sese potest extendere, nisi Dei solius? Hæc aliquo modo constituit hominem Dominum vniuersorum, hæc tradit illi clauem diuinorum thesaurorum. Omnia alia donaria, gratiæque diuinæ suos habent terminos, quibus circumscribuntur. Hæc autem inter alias tanquam donum regium Domini infiniti, habet illam infinitatis naturam, vt nec his, nec illis limitibus determinetur: sed dicitur, omne id quod voueritis, modo conducat vestræ salutis. Et si homines essent iusti rerum æstimatores, quanti deberent hanc promissionem æstimare? Quanti faceret homo, si hanc gratiam apud Regem aliquem inuenisset, qui daret illi quicquid peteret? Si

Ioan. 15. 7.

Ioan. 16. 23.

Quam late sese extendat oratio.

Gramatens. Opus spirituale.

in tanto tibi sit pretio Rex ille terrenus, celestis hic annon erit in maiori? Quod si autem existimaveris nuda hæc esse verba, nec effectum sequi promissionem, intuiere vitas Sanctorum, & considera quanta fecerunt sola oratione. Quanta Moyses effecit in Ægypto, totoque itinere illo in deserto sola oratione? Quanta operati sunt Helias & Heliseus sola oratione? Quæ & qualia miracula ediderunt per solam orationem Apostoli? cum hac armatura pugnauerunt Sancti: cum hæc debellarunt Dæmonum potestatem: per hanc de mundo triumphauerunt: per hanc naturam superauerunt: per hanc ardorem ignis & mitigauerunt & extinxerunt: per hanc denique iram Domini placauerunt, & quidquid voluerunt obtinuerunt. De patre nostro S. Dominico memoriæ prodium est, quod amico cuidam clam reuelauit, nihil vnquam à Deo se petisse, quod non impetrauit. Respondente amico, & petente, vt à Deo postularer Magistrum Reginaldum (qui erat eo tempore vir celeberrimus) ordinis sui religiosum: Vir sanctus ea nocte Dominum orauit, postridie cum hymnus, *Tam lucis orto sydere*, &c. inciperetur, venit noua illa lucerna in Chorum, & proiciens sese ad pedes S. Patris Dominici, humiliter & supplex habitum ordinis petijt.

Quam affa-
cto Sancti
per oratio-
nem.Vincent. lib.
3. hist. c. 100.

Hoc itaque premium est obedientiæ Iustorum promissum, vt cum ipsi sunt tam fideles & obedientes voci Domini, ipse similiter agat cum illis; & quia illi respondent ad vocem eius, cum clamat, æquum est vt eadem moneta remunerentur. Hinc est quod Salomon dicit, *Vtrum obedientem loqui victoriam*; æquum enim est: vt Deus faciat voluntatem hominis, cum homo faciat voluntatem Dei.

Pro. 21. 28.

Hæcenus de oratione Iustorum. Econtrario vero de Oratione malorum dicit Dominus: *Cum extenderitis manus vestras, auertam oculos meos a vobis: & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam.* Et per Ieremiam minatur illis Dominus dicens: *Et in tempore afflictionis dicent: Surge, & libera nos. Vbi sunt Dytui, quos fecisti tibi: surgant & liberent te in die afflictionis tuæ.* In libro quoque Iob scribitur: *Quæ est enim spes hypocritæ, si auarè rapiat, & non liberet Deus animam eius? nunquid Deus audiet clamorem eius, cum venerit super eum angustia?* Sed & B. Ioannes in sua Canonica præcedentibus subscribit: *Charissimi, inquit, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo facimus.* Non dissimile est illud Psalmographi: *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus. Propterea exaudiuit Deus & attendit voci deprecationis meæ, quia iniquitatem non feci.*

Esa. 1. 15.

Hier. 2. 27.

Iob 27. 8.

I. Ioan. 3. 20.

Psal. 65. 18.

Similes auctoritates mille possunt è Scripturis erui, ex quibus facile colligitur differentia, quæ est inter orationes bonorum & malorum, & per consequens quantum vna pars præstet alteri, cum quidam illorum exaudiantur & tractentur vt filij, alij communiter reijciuntur vt inimici. Cum enim non coniungant orationibus suis opera bona, nec eam deuotionem & ardorem spiritus, nec charitatem & humilitatem eam, quæ requiritur; mirum non est, eos non exaudiri. Petitio enim, vt Cyprianus ait, non est efficax, cum oratio est sterilis. Quod etsi communiter verum sit, ea tamen misericordiæ diuinæ est magnitudo, vt sæpe Dominus malorum etiam preces exaudiat, & rogata perficiat. Nam qui in hoc statu sunt, etsi non possint mereri, possunt tamen aliquando quod petunt impetrare. Quod enim eorum opera non merentur, oratio impetrat. Cuius rei D. Thomas causam reddit, quia, inquit, merendi ratio à charitate pendet, quæ merendi principium & causa est; at impetrare quod petas, à diuina misericordia proficiscitur, quæ tanta est, vt etiam peccatores exaudiat.

Cyprianus.

De hac materia, vide Gramat. con-
cion. 2. Do-
min. 6. post
Pentec.

DE DECIMO PRIVILEGIO VIR-

visi: quod est auxilium & favor Dei, quem boni in tribulationibus suis sentiunt: deque impa-
tientia & tormento, quibus impij
suas sustinent.

CAPVT XXII.

Vita nostra
more est.

Abet & virtus aliud privilegium non minus admirandum: dari nimirum virtutum amatoribus robur & fortitudinem, ut cum gaudio possint tribulationes suas sustinere, quae nunquam in hac vita deerunt. Scimus enim non esse mare aliquot tam procellosum in hoc mundo, nec tam instabile, quam vita nostra est: non enim in illa felicitas aliqua reperitur tam secura, quae non mille casuum generibus est subiecta, qui nobis momentis singulis insidiantur. Digna profecto consideratione res est; videre quanta cum differentia boni & mali mutabilem hunc mundum traiciant: boni enim scientes se Deum habere patrem, atque eum esse, qui calicem istum instar medicinae a sapientissimo quodam medico praescriptae iuber epotare; & quod tribulatio est quasi lima, quae quanto asperior est, tanto puriorem, nitidioremque reddit animam, omnemque rubiginem extergit: cogitantes similiter illam esse, quae facit homines humiliores in suis cogitationibus; feruentiores in orationibus, puriores in conscientia: haec inquam & similia scientes atque cogitantes iusti caput deiciunt, & humiliantur ut paruuli, tempore tribulationis: nec non & aquam in calicem passionis infundunt, aut (ut melius dicam) Deus ipse infundit: qui, ut Propheta dicit: *Potum dat nobis in lachrymis, in mensura.* Non est medicus, qui tanta cum diligentia mensurat quantitatem pharmaci, quod dat infirmo, iuxta qualitatem complexionis: quanta celestis noster Phyliscus mensurat medicamentum tribulationis, quod distribuit iustis, iuxta qualitatem virium, quibus illud queant sufficere.

Psal. 79.
Deus sperat
tribulationes
iuxta virum
hermannum.

Tribulatio
vinum.

Quod si aliquando crescat labor, crescit etiam & auxilium, ne homo deficiat; fiatque tanto ditior, quanto est tribulatio potentior: utque eam non fugiat tanquam rem exitiosam & noxiam; sed vltro desideret, tanquam magnam lucri mercimonium. Propter has causas saepe boni sustinent calamitates & miseriae, non tantum cum patientia; sed & cum gaudio. Non enim laborem intuentur, sed premium: non penam, sed coronam: non amaritudinem medicinae, sed sanitatem, quam illius beneficio consequuntur: non dolorem castigationis, sed amorem castigantis, qui dicit ipse se castigare omnes quos diligit. Huic considerationi adiungit sese auxilium divinae gratiae, sicut iam diximus; quod nunquam destituit iustos in tempore tribulationis.

Proverb. 3.
Apocal. 3.
Deus adest
iustis in tri-
bulatione.

Psal. 49. 15.

Psal. 4. 1.

Psal. 34. 9.

Cum enim Deus tam verus & fidelis amicus suorum sit, nusquam eis propius adest, quam in eorum tribulationibus: quantumvis contrarium verum esse videatur. Percurre obiter Scripturam sacram, & videbis vix aliquid esse: quod tam saepe repetitur, & promittitur, quam quod hic dicimus. Nonne de illo scriptum est, quod sit adiutor in necessitatibus & tribulationibus? Nonne ille est, qui nos inuitat, ut illo tempore inuocemus eum? *Inuoca me, inquit, in die tribulationis, & erua me, & honorificabis me.* Nonne Propheta hoc ipsum expertus testatur? *Cum inuocarem, ait, exaudiuit me Deus iustitiae meae, in tribulatione dilatastis mihi.* Nonne ille Dominus est, in quo confidens idem Propheta dicebat; *Expectabam eum, qui saluum me fecit a pusillanimitate spiritus & tempestate.* Quae tempestas non est huius maris, sed illa, quae exagitat & affligit cor pusillanimitis, & infirmi, quando tribulatur, quae tanto maior est, quanto minus cor. Hanc

sententiam confirmat idem multis in locis, aut ipsidem, aut verbis efficacioribus: tum ut firmemur in fide huius veritatis; tum etiam, ut in pusillanimitate nostra confortemur. *Saluus enim, ait, iustorum a Domino, & protector eorum in tempore tribulationis. Et adiuuabit eos Dominus, & liberabit eos: & eruet eos a peccatoribus, & saluabit eos: quia sperauerunt in eo.* Et alio

Psal. 36. 29.

Psal. 30. 20.

quodam loco adhuc apertius: *Quam magna multitudo dulcedinis tua Domine, quam abscondisti timentibus te. Perfecisti eis qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum. Abscondes eos in abscondito faciei tuae; a contumeliatione hominum. Proteges eos in tabernaculo a contradictione linguarum. Benedictum Dominus, quoniam mirificauit misericordiam suam mihi in ciuitate munita. Ego autem dixi in excessu mentis meae. Proieci sum a facie oculorum tuorum: ideo exaudisti vocem orationis meae, dum clamarem ad te.* Vides hic quam manifeste Propheta demonstrat gratiam & adiutorium, quod habent iusti a Deo, in maximis & fortissimis suis tribulationibus. Notandum verò, quod ait, *Abscondes eos in abscondito faciei tuae*, significans (ut quidam interpretes exponit) quemadmodum Rex cum quempiam custodire vult ab omni periculo tutum, includit illum suo palatio, ut non tantum regales nuri, sed Regis etiam oculi illum defendant a suis inimicis: quae custodia nulla potest esse tutior: sic & supremum illum Regem eadem sua illos defendere prouidentia. Hinc est quod videmus & legimus Sanctos frequenter multis periculis tentationibusque circumuentos persistere, aut perituisse animo immoto & tranquillo, vultu quoque & gestu sereno, atque hilari. Certi enim erant habere se praesentem fidelem illam custodiam, quae nunquam illos destituit: imò tunc maxime praesentem esse, cum pericula ad summum venerint. Senferunt hoc tres illi iuvenes sanctissimi, quos Nabuchodonosor in ardentem fornacem Babyloniam mitti praecipit: inter quos *Angelus Domini ambulabat in medio ignis, & excussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis quasi ventum vortis flantem, & non tetigit eos ignis, neque contristauit, nec quicquam molestiae intulit. Et obstupuit Rex, & dixit, Nonne tres viros misimus in medium ignis compedatos? & ecce ego video quatuor viros solutos, & ambulantes in medio ignis. Quis ille quartus formosus ut filius Dei? Vides igitur quam praesto sit in tribulationibus Domini nostri praesentia. Non minus huius rei argumentum est quod Dominus sanctissimo iuueni Iosepho praestitit, postquam venditus fuit a fratribus suis. *Liberauit enim eum a peccatoribus, (ut habetur in libro Sapientiae) descenditque cum illo in fossam, & in vinculis non dereliquit illum: donec afferret illi sceptrum regni, & potentiam aduersus eos, qui eum deprimebant, & mendaces ostendit, qui maculauerunt illum, & dedit illi claritatem aeternam.**

Ibid. v. 31.
Simile.

Daniel. 3.

Genes. 41.

Sap. 10. 15.

Haec exempla confirmant promissionem diuinam, quae est apud Dauidem: *Cum ipse, dicit Dominus, sum in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum.* O felix tribulatio, quae talem mereris habere socium. Quod cum ita sit, clamemus omnes alta voce cum D. Bernardo; Da mihi Domine tribulationem, ut semper mecum sis. Cum hoc sese coniungit subsidium & fauor omnium virtutum, quae concurrunt isto tempore, ut afflicta animam corroborent. Quemadmodum enim cum cor angitur, vel angustiat, omnis vndique concurret sanguis, ut succurrat illi, ne deficiat: sic cum anima dolore premitur & angustia, confestim omnes virtutes concurrunt, & subueniunt illi, nunc hoc, nunc illo modo. Principaliter autem Fides adest, adferens claram bonorum & malorum futurae vitae cognitionem: in quorum comparatione omnes huius mundi calamitates & miseriae nullius sunt momenti. Venit Spes, quae hominem efficit patientem in omni sua

sua tribulatione, cum expectatione premij. Accedit Amor Dei, cuius amore inflammati, cum summo affectu desiderant omnia genera afflictionum & dolorum in hac vita tolerare. Accurrit obedientia, & voluptatis nostra cum voluntate diuina conformitas; à cuius manibus accipiunt cum gaudio & sine murmure, quæcunque ipsis dantur. Adiungit sese his patientia, cuius est humeros corroborare, vt homo potens sit ferre ea, quæ ipsi imponuntur onera? Habet hic quoque suam functionem humilitas, quæ cor inflectit tanquam teneram arbutulam, à procelloso vento tribulationis agitatam, facitque hominem humiliari sub potenti manu Domini, dum agnoscit, multo semper esse minora quæ patitur, quam quæ peccata sua merentur. Adiuuat denique consideratio laborum & dolorum Christi crucifixi; omniumque Sanctorum, in quorum comparatione tribulationes nostræ quasi non sunt.

Mimesis.
Rom 8, 18.

Iob 2, 10.

Rom 5, 4.

Rom 12, 12.

Spei est anchora.
Heb 6.

In quo Christus
passus
vultu confisus
est.

Hoc itaque modo Virtutes auxiliantur his, qui in calamitatibus sunt: singule proprijs suis officijs, nec officijs tantum, sed & (si dicere fas sit) suis officijs & exhortationibus. Prima omnium Fides dicit, non esse condignas passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Charitas dicit, omnino fas & æquum esse omnia nos perferre illius amore, qui tam tenere nos dilexit, & diligit. Gratitude ait cum B. Iob, Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non sustineamus? Penitentia inquit, iustum est, vt quis aliquid patiat contra suam voluntatem, qui toties malum contra diuinam voluntatem operatus est. Addit Fidelitas, Æquum est, vt semel inueniatur gratus & fidelis in vita ille, qui tot dona, tantasque gratias à Deo toto vitæ suæ curriculo percepit. Patientia monet tribulationes esse materiam patientiæ, seu patientiam operari: patientiam vero probationem, probationem spem, spem autem non confundi. Obedientia dicit, non esse sacrificium maius, aut Deo gratius, quam in omni tribulatione sese conformem facere diuinæ voluntatis beneplacito. Inter omnes verò virtutes Spes viua singulari quodam modo adiuuat hominem in illo tempore: eaque mirabiliter cor nostrum roborat, in medio tribulationum. Declarat hoc Apostolus, qui cum dixisset, Spe gaudentes, statim subiungit, in tribulatione patientes: non ignorans vnum aliud subsequi; hoc est, ex gaudio spei sequi patientiæ fortitudinem. Quam ob causam non ineleganter Apostolus spem vocat Anchoram: quemadmodum enim ipsa cum terræ infigitur, securam nauim conseruat, quæ medijs in fluctibus subsistit, facitque, ne procellosi maris fluctus metuat: sic spes vitæ promissionibus celi firmiter infixæ, animum iusti immotum in medijs vndis huius mundi conseruat: facitque, vt spernat omnem ventorum impetum, & tempestatem. Sic verum sanctum olim fecisse dicunt, qui se circumquaque tribulationibus septum videns, dicebat, Bonum quod expecto tam immensum est, vt omne supplicium, omneque tormentum mihi voluptas sit.

Intelligis itaque, mi frater, quomodo virtutes omnes concurrunt, ad confirmandum animum iusti, quando vident illum in angustijs constitutum. Et si forte homo infirmetur, & terreatur, reuertitur tamen confestim ad mentem, & maiori cum affectu dicit: Si tempore probationis defeceris, cum Deus tentare te decreuerit, vbi viua fides, quæ credis illum? vbi charitas? vbi fortitudo? vbi obedientia? vbi est patientia? vbi fidelitas? vbi est fortitudo spei? Hicci ne est finis omnium tuorum laborum? hæc est bona tua propositio? Hoccine illud est quod toties desiderasti, & Dominum orasti? Memento Christianitatem in eo non tantum consistere, vt quis ieiunet, vt oret, vt Missas audiat, sed necesse est, vt Deus te fidelem inueniat, tanquam alterum Iobum, & Abrahamum, in

tempore tribulationis. Hoc itaque modo iustus bonis suis meditationibus & contemplationibus virtute propria, & diuinæ gratiæ fauore, qui illum non derelinquit, adiutus, eò tandem venit, vt tribulationum suarum onus, non tantum cum patientia perferat: sed cum gratiarum quoque actione summoque gaudio. Huius rei argumentum est exemplum sancti viri Tobia senioris, de quo scriptum est, quod post plurimas calamitates, quibus probatus erat, etiam diuinæ permissione visum in senectute amiserit, vt hominibus daretur exemplum patientiæ: non enim vel ægritudine animi consumptus est, nec fidem vel obedientiam quam prius habebat, amisit. Quare scriptura subiungit, dicens; Hanc autem temptationem ideo permisit Tob. 2, 12. Dominus euenire illi, vt posteris daretur exemplum patientiæ eius: sicut & sancti Iob. Nam cum ab infantia semper Deum timeret, & mandata eius custodierit, non est contristatus contra Deum, quod plaga cecitatis eueniret illi: sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ. Vides itaque Spiritum sanctum patientiam in tribulationibus palam conferre virtuti, & timori Domini, quem habebat sanctissimus ille vir, secundum illud, quod dictum est antea. Possent etiam hoc loco præclara quadam exempla nostri temporis commemorari: in quo serui & ancillæ quædam Dei etiam maximas quasdam infirmitates & tribulationes, cum summo gaudio sustinerunt: qui in felle dulcedinem, in tempestate tranquillitatem, in medio fornacis Babylonica saluberrimum refrigerium inuenierunt.

De impatientia & furore malorum in tribulationibus.

Minor causa est laudandi Dominum, dum videmus bonos in tribulatione constantes, quam miserendi & dolendi, cum malos conspiciamus tribulationibus circumuentos. Etenim hi nec charitatem habent, nec fortitudinem, nec spem, nec virtutes his similes tribulationes autem inueniunt illos inermes, & imparatos: nec lucem habent, cuius beneficio videant id, quod boni vident per fidem formatam: nec amplectuntur illud spe viua, nec per experientiam probant insignem illam bonitatem, Deique paternam providentiam, qua suos obseruat. Res autem summo dolore digna est, videre illos in hoc mari absorberi, nec inuenire vbi pes eorum requiescat, nec qui manus ipsis porrigat. Dum enim non habeant istud auxilium? nauigentque sine hoc nauclero, & gubernatore, atque pugnent sine hac armatura, quid de illis sperandum est, nisi vt submergantur, & naufragium faciant in illa tempestate, vel occidantur in hoc prælio? quid de illis sperandum, nisi vt ventorum procellis & vndis tribulationum iactentur, & impingant nauem scopulis iræ, pusillanimitatis, impatientiæ, blasphemiar, & desperationis? inueniuntur etiam nonnulli, qui præterea intellectum, sanitatem, vitam, aut visum etiam ob continuos planctus amiserunt. Adeo vt vna pars tanquam aurum purissimum igne tribulationis probatum maneat firma & inuicta: altera verò tæquam plumbum aut stannum confestim ignis calore liqueat, & diffusetur. Dum itaque plangit vnus, cantat alter: & vbi vnus mergitur & suffocatur, alter siccis pedibus tranat & perambulat. In tabernaculis itaque iustorum semper sonat vox laudis & exultationis, sed in ædibus peccatorum semper audiuntur planctus, & voces miseriæ atque confusionis. Quod si apertius intelligere velis, id quod dico considera planctus, & extremas lamentationes quarundam heronarum, postquam aut filium aut maritum fato perdidit, & inuenies quasdam seipsas inclusisse locis obscuris & tenebrosis, vbi neque Solem neque Lunam videre poterint: aliæ bestiarum

Mali adferendas tribulationes in idoneis.

Impatientia vis.

Psalm. 117, 15.

instar in caueas incluse sunt; alia seipfas in ignem coiecerunt; quedam sibi ipsis cerebrum comminuerunt, quibus vita erat in pena, mors autem in votis: alia denique alijs modis facilius vitam per impatientiam dolorisque vehementiam finierunt, & familias suas euerterunt. Hoc autem maius est, quod non tantum sibi ipsis fera sint & inhumana, sed in gloriam Dei inuolent, eius nomen blasphemantes, prouidentiam eius incusantes, iustitiam illius maledicentes, misericordiam execrantes, & sacrilegum os suum in celum aduersus summam Dei maiestatem aperientes.

Impatientibus miseria duplicatur.

Hinc est quod calamitates & arumnae tandem pluant in aedes ipsorum, & miseriae duplicentur, quas Deus ipsis pro tantis blasphemijs immitit. hoc enim premium meretur is, qui exspuit in faciem Dei, & contra stimulum vult calcitrare. Imò hoc opus manuum Dei nonnunquam esse solet iustissimū, vt hominem ab vna calamitate & tribulatione, in alias maiores incidere permittat. Quare infelices illi, deficiente virtutis moderamine, omnia contrario modo saepe agunt, ordinemque inuertunt tempore tribulationis blasphemant, vbi benedicere debebant, superbunt, vbi requirebatur humilitas, infortunium suum augentes proprio, quod inferit sibi, supplicio; & medicina, quam adhibere sese existimant, casum suum facientes desperatiorem: quod quasi initium est vnius inferni, & progressus ad alium, qui preparatur. Etenim si infernus sit locus poenarum & peccatorum, quid obstat, quo minus inferni quandam speciem dicamus ibi esse, vbi tot poenae tot etiam peccata inueniuntur?

Impatientibus nil prodest iustitia.

Sed praeter haec omnia, quis dolor est videre, quoquo modo id fiat, tamen esse necessarium tribulationes pati: recipere verò illas in se, & cum patientia tolerare, onus alleuiare, & meritorium esse: miserum verò hominem velle & fructum patientiae amittere, & casus acerbiter augere per impatientiam; quae ipso infortunio durius affligit. Miserum est laborare, suis laboribus fructum nullum facere, nec quicquam proficere, multo verò maius est, quod labore comparatum erat amittere: & cum noctem aduersam habueris, etiam perdere diem fortunatum. Haec omnia manifeste docent, quanto cum discrimine boni & mali tribulationes perfertur: quantam pacem, laetiam & fortitudinem sentiunt boni, cum tantas afflictiones, animorumque perturbationes mali patientur. Pulchrè hoc olim abumbratum est in magno illo clamore & planctu, qui in vniuersa terra Egypti auditus est, cum Dominus percussisset omne primogenitum: neque enim erat domus, in qua clamor exortus non est: in terra verò Gessen, quam filij Israel incolabant, erat alta quies, adeo vt ne canis cuiquam allatraret. Sed quid praeter hanc pacem, etiam dicam de utilitate, quam iusti ex tribulationibus eruiunt, ex quibus mali tanta percipiunt detrimenta? Nam, vt Chrysostomus ait, ab vno eodemque igne & aurum rutilat, & lignum comburitur: ita ab igne tribulationis iustus fit formosior, vt aurum; iniustus autem quasi lignum aridum & infructuosum in carbones & cineres conuertitur. Non dissimilis est Augustini sententia. Sub eadem, ait, tribula stipulae comminuntur, frumenta purgantur: nec ideo cum oleo amurca confunditur, quia eodem praeli pondere exprimitur: ita vna eademque vis irruens bonos probat, purificat, eliquat, malos damnat, vastat, & exterminat. Vnde in eadem afflictione mali Deum detestantur, atque blasphemant: boni autem precantur & laudant. Tantum interest, non qualia, sed qualis quisque patiatur. Nam pari motu exagitatum & exhalat horribiliter cenū, & suauiter fragrat vnguentum. Haec ille. Idem quoque praefiguratum est per mare rubrum, quod non solum filios Israel nō absorbit, sed & murus ipsis fuit à dextera eorum & laeta. E contra verò aqua illius reuerfa

Exod. 12.

Vna eademque tribulatio iustis prodest, obest iniustis.

Aug. lib. 1. de ciuit. Dei c. 2.

Exod. 14, 22.

sunt, & operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, inque medijs fluctibus inuoluerunt. Aque igitur tribulationum sunt ad maiorem protectionem, & custodiam bonis: ad cōseruationem quoque & exercitium humilitatis & patientiae illorum. Malis verò sunt tanquam infelices aquae, quae illos in abyssum rapiunt impatientiae, blasphemiae, & desperationis.

Habes itaque, mi frater, aliam praerogatiuam, quae virtus virum antecellit, ob quam Philosophi amantur, & summo in pretio habuerunt Philosophiam, credentes eius solius esse muneris hominem in tribulationibus constantem efficere. Sed in hoc etiam, vt & in alijs multis, hallucinati sunt: tam enim vera virtus, quam vera constantia, non inter Philosophos inuenitur, sed in schola illius Domini, qui positus in cruce, nos exemplo suo consolatur, regnans in coelo, nos spiritu suo corroborat, & promittens nobis aeternam gloriam, animos nostros spe ipsius erigit: quae sane in Philosophia humana non inueniuntur.

Constantia in tribulatione non est a Philosophia petenda.

DE VNDECIMO PRIVILEGIO VIR-
tis, quale est illud, quod Dominus virtutum amatoribus promittat bona temporalia.

CAPVT XXIII.

Vicquid haecenus dictum est, ad diuitias & bona spiritualia pertinet, quae Dominus Deus in hac vita praeter gratiam gloriam vitamque futurae, virtutum amatoribus largitur. Sunt autem haec bona mundo in aduentu Christi promissa, sicuti Prophetarum oracula testantur. Rectè itaque Saluator mundi dicitur, cum per eum vera salus data sit: quae est gratia, sapientia, pax, victoria & subiectio nostrarum passionum: consolatio quoque Spiritus sancti, diuitiae spei, omnia denique bona alia, quae requiruntur ad hanc salutem obtinendam, de qua dixit Propheta, *Israel saluatus est in Domino salute aeterna*. Ceterum si quis adeo carnalis inueniatur, qui magis respicit bona temporalia, seu bona carnis, quam bona spiritus, vt Iudaei faciebant, age nolo propterea inter nos esse cōtentionem: imò dabimus illi spatium deliberandi longius, quam ipse possit desiderare. Dic mihi, quid vult illud Sapientis, cum sermonem instituit de vera sapientia, in qua consistit perfectio virtutis, dicit, *Voluptudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitiae & gloria*? Ita vt habeat illa in manibus suis duo bonorum genera, ad quae homines inuitat: in vna manu aeterna sunt, in altera temporalia. Noli cogitare Deum suos derelinquere, ita vt fame moriantur: nec tam improvidus aut negligens est, vt quum fornicis & venibus terra det escam in tempore opportuno homines, qui ipsi noctes atque dies in domo eius seruiunt, ieiunos deferat, & inedia maceratos. Quod si mihi non credas, lege si placet integrum caput sextum Matthaei videbisque & inuenies pignus & certitudinem istius promissionis. Respicit, inquit Dominus, *volatilia caeli, quae non seruiunt, neque metuntur, neque congregant in horrea*: & Pater vester caelestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? Concludens autem materiam, subiicit, *Nolite ergo solliciti esse dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? haec enim omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater vester, quia his omnibus indigetis. Quare ergo primum regnum Dei, & iustitiam eius, & haec omnia adiacent vobis*. Ob hanc causam inuitat nos Propheta Regius ad seruendum Domino, dicens, *Timete Dominum omnes sancti eius, quoniam non est inopia timentibus eum. Dimittes egerne & esurierunt, inquires autem Dominum non minuetur omni bono*. Hoc autem adeo certū est, vt idem Propheta dicat alio loco, *Iunior fui, et enim senui, & non vi-*

Esa. 43. 10.

Prouerb. 3, 16

Deum suum nō derelinquit seruientes.

March. 6, 26.

Psal. 36, 25.

di iuniorum

Deut. 27, 1.

di iustum derelictum, nec semen eius quarens panem. Quod si hac de re longiorem cupias tractationem, ut videas quid expectandum sit bonis; audi quanta Deus in Deuteronomio diuine legis obseruatoribus promittat; Si, inquit, audieris vocem Domini Dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata eius, quae ego praecipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelso rem cunctis gentibus quae versantur in terra. Veniemus super te vniuersae benedictiones istae, & apprehendent te, si tamen praeccepta eius audieris. Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. Benedictus fructus ventris tui, & fructus terrae tuae fructusque iumentorum tuorum, greges armentorum tuorum & caula onium tuarum. Benedicta horrea tua, & benedicta reliqua tua. Benedictus eris ingrediens & egrediens. Dabit Dominus inimicos tuos, confurgent aduersum te, corruentes in conspectu tuo per unam viam venient contra te, & per septem fugiet a facie tua. Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum: benedictusque tibi in lege quam acceperis. Suscitabit te Dominus sibi in populum sanctum sicut iurauit tibi: si custodieris mandata Domini Dei tui, & ambulaueris in vijs eius. Videbuntque omnes terrarum populi quod nomen Domini inuocatus sit super te, & timebunt te. Abundare te faciet Dominus omnibus bonis fructu vteri tui, & fructu iumentorum tuorum, fructu terrae tuae quam iurauit Dominus patribus tuis ut daret tibi. Aperiet Dominus thesaurum suum optimum calum, ut tribuat pluuiam terrae tuae in tempore suo: benedictusque cunctis operibus manuum tuarum.

Promissiones temporales veteris testamenti: etiam ad iustos non restant, alio quo modo perirent.

Simile.

a. Cor. 6, 10.

Simile.

Dic mihi, quae diuitiae, qui thesauri possent his benedictionibus comparari? Quod si dixeris mihi, has promissiones Iudaeis potius quam Christianis factas: (his enim secundum Ezechielem praestantiora bona, ut sunt bona gratiae, & gloriae promissa sunt) tamen vti in lege illa carnali Deus non denegauit iustis Iudaeis bona spiritalia, ita in lege spiritali non subtrahit temporalem prosperitatem bonis Christianis: imò dat illis bona temporalia, idque duplici cum utilitate; quarum neutram habent mali. Prima est, quia tanquam prudens medicus illis bona haec confert ea mensura, quam necessitas ipsorum requirit: ut eo modo sustineantur, ne superbiant, aut impinguati & incrassati recalcitent. Illud commodum mali non habent; ipsi enim quantum possunt corradunt, nulla salutis habita ratione: cum tamen non minus noxia sit animae temporalium rerum superfluitas, quam corpori cibibus, ultra modum ingestus. Etenim etsi moderatè manducare necessarium est, ad corporis sustentationem: superfluitas tamen ciborum obest plurimum. Sic etsi in sanguine consistat vita hominis, nimia tamen sanguinis abundantia mortis causa est, hominemque non raro interficit. Secunda utilitas est, quia minor rerum apparatus, & mediocri diuitiarum possessio, maiorem quietem & tranquillitatem animi adfert: quae finis est, cur homines bona temporalia tanto cum appetitu desiderant, & studio querant. Quicquid enim Deus facere potest per causas secundas, potest etiam facere, & quidem perfectius, per seipsum, quam illis mediandis. Sic fecit in omnibus Sanctis suis, quorum nomine dicit Apostolus; Nihil habentes, & omnia possidentes: adeo enim nobis exigua sufficiunt, ut paucissima habentes, ipsique contenti, domini totius mundi nobis esse videamur. Viator id agit, ut pecuniam, seu viaticum suum in atro habeat: sic enim & ditior est, & minus sentit grauaminis: eodem modo & Dominus noster suos alleuat, imponens illis onera quidem pauca, sed sufficientia, & quae ipsis satisfaciunt. Hoc modo iusti incedunt quidem nudi, contenti tamen sunt: pauperes sunt, & tamen diuites. Diuites verò cum praesentibus diuitijs, fame tamen moriuntur, & cum vsque ad labia in aquis sedent, siti enecantur, ut de Tantalo quondam Poeta fabulati

sunt. Ob hanc similesque causas magnus ille Propheta quondam laudabat diuinæ legis obseruantiam, volens, ut in ea omnis nostra esset meditatio. Optime siquidem nouerat, hoc vno omnia adimpleri, eius verba sunt haec: Ponite haec verba mea in cordibus, & in animis vestris, & suspendite ea pro signo in manibus, & inter oculos vestros collocati. Docere filios vestros, ut illa meditentur, cum sederis in domo tua, & ambulaueris in via, & accubueris, atque surrexeris. Scribes ea super postes & ianuam domus tuae, ut multiplicentur dies tui, & filiorum tuorum in terra quam iurauit Dominus patribus tuis, ut daret eis quamdiu calum imminet terra. O Propheta sancte, quid quaeso in legis obseruatione inuenisti dignum tanta commendatione? Dubium non est, quin tu, qui eras Propheta magnus, & diuinorum consiliorum Secretarius, intellexeris inastimabilem huius boni magnitudinem, & cognoueris in eo reperiri omnia bonorum genera, praesentia & futura, temporalia & aeterna; corporalia & spiritalia, quique legi satisfecerit, hunc omnia adimpleuisse. Intelligebas optime hominem, cum occupatur in voluntatem diuinam faciendo, tempus non amittere: imò tunc in vinea sua laborare, tunc hortos suos irrigare, campos arare; omniaque negotia sua melius expedire, quam si manibus suis laborasset: satisfaciens enim diuinae voluntati, curam omnem reijcit in Deum, qui peragat omnia reliqua. Hec enim lex est foderis, & pacti illius, quod Deus iniit cum homine: ut homo scilicet obseruet sua praeccepta, & Deus vicissim homini necessaria procuret, eiusque res agat. Nec pactum hoc vnquam a Deo violabitur. Nam si homo fidelis Deo sit seruus, Deus iterum fidelis erit homini Dominus, & Patronus. Hoc est vnum illud, quod Dominus dicebat esse necessarium: nimirum cognoscere, amare, & seruare Deo: hoc enim vno obseruato, reliqua omnia in tuto sunt. Pietas, ait Paulus, utilis est ad omnia, promissionem habens vitae quae nunc est, & futurae. Vnde quaeso, quomodo Apostolus hic aperte promittat pietati (quae cultus est, & Dei veneratio) non tantum aeternam vitam bonam, sed & huius temporis: quatenus iuuant nos ad illa obtinenda. Obseruandum autem hic, laborem non excludi: debet enim homo etiam laborare, & facere quod in se est, iuxta status & conditionis suae qualitatem.

De inopia & paupertate malorum.

Si quis autem e contrario scire velit, quantae sint aduersitates, quae calamitates, quae paupertas malorum, seu peccatorum, legat vigesimum octauum caput Deuteronomij, & inueniet ea, quae admirationem illi adferent, & metum incutient. Inter alia enim multa, sic loquitur Scriptura: Quod si audire nolueris vocem Domini Dei tui ut custodias, & facias omnia mandata eius, & ceremonias quas ego praecipio tibi hodie, venies super te omnes maledictiones istae & apprehendent te. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro. Maledictum borreum tuum, & maledicta reliqua tua. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terrae tuae, armenta bouum tuorum, & greges ovium tuarum. Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. Mittet Dominus super te famem & esuriem, & in corruptionem in omnia opera tua, quae tu facies: donec conterat te & perdat, velociter, propter adiuuentiones tuas pessimas in quibus reliquisti me. Adiungat tibi Dominus pestilentiam, donec consumat te de terra, ad quam ingredieris possidendam. Perueniat te Dominus egestate febris & frigore, ardore & aestu & acre corruptio ac rubigine, & persequatur donec pereas. Sit calum quod supra te est aeneum, & terra quam calcas ferrea. Det Dominus imbrem terrae tuae puluerem, & de celo descendat super te cinis, donec conueraris. Tradat te Dominus corruentem, ante hostes tuos: & per unam viam egredieris contra eos, & per septem fugas & dispergeris per omnia

Deut. 28, 15.

In lege obiecta omnia inesse bona.

Qui legem Domini obseruat huius omnia bona succedunt.

Luc. 10, 42.

1. Tim. 4, 8.

Deut. 28, 15.

per omnia regnat terra, siq; cadauer tuum in escam cun-
ctis volatilibus celi & bestiis terra, & non sit qui abigat.
Percutiat te Dominus ulcere Aegypti, & partem cor-
poris per quam stercorea egeruntur: scabies quoque & pru-
rigine ita ut curari nequeas. Percutiat te Dominus amen-
tia, & cecitate ac furore mentis, & palpos in meridie si-
cut palpare solet cecus in tenebris, & non dirigas vias
tuas. Omnis tempore calumniam sustineas, & opprima-
ris violentia, nec habeas qui liberet te. Uxorem accipias
& alius dormiat cum ea. Domum edifices, & non habi-
tes in ea. Plantes vineam, & non vindemes eam.
Bos tuus imoletur coram te, & non comedas ex eo. Asinus
tuus rapiatur in conspectu tuo, & non reddatur tibi.
Oves tuae dantur inimicis tuis, & non sit qui te adiuuet.
Filius tuus & filia tua tradantur alteri populo, videntibus
oculis tuis, & deficietibus ad conspectum eorum totis die,
& non sit fortitudo in manu tua. Fructus terra tua, &
omnes labores tuos comedat populus quem ignoras, & sis
semper calumniam sustinens, & oppressus cunctis diebus,
& stupens ad terrorem eorum, quae videbunt oculi tui.
Percutiat te Dominus ulcere pessimo in genibus, & in sur-
ris. sanariq; non possis a planta pedis usq; ad verticem tu-
um. Ducet te Dominus, & regem quem constitues super
te, in gentem quam ignoras tu & patres tui: & seruis ibi
dys alienis ligno & lapidis. Et eris perditus, in prouerbiis
ac fabulam omnibus populis, ad quos te introduxerit
Dominus. Tandem post multas & horribiles maledi-
ctiones subiungit, dicens: Et venient super te omnes
maledictiones istae, & persequentes apprehendent te, do-
nec intereas: quia non audisti vocem Domini Dei tui, nec
seruasti mandata eius, & ceremonias quas praecepit tibi.
Et erunt in te signa & prodigia, & in semine tuo usq; in
sempiternum eo quod non seruias Domino Deo tuo in
gaudio cordis, latitia propter rerum omnium abundan-
tiam. Seruis inimico tuo, quem immitet tibi Dominus,
in fame, & siti, & nuditate, & omni penuria, & ponet iu-
gum ferreum super cervicem tuam, donec te conterat.
Adducet Dominus super te gentem de longinquo, & de
extremis terre finibus in similitudinem aquile volantis
cum impetu: cuius linguam intelligere non possis, gentem
procacissimam, quae non deferat seni, nec misereatur par-
uuli, & deuoret fructum iumentorum tuorum, ac fruges
terrae tuae: donec intereas, & non relinquat tibi triticum,
vinum & oleum, armenta bouum, & greges ouium: donec
te disperdat, & conterat in cunctis vrbibus tuis, & de-
struantur muri tui firmi atque sublimes, in quibus habe-
bas fiduciam in omni terra tua. Obideberis intra portas
tuas in omni terra, quam dabit tibi Dominus Deus tuus:
& comedes fructum vteri tui, & carnes filiorum tuorum
& filiarum tuarum, quas dederit tibi Dominus Deus tuus
in angustia & vastitate, quae opprimit te hostis tuus.

Omnia haec sacrae Scripturae verba sunt: sed & plu-
ra in eodem capite ponuntur, quae nos commemorare
super sedemus. Quae si cum attentione legantur, fa-
cient hominem, quisquis is sit, obstupescere & spiritu
deficere, propter rerum tam horribilium atrocitatem.
Et forte qui leger oculos aperiet, & incipiet aliquid
intelligere de diuina iustitiae rigore, de horribili pec-
cati malitia, & de maximo odio, quo Dominus pec-
catum prosequitur, cum illud etiam in hoc seculo
tam horrendis supplicij punit. unde facilis est con-
iectura, quid in futura sit expectandum. Praeterea &
malorum insensibilitatis atque calamitatis miserebi-
tur, eo quod viuunt quasi caci, nec videant, quid sibi
referretur, aut quae poena praeparantur.

Noli autem exultare minas has inanes esse; ver-
ba tantum & voces ad terrendos homines inuenta:
non enim tam minae sunt, quam verae prophetiae cala-
mitatum, in quas populus ille incideret. Etenim tem-
poribus Ahab Regis Israel, cum Samaria ab exercitu
Regis Syria obsideretur, legimus homines stercorea
columbarum maducasse, imò hoc cibi genus magno

emptum fuisse. Parum hoc erat, sed eo res tandem ve-
nit, ut matres filios vteri sui macerarent, & con-cede-
runt. Idem & in obsidione Hierosolymitana accidisse
scribit Iosephus. Cades verò & captiuitates huius po-
puli, una cum euerfione totius Reipub. & Regni Iu-
daeorum, omnibus notoria sunt, quam ut hic referri
debeat. Unde enim tribus perpetui serui facti sunt
Regum Assyriorum: una verò tribus quae remanserant,
post multum temporis superata, in seruitutem Ro-
manorum redacta est: in quo excidio maximus fuit
captiuorum numerus: maior verò interfectorum, ut
idem Historiographus copiose describit.

Neque etiam sit, qui seipsum fallat, dicens hanc ca-
lamitatem ad solum populum Iudaicum pertinere: cum
generaliter ad omnes homines pertineat, qui
cognitionem habent legis diuinae, eamque aspernan-
tur, nec volunt obseruare, ut Dominus ipse testatur

et Prophetam: *Nunquid non Israel ascendere feci de terra Aegypti & Palaestinos de Cappadocia, Syros de Cyrene? Ecce oculi Domini super regnum peccans, & contrariam illud a facie terra: significans omnes has reg-
norum mutationes, quibus ut hoc euertitur, aut il-
lud plantatur & erigitur, propter peccata prouenire.*
Et si quis videre velit hoc verum esse, veterum eue-
nat historias, & intelligit, quomodo Deus castigat
peruersos; potissimum autem eos, qui veram habent
legem, nec obediunt illi. Videbit quanta pars Euro-
pae, Asiae, & Africae, quae plenae quondam erant Ecce-
lesijs, & populis Christianis, nunc ab infidelibus occu-
petur, & possideatur, cognoscat etiam quantas strages
& ruinas Ecclesiarum ediderint olim Gotthi, Hunni,
& VVandali, qui seculo D. Augustini destruxerunt,
& vastarunt prouincias Africae, idque sine ulla mise-
ricordia, nec viris parcentes, nec foeminis, nec senibus,
nec adolecentibus, nec virginibus, nec maritatis. Eo-
dem quoque tempore & modo vastatum fuit regni
Dalmatiae, cum prouincijs conterminis, ut refert B. Heliod.
Hieronymus in ea patria natus, adeo ut qui transfret,
aut peragraret istas regiones, praeferat calum & terram
nihil videret: ita omnia erant excisa, & euerfa. Hac
aperte satis declarant, quo modo vera virtus, & syn-
cera religio non tantum viles sint ad bona aeterna
consequenda, sed etiam ad bona temporalia conser-
uanda: ut horum omnium consideratio animos no-
stros amore virtutis eiusdem inflammet, quae a tot
malis nos praeseruat, & tot bona secum adfert.

DE DUODECIMO PRIVILEGIO VIR-

tutis: quanta nimirum quies, & gaudium sit mors
bonorum, atque e contra ario, quam misera
& laboriosa, vel molesta sit mors
peccatorum.

CAPVT XXIV.

Mnibus praemissis priuilegijs vltimum
standem adiungitur; mors scilicet, & glo-
riosus finis, quo boni ex huius corporis e-
migrant ergastulo: ad quem omnia reli-
qua ordinantur, in fine liquidem (ut dici
solet) laus canitur. Dic mihi, quid gloriosius, quid iu-
cundius sine iustorum, seu bonorum? contra, quid
peccatorum infelicitus? *Pretiosa*, inquit Psalmogra-
phus, in conspectu Domini mors Sanctorum eius: mors
autem peccatorum pessima, quod vult sibi vocula pessi-
ma in superlatino prolata? Hoc enim est vltimum &
maximum malorum omnium, tam animae, quam
corporis. Hoc modo D. Bernardus illud Psalmiste,
Mors peccatorum pessima, exponit. Mala liquidem in
mundi amissione, peior in carnis separatione, pessi-
ma in vermibus, ignisque duplici contritione. Est enim
durum mundum relinquere, durius ex corpore emi-
grare, durissimum verò est, nec vltimo modo ceteris co-
parandum, inferni tormentis cruciari. Et haec itaque,
& alia

Exemplis
probantur
praedicta ma-
ledictiones.
A. Reg. 6.

Ioseph lib. 6.
de bello Iu-
daico.

Maledictio-
nes illae etiam
ad Christianos
nos pertinet.

Amos 9, 7.

Vide Hiero-
nia epitaph.
Fabiol. c. 3.

Hieron. in
4. cap. Olee.
& epist. ad
Heliod.

Psalm. 115.

Psalm. 33, 22.
Bernard. in
epist. 105. &
lib. 4. de sen-
tentia.

Accidentia
moria.Aug. in En-
chirid. & lib.
4. v. Sal-
uat. in mon-
te Adylon.Euseb. Emili-
us homil. ad
Mosach.Insignis locus
sui Damiani
am.

& alia plura malos in ista hora exagitabunt. Tunc enim ante omnia ingruunt infirmitates accidentia, dolores corporis, timores animæ, & afflictiones rerum externarum: cogitationes rerum futurarum, memoria peccatorum prætorum, timor reddenda rationis, terribilis sententia, horror sepultura, separatio ab omni re, quæ inordinato amore diligitur: id est, à diuitijs, amicis, uxore, filiis; item ab hac luce, aëre communi, & vita ipsa. Omnia hæc & singula tanto plus hominem affligunt, quanto plus amantur. Nam ut dicit Augustinus: Sine dolore non pereunt, quæ cum amore possessa sunt. Optimè itaque dictum est à Philosopho: Qui minus deliciarum nouit in vita, minus timet mortem. Maxime autem in hora illa malos cruciat cauteriata conscientia, & consideratio illius, quod pro ipsis preparatum est. Tunc enim homo quasi è graui somno præsentia mortis excitatus aperit oculos suos, & incipit videre illud, quod nunquam viderat antea. Rationem illius dat Eusebius Emilianus: Quid erit, inquit, cum homo rebus humanis vale vltimum dicens, mortem autem ante se habens, & vitam post se relinquens, in illud horrendum pertrahetur profundum? Quia enim ibi nulla erit iam parandi victus, aut vestitus sollicitudo: nulla laborandi, militandi, agendiue occupatio, nulla facultatis aut honoris ambitio: solus mentem omnibus curis vacuum intolerandus reddendæ rationis terror implebit: solū atque totum iudicij pondus capitiuis sensibus imminet: Tunc obliuiscitur homo omnium rerum præsentium, quas debet relinquere, & futura quæ expectat, incipit cogitare. Ecce, inquit, transierunt illa omnia, tamquam vmbra, abierunt oblectamenta, & sola in perpetuum opprobria & crimina remanserunt. Idem quoque Doctor in alia quadam homilia materiam hanc persequens, ait: Cogitemus quis luctus erit negligenti animæ ex hoc corpore discedenti, quæ angustia, quæ caligo, quæ tenebræ, cum ex illo aduersarij numero prima occurrere coeperit conscientia diuersis circumiecta criminibus. Ipsa enim remota omnibus probationibus, ingerenda est oculis nostris, ut nos & conuincat probatio, & confundat agnitio. Non vlli licebit vel celare aliquid, vel negare, ubi non de longe aut alicunde, sed de intus processurus est accusator, & testis. Hactenus ille. Petrus verò Damianus Cardinalis, eandem quoque materiā fusiùs & mysticè magis persecutus est, cum dicit: Cogitemus summa cum attentione, cum anima peccatoris incipit exire carnis ergastulo, quam terribili timore concutiat, & quod pungentis conscientia stimulis lancinetur. Recordatur prætorum peccatorum, quæ commisit: videt mandata diuina, quæ contempsit: dolet tempus penitentia male transactum: affligitur, quia videt inuitabilem horam reddenda rationis, & vindicta diuina: vult manere, & cogitur exire: vult amissum recuperare, sed tempus non conceditur. Si à tergo respiciat, videt totius vitæ peractæ curriculum, quasi temporis momentum. Si oculos in anteriora extendat, cernit infinitum æternitatis spatium, quod illam expectat. Plangit, quia gaudium omnium seculorum amisit, quod tam breui temporis spatio mereri potuisset: affligit se, quia perdidit ineffabilem perpetuæ suauitatis dulcedinem, ob vnā sensualem, carnalem, momentaneamque voluptatem. Erubescit, considerans, quod propter substantiā, quæ vermibus esca dabitur, contempsit illam, quæ inter Angelorum choros erat collocanda. Et perpendens gloriam immortalis illarum diuitiarum, confunditur, eo quod istas vilitate rerum temporalium permittit. Ceterum cum oculis reuocat, & ad inferiora demittit, ut videat vallem tenebrosam huius mundi, & supra se videt claritatem illius lucis æternæ, iam tunc agnoscit noctem, & tenebras fuisse omne id,

quod in hoc mudo dilexit. O si talis anima tunc posset impetrare spatium penitentia, quam asperam & austeram vitam amplecteretur, quam ardua & magna polliceretur? ad quantā vota, orationes, aliaque exercitia sese obligaret? Sed dum hæc secum cogitat, incipiunt venire mortis præcursores: hoc est, oculi obscurantur, pectus inflatur, vox deficit, membra frigesunt, dentes nigrescunt, os humoribus impletur, & vultus pallefcit. Interea dum hæc transeunt, quasi officiales, qui seruiunt morti vicina, representantur infelici animæ omnia opera, sermones, & cogitationes vitæ prætorum malum testimonium perhibentia contra suum authorem, & quamuis veller ea non videre, videretamen compellitur. Mox sese adiungit ab vna parte horribilis demonum caterua, ab altera Virtus & societas Angelorum. Ibi tunc paulatim incipit cognosci, cui parti cedit illa præda. Nam si inueniantur in illa opera pietatis, & virtutes; mox consolatur blanditijs & dulci Angelorum inuitantium alloquio. Sed si enormitas peccatorum, & vita impiè instituta postulant aliud, heu, subito contremiscit, & dolore intolerabili exhorret, & timor, & tremor inuadit illam. Mox Dæmones assiliunt, comprehensamque & miseræ carni auulsam præcipitant in tormenta, nunquam finiendis seculis duratura. Omnia hæc Petrus Damiani sunt.

Dic mihi, si verum illud esse fateare, & hoc ordine procedent singula, quid aliud requiritur (modò vel mica sapientia, vel intellectus in nobis reliqua sit) ut cognoscamus, quàm miserabilis & detestanda sit fors peccatorum, cum tam tristis & infelix finis sit ipsis præparatus, qui finem nunquam est habiturus? Et si huius vitæ oblectamenta tunc temporis aliquid adferre possent auxilij, vel solatiij, ut antea facere consueuerant, malum hoc esset tolerabilius: sed non inuadunt illic honores, non defendunt diuitia: non hic valent amici, non comitantur famuli, non prodest familiaria, aut gentis nobilitas: in diuitijs spes nulla est, in sola virtute vitæque innocentia omne morientis est ter virtutis præsidium. Nam teste Sapiente: diuitia non proderunt in die ultionis, iustitia autem, id est Virtus, liberabit à morte. Cum itaque peccator tam nudus, pauper, & omni præsidio, auxilioque destitutus inueniatur: quomodo poterit non timere & affligi, ubi se solum viderit & desolatum; nec spem, nec fiduciam habeat in illo diuino iudicio?

De morte iustorum.

Ceterum econtrariò mors iustorum quàm longè ab est ab his miserijs, & calamitatibus? Quemadmodum enim eo tempore mali recipiunt supplicium suæ iniquitatis: ita boni accipiunt mercedem suorum meritorum, iuxta illud Ecclesiastici: Timentis Dominum bene erit in extremis, & in die defunctionis sua benedicetur: hoc est, ditabitur, & præmium accipiet suorum laborum. Idem manifestius insinuat B. Iohannes in Apocalypsi, cum dicit, se audiuisse vocem de celo dicentē sibi: Scribe. Verba autem quæ scribere iubebatur erant, Beati mortui qui in Domino moriuntur, & modo iam dicit spiritus, ut requiescant à laboribus suis opera enim eorum sequuntur eos. Age igitur qui hæc audit à Domino, quomodo posset animum in illa hora despondere, cum videat se nunc eò properare, ubi recipiet illud, quod toto vitæ tempore desiderauit? Propterea legitur de iusto in libro Iob, Et quasi meridianus fulgor cōsurgit tibi ad vespēra, & cū te consumptum putaueris, orietur ut lucifer. quæ verba explicat B. Gregorius, ait: Iusto autē meridianus fulgor ad vespērum surgit; quia quanta sibi claritas maneat, cum iam occubere coeperit, agnoscit. Atque ita eò tempore quo tristatur & deficit mali, boni exultat, & in Domino cōfīdūt. Testatur hoc Salomō in Prouerbijs: In malitia sua

Nihil valet
in morte præ-
ter virtutē.

Prou. 11, 4.

Ecclesi. 1, 18.

Apoc. 14, 13.

Iob 11, 17.

Greg. lib. 10.

Moral. c. 20.

Prou. 14, 35.

inquit,

inquit, repellatur impius: sperat autem iustus in morte sua. Dic mihi quæso, quæ maior spes aut fiducia optari possit, illa, quæ B. Martinus in hora mortis sue gaudebat? Instante siquidem morte, visio humani generis hoste; Quid, inquit, ætas cruenta bestia? nihil in me funeste reperies: finis enim Abraham me recipiet in pace. Quæ maior esse posset securitas illa, quam in eadem hora Pater noster B. Dominicus habuit; qui videns fratres suos plangentes ob decessum suum, eos consolatus est, dicens, non oportere eos de obitu suo tristari, cum utiliore eum post mortem essent habituri: enim enim se ad locum pergere, ubi plus posset illis prodesse. Quomodo timere aut angere poterat is, qui in mortis articulo tantam gloriam celestis habebat fiduciam? nec tam sperabat eam obtinere pro se, quæ pro filiis suis. Igitur iusti mortem non timent: imò cum moriuntur exultant, laudant Deum, et quæ pro fine suo gratias agunt, quam possunt maximas: mortis enim beneficio ab omnibus suis laboribus liberantur, & felicitatem suam auspicantur. Beatus Augustinus scribens in Epistolam Ioannis, ait; Qui desiderat dissolui, & esse cum Christo, non patienter moritur: sed patienter vivit, & delectabiliter moritur. Non ergo iustus habet cur mereat, neque cur mortem timeat: imò potius de illo dicendum est, quod instar Cygni cantans moriatur, reddens gloriam Deo, qui vocat illum. Non timet mortem, quia timuit Deum: & qui timet illum, non est necesse ut alium timeat. Non timet mortem, quia timuit vitam: timores autem mortis, male vitæ sunt effectus. Non timet mortem, quia tota vita mori didicit, & ad mortem se preparavit: homo autem preparatur & providus non timet inimicum. Non timet mortem, quia quamdiu vixit, quæsiuit quæ illum adiuvarent: Virtutes nimirum & opera bona. Non timet mortem, quia Iudicem habet sibi benevolentem, eumque multis obsequiis sibi demeritus est. Denique non timet mortem, quia iusto mors, non est mors, sed somnus: non est mors, sed finis omnium laborum: non est mors, sed viam ad vitam, & scalam paradisi. Etenim scit optime mortem, postquam per venas vitæ transiit, omnem amaritudinem mortis amisisse, & dulcedinem vitæ accepisse. Non despondet animum propter reliqua accidentia, & quæ illi in hoc termino sæpe occurrunt: scit enim dolores illos esse dolores partus, in quo nascitur ad æternitatem: cuius amore mortem semper appetiit, & vitam duxit in patientia. Memoria peccatorum non terretur, quia Christum habet Redemptorem: cui semper ut placeat contendit. Non meruit diuinum iudicium, quia Christum habet advocatum: non reformidat præsentiam Dæmonum, quia Iesum habet defensorem, & antesignanum: non timet horrorem sepulture, quia scit corpus animale seminari, ut spirituale resurgat. Atque hoc modo in fine laus canitur. Vltimus dies iudicat omnes præcedentes, ut ait Seneca, & de transacta vita fert sententiam: est enim hic qui aut iustificat, aut condemnat: finis autem bonorum cum quietus sit & pacificus, malorum autem turbidus & periculosus, quid amplius requiritur ad malam vitam fugiendam, & bonam amplectendam, præter hanc differentiam? Quid prosunt omnes voluptates, diuitiæ, fauores mundi? quid prospera fortuna, si in fine præcipitandum sit in infernum? Quid autem oberunt mihi omnes huius vitæ miseriae, atque calamitates, si in pace & tranquillitate obdormiero, & pignus habens æternæ vitæ hinc migravero? Sit peccator quantumlibet sapiens in negotiis vitæ huius, quæ illi ex hac sapientia utilitas, nisi ut congerat ea, & corradat, unde fit superior, vanior, delicatior, fortior quoque ad faciendum malum, ad bonum verò debiliior & ineptior: hinc mors illi tanto accidit amarior, quanto fuit illi vita dulcior. Non est sapientia, non est prudentia

in hac vita præstantior, quam ita omnia disponere, ut finis lætus sit & beatus. Officium enim sapientis est, media convenienter ad finem suum dirigere, atque ordinare. Quamobrem si prudens Medicus is dicitur, qui novit medicamentum ita temperare, ut sanitatem inducat, quæ est finis istius medicamenti: ille verè sapiens est, qui sic didicit vitam instituire, ut bona mors sequatur: hoc est, ut preparatus sit ad reddendam rationem, quæ in illa die exigetur, ad quam omnis vita est disponenda.

Probantur omnia quæ prædicta sunt, exemplis.

AD maiorem horum omnium declarationem, & confirmationem, nec non ad spiritalem lectoris recreationem, non inepte me facturum arbitratus sum, si exempla quædam lectu digna, de quorundam Sanctorum iucunda & gloriosa morte, hoc loco commemorarero. Desumpturus autem illa ex quarto libro Dialogorum B. Gregorij Papæ. Ex his luce meridiana clarius conspicietur, quam læta & quam beata est mors Sanctorum, seu iustorum. Etsi in his copiosior sum, temporis tamen iacturam me non facturum; aut illud sine fructu huic studio impensurum existimo. Sic enim eas historias sanctissimus ille Doctor Ecclesiæ temperat, ut inter narrandum multa quoque salutifera misceat consilia. Dicit itaque tempore Gothorum Romæ fuisse nobilissimam puellam, Callam nomine, Symachi consulis ac patricij filiam. Hæc intra adulescentie tempora marito tradita, in vnius anni spatio eius est morte viduata. Quam dum ferventi mundi copia ad iterandum thalamum & opes & ætas vocaret, elegit magis spiritualibus nuptijs copulari Deo, in quibus à lætæ incipitur, sed ad gaudia æterna pervenitur, quam carnalibus nuptijs subijci, quæ à læticia semper incipiunt, & ad finem cum lætitudine tendunt. Huic autem cum valde ignea cōspersio corporis inesset, cœperunt medici dicere: quia nisi ad amplexus viriles rediret, calore nimio contra naturam barbas esset habitura: quod ita quoque post factum est. Sed sancta mulier nihil exterius deformitatis timuit, quæ interius sponi celestis speciem amavit: nec verita est, si hoc in illa fœderetur, quod à celesti sponso in ea non amaretur. Mox ergo ut eius maritus defunctus est, abiecto seculari habitu, ad omnipotentis Dei servitium sese apud beati Petri Apostoli Ecclesiæ monasterio tradidit, ibique multis annis simplicitati cordis atque orationi dedita, largæ indigentibus elemosynarum opera impendit. Cumque omnipotens Deus perennem iam mercedem reddere ei laboribus decrevisset, canceri vlcere in mamilla percussa est. Nocturno autem tempore ante lectum eius duo candelabra lucere consueverant: quia videlicet amica lucis, non solum spirituales, sed etiam corporales tenebras odio habebat. Quæ dum nocte quadam ex hac eadem iaceret infirmitate fatigata, vidit beatum Petrum Apostolum inter vtraque candelabra ante suum lectum constituisse, nec perterrita timuit, sed ex amore sumens audaciam exultavit, ei quæ dixit: Quid est Domine mi, dimissa sunt mihi peccata mea? Cui ille, benignissimè ut est vultus, inclinato capite annuit, dicens: Dimissa, veni. Sed quia quandam sanctimoniam femineam in eodem monasterio præ cæteris diligebat, illic Galla subiunxit: Rogo ut soror Benedicta mecum veniat. Cui ille respondit: Non, sed illa talis veniat tecum. Hæc verò, quam petis, die te erit trigesimo secutura. His itaque expletis, visio Apostoli assistentis & colloquentis ei ablata est. At illa protinus cunctæ congregationis acciuit matrem, ei quæ quid viderit, quidve audierit, indicavit. Tercio autem die cum ea quæ iussa fuerat sorore defuncta est. Illa verò, quam ipsa poposterat, die est trigesimo subsequuta.

Quod

Seuerus Sul-
pit in vita
B. Martini.
S. Dominici
mors.

Aug. lib. 9.
epist. in S.
Ioh. 12.

Nihil in hora
mortis timet
iustus.

Seneca.

Nihil pro-
sunt in morte
prospere, ni-
hil obsunt
aduersa.

Simile.

Greg. lib. 4.
Dialog. c. 14.
15. 16. 17.

Mors Galla
Symachi
filia.

Greg. lib. 4.
Dialog. c. 14.

Quod factum nunc v' que in eodem monasterio manet memorabile, sicque hoc à presentibus matribus traditum, narrare illic solent subtiliter iuniores, quæ nunc sunt sanctimoniales virgines, ac illo in tempore huius tam grandi miraculo & ipsæ affuissent. Huc usque B. Gregorius. Animaduerte quæso, benigne lector, quam gloriosa & pretiosa fuerit mors huius sanctissimæ virginis. Post illud exemplum, aliud idem beatus Doctor commemorat, non minus memorabile. In ea, inquit, porticu, quæ euntibus ad Ecclesiam beati Clementis est peruia, fuit quidam Seruulus nomine, quem multi veltrum mecum nouerunt, rebus pauper, meritis diues, quem longa aegritudo dissoluera. Nam à primæua ætate usque ad finem vitæ paralyticus iacebat. Quid dicam quia stare non potuerat, quia nunquam in lecto suo surgere vel ad sedendum valebat? nunquam manum suam ad os ducere, nunquam se portui in alius latu declinare. Huic ad seruendum mater cum fratre aderat, & quicquid ex Elemosyna potuisset accipere, hoc eorum manibus pauperibus erogabat. Nequaquam literas nouerat, sed scripturæ sacræ sibi met codices emerat, & religiosos quosque in hospitalitatem suscipiens, hos coram se legere sine intermissione faciebat. Factumque est ut quantum ad mensuram propriam attinet, plenè sacram scripturam disceret, cum, sicut dixi, literas funditus ignoraret. Studebat in dolore semper gratias agere, hymnis Deo & laudibus diebus ac noctibus vacare. Sed cum iam tempus esset, ut tanta eius patientia remunerari debuisset, membrorum dolor ad vitæ lilia redijt. Cumque se iam morti proximum agnouit, peregrinos viros atque in hospitalitate susceptos admonuit ut surgerent, & cum eo Psalmos pro expectatione exitus sui decantarent. Cumque cum eis & ipse moriens psalleret, voces psallentium repente compescuit, cum terrore magni clamoris dicens. Tacete. Nunquid non auditis quantæ resonant laudes in cælo? Cumque ad easdem laudes, quas intus audierat, aurem cordis intenderet, sancta illa anima à carne soluta est. Sed exeunte illa, tanta illic fragrantia odoris aspersa est, ut omnes illi, qui aderant, inestimabili suauitate repleverunt: ita ut per hoc patenter agnoscerent, quod eam laudes, quas audierat, in cælo suscepissent. Cui rei monachus noster interfuit, qui nunciusque viuit, & cum magno fletu attestari solet: quia quousque corpus eius sepulture traderent, ab eorum naribus odoris illius fragrantia non recessit.

Post hoc aliud exemplum non minus memorabile idem S. Gregorius recenset, de quadam sibi sanguine coniuncta. Tres (inquit) pater meus sorores habuit, quæ cunctæ tres sacræ virginis fuerunt. Quarum vna Tarisilla, alia Gordiana, alia Emiliana dicebatur. Vno omnes ardore conuerse, vno eodemque tempore sacratæ, sub distractione regulari degentes, in domo propria socialem vitam ducebant. Cumque essent diuitius in eadem conuersatione, ceperunt quotidie incrementis in amorem conditoris sui Tarisilla & Emiliana succrescere, & cum solo hic essent corpore, quotidie animo ad æterna transire. At contra Gordiana animus cepit à calore amoris intimi per quotidiana decremента tepescere, & paulisper ad huius seculi amorem redire. Crebro autem Tarisilla dicere Emilianæ sorori suæ cum magno gemitu solebat: Video Gordianam sororem nostram de sorte nostra non esse. perpendo enim quia foras destitit, & cor ad quod proposuit non custodit. Quam curabant blanda quotidie redargutione corripere, atque à leuitate morum ad grauitatem sui habitus reformare. Quæ quidem resumebat vultum subito grauitatis inter verba correptionis: sed cum eiusdem correptionis hora transisset, transibat protinus & superducta gra-

Grana. Opus. spirit.

uitas honestatis, moxque ad lenia verba redibat. Puellarum gaudebat societate laicarum, eique persona valde onerosa erat, quæcunque huic mundo dedita non erat. Quadam verò nocte huic Tarisilla, quæ inter sorores suas virtute continuæ orationis, afflictionis studiosæ, abstinentiæ singularis, grauitate vitæ venerabilis, in huiusmodi & culmine sanctitatis excreuerat, sicut ipsa narravit, per visionem atatus mens Felix huius Romanæ Ecclesiæ Antistes apparuit, eique mansionem perpetuæ claritatis ostendit, dicens: Veni, quia in hac te lucis mansionem suscipio. Quæ subsequenti mox febre correpta, ad diem peruenit, extremum. Et sicut nobilibus feminis virisque morientibus multum conueniunt, qui eorum proximis consolentur, eadem hora eius exitus multi viri ac feminae eius lectulum circumsteterunt, inter quas mater mea quoque affuit, cum subito sursum illa respiciens, Iesum venientem vidit, & cum magna animaduersione cepit circumstantibus clamare dicens: Recedite, recedite, Iesus venit. Cumque in eum intenderet quem videbat, sancta illa anima à carne soluta est, tantaque subito fragrantia miri odoris aspersa est, ut ipsæ quoque suauitas cunctis ostenderet, illic autem horem suauitatis venisse. Cumque corpus eius ex more mortuorum ad lauandum esset nudatum, longæ orationis vsu in cubitis eius & genibus, camelorum more inuenta est obdurata cutis excreuisse, & quid viuens eius spiritus semper egerit, cæso mortua testabatur. Hæc autem gesta sunt ante Dominici natalis diem. Quo transacto, mox Emilianæ sorori suæ per visionem nocturnæ visionis apparuit, dicens: Veni, ut quia natalem Dominicum tunc feci, sanctam Theophaniam tecum faciam. Cui illa protinus de sororis suæ Gordianæ salute sollicita respondit: Et si sola venio, sororem nostram Gordianam cum dimitto? Cui, sicut assererat, tristis vultu iterum dixit: Veni, Gordiana etenim soror nostra inter laicas deputata est. Quæ visionem mox molestia corporis secuta est, atque ita, ut dictum fuerat, ante Dominicæ apparitionis diem, eadem molestia ingravescente, defuncta est. Gordiana autem mox ut solam remansisse se reperit, eius prauitas excreuit, & quod prius latuit in desiderio cogitationis, hoc post effectu prauæ actionis exercuit. Nam oblita Dominici timoris, oblita pudoris & reuerentiæ, oblita consecrationis, conductorem agrorum suorum postmodum maritum duxit. Huiusque verba sunt B. Gregorii, quæ ut historia propriæ familiaris suæ manifestè satis arguunt, felicem & prosperum virtutis exitum, turpem autem & periculosum iniquitatis.

Multa præter hæc alia exempla possent hoc loco in medium adferri. Sed sufficient hæc, ut videamus quam lata, pacifica, quietaque communitet sit mors bonorum. Et si enim non omnibus hæc, tam euidentia signa, sensibiliaque concedantur: tamen quia omnes filij Dei sunt, instanteque morte adest terminus omnium miseriarum, & tempus retributionis incipiat, omnes singulari diuinæ gratiæ fauore, & testimonio bonæ conscientiae confortantur, & consolationem non minimam percipiunt. Talis erat consolatio B. Ambrosij in hoc termino constituti: Nō ita, inquit, inter vos vixi, ut pudeat me viuere: nec timeo mori, quoniam bonum Dominum habemus. Et si cupiam tanta solatia videantur incredibilia, conijciat oculos in immensam, & incredibilem Dei bonitatem, (cuius est amare & honorare iustos, ipsique fauere) & exigua prorsus videbuntur omnia, quæ hactenus relata sunt. Nam si bonitas illa eō sese humiliauerit, ut carnem humanam suscipere dedignatus non sit, & mori pro generis humani charitate: quid magnum est, si dignetur consolari, & honorare bonos in articulo mortis, quos tam caro pretio redemit? & si emissio spiritus

Tarisilla videt Iesum ad se venientem.

Omnium iustorum mors securæ.

Possidonius de vita S. Aug. c. 17. Plautinus Presb. in vita Ambrosij.

eos ducat in domum suam, diuinae suae gloriae faciat participes, essentiamque Deitatis ostendat; quid mirum si paulo ante migrationem animae hoc illos favore dignetur?

Conclusio eorum, quae in secunda parte dicta sunt.

AVdisti itaque, mi frater, quae & qualia sunt duodecim haec privilegia, Virtuti in hac vita concessa: quae sunt quasi duodecim fructus praestantissimae, nobilissimaeque illius arboris: quam vidit Ioannes in Apocalypsi, quae plantata erat secus fluvium, asserens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum. Quae enim alia potest haec esse arbor, post Filium Dei, quam ipsa virtus, quae dat fructus sanctitatis & vitae? & qui alij fructus preciosiores desiderari possent his, quos hac tota parte commemorauimus? Quis enim fructus visu iucundior, quam prouidentia paterna, qua suos Deus conseruat; gratia diuina, lux sapientiae, consolationes Spiritus sancti, gaudium bonae conscientiae, bonus euentus spei, vera libertas animae, pax cordis interior, exaudiri in orationibus, iuuari in tribulationibus, de necessariis temporalibus prouideri, adiuari denique & consolationes diuinas in morte percipere? vnumquodque profecto privilegiorum istorum tam ingens per se est, ut si plane cognitum esset, sufficeret ad permonendum hominem, virtutem ut amplecteretur, vitamque mutaret; efficeret quoque ut homo verè intelligeret, quam bene dictum sit a Salvatore, quicumque mundi relinquerit propter nomen Dei, centuplum accipiet hic, & vitam aeternam possidebit.

Ecce itaque, mi frater, quale bonum sit, quod habemus. Stenus tibi ostendi, vide ad quid te inuito: considera an quis deceptum te dixerit, si amore illius mundum, & omnia quae in eo sunt, reliqueris. Vnum solum inconueniens habet bonum hoc (si modo inconueniens appellari possit) quare apud malos in pretio non est: quia nimirum illis incognitum est. Hanc ob causam dixit Saluator regnum caelorum simile esse thesauro abscondito. Bonum enim hoc verè thesaurus est, sed absconditus: non his qui possident, sed alijs. Agnouerat optimè pretium huius thesauri Propheta, qui dicebat: *Secretum meum mihi, secretum meum mihi*. Nulla illi cura erat an alij thesaurum suum agnoscerent an minus non enim hoc bonum est, ut alia bona, quae bona non sunt, nisi ab ijs cognoscantur, quare & bona per se non sunt, sed mundi tantum opinione: ideoque necesse est, ut ab illo cognoscantur: quo sic bona vocentur. Hoc autem bonum facit bonum & beatum suum possessorem, & non minus calefacit cor eius, cum ipse solus scit, quam sit totus mundus cognosceret. Sed lingua mea huius secreti scrinij clavis non est; minus etiam omnium eorum quae haecenus dicta sunt: quicquid enim humana lingua dici potest, multò minus est & vilius ipsa rei veritate. Clavis est lux diuina experientiaeque & vsus virtutum. Hanc clauem volo petas à Deo, & inuenies hunc thesaurum, imò Deum ipsum, in quo inuenies omnia, & videbis quanta cum ratione dixerit Propheta, *Beatus populus, cuius Dominus Deus eius*. Quid enim huic deesse potest, qui bonum hoc possidet? Scriptum est in libris Regum, *Helecanam patrem Samuelis dixisse uxori suae, plan-*

genti ob id, quod sterilis esset, nec filios habebat: *Ana cur flet? & quare non comedis? & quam ob rem affligitur cor tuum? nunquid non ego melior tibi sum, quam decem filij? Age si bonus maritus, qui hodie est, & cras non, melior est uxori decem filiis: quid tibi videtur de Deo, quid ille erit anima quae possidet illum? Qui id facitis homines? Quid respicitis? Quid agitis? cur relinquitis fontem Paradisi, & bibitis ex huius mundi cisternis turbidis? Cur non sectamini bonum consilium quod vobis dat Propheta, dicens, *Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus*? Cur non semel hoc vadam tentamus? cur non has epulas vel semel tantum libamus? Confidite verbis Domini, & incipite: & ipse postea ab omni dubio vos liberabit.*

Terribilis & metuendus videbatur quondam eminus serpens ille, in quem versa erat illa virga Moyses: sed cominus, cum manibus atrectaretur, in pristinum statum reuertebatur. Non sine causa dixit Salomon: *Malum est, malum est, dicit omnis emptor: sed cum recesserit gloriabitur*. Hoc ipsum quotidie accidit hominibus in hoc negotio. Etenim non cognoscentes initio valorem mercis huius, (eo quod spirituales non sunt ipsi, nec sentiunt quod sub illa lateat) & intelligentes quid pro ea postuletur, eo quod carnales sint, existimant eam vel malum esse. Sed cum inceperint gustare quam suauis sit Dominus, gloriantur continuo de suis mercibus: & fatentur quod nullum pretium nimium est, fidetur pro tam incomparabili bono. Considera quomodo mercator ille Euangelicus laetus vendiderit omnia quae habebat, ut emeret agrum, in quo thesaurum inuenerat. Quam igitur ob causam homo Christianus, audito hoc nomine, non contendit, ut sciat quid sit? Res profecto miranda est: si nugigerulus quipiam tibi affirmaret, in adibus tuis, tali loco absconditum esse thesaurum: non intermitteres fodere, & querere, atque probare, si verum sit, quod ille dixerat. cum autem Deus ipse affirmet, intus in animo tuo latere thesaurum inestimabilem, nunquam tu eò potes adduci, ut queras? O quam citò inuenires thesaurum hunc, si tantum scires, quam prope est Dominus innocentibus illum in veritate? Quot homines fuere in hoc mundo, qui perpendentes peccata sua, & perseverantes in orando, & petendo remissionem illorum, minori quam vnius septimanae spatio, aperuerunt terram, aut (ut melius dicam) inuenerunt celum nouum, & terram nouam: ceperuntque in se sentire regnum Dei? Quam magnum est, quod facit ille Dominus, qui dicit, *Quacunque hora ingemueris peccator pro peccatis suis, non amplius recordabor eorum*. Quam ingens est hoc quod facit optimus ille Pater, qui vix absoluta breui illa filij prodigi precatione, diutius se continere non potuit, quin amplecteretur illum: reciperetque in aedes suas, magna, cum festiuitate? Reuere itaque frater mi, ad pium & beneuolum hunc Patrem; eleua cor tuum in tempore opportuno, & dies aliquot perseueranter ad portas eius misericordiae clamare perge: certoque crede, quod si perseueraueris cum humilitate, tandem tibi respondet, & secretum amoris sui thesaurum tibi demonstrabit; quem cum probaueris, dices cum Sponsa in Canticis, *Si dederit homo omnem substantiam domus sua pro dilectione, quasi nihil despiciet eam*.

(..)

TERTIA

IN QVA RESPONDETUR AD
OMNES EXCVSATIONES, QVIBVS HO-
MINES SE TVERI SOLENT, QVI
Virtutem nolunt amplecti.

CONTRA PRIMAM EXCVSATIO.
*nem eorum, qui emendationem vite, studium-
que virtutis differunt, in
futurum.*

CAPVT XXV.

Neminem inficiari posse existimo, quin, quæ hæcenus à nobis dicta sunt, sufficiant, imò abundè, & plus quam satis probent, principale nostrum institutum & propositum, de quo initio nos disputaturos promiseramus, hoc est, vt hominum corda (presupposita diuinagratiâ) ad amorem & studium Virtutis inflecteremus. Ceterum etsi promissioni satisfecisse videamur, habet tamen adhuc malitia humana suas excusationes, apparenter veras: quibus suam defendunt negligentiam, & seipfos in malitia sua consolantur, vt inlinuat Ecclesiasticus dicens; *Peccator homo vitabit correctionem, & secundum voluntatem suam inueniet coparationem*: hoc est apparètem excusationem. Idem & Salomon indicare videtur, cū dicit, *Occasiones querit qui vult recedere ab amico*. Ita qui recedere vult à Deo, vt peccatores faciunt, quarunt, & tandem inueniunt aliquam harum excusationum; Quidam differunt penitentiam in futurum, aliqui referunt vique ad finem vite; nonnulli dicunt se ab isto studio (quia tam laboriosum est) abhorrere: quidam spe diuine misericordiæ se consolantur, existimantes se se fide, & spe, absque charitate posse saluari, alij denique amore mundi huius capti, nolunt felicitatem, quam in illo possidere se sepulant, verbi diuini promissionibus permutare. Hæc ferè sunt fraudes, atque errores, quibus humani generis inimicus intellectus hominum illaqueat; vt eos tota quasi vita captiuos in peccatis detineat, quò mors eos tandem imparatos furtim opprimat. Ad has omnes cauillationes, excusationesque friuolas respondebimus in hac vltima libri parte. primum verò omnium eorum obiectionem diluimus, qui differunt emendationem vite in tempus futurum, quæ excusatio penè omnium est vniuersalis & frequentior.

Sunt nonnulli, qui quidem fatentur vera esse omnia, quæ dicta sunt hæcenus, nec esse conditionem aut statum securiorem illorum, qui virtutem sectantur: imò & se illam velle amplecti, non posse autem nunc futurum verò aliquando tempus aliud, in quo id poterunt maiori cum commoditate & perfectione præstare. Ita B. Augustinus de seipso dicit; Non erat Domine, quod tibi responderem dicenti mihi: Surge qui dormis, & exturge à mortuis, & illuminabit te Christus: & vndique ostendenti vera te dicere, non erat omnino quod responderem veritate conuictus, nisi tantum verba lenta & somnolenta; *Modo, & ecce modo, sine paululum*: Sed modò & modò non habebant modum, & siue paululum, in longum ibat. Ita & hodie mali cum Deo agunt: quotidie tempus prolongantes, & nunquam ad veram conuersionem peruenientes. Hanc esse imposturam Serpentis antiqui (cui non est nouum aut insolens mentiri, & miseros homines decipere), non difficile est probare: sed & si hoc conuicero, puto omnem è medio sublatam fore controuersiam. Scimus enim omnes nihil ab homine Christiano magis optare debere, quam salus animarum: ob eamque causam necessario requiri emenda-

Granat. Opus. spirit.

tionem vite, sine hac enim neminem saluari posse indubitatum est. Adeò, vt nihil hic in quaestionem veniat, præter tempus, in quo emendari vita debeat. in reliquis nulla est dissensio. Tu dicis conuersionem differendam in tempus futurum. ego in præsentem fieri debere assero. Videamus itaque vtra sententia sit probabilior, & veritati conformior.

Antequam autem de facilitate differamus, quæso dic mihi, quis tibi futurum tempus promittit? quod fuerunt homines, quos inanis hæc spes misere fefellit? Greg. hom. 12. in Euang. Deus, inquit Gregorius, etsi poenitenti veniam spopondit, peccanti tamen crastinum non promittit. Huic nò dissimile est illud Cæsarij; Dicit aliquis: Cum ad senectatem venero, tunc ad poenitentiam medicamenta confugiam. Quare hoc de se fragilitas humana presumat, cum diem vnum in vita sua in potestate non habeat? Credo equidem inani hac persuasione animas innumerabiles perijsse. Sic periit diues ille Euangelicus, de quo scribit B. Lucas, quod cum ager eius vberes fructus produxisset, intra se cogitauerit, dicens; *Quid faciam, quia non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam: Destrui horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea, & dicam anima mee; Anima habes multa bona posita in annis plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare. Interim dum miser ita secum cogitat, audita est vox, dicens illi: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parasti, cuius erunt? Quæ igitur maior esse potest stultitia, quam hominem velle propria auctoritate sua disponere id, quod futurum est: non alter atque si ipse præflet temporibus atque momentis, quæ Pater æternus posuit in sua potestate? Et si Ioannes dicat, quod Filius solus habet clauis vite atque mortis, vt claudat & aperiat, cui, & quando illi placet: quomodo audeat vilis & abiectus vermiculus sibi attribuerè vel usurpare hanc auctoritatem? Sola hæc audacia digna est insigni supplicio puniri, vt nimirum in futuro locum non inueniat poenitentia: is, qui in vanum transigit tempus, quod Deus concessit, quò sic vexatio det intellectum, & stultus hoc supplicio fiat prudentior. Cum autem tantus sit numerus eorum, qui hoc modo castigati sunt, consultò facturi sunt homines, si alieno periculo securitatem eruerè discant; sequentes optimum consilium Ecclesiastici dicentis, *Non tardes conuerti ad Dominum, & ne dissperas de die in diem subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te*.*

Sed demus vitam fore tibi tam diuturnam, quam tibi ipse polliceris: quid quæso erit facilius? nunc eam emendare, an procrastinare, & conuersionem extrahere? Vt autem melius intelligas quod dicimus, obiter primarias causas recensebimus, ex quibus oritur hæc difficultas. Nasçitur itaque illa non ex impedimentis & occupationibus, quas illi imaginantur: sed ex malo habitu, & corruptela peruersæ consuetudinis vite nequiter antea actæ, quam mutare, mors quædam esse videtur, vt dici solet. Asperam enim nobis ait B. Hieronymus, & insuauem virtutum viam, nita facit vitiõrum consuetudo. Est enim consuetudo altera natura: illam, autem expellere, est quasi naturam ipsam vincere, quæ maior est nò potest victoria. Hinc est quod B. Bernardus dicit, Postquæ aliquod vitium multorum annorum consuetudine confirma-

G 2

tum

Contra illos, qui penitentiam differunt.
Aug. lib. 2. Confess. c. 5. & lib. 8. Confess. c. 7.

Statu quæ-
stionu.

Greg. hom. 12. in Euang.

Cæsarij.

Luc. 12. 11.

Act. 1.

Apocal. 1.

Iustum Dei iudicium.

Prou. 19.

Eccli. 5. 7.

Causa vnde nascatur difficultas conuersionis.

Hieron. ad Celantiam c. 4.

Bern. lib. de Humilitat. volunt. c. 12.

& lib. ser. 7 de dono S. Spiritus.

tum est, particulari, & quasi miraculoso diuina gratia optus est adiutorio, ad illud superandum & extirpandum. Proinde Christianus cauere diligenter debet, ne in consuetudinem alicuius vitij deueniat: cum enim aliquid in habitum abierit, difficulter expellitur: sic & vitium vsu diuturniore confirmatum, sine particulari Gratia Dei, vt ait Bernardus, non effugitur.

II

Luc. 11, 21.

III

Eccl. 62.

Proficiscitur etiam hæc difficultas, à potentia Dæmonis, qui peculiare quoddam imperium habet in anima peccato mortali obnoxia. Ille enim fortis iste armatus est, de quo in Euangelio dicitur, qui diligentissima cura custodit atrium suum. Nascitur etiam ex eo, quod Deus procul abest ab anima turpitudine peccati immunda. Hæc enim est custodia, quam constituit Dominus super muros Hierusalem: quæ tanto longius abest à peccatore, quanto ipse peccator peccatis est onustior. Ex hac absentia maxima miseria deriuatur, sicut ipse Dominus ait per Prophetam dicens? *Va eis qui recesserunt à me.* Et, *Va illis cum recessero ab eis.*

Osee 7, 13.

Ibid. 9, 12.

IV

Apoc. 11.

Simile.

Hoc autem est secundum illud *Va*, cuius Ioannes in Apocalypsi facit mentionem. Procedit denique hæc difficultas de corruptione potentiarum animæ nostræ quæ grauiter perturbantur, & corrumpuntur per peccatum, licet non seipis. in suis tamen operationibus & effectibus. Quemadmodum enim vinum aceto deprauatur, fructus à vermibus corroditur; & quodcunq; contrarium à suo contrario corrumpitur; sic & omnes animæ potentie perturbantur per peccatum: quod maxime inimicum est, & contrarium nostris animabus. Quapropter per peccatum intellectus obscuratur, voluntas debilitatur, appetitus ab ordine suo dimouetur; liberum arbitrium infirmatur; facitque vt homo nec dominus sit sui ipsius, nec operum suorum; etiam si nunquam omnino amittatur aut fides, aut sui libertas. Sunt autem potentie istæ tanquam instrumenta, quibus anima bonum operatur: & tanquam rotula horologii vitæ bene ordinatæ; quæ cum ab ordine diuagantur, quid ab ijs sperandum nisi ataxia quædam, & totius horologii confusio?

An facilius nunc an postea conuertitur quis possit ad Deum.

Hæc sunt primariæ causæ difficultatis illius, quæ originem suam à peccato trahunt, & quotidie cresunt vsu, & malæ consuetudinis corruptela. His ita se habentibus, quis adeo demens erit, vt credat conuersionem, vitæque emendationem post aliquot annos, cum peccata erunt numero multo plura, & causæ difficultatis huius erunt multiplicatæ, fore faciliorem? Certissimum est tunc tanto ineptiorem te fore, & Dæmonium tanto plus iuris in te habiturum, Deumque tanto longius à te recessurum, quanto erunt plura tua peccata. Huc etiam accedit, quod post aliquot annos anima tua magis erit inordinata, omnesque illius potentie magis perturbatæ, velut antea dictum est.

Si itaque hæc sint difficultatis istius causæ, quis adeo corrupti inter nos iudicij, vt credat conuersionem futuro tempore fore faciliorem, difficultatum causis vndique crescentibus? Cum enim quotidie peccata peccatis cumulentur, dubium non est quin nodi, quibus anima stringitur, multiplicentur, & catenæ, quibus vincitur, fiant duriore. Intellectus in futuro erit ex vsu peccandi obscurior: voluntas erit infirmior ad bene operandum; appetitus ad omne malum erit procliuor, & liberum arbitrium (vt dictum est) erit debilius, quam vt ab eius violentia queat defendi. Quod cum ita sit, qui fieri potest, vt tu credas futuro tempore conuersionis negotium fore tibi facilius?

Simile.

Quod si dixeris, te vadam tranare non posse, nunc cum aqua adhuc exigua est, vespere cum alueus plenus est, & flumen initar maris exundat, quomodo tranare poteris? Si tibi difficile videatur, nouellam adhuc vitiorum plantam eradicare; quid facies vbi profundissimas radices egerit, & terræ multo quam

ante firmitus inhaeret? Ponamus casum: pugnam nunc tibi est cum centum peccatis, aliquando tibi pugnam erit cum mille: nunc cum vnius anni, aut duorum praua consuetudine, tunc forte cum decem annorum. Quis itaque tibi dixit, quod in futuro poteris onus tuum facilius portare, quod ne quidem nunc portare potes: cum nihilominus illud quotidie augeatur? Nonne animaduertis has esse cauillationes debitorum malè soluentium? qui quia pecuniam sibi creditam numerare non volunt, de die in diem solutionem extrahunt? Quis nescit has esse fraudes antiqui illius serpentis, qui impostura sua protoplastos decepti, quæ & eorum filios etiamnum circumscribere nullo non temporis momento contendit? Miror profecto, & quidem vehementer miror, quod crescente ab omni parte difficultate, arbitraris tunc fore facile, quod tibi nunc videtur impossibile. Quis induci poterit, vt credat (nisi amens forte) crescente culpa, veniam fore faciliorem: & autem infirmitate, medicamentum citius egroto profuturum? An ignores illud Ecclesiastici? *Languor prolixior grauat medicum: breuiem languorem praedit medicus?* Hanc imposturam pulcherrimè quondam ostendit Angelus sancto cuidam Patri in Eremito, vti in eorum vitis legitur: Arripens enim Angelus Anachoretam, cum foras in agrum eduxit, hominemque illi ostendit ligna cadentem. Hic cum fascem prægrandem colligasset, eum humeris an imponere posset, periclitatus est: cumque vires oneri impares essent, iterum reuersus plura ligna succidit, fascemque pluribus lignis auxit. Cumque iam minus portare posset, (erat enim iam fascis multo maior, quam antea) iterum fascem amplificauit; idque sæpius summa fecit cum pertinacia. Admiratus Anachoreta summam hominis amentiam, quid sibi hoc vellet interrogauit. Respondit Angelus; *Idem esse hominum insaniam, qui cum sarcinam peccatorum portare nequeant ob intolerabilem oneris grauitatem, quotidie noua veteribus addunt, sarcinamque singulis penè momentis augent, peccata peccatis, & onus oneri cumulant, putantes se plurima posse, qui pauca non potuerunt.* Sed quid inter alia multa dicam de peruersa consuetudine, & violenta eius tyrannide, quæ decinet homines in malis obfirmatos? Familiare est, vt qui clauum figit, primo quem malleo dat ictu firmiter figit, firmitus secundo, tercio firmissimè & quo sæpius pulsatur, eo fortius impellit, eoque extrahitur clauus difficilior: sic singulis nostris operibus malis, quæ facimus, tanquam ingenti malleo vitium animæ nostræ alius infigitur, atque ibi tam immortum hæret, vix vt quicquam inueniatur, quo possit extrahi vel expelli. Hinc est quod non raro videmus senectutem eorum, qui omnem ætatem suam in vitiis & flagitijs trauerunt, repuerascere, ætatis suæ transactæ dissolutionibus, etiam si ætas illa respuat, & natura ipsa ab illis abhorreat. Cumque natura ipsa iam lassæ & vitijs effœta est, consuetudo tamen, quæ in pedibus adhuc natat, circumit, quærens voluptates impossibiles: tantum potest malæ consuetudinis impatiens tyrannis. Hinc dicitur in libro Iob. *Offa eius implebuntur vitijs adolescentie eius: & cum eo in puluere dormient.* Aded, vt hæc vitia non habeant terminum aut finem aliū, præter eū, qui omnibus alijs rebus communis est, nimirum mortem, vltimam rerum lineam. Hinc est illud Aristotelis; Vt in aspidis ictu nullum est remedium, nisi vt partes contractæ amputentur, ita quædam vitia, sola morte sanari possunt. Morte ergo finiuntur hæc vitia, licet (si verum fateri velimus) ne quidem morte terminari dicemus: durat enim semper quapropter & Iob dicit, *Et cum eo dormient in puluere.* Ratio huius est, quia veteris consuetudinis diuturnitate (quæ nunc in naturā verba est) appetitus vitiōrū iam in ipsis ossibus & medullis animæ

Malæ consuetudinis viti.

Simile.

Iob 20, 11.

Joan. 11.
Allegoria
1. a. Cori
quadrivium.

Serm. de ver-
bis Dom. in
Joan. 44.

In figura
temporis.

Simile.

Vide Aug.
de decem
chordis, &
lib. Canon.
de Poenit.
dist. 3. c. Plu-
res.

Bern. tract.
12. de Humi-
lit. volunt.
& arrogantia
& gradu.

Peccata qua
iam commisi-
mus, aliquā
do frustra
delebimus.

anima radicata sunt: non aliter, atque tabes, quae in visceribus hominis haeret, curam omnem eludens, nec aliquam medicinam admittens. Idem Saluator noster ostendit in resurrectione Lazari quadrivium, quem tanto clamore & fremitu spiritus excitavit: cum tamen alios mortuos multo levioribus difficultatis signis excitasset: ut significaret Dominus, quam ingens miraculum sit, Deum quadrivium & foetentem resuscitare: hoc est, in consuetudine peccandi sepultum convertere. Hartum autem quatuor dierum prima, teste Augustino, est, titillationis delectatio in corde: secunda consensio: tertia factum: quarta consuetudo: & qui quartam hanc diem attingit, sicut Lazarus, non excitatur, nisi altissima voce & lachrymis Salvatoris. Omnia haec evidenter declarant maximam difficultatem, quam secum adfert poenitentiae, seu conversionis dilatio: & quanto diutius differtur poenitentia, tanto fiat difficilior. Consequenter etiam ex his colligitur, quam manifestus error eorum sit, qui dicunt aliquando emendationem vitae suae fore faciliorem.

Ceterum ponamus (quod tamen non concedimus) quod omnia iuxta tua somnia tibi succederent, & quod vana tua spes te non eluderet, quid dices de tempore, quod interea miseris perdis, & sine villo fructu tibi elabitur? praesertim cum isto tempore thesaurum tibi incomparabilem lucrificare potuisses? Quae esset dementia (ut secundum mundi iudicium loquamur) eo tempore, quo amplissima, opulentissimaque civitas vi expugnata est, dum alij milites magno ardore & furore diripiunt illam, aurum, argentum, & pretiosissima quaque colligentes, quosdam sedere iuxta impedimenta, & cum laxis atque calosis aleas versare? Certum est eos quantum nullum facturos. Quanto itaque maior est infamia, te, dum boni omnes solliciti sunt, ut opera bona faciant, quibus coelum mereantur, & lucrificent, te, inquam, tunc otiosum sedere, cum pueris ludere, iocari, & infantilia ludicra mundi huius tractare, qui posses interim idem lucrari quod illi? Quid praeterea mihi respondebis, non tantum ad bona, quae tu amittis, sed & ad mala quae interea committis? Nam secundum B. Augustini sententiam, ne quidem veniale peccatum, pro totius mundi auro committendum est. Quae itaque fronte tu audes hoc tempore tot peccata mortalia committere, quale vnum, ne quidem pro mille mundis integris facere deberes? Quomodo tu interea offendere, & ad iracundiam provocare aures eum, per cuius portas te intrare oportet? ante cuius pedes in terram prosterne, velis, nolis, impelleris; a cuius manibus fors aeternitatis tua dependet? cuius misericordiam videris cum lachrymis & suspirijs implorare? Quomodo non erubescis interea irritare hunc, cuius auxilium singulis momentis tibi necessarium est? & quem tanto minus tibi favorabilem inuenies, quanto amplius illum ad iram provocaveris? Optime D. Bernardus contra huiusmodi argumentatur, dicens: Tu qui tecum tam iniquam inis rationem, in mala, & impia tua vita persequerans, dic mihi: Credis Dominum Deum tibi peccata tua condonaturum, aut non credis? Si credas te locum venire apud Deum non inuenturum; quae potest esse maior stultitia, quam peccare sine speremissionis? Sin autem cogites eum & bonum, & facilem, & misericordem esse, qui, etsi tortes illum offenderis, paratus tamen est tibi peccata tua ignoscere; dic mihi quae, quae maior potest esse perueritas, quam occasionem amplius offendendi illum captare, ubi causa est magis illum amandi? Quid ad hoc argumentum potest responderi?

Quid mihi dices etiam de lachrymis, quas postea debes vberim fundere pro peccatis, quae iam committis? Etenim si forte Deus te ex hac vita euocer,

Granatens. Opusc. spiritual.

aut visceret, crede mihi, singulae buccellae, quas tunc comedis, felle tibi tunc erunt amariores: & memento quia tunc lamentabere semper, & planges illud, quod semel tantum admisisisti. Veniet, veniet, ne dubites, aliquando dies ille, quando mille genera suppliciorum pertulisse potius velles, quam Deum semel offendisse. Tempus, quo David suis fruebatur voluptatibus, erat brevissimum; longissimum autem fuit illud, quo vixit in doloribus: id quod de seipso testatur dicens; *Laboravi in gemitu meo: lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.* Erat autem tanta lachrymarum istarum abundantia, ut Hieronymi versio, pro lauabo lectum, habeat, iatate faciam lectum meum: significans ingentes imbres, & torrentes aquarum, fluentium ex oculis, qui legem Dei violant.

Quid itaque tempus inutiliter consumis in seminando illud, ex quo praeter lachrymas fructum nullum colliges? Praeter hoc etiam considerare debes, non te lachrymas seminare, unde dolorem aliquando tantum meres, sed etiam vitam melioris difficultatem, ratione longae, & male consuetudinis. Nam quem admodum qui diuturna & periculosa laborat infirmitate, raro ita conualefcit, ut non reliqua morbi in eius corpore permaneant: ita magnitudo & diuturnitas peccati, raro sine quibusdam reliquijs permanentibus sanatur. Semper homo in ea parte, qua cum peccavit, est debilior: & tyrannis Diaboli sequitur in eadem violentius. Filij Israhel vitulum adorabant, ex cuius combustis cineribus Moyses eis decoctum miscebat, & bibendum propinavit. Haec enim poena est, quae cum Deus peccata quaedam punire solet, ut iusto suo iudicio reliqui nonnulli maneant in ossibus nostris: atque ita poena sit, & tormentum id, quod paulo ante nostrum fuerat idolum.

Vis dicam, quam iniqua sit comparatio velle senectutem referuare poenitentiae, & florem iuventutis in iniquitatibus turpiter consumere? Quae quae esset infamia, si homo multas, easque graues haberet sarcinas, in certum aliquem locum comportandas, & essent illi iumenta plura ad hoc deputata; imposteretamen omnia simul onera vni iumento, & eique debiliori, ceteris vacuis dimissis? Similis, imo maior est eorum dementia, qui sarcinam poenitentiae senectuti portandam imponunt: iuventuti, & aetati virili (quae sane robustiores sunt, & ad portandum aptiores ipsa senectute) parcentes, easque vacuas transigentes: cum ipsa senectus vix proprias sustineat molestias. Pulchre dictum est a Seneca magno illo Philosopho. Qui ut bonus sit, in senectutem differt, aperte ostendit, se nolle virtuti dare, nisi tempus ad alia omnia inidoneum. Et alio loco: Audies plerumque dicentes: a quinquagesimo in otium secedam: sexagesimus annus ab officijs me demittet. Et quem tandem longioris vitae praedem accipis? Quis ista, sicut disponis, ire patietur? Non pudet te ad reliquias vitae te tibi referuare & id solum tempus bonae mentis destinare, quod in nullam rem conferri possit? Quam seruum est tunc vitare incipere, cum desinendum est? Quae tam stulta mortalitatis obliuio, in quinquagesimum, & sexagesimum annum differre sanae consilia; & inde vitam inchoare, quod pauci perduxerunt?

Sed quid facies, si animaduertas magnitudinem satisfactionis, quam infinita illa Maestas a te postulat, priusquam offensione tanta poteris exonerari? Ea enim tam magna est, ut B. Ioannes Climacus dicat: hominem vix posse hodie pro huius diei peccatis Deo satisfacere, & vix ipsum diem se posse exonerare. Cur itaque tu totius vitae debita, quasi in vnum cumulum congregas, & satisfactionem usque in senectutem protrahis, quae summo cum labore vix propria debita

Psalm. 67.

Simile.

Reliquia peccatorum manent post peccatum.

Exod. 32.

Quam absurdum sit poenitentiam usque ad senectutem referuare.

Seneca in libro de brevitate vitae.

Magnitudo satisfactionis postulat.

Climacus.

Gregor. lib.
25 Moral.
c. 2. 4.
Dilatatio pe-
nitentia qua-
dam infide-
litas.
Gregor. in
Moral.

debita potest exoluere? Hæc est iniquitas tam ingens, ut B. Gregorius eam appellet infidelitatem maximam, uti ostendit his verbis, Satis alienus à fide est, qui ad agendam penitentiam tempora senectutis expectat: Metuendum est enim, ne dum sperat misericordiam, incidat in iudicium.

Sed demus omnia, quæ diximus, nullius esse momenti: nec quicquam horum euenturum. Dic mihi, nonne sola (modò verò aut lex, aut ratio, aut iustitia amplius in mundo sit) magnitudo & multitudo acceptorum beneficiorum, gloria quoque promissa sufficere debebat ad permouendum te, ne tempore seruitutis tuæ tam sis negligēs, tam otiosus tempore seruitutis, tam auarus erga illum, qui tam liberalis est in gratijs te cumulandis? O quam meritò dictum est ab Ecclesiastico: *Ne impediaris orare semper, & ne verearis usque ad mortem iustificari: quia merces Dei manet in æternum.* Age, dic sodes, si præmium tanto tempore sit duraturum, cur tu obsequium seu seruitium vis esse tam momentaneum? Si merces non finietur, quādiu Deus in cælo regnabit, hoc est, nullo tempore sit interitura: cur tu non vis, ut seruitus duret saltem quamdiu tu viuis in terra, cumque tempus illud tam breue sit, tu duas tertias vis auferre, & vnum flatum Deo relinquere?

Ratione præ-
destinationis.

ut præsupponas Deum te ab æterno ad hanc salutem prædestinasse. Dic mihi igitur, si Dominus ille tam fuerit sollicitus tui, ut ab æterno te amauerit, & postquam factus es Christianus, adoptauerit te in proprium filium, Regni que sui hæredem te fecerit, quare tu detrectas vicissim amare tam benignum Patrem? & tam pium Dominum diligere ad finem vsque vitæ tuæ differre cur non erubescis? Quomodo possibile est, ut persuadere tibi queas, tam breui cultu satisfacere te posse illi, cui determinatum est, beneficijs te prosequi sempiternis? Omnino enim æquum esset, ut cum præmia sint æterna, æternus quoque esset cultus, si fieri quoquo modo posset. Quod cum fieri nequeat, imò, cum cultus & seruitus tua non sit longior vnius hominis vitæ, quare tu etiam maiorem partem istius tam brevis spatij ab obsequio diuino vis auferre, minorem verò, sed & deterio rem illi relinquere? Ete-

Optimam
partem mis-
do, deteriore
Deo esse
vniuersam.

Seneca epist.
109. & lib. 1.
epist. 1.

nim, quemadmodum ex amphora, dicit Seneca, primum quod est sincerissimum effluit: grauiusimum quoque, turbidumque subsidit: sic in ætate nostra, quod est optimum, primum est. Id exhauriri in alijs potius patimur, ut Deo faciem reseruemus. Vide quæso qualis sit illa pars, quam Domino Deo reseruas.

Malac. 1, 14.

Maladictus, inquit Propheta, dolosus, qui habet in grege suo masculum, & votum faciens, immolat debile Domino quia Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, & nomen meum horribile in gentibus. Quasi diceret, Domino tam magno, quam ego sum, magna debentur obsequia, & cultus magnus. magna enim iniuria est, Maieitati tam excellenti offerre, quæ sunt in rebus deteriora. Quare itaque tu seruas maiorem & potiore partem vitæ tuæ partem Daemoniorum ministerio, & immolas Deo partem, quam mundus ipse respuit? Audi quid Dominus dicat, Non habebis in sacculo diuersa pondera: minus & maius: nec erit in domo tua modius maior & minor, pondus habebis iustum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi: & tu audes contra hanc legem duas habere mensuras inæquales, vnam tam magnam pro Daemonio, tanquam pro amico: & alteram tam paruum pro Deo, tanquam pro inimico?

Quid Deo
debeamus
ratione Re-
demptionis.

Præter hæc omnia te præcor, ut si hæc omnia tibi fordeant beneficia, illius saltem inestimabilis beneficii recorderis, quo Deus Pater Vni genitum suum filium tibi dedit: dedit namque in pretium animæ tuæ vitam illam, quæ omnibus & hominum, & Angelorum vitis erat pretiosior. Quapropter etsi omnium

hominum vitas haberes, insuper & alias infinitas: ut in te esset omne quod viuere, aut viuere posset: totum illud deberes illius vitæ datori. Quinimò nec hoc sufficeret, quæ igitur fronte, quæ impudentia, quæ ingratitudine negas hanc solam vitam, quam tu habes, tam breuem, tam debilem, tam miseram reddere Deo mino illi, qui pro te dedit vitam tam nobilem & prælatam? Eset aliquo modo ferendum, si vel illam redderes: ceterum & de illa tam misera & synceriorum partem auferre, & feces tantum illi dare, extremam profecto est impudentia. Sit itaque huius capituli conclusio illud Salomonis in suo Concionatore: *Memento*

Creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis tuæ, & appropinquent anni, de quibus dicis, non mihi placent. Antequam tenebrescant Sol, & lumen, & stella, & luna, & reuertantur nubes post pluiam: quando commouebuntur custodes domus, (hoc est, cum manus tremant) & nutabunt viri fortissimi, (id est, crura, quæ totius corporis molem sustinent) & otiosa erunt molentes (subaudi dentes, seu maxillares) in minuto numero, & tenebrescant eidentes per foramina: id est, visus deficiet) & claudent ostia in platea (nam & tunc alia quoque aliorum sensuum instrumenta deficiunt) in humilitate vocis molentis, & consurgent ad vocem volucris galli, propter inopiam & difficultatem somni, qui illa ætate solet esse rarior & obsurdescere omne: sicut ea minis, id est, aures, quia præcluduntur, & obturantur omnes arteriæ, per quas sonus permeat, & auditus efficitur. Excelsa quoque timebunt, & formidabunt in via: vias namque accliuēs, difficiles, & saxosæ senes ambulare difficulter possunt. florebit amygdalus: canis enim vertex erit respersus, impinguetur locusta, & dissipabitur capparitis: pro quo alij transulerunt, onerabitur dorsum, id est, incuruabitur, & dissipabitur concupiscentia: quotidie enim magis magisque deficit fortitudo cordis nostri: in quo sedes est nostri appetitus. quoniam ibi homo in domum æternitatis suæ, quæ est sepultura, & circumibunt amici & cognati in platea plangentes. Quando denique reuertetur pulvis in terram suam, unde erat, & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum. Huc vsque verba sunt Salomonis.

Recordare itaque, frater mi, Creatoris tui tempore iuuentutis tuæ, iuxta descriptionem hanc: & ne prima obliuiscaris, in quibus ipsa natura deficit, & vigor omnium sensuum: in quibus homini magis necessarium est, omni indulgentia atque industria supplere id quod deest naturali fortitudini & robori, quam molestias & labores penitentia amplecti. quando virtus portus videbitur necessitas, quam voluntas, cum vitia ex nobis ipsis cohonestabuntur. ipsa enim nos tunc prius deferunt, quam à nobis deferuntur: etsi non raro senectus talis est, qualis antea fuit iuuentus, iuxta illud Ecclesiastici: *Quæ iuuentute tua non congregasti, quomodo in senectute tua inuenies?* Saluberrimum itaque consilium est, quod alibi dat idem Ecclesiasticus, dicens: *Non demoreris in errore mortuorum, ante mortem confitere. A mortuo quasi nihil perit confessio. Confiteberis viuens viuis & sanis confiteberis, & laudabis Deum: gloriaberis in miserationibus illius.* Magnum sanè fuit olim mysteriū, quod inter infirmos is, qui primus piscinam intrasset, cum aqua esset ab Angelo mota, Ioan. 5, 4.

conualeceret, atque sanaretur, ut ex eo intelligas, quomodo salus omnis nostra consistit in eo, si inspirationibus, & diuinis moribus confestim, sine vlla pro rogatione obtemperemus. Veni itaque, mi frater, accelera. Hodie, ut ait Propheta: *si vocem eius audieris, Psal. 94, 8. noli indurare cor tuum.* ut respondeas illi cras, imò incipe statim manum admonere: quod quanto citius feceris, tanto tibi erit facilius.

Ecclesi. 12, 1.
Egregia ex-
positio loci
Ecclesiastici.

Ecclesi. 25, 5.

Ecclesi. 17, 26.

Ioan. 5, 4.

Psal. 94, 8.

CAPVT XXVI.

Erūt profecto quæ diximus etiam sufficere deberent, ad confundendos illos, qui penitentiam ad mortis usque horam differunt. Etenim si adeo periculosum sit, eam in aliquot annos prorogare: quid erit quæso eandem periculosissimo illi termino reservare? Verum quia error iste nimis est familiaris, & in orbe terrarum frequens: sed & cum plurimæ sint animæ, quæ errore illo misere deceptæ pereunt, omnino necessarium est, ut & de inani hominum hac opinione non nihil dicamus. Licet autem de hac materia dicere planè periculosum sit, (posset enim pusillanimitas & meticulosis conscientijs diffidendi, seu desperandi occasionem præbere) maius tamen erit periculum, quod homines ignorant, in quod discrimen sese coniiciunt, cum penitentiam in illud tempus prorogant. Ita ut vtrumque periculum iustè lance trutinantes, manifestè videamus, hoc illo sine vlla comparatione maius esse. Ipsa enim experientia nos docet, plures animas perire nimia confidentia, quam nimio timore & pusillanimitate. Nos enim constituti sumus speculatores, ut ait Ezechiel, ut cum gladium venientem viderimus, populo annuntiemus: ne qui à nobis admoneri debeant, decipiantur: & sanguis eorum de manibus nostris requiratur. Quia verò in hac vita nec aliud lumen, nec veritatem aliam habeamus, præter sacram Scripturam, sanctorumque Patrum, & Doctorum Ecclesiæ, qui de hac materia copiosè satis ante nos tractarunt, monumenta; videamus quid illi hac de re dicant. Spero etenim neminem tam fore temerarium, qui suum iudicium illorum sententiæ velit anteponeere. Seruemus autem hunc ordinem, ut prius dicamus quid Patres de hac materia dicant; deinde quid Scriptura nos doceat.

Auctoritates quorundam Patrum de penitentia finali.

An tequam disputationem hanc ingrediamur, præsupponamus id, quod S. Augustinus, & omnes Doctores Ecclesiæ dicunt: necessariò scilicet sciendum esse, quod uti penitentia vera, Dei propriè opus est, ita etiam ipse potest eam dare, cui, & quando vult. Secundum hanc itaque sententiam penitentia vera erit, & sufficiens ad animam salvandam, quocumque fiat tempore; etiam in hora mortis. Quam raro autem hoc eveniat, nolo, ut quis mihi aut tibi credat, sed Sanctis, per quorum os sanctus Spiritus locutus est. Proinde æquum est, ut eorum sententiæ acquiescamus. Audi itaque quid B. Augustinus hac de re dicat, in libro de vera & falsa penitentia: Qui prius à peccatis relinquitur, quam ipse relinquat ea, non liberè, sed quali ex necessitate condemnatur. Deus autem arbitrij libertatem requirit. Quapropter illi, qui nolunt converteri ad Dominum, quamdiu possunt peccare; postea verò ad confessionem veniunt, cum amplius non possunt: non tam facile quod cupiunt obtinebunt. Paulò ergo inferius declarans Augustinus, quomodo ea conversio fiat, sic ait: Converteritur, id est, totus & omnino vertitur, qui iam non penas tantum timet, sed ad bonum Deum redire festinat. Quæ conversio si contigerit alicui etiam in fine, desperandum non est de peccatorum suorum remissione. Sed quoniam vix aut raro est tam iusta conversio, timendum est de tam serò penitente. Quem enim morbus viget, pena terret, ad veram vix venit satisfactionem; maxime cum filij, quos illicitè dilexerit, sint præsentès, vxor & mun-

dus ad se vocent. Multos enim solet serotina penitentia decipere. Sed quoniam Deus semper potens est, semper etiam potest in mortè iuvare, quos placeat. Sed quoniam multa sunt quæ impediunt, & languentem trahunt, periculosissimum est, & interitui vicinum, ad mortem protrahere penitentia remedium. Sed magnum est cui Deus tunc inspirat. Si quis igitur est, qui veram tunc querat penitentiam, expectet Dei clementiam, maiorem sentiens Dei bonitatem suæ nequitia. Sed fietiam sic conversus evadat, vitam viuat, & non moriatur, non tamen promittimus, quod evadat omnem penam. Nam prius purgandus est igne purgationis, qui in aliud seculum distulit fructum conversionis. Hic autem ignis, etsi æternus non sit, miro tamen modo est gravis. Excellit enim omnem penam, quam quis unquam passus est in hac vita. Nunquam in carne tanta inuenta est pena; licet mirabilia Martyres passim tormenta, & multi nequiter iniqui tanta sustinuerint supplicia. Studeat ergo quilibet sic delicta corrigere, ut post mortem non oporteat talem penam tolerare. Hucusque Beatus Augustinus, ex cuius verbis liquet, in quanta sese præcipitant pericula, qui ex industria nolunt ante horam mortis penitere: sed penitentiam in illud tempus differunt. Sed & Ambrosius in libris de penitentia fusi de hac materia disserit; licet nonnulli hanc eius sententiam Augustino tribuant, ubi inter alia multa dicit: Qui postus in ultima necessitate aggritudinis suæ acceperit penitentiam, & mox reconciliatus fuerit, & vadit; id est, exit de corpore: fateor vobis, non illi negamus quod petit: sed non præsumo dicere quia bene hinc exit. Non præsumo, non polliceor: non dico, non vos fallo, non vos decipio, non vobis promitto. Fidelis bene vivens securus hinc exit. Agens penitentiam dum sanus est, & reconciliatus, si postea bene vixerit, securus est. Idem paulò post repetens; Agens verò penitentiam ad ultimum, & reconciliatus si exierit, an securus hinc exeat, ego non sum securus; penitentiam dare possum, securitatem dare non possum. Quod dico attendite: Ego id planius expono, ne aliquis me malè intelligat: Nunquid dico damnabitur? non dico, sed nec liberabitur, dico. An aliud mihi dicis sancte Episcopo? Quid tibi dicam, nescio. Dixi, non præsumo, non promitto, nescio de Dei voluntate. Vis te frater à dubio liberari, vis quod incertum est evadere? Ago penitentiam dum sanus es. Si enim agas veram penitentiam dum sanus es, & inuenerit te novissimus dies, securus es. Ergo curre ut reconcilieris. Si sic agis, securus es. Quare securus? Vis dicam tibi? Quia egisti penitentiam eo tempore, quo & peccare potuisti. Ecce dixi quare securus es. Sin autem tunc agere vis ipsam penitentiam, quando iam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. Consentit Beatus Isidorus his verbis. Qui vult, ait, de peccatorum remissione securus esse in hora mortis, faciat penitentiam cum sanus est, & tunc iniquitatem suam plangat. Sed qui malè vixit, & penitentiam in hora mortis agit; certum est, quod in summo versatur periculo. quemadmodum enim eius damnatio est incerta, sic salus illius est dubia. Verba hæc profecto plurimum sunt metuenda: magis autem ea, quæ scribit Eusebius sancti Hieronymi discipulus, & gloriosissimus eius Magister locutus est iam morti vicinus, in terra iacens extensus, & sacco horrido indutus: quia verò non ausus fuerim, ea cum tanto rigore, quo scripta sunt, referre, ne debilioribus & pusillanimitas despondendi animum occasionem præberem; legat qui velit; inueniet ea in tomò quarto operum D. Hieronymi, in quadam Epistola Eusebij ad Damasum Episcopum de morte Beati Hieronymi, cuius initium, Patri reuerendissimo,

Quam horribilis pena purgatorij.

Ambrosio exhort. ad penitentiam. quæ statim sequitur lib. 2. de penitentia.

S. Augustinus lib. Hom. 50. Hom. 41.

Isidori sententia, lib. 2. de summo bono.

In editione Plantiniana tom. 9. paulò antea finem.

De finali penitentia diffinitio periculis est.

Ezech. 33.

Aug. de vera & falsa penitentia. cap. 17.

Ibidem. Quid sit conversio.

mo, &c. ubi inter alia dicit: Sed forte quis iterum dicet? Vir qui toto tempore, quo vixit, male fecit, in mortis articulo accepta penitentia à Deo veniam obtinebit. Heu quam vana suspicio, & falsa meditatio. Vix de centum millibus hominum, quorum mala fuit semper vita, meretur à Deo habere indulgentiam vitis. Virtus in peccatis genitus, & enutritus, qui nec Deum vidit, nec agnouit, nec de eo audire voluit, nec se peccasse cognoscit, nec quid penitentia sit, nisi forte dormiendo nouit: totus adhuc secularibus innotatus negotijs, quem angustia premit filiorum, quos deserit: quem infirmitas conterit, quem dolor diuitiarum & bonorum temporalium concutit, cum eis non posse frui amplius se cernit, quam acceptam Deo accipit penitentiam? quam non accipiet, si adhuc se posse sanari crederet. Certè verò concludam, qui dum sanus est, & iuuenis, Deum offendere non formidat, in morte non merebitur diuinam obtinere indulgentiam. Quæ dilectissimi filij, est penitentia, quam solum quis accipit, quia se viuere amplius non posse cernit? qui si ex infirmitate conualesceret, peior quam prius fieret? Scio non modicos pecuniosorum, accepta in mortis articulo penitentia conualuisse corpore, & vitam peiorasse. Hoc teneo, hoc verum puto, hoc multiplici experientia didici, quod ei non bonus est finis, cui mala semper fuit vita: qui peccare non timuit, sed in mundi vanitatibus semper vixit. Hactenus Eusebius; ex cuius verbis liquet, quam suspecta fuerit sanctissimo illi Doctori Hieronymo penitentia, quæ sit in hora mortis, ab eo, qui toto vitæ tempore in peccatis perseuerauit. Neque hæc reticenda est opinio S. Gregorij de hac materia; qui ad illa verba Iob, *Quæ est enim spes hypocrisis, si auarè rapiat, & non liberet Deus animam eius? Nunquid Deus exaudiet clamorem eius, cum venerit super eum angustia?* dicit: Eius clamorem Deus tempore angustia non audit, qui ipse tranquillitatis tempore clamantem in præceptis eius Dominum non audiuit. Scriptum quippe est, *Qui auertit aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.* Sanctus itaque vir, intuens, quia omnes qui nunc operari recta contemnunt, extremo se tempore ad petitionis verba conuertunt, dicit, *Nunquid clamorem eius audiet Deus?* Quibus profecto verbis, vocibus nostri redemptionis obsequitur, qui ait: *Nouissime veniunt & fœuæ virgines, dicentes, Domine, Domine aperi nobis.* Et respondetur eis: *Amen dico vobis, nescio vos.* quia tanto maior tunc exercetur seueritas, quanto nunc maior misericordia prorogatur: & districte tunc iudicium non correctis exierit, qui pietatem nunc delinquentibus patienter impendit. Hæc B. Gregorius. In eadem cum ceteris opinione est Hugo de S. Victore, libro 2. de Sacramentis, ubi dicit: Difficile est, ut tunc (scilicet in articulo mortis) vera sit penitentia, quando tam fera venit. Quando enim cruciatus membra ligat, & dolor sensum opprimit, vix homo aliud cogitare potest. Valde suspecta debet esse penitentia, quæ coacta videtur esse. Facile est ut homo se nolle putet, quod posse non datur. Possibilitas optime voluntatem probat. Si non facis dum potes, manifestè ostendis quod non vis. Subscribit his omnibus Magister Sententiarum dicens: Cum ergo opus sit non hominis, sed Dei fructifera penitentia: inspirare eam potest, quandoque vult sua misericordia; & remunerare ex misericordia, quos damnare potest ex iustitia. Sed quoniam multa sunt quæ impediunt, & languentem retrahunt, periculum est, & interitui vicinum, ad mortem protrahere penitentia remedium. Sed magnum est cui Deus tunc inspirat (si quis est) veram penitentiam. Considera quæso quam metuenda hæc verba sint. Quis itaque audax ille, qui non metuit maximum thesaurum summo exponere periculo?

Greg. lib. 18.
moral. cap. 5.
Iob 27, 9.

Prov. 28, 9.

Iob 27, 9.

Matth. 25, 11.

Hugo lib. 2.
part. 14. ca. 5.

Pet. Lomb. 1.
distin. 26.
Sunt verba
Augusti.

An quicquam pretiosius tibi sit in hoc mundo salute? Quis itaque tam inconsideratus, ut audeat dicere, non malè facere, qui tantum thesaurum tali committit periculo?

Hæc sunt opiniones sanctorum Doctorum, ex quibus non obscurè colligitur, quanta sit dementia, sine solitudine tam periculoso mare navigare, de quo expertissimi nauta tam dubie, tantoque cum timore loquuntur. Bene mori ars est, quæ tota vita debet addisci. In hora enim mortis tot, tantaque sunt, quæ nos mori faciunt, ut vix supersit tempus ad bene mori discendum.

Auctoritates Doctorum Scholasticorum de hac materia.

Restat nunc ad maiorem huius rei confirmationem, ut videamus quid hæc Doctores sentiant Scholastici. Inter alios Scotus pulcherrimè tractat hanc materiam, nobis per omnia consentiens, in quartum librum Sententiarum scribens, ubi ponit hanc conclusionem; Penitentia, quæ fit in extremis, raro vera est, ob magnam difficultatem verè penitendi in hoc articulo. Probat autem hanc conclusionem quatuor rationibus vel argumentis.

Prima est, propter magnas perturbationes, quæ oriuntur ex magnitudine dolorum, infirmitatis, & præsentia mortis: quare cor minus ad Deum potest eleuari, & in exercitijs verè penitentia occupari. Ad intelligendum huius argumenti sciendum est, omnes cordis nostri perturbationes magnam habere vim retrahendi sensus, & liberum hominis arbitrium: & iuxta regulam Philosophicam, in hoc effectum multo potentiores sunt affectus seu passionis, quæ dolorem & tristitiam adferunt, quàm quæ lætitiā generant. Hinc est quod perturbationes, seu affectus morientis, sunt omnium fortissimi atque potentissimi. Nam (ut Aristoteles ait) omnium terribilium terribilissimum est mors: ubi tanti dolores in corpore, tot in anima sunt angustia, tanta sollicitudo & afflictio filiorum, coniugis, & mundi, qui omnes deferendi sunt. In tot autem, tamque procellosis passionum ventis, ubi erunt sensus, ubi cogitationes, nisi quod trahunt & abripiunt illa dolores & perturbationes istæ? Experientia nos docet quotidiana, si quis dentium, aut alio quouis acuto dolore crucietur, etiam si homo sit maxime pius, vix eum tunc animam ad Deum posse eleuare, vel in eo illum habere immortem: imò sensus omnes illic esse, ubi dolor est. Quod si hoc iusto accidat, quid faciet is, qui nunquam de Deo cogitare consuevit, & qui quanto apertior est, & prouidit ad amandum corpus quam animam, tanto facilius incurrit periculum maioris amici quàm minoris? Inter quatuor impedimenta contemplationis quæ B. Bernardus enumerat, vnum est mala dispositio corporis. Tunc enim anima ita occupata est doloribus suæ carnis, ut vix aliud hominem cogitare permittat, præter illud, quod tunc dolet & cruciat. Quod si verum sit, quæ maior esse potest amentia, quàm expectare pessimam dispositionem corporis, ut in ea maxima tractes animæ negotia? Noui quendam, qui in articulo mortis constitutus, cum admoneretur, ut sese ad exitum prepararet, tanta cordis angustia propter mortis præsentiam pressus, obrutusque est, ut nihil aliud cogitauerit, quàm quomodo periculum hoc declinare posset, non aliter quàm si in manibus fatum fuisset. Omnis eius cogitatio erat, quomodo periculum hoc posset euadere, quibuscumque etiam remedijs, fieri potuisset. Cumque sacerdos videret illum tam parum sollicitum esse de his, quæ in illa hora necessaria sunt, admonuit ut relictis ijs cogitationibus, inciperet Deum inuocare. Infirmus hanc admonitionem agere ferens, verba quadam longè à proposito aliena

Scot. lib. 4.
sentent.

Conclusio
Scoti.

Primaria
Scoti.

Arist. lib. 4.
Ethic. c. 6.

Corporis
mala dispositio
impedim
tum contem
plationis.
S. Bern. lib.
23. item in
Cant.

aliena respondit, simul atque animam exhalauit. Fuerat nihilominus hic virtutum amator: vt ex eo queas videre, quomodo mortis presentia perturbet eos, qui vitam amant; si etiam tantum turbauerit hunc, qui alias illam contempserat. Noui & alium, qui cum in grauissimam incidisset infirmitatem, cum vidisset mortem imminere, vehementer petijt paululum cum Deo colloqui, & Iudicem deiota precatiuncula prauenerit, antequam ex hac vita discederet: sed dolores, & continua infirmitatis accidentia requiem nullam illi concedebant. Si itaque preparatio sola ad poenitentiam illo tempore tam difficilis sit, quis adeo demens, vt totius vite suae remedium velit in illud momentum prorogare?

Secunda ratio est, quod vera poenitentia debet esse voluntaria: hoc est, ex voluntatis promptitudine profecta: & non ex necessitate coacta. Hoc est, quod B. Augustinus dicit; Nullus expectet quando peccare non potest. Arbitrij enim libertatem quaerit Deus, vt deleri possint commissa: non necessitatem, sed charitatem non tantum timorem; quia non in solo timore viuunt homines. Quem ergo sero poenitet, oportet non solum timere Iudicem, sed diligere: quia sine charitate nemo saluus esse potest. Quare si quem nunquam in vita sua verè poenituerit, sed pro-roget poenitentiam vsque in horam mortis, videtur is non ex voluntate, sed ex necessitate poenitentiam agere: & si ex necessitate, iam non est purè voluntaria. Talis erat poenitentia Semei, quam fecit ob delictum, in Dauid commissum, cum faciem filij sui Absolonis fugeret. qui Semei cum vidisset victoriam ad Dauidem inclinare, & considerans malum quod sibi imminerebat, descendit cum viris Iuda in occursum Regis Dauid, & cum mille viris de Benjamin, prostratusque coram Rege veniam delicti rogauit.

Aug. lib. de vera & falsa poen. cap. 17. & 18.

2 Reg. 16. & 19.

2 Reg. 19, 21. Quod cum Abisai vidisset, dixit; Nunquid pro his verbis non occideretur Semei, quia maledixit Christo Domini? Sanctus verò Rex Dauid, non ignorans quam exigui esset meriti hac poenitentia, tunc quidem factum dissimulauit prudenter, tamen inultum omnino noluit: sed cum iam morti proximus esset, non vindictæ cupiditate, sed iustitiæ zelo præcipit filio, ne pateretur illum innoxium; qui & postea interfecit illum. Huius generis videtur esse multorum maiorum Christianorum poenitentia, qui cum tota vita Deum offendendo in peccatis perseuerarunt, quum appropinquauit hora reddendæ rationis, ubi mortem adesse, sepulchrum apertum, præsentemque iudicem viderint, intellexerintque non inueniri fortitudinem, non potentiam contra infinitam illam potentiam; quodque in illo momento determinabitur, quod semper est duraturum, conuertuntur ad iudicem orationibus & protestationibus: quæ si veræ sint, viles profecto sunt. Sed communis euentus docet, quales illi fuisse, & sunt: experientia enim didicimus, multos eorum elapsos hoc periculo, confestim oblitos omnium quæ promiserunt, & tanquam sues ad volutabrum reuersos esse, imò reuocasse ea, quæ tunc pro exoneratione animæ ordinauerant, tanquam homines, qui non fecere, id quod fecerunt, amore Dei, sed solo timore angustiar, in qua tunc temporis fuere; qua cessante, cessauit etiam effectus, qui ex illa sequebatur. Ex quo manifestissimè videtur, hanc poenitentiam similem esse illi, quam habent nautæ: qui cum in magno periculo sunt, promittunt vitam mutare, sequi virtutem, & nescio quæ non vota faciunt: sed cum tempestas sedata est, & optata redit malacia, ipsique extra periculum sunt, mox ad priora redeunt; ridet, nugantur, blasphemant, & peiora faciunt, quam antea faciebant, nullam vororum habentes rationem: imò tanquam somnium illa reputantes.

3 Reg. 2.

Simile.

Tertia ratio est, quia consuetudo peccandi, in qua vixit hactenus peccator, ferè semper hominem deserere non vult; sed illum vsque ad mortem comitari: & non aliter, atque umbra corpus, sequi. Consuetudo enim est tanquam altera natura, quæ non nisi maxima difficultate vincitur. atque ita videmus per experientiam, multos in illa hora tam parum de animæ suæ salute sollicitos esse, tam auaros esse, tam rebus carnalibus immerfos, tam vitæ huius amantes, si quo pretio possent illam redimere, sic captos amore huius mundi, omniumque rerum quæ in illo dilexerunt, quam si non esset in hoc termino vel periculo. Nunquid aliquando vidisti senes tam audaces & auaros, vt nunquam vel horam vnā intermiserint, quo minus res huius mundi tractarent; qui tamen in benefaciendo manus habebant occlusas & immiserordes: quorum appetitus erat viuacissimus in rebus ijs, quas in proprium contemptum debebant in hoc mundo relinquere, & scit Deus quibus? Hæc est poena nequaquam minima, qua Deus subinde punit peccatum; permittens vt illud comitetur suum auctorem vsque ad sepulturam; iuxta illud B. Gregorij, Deus castigat peccatorem hoc genere supplicij, vt permittat eum obliuisci, & immemorem esse sui ipsius in hora mortis; eo quod non sit recordatus Dei sui dum viueret. Atque ita vna negligentia vel obliuio puniatur alia. punitur obliuio culpa cum obliuione, quæ poena simul est & culpa: id quod quotidiana docet experientia: toties enim nunc audiuimus multos etiam in brachijs meretricum mori voluisse, quas tam tenaci amore diligebant, vt quas in vita adibus expellere noluerunt, etiam in morte deferere noluerint, eo quod iusto Dei iudicio & sui, & animarum suarum obliuiscerentur.

Tertia ratio Scoti.

Greg. lib. 16. Mor. cap. 31.

Quarta Scoti ratio fundatur in qualitate valoris operum, quæ communiter in illa hora fiunt: quilibet enim, qui vel scintillulam diuini luminis habet, aperit videt, quantum distent opera quæ tunc, & quæ ab homine sancto fiunt: agnoscit, inquam, Deo multo minus illa, quam hæc placere. Non est admodum gratum (vt B. Lucia dicebat) Deo munus, quod qui offert, ideo offert, quod illius vsum suprema interdicit dies. Quid quæso est iniuriæ illatæ cuiusdam ignoscere in illa hora, qua non ignoscere magna est infamia? Putas eximium quid esse, si concubinam reliqueris, quando velis nolis relinquere debes, nec amplius eam in adibus seruare potes? His rationibus subtilis ille Doctor concludit, hominem summa cum difficultate in illa hora verè poenitere. Imò dicit Christianum, qui deliberato animo poenitentiam vsque in horam mortis prorogat, mortaliter peccare; ob summam iniuriæ, quam infert animæ suæ: & ob periculum maximum, cui salutem suam exponit. Relinquo nunc lectori iudicium, vt videat si quid sit illo magis metuendum.

Quarta ratio Scoti.

B. Lucia dictum.

Auctoritates aliquot sacre Scripturæ præmissæ Doctorum sententiam confirmantes.

Quoniam autem totius disputationis huius robur in verbo Dei consistat, (contra hoc enim nec est appellatio, nec responsio) audi quid illud doceat in hoc negotio. Salomon primo Proverbiorum capite, postquam retulisset verba, quibus æterna Sapientia vocat hominem ad poenitentiam, subiungit itidem ea, quæ vocationi suæ non obediens dicta est: Quia, inquit, vocavi, & renuisti, extendi manum meam, & non fuit qui aspicere. Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subiambo, cum vobis id quod timebatis aduenerit. Cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit, quando venerit super vos tribulatio & angustia. Tunc innocabunt vos, & non exaudiam: manes consurgens, & non inueniens.

Prou. 1, 24.

Greg. hom.
120. in Euan.
gel.

nient me, eo quod exosam habuerint disciplinam, & timorem Domini non susceperint, nec acquiescerint consilio meo. Hucusque verba sunt Salomonis, aut vt melius dicam ipsius Dei, quas D. Gregor. in libris Moralium de hac poenitentia, de qua nos iam agimus, exponit. Quid potest responderi ad illud? An non sufficientiam huius, cum ipsius Dei sint, vt timorem tibi incutiant, moneantque, vt temporite in horam illam prapares?

Matt. 24, 47.

Sed audi & aliud testimonium non minus, quam illud, dilucidum. Differens Dominus in Euangelio de suo ad iudicium aduentu, consulit suis discipulis, eosque magna cum instantia monet, vt se praparent in diem illum, multis in eum finem vsus parabolis & similitudinibus, vt ex ips intelligerent, quanti ea res esset momenti. Eius verba haec sunt: *Beatus ille seruus, quem cum venerit dominus inuenierit vigilantem. Si autem malus seruus dixerit in corde suo, Moram facit dominus meus venire, & cepit percussere conseruos suos, manducet autem & bibat cum ebriosis, veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis.* Patet hic Dominum optime sciuisse consilia malorum, & inuentiones excusationesque eorum, quas inueniunt ad excusandos se in rebus pessimis: ideoque viam ipsis occludit, admonetque, quomodo eis haec facinora succedent, & quem finem spes eorum sit habitura. Quid differunt illa ab his, quas nos hic tractamus? Quid nos dicimus hic, si non illud, quod ipse Dominus? Tu es ille malus seruus, quia si milia meditaris in corde tuo; tu prorogas poenitentiam, & exitimas temporis tibi adhuc plurimum superesse, manducas, bibis, & in delictis tuis perseueras. An non timeas has minas, quas tibi intentat ille, qui non minus ad faciendum, quam ad dicendum, efficax est: qui omnia, quae dicit, dictu citius & facilius exequitur? Ipse te alloquitur, tecum agit, te appellat, tecum ipsi negotium est, tibi dicit: Vigila miser, & dum tempus est te prapara, ne miserrime pereas in illa hora iusti Dei iudicij.

Matth. 25, 1.

Aug. Epist.
ad Dico.
& lib. ferm.
22. & 23. de
serm.

Ceterum videor nimium temporis & laboris rei tam manifeste impendere. Sed quid faciam, cum videam maiorem mundi partem hoc palliolo peccatum & errorem suum prapexere? Vt autem magnitudinem huius periculi clarius adhuc agnoscas, audi aliud testimonium ipsius Domini: *Tunc simile erit regnum calorum decem virginibus, &c.* Tunc, quando tunc? Quando veniet iudex, quando appropinquabit hora iudicij tam vniuersalis omnium, quam particularis singulorum. In quo enim quemque inueniet nouissimus suus dies, in hoc eum comprehendet mundi nouissimus dies; quia qualis in isto die moritur, talis in die hoc iudicabitur, vt ait Augustinus. Illo itaque tempore, dixit Saluator, nobis continget, quod contigit decem Virginibus, quarum quinque erant fatuae, & quinque prudentes, quae accipientes lampades suas exierunt obuiam sponso: Prudentes dum tempus habebant, acceperunt oleum in vasis suis: Fatuae vero, vt ferè sit, nulla erat olei sollicitudo. *Medita nocte*, quando altius dormiunt homines, vel cum maxime curae expertes sunt, & negligentes, minus cogitant de iudicij die, *clamor factus est: Ecce sponus venit, exite obuiam illi.* Tunc surrexerunt omnes Virgines ille, & ornaverunt lampades suas: Et quae paratae erant, intrauerunt cum sponso ad nuptias, & clausa est ianua: Quae vero paratae eo tempore non erant, ceperunt sibi protuidere, & se prapare, & tandem venientes clamabant: Domine, Domine aperi nobis. At ille respondens ait, Amen dico vobis, nescio vos. Concludens autem Dominus parabolam hanc, ait: *Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.* Quasi diceret: Vidistis quam felix euentus fuit istarum

Matth. 25, 11.

virginum sapientum, quaeque paratae erant; & quam infelix fatuarum, quibus oleum deerat. Propterea cum nesciatis diem, vel horam aduentus sponi, & negotium salutis vestrae a sola pendeat hac prapARATIONE, vigilate & parati estote omni tempore, ne dies illa vos inueniat imparatos, vt Virgines illas quinque, inuenit, & clausa vobis sit ianua, nuptialisque excludamini, quemadmodum illae exclusae sunt. Iste sensus literalis est huius parabolae, vt Caietanus hunc locum exponit, dicens: Caueamus nobis, vel ob id solum, quod poenitentia, quae ad mortem vsque prorogatur, quando auditur vox quae dicit, *Ecce sponus venit*: non est secuta, imò quod ipsa in hac parabola describitur, quasi non vera, ferè namque talis est. Idem tandem summam vel pericopam similitudinis illius subiiciens ait: Conclusio doctrinae huius est, vt intelligamus quomodo quinque Virgines illae fuerunt repudiatæ, seu reprobatae, quia quo tempore sponus venit, non erant paratae. Aliæ vero quinque admissae fuerunt, quia prouisum illis erat. Necessè itaque est, vt semper sumus parati, eo quod nesciamus qua hora sponus venturus est.

Caietanus.

Dic mihi quæso, quid posset ad nostrum propositum illuminandum dici manifestius? Vehementer itaque admiror, quod post testimonium tam clarum homines audeant adhuc tam debili & incerta spem. Etenim ante hoc testimonium prolatum non adeo mirarer, si contrarium ipsis persuasum esset, aut spontè falli cuperent. Sed postquam ipse celestis Doctor & Magister hanc quaestionem determinauit, cum Iudex ipse tot exemplis ferè & modum sui iudicij nobis manifestauit, quis adeo impudens aut praprafractus, vt credat aliter euenturum, aut rem gerendam esse, quam prapredixit ille, qui sententiam ipse pronuntiabit?

Responsiones ad aliquot obiectiones.

Sed quia posset mihi ad ea quae dicta sunt obijcere: Quomodo? nunquid Latio solo verbo saluus factus est iam iam moriturus? Respondet Beatus Augustinus in libro superius citato: Licet, ait, Latio veniam meruerit in fine de omni suo crimine, non tamen dedit baptizatis peccandi & perseuerandi auctoritatem. Tunc enim baptizatus est, qui tunc primum in cruce Christum confessus est. Poenitentia enim si in extremo hiato vitae aduenerit, sanat & liberat in ablutione baptismi, ita vt nec purgatorium sentiant, qui in fine baptizantur. Respondetur praparterea, opus hoc admirandum non minus, quam alia miracula, operaque alia, prapredictum & reseruatum fuisse aduentui Saluatoris & Filij Dei in hunc mundum, eiusque gloriae testimonio: Ideoque necesse erat, vt ea ipsa hora, qua Dominus patiebatur, caelestia & terrena turbarentur, lux cum nocte misceretur, elementa quatererentur, Tertia ipsa concussa à fundamentis, quali quæ super crucem Deum vix sustinebat, tanquam ad scelus proprium contremisceret; Dies refugo lumine, quomodo potest, sumeret lamentum, & fusco tristitum tenebrarum habitu, more iugentis indueretur; sepulchra mortuorum aperirentur; defuncti resurgerent: Omnia enim hac mirabilia, tanquam testimonia gloriae Personae illius reseruabantur, de quorum numero & salus fuit huius latronis. In quo opere non minus erat admirabilis illius confessio, quam salutis collatio: posteaquam in cruce confiteatur regnum, & discipulis Christi contradicentibus, in latrone fides nouella inualuerit. Sub illo tempore credidit reus, quod negauit electus. Feruebat impietas persequentium, exultabat impietas blasphemantium, contritio liuoris & vulnera Christum solum hominem demonstrabant, & Apostolis post diuina miracula desperantibus, solus hic non acquiescit scandalò crucis & mortis, solus hic testis est

Aug. de ven.
& falsa poe.
ait cap. 17.

Multa mira
bilia aduen
tui Christi
reseruata.

Eusebius
Emist de
bono la
trone.

Maiesta-

Maieſtatis, qui ſociis probatur doloris. Cum itaque admirabilia hæc ad dignitatem huius Domini, & ad tempus illud myſticum pertineant, ridiculum erit veſſe exiſtimare, hæc ſemper & vbique locum habere; quæ propriè temporis illius erant.

Simile.

Videntur etiam in quibuſvis huius mundi Rebut publicè bene conſtitutis eſſe quadam, quæ ſunt ordinariè & ſemper eodem modo, quadam verò quæ extraordinariè uſurpantur. Ordinaria communia ſunt omnibus, extraordinaria propria ſunt quibuſdam. Idem uſu venit & in Republ. Dei, quæ eſt Eccleſia. Atque ita regulare eſt & ordinarium illud Apoſtoli;

1. Cor. II, 15.

Quorum finis erit ſecundum operis aſpſum; ſignificans quòd communiter loquendo, mors mala malam vitam ſequitur, & bona bonam. Ordinarium etiam eſt eos, qui opera bona faciunt, vitam æternam ingredi;

Pſalm. 61, 12.

locutus eſt Deus, duo hæc audiui, quia poteſtas Dei eſt,

& tibi Domine miſericordia: quia tu reddis unicuique ſecundum opera ſua. Hæc ſumma eſt totius Philoſophiæ Chriſtianiæ. Secundum hanc itaque rationem dicimus Ordinarium eſſe tam iuſtum, quam peccatore

Iudicia Dei.

recipere mercedem in fine vitæ ſuæ ſecundum opera quæ fecerunt. Præter uniuerſalem tamen hanc legem poteſt Deus ex particulari gratia ad ſuam gloriam quibuſdam miſericordiam exhibere, ut morte iuſtorum moriantur, qui vitam peccatorum duxerunt: quemadmodum & fieri poteſt, ut qui tanquam iuſtus vixit in hoc ſæculo, ſecreto quodam Dei iudicio, tanquam peccator moriatur, quemadmodum illis euenit, qui longo itinere proſperitæ nauigârunt, & in ipſo portus introitu naufragium faciunt. Hinc eſt quòd Salomon dicit: *Quis ſcit, ſi ſpiritus filiorum Adam aſcendat ſurſum, & ſi ſpiritus iumentorum deſcendat deorſum?* Nam etſi ſerè ſemper fiat, ut animæ illorum, qui tanquam bruta viuunt animalia, ad Inferos deſcendant; eorum verò, qui tanquam homines viuunt, in cælum ferantur: poteſt tamen ſecundum occultum & particulare Dei iudicium nonnunquam hic ordo inuerti. Secura tamen & generalis doctrina eſt, bene viuentem mortem habiturum beatam. Nemo itaque ob cauſas prædictas niti debet exemplis eorum, qui ex particulari gratia ſunt conſeruari: ea enim generalem regulam non conſtituunt, nec ad omnes ſeſe extendunt, ſed ad paucos tantum, eoſque incognitos: Nec tu quidem ſcire potes an eorum numero continèare.

Alia excuſatio peccatorum.

Alij aliam excuſationem ſeu deſenſionem adferunt, dicentes; Sacramenta legis gratia de attrito facere contritum, & quòd vel in hora mortis ſaltem illam attritionem ſeu diſpoſitionem habebunt; quæ vnà cum virtute Sacramenti ſufficiens erit ad ſalutem conſiderandam. Ad quam obiectionem reſpondemus, non quoduis genus doloris ſufficiens eſſe ad ſpeciem illam attritionis habendam, quæ vnà cum Sacramento conſert gratiam illud ſuſcipienti. Nemo enim nescit eſſe varias attritionis & doloris ſpecies; & quòd non per quamcunque attritionem homo fit de attrito contritus, ſed tantum per illam particularem, quam gratia collator nouit, & quam vno illo excepto ignorant omnes. Sciebant & intelligebant optimè hæc Theologiam ſancti Doctores, ideoque tanto cum metu & tam dubiè de hoc genere penitentia locuti ſunt, ut ſuperius à nobis annotatum eſt; ante alios maxime D. Auguſtinus, in ſua auctoritate ſuperius allegata, ubi agit de eo qui penitentiam accepit & reconciliatur per Eccleſiæ Sacramen-

ta, de quo dicit: Fateor vobis, non illi negamus quòd petit, ſed non præſumimus, quòd bene hinc exit; ſi ſecurus hinc exit, ego nescio: penitentiam dare poſſumus, ſecuritatem non.

Quòd ſi mihi obijcias penitentiam Niniuitarum, quæ ex timore, ne quadraginta dierum ſpatio perirent omnes, proceſſit; conſidera tu non tantum aſperimam penitentiam, quam illi ſubierunt, ſed & vitæ mutationem. Muta tu quoque vitam tuam eodem modo, & non deſtituet te eadem miſericordia. Ceterum video te vix ab infirmitate conuulſiſſe, & vix de lecto ſurrexiſſe, cum ſtatim ad primum vitæ genus recurris, & reuocas omne id, quòd quamdiu infirmaberis, propoſueras. Quare tibi conſiderandum relinquo, quid de tua penitentia cenſeam.

Iona 3.
Obieſtio ad
penitentiam
Niniuitarum.

Concluſio ſuperioris diſputationis.

Quicquid dictum eſt hæcenus, non eo fine dictum eſt, ut cuiquam ſalutis aut ſpei ſanua claudatur: etenim nec eam quiſpiam ſanctorum clauſit, nec aliquis eam claudere debet: ſed ut mali retrahantur, & auertantur ab illo reſugij propugnaculo, in quo ipſi latitant, & fortiores efficiuntur, ut in iniquitatibus ſuis perfeuerent. Ceterum, dic mihi quaſo frater, ſi omnes voces Doctorum, & ſanctorum hominum, ſi rationes omnes, ſi ipſa Scriptura ſacra tam periculosa tibi nuntient de hac penitentia, quomodo audeſ tu ſperare tuæ ſaluti ab ingenti hoc periculo libertatem? In quo conſidis, qui te in hoc periculo adiuuabit? Fortè in tuis preparamentis, in elemoſynis, in orationibus tuis ſpem collocas? Intellexiſti paulò ante quomodo quinque Virgines fatuæ ſumma cum ſollicitudine ſe præparare voluerunt, poſtquam vocem audiuiſſent, ſponſum venire, nuntiantem; didiciſti etiam quanta cum inſtantia lanuam pulſarunt clamantes; nihil tamen horum ipſis proſuit: non enim ex vero amore, vel vera penitentia proficiſcebantur. Conſidis fortè in lachrymis, quas eo tempore profundes? Verè lachrymæ valent quocunque tempore, & beatus qui eas ex toto corde fundit: ſed recordare quaſo quot lachrymæ fudit hic, ut appetitui ſuo ſatiſfaciat, & ille ut quòd vult, hoc illi liceat, animique impetum ſequatur: vendit patrimonium ſeu ius primogeniti inſtar Eſau, qui iuxta B. Apoſtolum, non inuenit penitentia locum, quanquam cum lachrymis inquiſiſſet eam. non enim amore Dei flebat, ſed ob proprium commodum ſuum. An potiùs ſpem ponis in bonis tuis propoſitis, quæ tunc tibi ob oculos ſtatues? Et hæc valent cum vera ſunt & ſincera, ſed memento propoſitorum Regis Antiochi qui cum in hoc periculo eſſet conſtitutus, talia & tam magnifica pollicebatur, ut homo merito debebat obtupeſcere, qui legit. *Orabat nihilominus, ait Scriptura, hic ſceleftus Dominum, à quo non eſſet miſericordiam conſecuturus.* Ratio erat, omnia enim quæ proponebat, non ex ſpiritu amoris, ſed ex puro timore ſeruili proponebat, qui etiam ſi bonus ſit, non ſufficit tamen ad cæleſte regnum impetrandum. Timore namque Infernum ex mero amore naturali, quo homo ſeipſum complectitur, poteſt procedere. Quòd autem homo ſeipſum amat, non eſt ratio cur illi regnum cælorum doneatur. Ac de ut quemadmodum nemo intrabat palatium Regis Aſſueri ſacculus indutus, ita nemini licitum eſt ingredi palatium Dei cum veſte ſeruili: oportet enim omnes ingreſſuri veſte nuptiali, id eſt, vero amore ſeu charitate ſint exornati.

Matth. 25.

Genet. 25.

Heb. 12, 17.

2. Macch. 9, 13.

Heſt. 4.

Quamobrem te, miſerater, oro & obſecro, ut hæc cum attentione legas, & conſideres, te paulò poſt ſine dubio in hac hora, & in hoc diſcrimine conſtitutum iri. Vides enim quanta cum velocitate cælum volui-

volui.

Dom Soto
in 4. d. 19.
q. 6. artic. 2.

Deut. 32, 35.

voluitur, & tempora labuntur: citò filum vitæ tuæ abrumpetur. *Intra est dies perditionis*, ait Propheta, & *adesse festinant tempora*. Finito itaque tam exigui temporis spatio, adimplebitur prophetia. Tunc videbis, & agnosces me verum tibi prophetam fuisse in his, quæ monui & adhortatus sum. Tunc te doloribus vallatum cernes, falsidici oneratum, mortis præsentia miserabiliter afflictum, expectare sortem, quæ mox extrahetur, aut semper felicem, aut semper infelicem. O sortem dubiam, o viam arduam & periculosam; o sententiam, postquam aut mors æterna, aut æterna vita expectatur, o quis poterit hac in hora sortem illam commutare? o quis illam sententiam poterit audire? Mi frater nunc habes commoditatem, caue illam negligas. Nunc habes tempus iudicem demerendi, & beneuolum tibi faciendi. Audi itaque & sequere consilium Prophetæ, qui dicit; *Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum prope est*. Prope enim nunc Dominus est, ut audiat nos, licet illum non videamus. In die verò & hora iudicii videbitur quidem, sed non audiet nos, nisi nunc audiri mereamur.

Ecl. 55, 6.

CONTRA ILLOS, QUI SPE

diuinæ misericordiæ in peccatis suis

perseuerant.

CAPVT XXVII.

Eperiuntur homines alij, qui perseuerantes in vita sua impia, seipsos spe diuinæ misericordiæ lactant, & meritis Christi Passionis consolantur: & his finis quoque vti aliorum error est ostendendus. Tu dicis misericordiam Dei esse immensam, voluit enim tanquam maledictus pro peccatoribus crucifigi. Fateor quidem eam esse maximam: perfert enim quòd tu maledicam blasphemiam effutis; qualis est, quòd tu vis, ut eius bonitas tuæ faciat iniquitatem; quòd crucem eius, quam ille apprehendit ut medium quo regnum peccati destrueretur, tu capias, tanquam medium quo peccatum muniatur & defendatur: & vbi tu debueras mille vitas illi, fitot haberes, offerre, ut qui suam pro te immolauit, ibi tu arripis occasionem etiam negandi illi vnam quam habes, imò quam ab illo accepisti. Plus dolet hoc Saluatori, quam mors ipsa, quam pro te passus est: qui enim in morte sua non lamentatur, de peccatis tuis grauissimè queritur apud Prophetam, dicens: *Fabricauerunt super dorsum meum peccatores, prolongauerunt iniquitatem suam*. Dic mihi quæso, quis te ita argumentari docuit, ut ex eo quòd Deus bonus est, concludas licere tibi peccare, & iniquitatem sequi? Videtur mihi Spiritus sanctus alio modo concludere; ut nimirum ex eo quòd Deus bonus est, colligat eum dignum esse, qui colatur, cui obediatur, qui ametur super omnia. Et quia Deus bonus est, fas esse ut ego bonus sim, & sperem in illum: qui estis grauissimus peccator sim, paratus tamen est me in gratiam recipere, si toto corde ad illum conuertar. Quia Deus bonus est, & tam bonus, duplex sanè scelus est tantam bonitatem offendere. Itaque quanto magis amplificas Dei bonitatem, in qua tu confidis, tanto magis exaggeras peccatum, quod in illam committis. Illud autem peccatum tam graue, æquum est ut puniatur: est enim ea diuinæ iustitiæ (quæ vti tu ex istimas non est contraria, sed soror & vindex diuinæ bonitatis) natura & officium, ne tam enormem iniuriam relinquat impunitam.

Discrimine verò & falsi Prophete inueniuntur.

Hoc genus excusationis non est recens, aut nouum, sed vetus planè & mundo frequentissimum. Illud inter veros & falsos Prophetas olim intererat, quia veri minas Dei populo annuntiabant, & iustitiam eius

exaggerabant; falsi verò ex proprio capite falsam pacem promittebant, & misericordiam. Cùm autem supplicia Dei veritatem vnius, & falsitatem alterius partis probarent, dicebant veri Prophetæ; *Ubi sunt Prophetæ vestri, qui prophetabant vobis, & dicebant, non veniet Rex Babylonis super vos & super terram hanc?* Tu dicis magnam esse Dei misericordiam? Tu qui dicis illud, crede mihi, Deus oculos tibi non aperuit, ut vides magnitudinem eius iustitiæ. Nam si oculos ad eam intuemdam haberes apertos, diceres cum Propheta: *Quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare?* Sed vt ab hoc errore tam periculoso libereris, quæso paululum hac de re disseramus, & rationibus acquiescamus.

Psal. 19, 11.

Nectur, nec ego videmus iustitiam diuinam, qualis est in seipsa: vt hoc modo queamus illius mensuram cognoscere. Nec Deum quidem ipsum in hoc mundo notimus, nisi per opera sua. Ingrediamur itaque mundum spirituales sacra Scripturæ, deinde exeamus in hunc corporalem, in quo nos viuimus, & ex utroque ratiocinemur, qualis sit diuina iustitia, ut mediantibus ijs hanc cognoscamus. Erit profectò hæc consideratio vtilissima: Præter enim finem nobis iam propositum, alium quoque ex ea fructum percipiemus: excitabit enim de nouo in cordibus nostris timorem Domini, qui vt Doctores loquuntur, est thesaurus, custos, & onus animarum nostrarum. Quemadmodum enim nauis sine saburra secuta Simile. non est; (iactatur enim quouis vento facillimè nunc in hanc, nunc in illam partem magno cum periculo) ita periclitatur anima quæ saburram, seu onus diuini timoris non habet. Sustinet timor ille animam, ne ventus fatiorum humanorum, & gratiarum diuinarum eam eleuet, & euertat. Quantumuis munita sit, nisi onus hoc habeat, versatur in periculo. Nec tantum incipientes, sed & adulti & senes debent necessarii in domo Domini viuere cum timore. Nec solus peccatores & rei, qui merito timere debent: sed ne iusti quidem, quibus tanta non est causa timendi, à timore debent esse immunes. Peccatoribus timendum est, quia peccauerunt; iustis quoque, nec peccent: illis timorem incutere debent mala præterita, his verò pericula futura. Quòd si scire cupias, quomodo sanctus ille timor in te generetur, dico cùm per gratiam est infusus, conseruatur, & crescit consideratione operum diuinæ iustitiæ, de quibus nunc agere incipiamus. Cogita sepius atque volue illa tecum animo, & paulatim timoris huius augmentum in te senties.

Vnde cognoscatur diuina iustitia.

Simile.

Omnibus iustis, timendum est.

Vnde timor generatur.

De operibus diuinæ Iustitiæ, quarum mentio fit in sacra Scriptura.

Primum opus diuinæ iustitiæ, cuius meminit sacra Scriptura, est Angelorum damnatio. Principium viarum Domini, fuit terribilis & sanguinolenta illa bestia Princeps Demoniorum, vt in libro Iob scribitur. Cùm enim omnes viæ Domini sint misericordia & iustitia, vsque ad primum illud peccatum nondum erat iustitia Dei reuelata, quæ in sinu Domini tanquam gladius in vagina erat recondita.

Principium viarum Domini. Psal. 24.

Illud primum peccatum in causa fuit, cur gladius iste sit euaginat. Considera nunc tu quam grauis illa fuerit prima plaga: leua oculos, & mirabile quid videbis; Videbis inquam pretiosissimam gemmam domus Dei, videbis primariam cæli pulchritudinem, videbis imaginem in qua tam perspicue lucebat diuina pulchritudo, hanc dico videbis de cælo instar sagittæ decidere, idque propter vnam superbiam cogitationem. Princeps omnium Angelorum factus est Princeps Demonum, ex pulcherrimo tactus est teterimus, ex gloriosissimo afflictiissimus, ex gratiosissimo

Cassus Demonum.

limo

fimo omnium quos Deus habet, aut habiturus est unquam, infensissimus inimicus. Quis putas stupor, quæ admiratio fuit hæc celestibus illis Spiritibus, qui sciunt unde & quò cecidit tam nobilis creatura? quo cum timore dixerunt omnes illud Esaia: *Quomodo cecidisti de calo Lucifer, qui mane oriebaris?*

Descende postea paulò inferiùs ad Paradisum terrestrem, & videbis ibi casum non minùs metuentum, nisi huic malo tandem remedium fuisset adhibendum. Vt enim Angeli caderent, erat necesse ut omnes actualiter peccarent. Sed quid peccauit actualiter creatura quæ nascitur, cur nasci debeat irascibilis? Non est necesse ut habeat illa peccatum actuale, sufficit ut tantum sit de linea seu stirpe hominis, qui peccauit, & peccando corrupti communem totius generis humani radicem, quæ erat in illo: hoc dico sufficit quare in peccatis nascatur. Gloria atque Maiestas Dei tam ingens est, ut cum vna sola creatura illam offenderet, totum genus tam grauitè plecti mereretur. Etenim si summo illi amico Regis Assueri Aman, ut se vindicaret à Mardochæo, à quo iniuriam se accepisse existimabat, non satis fuerit Mardochæum solum plecti, sed pro magnitudine honoris sui iudicauerit totam gentem Iudeorum excindendam, ut negatam (ut ipse iudicabat) tam exiguum reuerentiam, quid miraris si gloria atque Maiestas Dei, quæ est infinita, simile supplicium requirat? Ecce itaque primus homo Paradiso expellitur ob vnius pomi morsum, propter quem & vsque in hodiernum diem mundus vniuersus plectitur. Et post tot annorum milia filius qui nascitur, secum maculam patris ex vtero materno profert, & non cum ipse per aetatem peccare potest, sed in ipsa natiuitate filius iræ procedit, atque illud, ut dixi, post tot annorum milia. Tempore tam diuturno non potuit hæc iniuria oblivione sepeliri, inter tot hominum myriades diuisa, & tot flagellis castigata. Imò omnia tormenta, quæ ab initio mundi vsque huc homines passi sunt, omnes mortes quas subire, omnes animæ quæ ardent & ardebunt semper in Inferno, scintilla sunt quæ originaliter ex illo primo peccato exsiliunt: argumenta sunt & testimonia diuinæ iustitiæ. Et hæc omnia sunt etiam post redemptionem generis humani factam per sanguinem Saluatoris nostri Iesu Christi: Quod remedium nisi adhibuit fuisset, non esset aliqua inter homines & Demones differentia: tam enim exiguum fuisset salutis remedium vni, quam alteri, quantum ex semetipsis. Quid tibi videtur de hoc supplicio? Est sanè rationabile diuinæ iustitiæ argumentum.

Sed cum iugum illud tam graue à filiis Adæ non est ablatum, creuerunt ex eo noua pluraque suppliciorum genera, propter alia peccata, quæ ex illo primo deriuata sunt. Vniuersus terrarum orbis aquis diluuij submersus est: Super quinque illas impurisimas ciuitates Dominus sulphur & ignem de celo pluit: Terra Dathan & Abironem viuos absorbit, propter contentionem quandam, quæ erat inter illos & Moysen: Ignis de sanctuario egressus duos filios Aaronis, Nadab & Abiu deuorauit, eo quòd ceremonias debitas in sacrificio non obseruassent: nec eis quicquam profuit dignitas sacerdotij, nec sanctitas Patris, nec familiaritas, quam Patruus ipsorum Moyses cum Domino habebat: Ananias & Sapphira in nouo testamento, quia B. Petro mentiti erant, (quod sanè exigui momenti videtur esse) ceciderunt & subitanea morte expirarunt.

Sed quid dicemus de occultis Dei iudicijs? Salomon, qui sapientissimus fuit omnium hominum, & quem Deus tam tenerè diligebat, ut ex eo dictus fuerit Dilectus Domini, secreto Dei iudicio ad extremas venit abominationes, & peccatum grauissimum,

Granatens. Opusc. spiritual.

quod fuit idololatria. Quid illo magis metuentum? Sed si intelligeres eius generis iudicia plurima, quæ quotidie in Ecclesia fiunt, non minùs fortassis hæc, quam illud timeres. Videres siquidem multas stellas è calo in terram cadere, videres multos, qui panem Angelorum in mensa Domini comedebant, in tantas calamitates prolabi, ut ventrem siliquis porcorum implere cupiant, videres multos, quorum castitas erat purior & formosior porphyrite, quæ tamen postea conuersa carbone fit tetrrior. Quorum lapsuum causa fuerunt peccata ipsorum, qui ceciderunt: ordinatio enim & iudicium diuinum non ponit necessitatem operationibus hominum, neque tollit liberum illorum arbitrium.

Sed quod maius signum diuinæ iustitiæ posses considerare, quam quòd Deus pro iniuria sibi illata noluit satisfieri nisi morte vniuenti Filij sui priusquam mundum in gratiam reciperet? Qualia quæso fuere verba illa, quæ Dominus locutus est mulieribus, quæ illum sequebantur plangentes; *Filie Hierusalem nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros: quoniam ecce venient dies, in quibus dicent; Beate steriles, & ventres qui non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus; Cadite super nos, & collibus. Operite nos, quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet: quia si Dominus dicere voluisset, si arbor hæc vitæ & innocentia, in qua nec vermis unquam, nec caries peccatorum inuenta sunt, sed diuinæ iustitiæ flammis ardeat pro peccatis aliorum, quo putas modo ardebit arbor sterilis & sicca, quam non charitas, sed propria malignitas ad ignem condemnat? Et si in hoc opere misericordia vides tantum rigorem iustitiæ, quid fiet in alijs, in quibus tanta non spectatur misericordia? Sed si tam rudis sis & stupidus, ut vim huius argumenti non capias, saltem intueri penas Gehennæ, & vide quanta sit pena illa, quia diuinæ iustitiæ vnum punit peccatum: quomodo inquam peccatum, quod momento fit, pena plectat æterna? Ecce quomodo diuinæ misericordia, quam tu tantopere extollis, sese iungat terribilis hæc iustitia. Quid excogitari potest magis horrendum, quam videre quomodo supremus ille Dominator Dominus de throno gloriæ suæ despiciet animam, quæ tot annorum myriadibus intolerabilibus Gehennæ supplicijs cruciabitur, nec quòd vllis flectetur precibus amplius, ut misereatur illius, aut ei compatiatur, imò gaudebit quòd illa patitur, & placebit illi, ut pena sit sine fine, & sine termino, & sine spe remedij futura. O altitudo iustitiæ diuinæ, o res admiratione dignissima, o secretum, o abyssus infimæ profunditatis. Quis hominum erit adeo demens, quis adeo ab omni ratione & iudicio alienus, qui si consideret hæc, non contremiscet, non stabit attonitus, & quasi ad tanta supplicia stupefactus.*

De operibus diuinæ iustitiæ quæ in hoc mundo conspiciuntur.

Sed relictis aliquantisper sacris Bibliorum libris, Sexeamus in hunc mundum visibilem: nam & in illo maxima diuinæ iustitiæ reperiemus argumenta. Verè tibi affirmo, quòd qui mentem vel minimo diuinæ lucis & cognitionis radio habent illustratam, viuunt in hoc mundo cum maximo timore, & metuunt vehementer opera diuinorum iudiciorum: quia quærentes exitum in omnibus ijs, non inueniunt illum, nisi in simplici & humili confessione fidei. Quis non expauescit videns vniuersam terræ superficiem infidelitate coopertam? videns quam copiosa sit mæsis Demoniorum, ad inferni lacus miseris hominum animabus implendos? videns maiorem mundi partem (etiam post generis humani redem-

Infidelitas hominum magna.

H

redem-

redemptionem) in prioribus immerfam tenebris? Quæ quæso particula est Christianorum patria, si cum regnis & imperijs Infidelium conferatur? non est nisi exiguus mundi angulus, si excipias nouas Indiæ regiones, quæ quotidie reperiuntur, & ad fidem accedunt. Quod reliquum est omne Dæmones sua premunt tyrannide, & sub Regis tenebrarum impotentia luget dominatu, vbi non splendet Sol iustitiæ, vbi lux veritatis non oritur, vbi nec aqua pluit, nec ros descendit gratiæ diuinæ, quemadmodum nec in montibus Gelboe, vbi Dæmones tantas agunt animarum prædas, quas collectas in æternos ignes conijciunt. Etenim extra controuersiam est, quod sicut extra Arcam Noë tempore diluuij nullus conseruatus est, nec extra domum Raab in ciuitate Herichuntina; ita nemo saluus fiet, qui extra domum Dei, quæ est Ecclesia, deprehenditur.

Ceterum partem eam, quæ Christianorum nomine celebris est, intueri, & vide quo loco res Christianorum hoc exulceratissimo nostro seculo sint constituta, & fateberis in hoc corpore mytico à planta pedis ad verticem capitis vix aliquod membrum sanum reperi. Cape quamcunque vis ex ciuitatibus celebrioribus, in quibus saltem aliqua doctrinæ extent adhuc vestigia: discurre postea per minora oppida, pagos, vicos & castella, in quibus vix reperitur memoria, & inuenies populos, de quibus verè affirmari potest illud Ieremias: *Circuite vias Hierusalem, & aspice, & considera, & querite in plateis eius, an inueniatis virum facientem iudicium, & querentem fidem, id est, verè iustum, & propitium ero ei.* Perambula porrò non dico tabernas & loca publica, (ea enim ferè mendacijs, nugis & imposturis sunt dedicata) sed domos vicinorum, attende & ausculta, vti Hieremias, vt cognosces neminem esse, qui quod bonum est loquitur, nec quicquam præter murmura, mendacia, execrationes, iuramenta & blasphemias audies: hic resonant lites & contentiones, illic minæ & calumnia. *N ullus est qui agat penitentiam super peccato suo dicens, Quid feci? Redemique ipsa experire corda & linguas hominum nullis alijs rebus vacare, quàm terrenis & proprijs commodis, nec audies amplius Deum in suis operibus appellari, sed in iuramentis & execrationibus eius nomen blasphemari: quam sui nominis memoriam Deus conqueritur apud eundem Prophetam dicens: Recordantur mei, sed non ut oportet, iurantes mendaciter in nomine meo.* Ita vt per notas exteriores vix sciri queat, an populus hic Christianus sit, an verò gentilis: nisi forte per modum quo campanas cognoscimus, quæ quidem videntur à longe, sed ex sonitu cognoscuntur: sic eos ex iuramentis & blasphemijs cognoscas, quæ è vicino audiuntur: cætera sciri aut iudicari non possunt. Sed quæso quomodo possunt tales annumerari his, de quibus dicit Esaias: *Qui viderint eos cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.* Quod si vita Christianorum talis esse debeat, vt qui illos eminus viderint, iudicent filios esse Dei; quo loco habendi sunt illi, qui potius videntur esse derisores, impostores, & contemptores Christi, quam veri Christiani?

Quare cum peccata & mala mundi huius tot & tanta sint, qui sit vt non manifestè satis videas & agnoscas effectus diuinæ iustitiæ? Nemo enim potest inficiari quomodo maximum Dei beneficium est, hominem à peccatis præseruare, sic summum esse supplicium & insignem iram, cum Deus permittit, vt homo in peccatum impingat. Ita legimus in lib. Regum 2. quod furor Domini irascebatur contra Israël, ideoque commouit seu permisit Dauid in peccatum superbiæ labi, cum iussit Israël numerari. In Ecclesiastico quoque cum multa commemorata essent

peccata, subiicitur: *A misericordibus hæc omnia auferuntur, & in delictis non volutabuntur.* Quemadmodum enim ex vna parte præmiū virtutis, est ipsius virtutis incrementum, sic non raro pœna peccati est, quod Deus peccatum peccato punit, seu quod Deus alia peccata fieri permittit. Ita videmus maximum supplicium, quod pro maximo mundi flagitio (morte scilicet Saluatoris) irrogatum est, non aliud fuisse, quam quod Propheta denuntiat illius mali operatoribus dicens: *Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in iustitiam tuam, id est, in custodiam mandatorum tuorum.* Et quid sequitur? Idem mox declarat, & seipsum Propheta exponit: *Deleantur, ait, de libro viuentium, & cum iustis non scribantur.*

Si itaque tam ingens supplicium sit, & tam magnum ira diuinæ iudicium, quod peccata peccatis puniunt, qui sit vt non videas tanta diuinæ iustitiæ argumenta inter tot peccatorum genera, quibus mundus hoc seculo exaltatur? Oculos, si placet, circumuolue more eorum, qui in latissimo pelago sunt, nihilque vident præter mare vndique, & vndique cælum, vt ait Poëta, & vix quicquam cernes aliud præter peccata: videns autem tot peccata iustitiam diuinam non videbis? in mari medio aquam non conspicias? Omnino, & si totus mundus sit peccatorum pelagus, quid aliud erit quàm pelagus diuinæ iustitiæ? Non est necesse, vt in Infernum discendam, & videam quomodo illic sauiat diuinæ iustitiæ: sufficit mihi, vt eam in hoc mundo contempler. Quod si autem volueris cæcus esse ad omnia, quæ extra te sunt, intueri saltem temetipsum: Nam si peccatis obnoxius sis, hæstæ diuinæ iustitiæ subiectus es; & quam diu securus sub illa viuis, tam diu, & quidem quò longius eò grauius, sub illa periclitaris. Sic Beatus Augustinus aliquam diu in hoc miserrimo statu vixit, vt de seipso testatur, dicens: Submersus eram in pelago meorum peccatorum, & ira tua præualuerat contra me, & ego nesciebam. Factus eram sturdus strepitu catenarum meæ mortalitatis, iræque tuæ, & culpæ meæ ignorantia pœna erat meæ superbiæ. Quare si Deus te hoc supplicij genere punit, permittens vt in hoc peccatorum pelago tam profundè iaceas immeris, & in medijs iniquitatibus tuis adeo cecutias, quid tu prædices rem adeo tibi contrariam? Narret misericordiam Dei, qui misericordia dignus est: & qui iustitia Domini plectitur, iustitiam loquatur. Misericordia Dei tam patienter te in peccatis viuere permittit, & non permittit, vt tandem in infernum ruas? O si faperes, & scires quàm brevis via sit, quæ ducit à culpa ad pœnam, & à gratia ad gloriam? Homo in gratia constitutus, quid magnum est, si ad gloriam ascendat; & in peccatum lapsus, quid mirum si vltius in infernum prolabatur? Gratiæ principium est & meritum gloriæ, peccatum verò initium inferni, & infernus merces illius.

Præterea quid magis horrendum, quàm cum pœnæ inferni tam sint intolerabiles, vt supra diximus, nihilominus permittat Deus, vt numerus damnatorum tam ingens sit, electorum verò tam exiguis? Quàm paruus horum numerus est (ne fortè meum hoc figmentum esse arbitreris) indicat nobis is ipse, qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat. Quis non expatietur ad verba illa, quæ omnibus quidem nota sunt, sed aut malè intelliguntur, aut raro in mentes hominum reuocantur? Cum enim Christum quidam interrogarent: *Domine si pauci sunt qui saluantur?* Ipse dixit ad illos: *Intrate per angustiam portam, quia lata porta, & spatioſa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Quoniam angusta porta est, & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.* Quis in his ver-

Sapient. 5.

2. Reg. 1.

Genes. 7.

Iosue 6.

Esai. 1.

Ierem. 5. i.

Cap. 3.

Ibid. v. 6.

Esai. 61. 9.

2. Reg. 24. 1.

Pal. 63. 21.

R. Aug. lib. 1.

Confess. ca.

Pal. 146. 4.

Luc. 13. 23.

Matth. 7. 14.

his verbis intelligeret hoc, quod Saluator intellexit, si simpliciter & non potius cum exclamatione dixisset; O quam angusta porta & arcta via est! Totus mundus aquis diluuii submersus perit, octo tantum homines salui facti sunt: quod, vt Beatus Petrus in sua testatur Canonica, figura fuit, qua significatur quam pauci sunt illi qui saluantur, si conferantur cum iis qui damnantur. Sexcenta hominum millia Dominus ex Aegypto in desertum eduxit, vt in terram promissam induceret, mulieribus & paruulis exceptis, qui non numerabantur, & in hoc itinere mille modis à Deo adiuti sunt, nihilominus terram hanc, quam Dominus illis ex gratia promiserat, sua culpa perdidit: quoniam ex tot centenis hominum millibus duo tantum terram ingressi sunt. Quod omnes fere Doctores sic interpretantur, vt per illud infinetur multitudo damnandorum, & saluandorum paucitas, id est, *multos esse vocatos, sed paucos electos*.

Hanc ob causam non raro in Scriptura sacra iusti vocantur gemma seu lapides pretiosi, vt significetur tantum esse eorum in mundo raritatem, quanta est illorum, & qua quantitate ceteri lapides & saxa gemmas superant, eadem malos bonorum numerum superare: quod Salomon tacite insinuat, cum dicit, *Stultorum numerum esse infinitum*. Dic ergo mihi, si numerus bonorum tam sit exiguus, id quod & figura & veritas testantur, vbi vides iusto Dei iudicio tot priuati beatitudine, ad quam erant creati? quam obrem non times tu commune illud periculum & vniuersale diluuium? Si numerus esset par, magna adhuc metuendi ratio subesset. Quid dico par? imò tanta sunt inferni sempiterna supplicia, vt si vnus tantum ex toto humano genere illuc esset relegandus, adhuc omnes horrere & formidare deberemus.

Cum Saluator vltimam cenam cum discipulis suis manducaret, atque diceret; *Vnus ex vobis tradet me*; omnes valde contristati sunt, & ceperunt expatiescere, etiam si conscientia illis innocentiam testaretur. Quando enim malum imminens grauius est, etiam si pauci sint, quibus illud minatur, timent tamen omnes & singuli, ne forte sibi superueniat. Si maximus in campo esset hominum exercitus, & cunctis diuinitus esset reuelatum, quod paulo post fulmen cælitus decideret, & vnum illorum interficeret, nec quis futurus ille esset, constaret, non est dubium quin vnusquisque sibi metueret. Quid autem faceret, si maior eorum pars deberet periclitari? Quanto maior esset iste timor? Dic mihi homo, qui præstas in carnali prudentia, & in negotio salutis tam imperitus es, an tibi Deus vnquam reuelauit tot fore, quos fulmen aut gladius diuinæ iustitiæ percutiet? Si nescias hoc, certe multo minus credo te scire quot, & qui plagam illam effugient, & à qua parte te stare contingeret, & adhuc non times? An tibi forte infernus fulminis ictu tolerabilior videatur? an Deus te securum fecit? an literas securitatis habeas? an infallibilis tuæ salutis diploma tibi concessum sit? an priuilegium immunitatis? Huc vsque nihil est quod tibi simile quid promittat, insuper & opera tua te condemnant, secundum præsentem etiam iusticiam (nisi folium veritas) reprobatus es, & nondum metuis? An dicis te diuinam misericordiam confortare? Illa sanè opera iustitiæ non dissoluit, nec illis est contraria, imò si illa tot damnari patiatur, nonne quoque patietur, vt tu vnus ex illis sis, si vnà cum illis peccaueris? Nonne vides infelix proprium tui amorem te excacare, & misere te fallere, dum te præsumere faciat alia, quam quæ in mundo vniuerso conspiciuntur? Quod quæso priuilegium tibi datum est præ ceteris filiis Adæ, quo minus tibi aliquando eundem erit, quod ablegantur illi, quorum tu opera imitaris?

Granatens. Opusc. spiritual.

Quod si Deus ex operibus suis sit cognoscendus, scio quid dicam. Et si enim multæ sint comparationes, quibus misericordia Dei, eiusque iustitia inter sese possunt conferri, in quibus opera misericordiæ prævalent, tandem tamen depræhendimus, quod in posteritate Adæ, cuius ex semine tu quoque natus es, multo plura inueniuntur vasa iræ, quam misericordiæ, cum tam multi sint qui damnantur, & tam pauci qui saluantur. Cuius rei causa est, non quia gratia & adiutorium Dei illos destituit, *vnde enim Deus, vt Apostolus ait, omnes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*) sed quia mali ipsi sibi desunt, & gratia Dei in illis vacua est.

Hæc omnia prolixius à me commemorata sunt, vt intelligas quod si non obstante misericordia Dei, quam tu præstendis, Deus permittat tot esse infideles, & in Ecclesia tot malos Christianos, & tot ex infidelibus, totque ex malis Christianis perire sinat, vtique permittit & te cum illis perire, si vitam eorum imiteris. An forte cum tu nasceris celi exultauerint? aut tunc mirabuntur Dei iudicia & lex Euangelij, vt tibi peculiaris sit mundus, & alius alteri? Si itaque non obstante misericordia Infernus adeo dilaretur & tot animarum millia quotidie ab eo absorbeantur, an tua sola eò non perueniet, si in peccatis perseveraueris? Sed & ne dixeris Deum olim seuerum & rigidum fuisse, nunc autem mitem & placibilem: considera quod etiam cum hac mansuetudine & clementia patitur omne id quod audisti, ne tu exemptus eris aut immunis ab his, sed & tuum te manet supplicium, etiam si Christianus voceris, modo peccator inueniaris. An ideo Deus gloriam suam amittet, si te condemnauerit? Habes tu amabo singulare quid in te, cuius causa te Deus præ ceteris ferre debeat, cum omnibus moribus tuis bonis & perueris? aut habes aliquam immunitatem, quam non habent alij, ob quam te cum alijs perdere non debeat, si non minus malus sis quam illi sunt? Considera quæso filios Dauidis, illis ob singularem patris merita multa erant promissa priuilegia, sed nec propterea Deus voluit eos impune ferre sua scelera: quare & multi eorum infelicem sortiti sunt exitum. Vbi ergo vana tua fiducia? quid frustra speras illis pereuntibus te, si scelerum ipsorum particeps sis, non periturum? Erras frater, erras, si illud esse in Deo sperare existimaueris. Non est hæc spes, sed præsumptio. Spes enim est confidere, quod Deus poenitenti tibi, & à malo te conuertenti, quantumvis etiam malus sis & sceleratus, omnia peccata tua condonabit, teque in gratiam recipiet: Præsumptio verò magna est credere te in peccatis etiam tuis perseverantem salutem & beatum futurum. Ne existimes illud exile peccatum esse; numeratur enim inter illa, quæ in Spiritum sanctum committuntur: nam qui hoc modo præsumit, maculam ignominie & iniuriæ non leuem infert diuinæ bonitati, quæ specialiter Spiritui sancto tribuitur. Huiusmodi autem peccata, teste Salvatore, nec in hoc seculo, nec in futuro remittuntur, insinuans illa summa cum difficultate remitti, quantum enim in se occludunt portam gratiæ, & offendunt medicum, qui vitam dare posset, & vulneri medelam adhibere.

Conclusio eorum omnium, quæ hoc capite dicta sunt.

Concludamus tandem materiam hanc insigni illa Ecclesiastici sententia: *De propitiato peccatorum noli esse sine metu, neque adicias peccatum super peccatum. Et ne dicas. Misericordia Domini magna est multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim & ira ab illo cito proxima, & in peccatores respicit iras illius*. Dic mihi quæso, si etiam de peccato propitiato timere debeamus, quomodo fieri

H 2

fieri

CONTRA ILLOS, QVI SESE EX-
citant dicentes, viam Virtutis asperam
esse & difficilem.

CAPVT XXVIII.

Liam quoque huius seculi homines so-
lent adferre excusationem ne sine can-
sa virtutem nolle sectari videantur, di-
centes, illam asperam esse & diffici-
lem: licet non ignorent hanc diffici-
tatem non nasci ex ipsa virtute, (est enim ea ratio-
nis amica, & optime rationali creatura consenta-
nea) sed ex mala carnis, & appetitus nostri inclina-
tione: quæ suam ex peccato trahit originem. Hinc
est quod Apostolus dicit: carnem concupiscere con-
tra spiritum, & spiritum contra carnem, & hæc duo
inter se pugnant. Et alio loco dicit: *Condelector legi* Rom. 7, 23.
Desecundum hominem interiozem, video autem aliam
legem in membris meis, repugnantem legi mentis mea-
e, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in mem-
bris meis. Quibus verbis Apostolus significat, legem
Dei, & Virtutem optime conuenire cum parte ani-
mæ nostræ superiori, quæ tota spiritualis est, in
qua intellectus est & voluntas: sed custodiam il-
lius per legem membrorum impediri: contingit au-
tem illud ex mala inclinatione & corruptione app-
etitus nostri, omniumque illius passionum, quæ ad-
uersantur superiori animæ portioni, cum illa Deo ad-
uersetur: quod dissidium causa est omnis huius dif-
ficultatis.

Hanc ob causam multi à virtutibus abhorrent, li-
cet eas alioquin magni faciant, vti & agroti faciunt,
qui est sanitatem appetant, à medicinis tamen ab-
horrent, eo quod amaras & mali saporis esse arbi-
trantur. Quare si hominibus hunc errorem & opinio-
nem eximamus, rem non penitendam facturos nos
existimo: ea namque sola est, quæ separat illos à vir-
tute: præter hanc enim difficultatem nihil est in vir-
tute, quod non summo opere appetendum est.

Quomodo gratia nobis per Christum data, virtutis
viam reddat facilem.

Sciendum hoc loco ante omnia est, primariam
causam erroris causam esse, quod homines exi-
guam hanc difficultatem, quæ in virtute repe-
ritur, tantum intuentur, & ad diuina subsidia, quæ
submittit Deus, ad illam superandam, oculos non at-
tollant. Quale genus erroris erat illud Giezi discipu-
li quondam Heliæ, qui videns Syrorum exercitum
in circuitu ciuitatis, & equos, & currus domum Pro-
pheta cinxisse, non videbat exercitum Domini ad de-
fensionem illius præparatum, donec per orationem
Propheta Dei oculi eius aperti sunt, & vidit multo-
res esse defensores, quam hostes. Similis error eo-
rum est, de quibus nunc agimus. Cum enim diffici-
tatem Virtutis in se experiantur, gratias & adiuto-
ria Dei ad virtutum consecutionem data non experi-
ti, viam Virtutis putant esse difficillimam, & pedem
retrahunt, virtutemque fugiunt.

Dic mihi, si virtutis via tam sit difficilis, cur Pro-
pheta dicit: *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs.* Et in alio loco: *Indicia Domini vera, iustificata in semetipso: Desiderabilia su-
per aurum & lapidem pretiosum multum: dulciora super
mel & fauam.* Ita vt Propheta non tantum concedat
illud, quod nos omnes Virtuti tribuimus, admiran-
dam scilicet excellentiam & dignitatem, sed & illud,
quod mundus negat, dulcedinem scilicet & suauita-
tem. Hanc ob causam non immerito tibi poteris per-
suadere illos, qui onus hoc sic exaggerant, & tam gra-
ue sibi fingunt, (et si Christiani sint & in lege gratie vi-
uant) nondum mysterium hoc delibasse. O miserum te, tu
qui dicis, quia Christianus es, dic mihi cur Christus in
viam

88
Ecclef. 5, 10. fieri potest, vt tu securus sis, quotidie peccata peccatis
adiungendo? Diligenter autem aduerte quod dicit: *In*
peccatores respiciat illius. ab illa enim sententia tota
dependet materia. Sciendum enim est, quod etsi diui-
na misericordia sese ad iustos extendat, & iniustos
seu peccatores, hos vocans, & ad penitentiam ex-
pectans, illos conseruans: nihilominus summa gratia
& insignia ista beneficia, quæ Deus in scripturis homi-
nibus pollicetur, specialiter ad iustos pertinent, qui
quemadmodum legem Domini fideliter obseruant,
ita fideliter à Deo obseruantur: stat promissis, & ve-
rus illis pater est, vti illi morigeri sunt illius filij. E
contrario quicquid de minis, maledictionibus & ri-
gore diuinæ iustitiæ habent sacri Bibliorum libri, id
totum propriè ad te tuique similes pertinet. Quæ ita-
que tua illa cecitas, quæ insensibilitas, quod non me-
ritis tantas tibi intentatas comminationes & te con-
solaris promissionibus tibi non factis? O miserum te,
ea quæ de te loquuntur respice, & iustis sua tribue. Ad
te pertinet ira, time: amor ad iustos: exultent illi &
securi sint. Vis probem id ita esse? audi quid dicat Da-
uid: *Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces*
eorum. *Vultus autem Domini super facientes mala, ut*
perdat de terra memoriam eorum. Simile quid & in
Esdra inuenitur: *Manus Dei nostri,* ait Esdras, *hoc*
est, diuina prouidentia, est super omnes, qui quarunt
sum in bonitate: & imperium eius, & fortitudo eius, &
furo super omnes, qui derelinquunt eum. Quod cum
ita sit, quid o miser perseueras in peccato? quid te-
metipsum fallis? quid itupes? quid vacillas? Hæc Scri-
pturæ testimonia non sunt pro te, quamdiu manes in
statu damnationis, non loquitur tibi amoris & bene-
uolentiæ diuinæ dulcedo. Hæc est portio Iacob, non
pertinet hæc ad Esau, hæc est sors bonorum, tu qui
malus es, quid hic iuris habes? desine malus esse, &
erit ea tua; derelinque vitam impiam, & blandietur
tibi beneuolentia Dei, & paterna illius prouidentia.
Quod nisi feceris, tyrannus es, & alterius iura tibi
vsurpas. *Spera in Domino,* inquit Dauid, *& fac bona-*
tem, & in alio loco: *Sacrificate sacrificium iustitiæ, &*
sperate in Domino. Hic optimus sperandi modus est:
noli amplius abuti misericordia Dei in peccatis per-
seuerando, & in cælum te venturum sperando. Opti-
ma spes est, si peccata fugias, & Deum inuoces: sin au-
tem in peccatis tuis perseueres, non est illud sperare,
sed præsumere; non est hoc sperare misericordiam,
sed est rem indignam illa facere, atque illam offende-
re. Quemadmodum enim Ecclesia nihil prodest illis,
qui exeunt ab illa, vt malefaciant: sic etiam æquum
est, vt misericordia Dei non profit his, qui in peccatis
perseuerant. Illud ante omnia diuini verbi dispensa-
tores considerare deberent, qui sæpe non animadu-
erentes apud quos conciones habent, malis præbent
occasionem in peccatis perseuerandi. Respicere debe-
rent, quod sicut corpus infirmum seu agrotum, quo
plus comedit, hoc maius accipit detrimentum; ita
etiam anima in peccatis obdurata, quod plus illo ge-
nere fiduciæ lactatur, eo amplius induratur, & moue-
tur ad perseuerandum in peccatis. Coronidis loco in-
signis sit illa D. Augustini sententia: *Sperando & de-*
sperando pereunt homines. *Sperando male in vita,*
desperando peius in morte. Desine itaque mi frater,
& derelinque spem illam præsumptuosam: recorda-
re quia Dominus vt misericors, ita quoque iustus est.
Quemadmodum itaque ad misericordiam respicis,
vt speres; ita quoque ad iustitiam respice, vt me-
tuas. Nam, quemadmodum Beatus Bernardus di-
cit, Deus duos pedes habet, misericordiam & iudi-
cium: & neutrum solum apprehendere debemus:
iustitia siquidem sine misericordia, non ita facit ti-
mere, quam misericordia sine iustitia facit homines
in mala vita perseuerare.

Promissione:
Dei ad iustos
pertinet, mi-
ne ad ini-
stos.

2. Psalm. 33, 16.

1. Esdr. 8, 22.

2. Psalm. 33, 16.

2. Psalm. 33, 16.

Aug. homil.
1. inter 30
& serm. 47
de 49. de Ver-
bis Domini
Secundum 10.

Bern. serm.
36. inter par-
uos, & serm.
6. in Cant.

Virtutis
amici.

Psalm. 118, 14.
Psalm. 118, 10.

mundum venit? cur sanguinem fudit? cur instituit Sacramenta? cur Spiritum sanctum demisit? quid sibi vult vox Evangelij? quid vocabulum gratiae? quid vult illud celeberrimum nomen Iesu? Si id ignores, ab Evangelista pete, & dicet tibi: *Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Quid aliud sibi vult nomen Saluatoris & liberatoris? quid salutare & liberare à peccatis aliud est, quam indulgentiam pro nobis impetrare praeceptorum peccatorum, & gratiam obtinere ad fugiendam futura? Quam aliam ob causam Saluator in mundum venit, nisi vt adiuuaret te, & salutem tuam promoueret? cur in cruce mori voluit, nisi vt peccatum interficeret? cur à mortuis resurgere, nisi vt te resuscitaret, & in nouitate vitae faceret ambulare? cur sanguinem suum fudit, nisi vt medicamentum, seu emplastrum conficeret, ad vulnera tua rescindenda & sananda? Quam ob causam aliam Sacramenta Ecclesiae instituit, nisi ad remedium tuorum peccatorum? Quis alius est fructus amarissimae illius passionis, & in hunc mundum aduentus, nisi vt viam celi prius horridam spinis, & asperam complanaret, & permeabilem redderet? Hoc est illud quod Esaias praedixerat fore, vt in diebus Messiae *omnis uallis exaltaretur, & omnis mons & collis humiliaretur, essentque praua omnia in directa, & aspera in vias planas.* Cur denique praeter haec omnia Spiritum sanctum caelitus demisit, nisi vt caro tua in spiritum conuerteretur? & cur in specie ignis illum misit, nisi vt te, sicut ignis inflammaret, illuminaret, te in seipsum transformaret, & sursum eleuaret; vnde ille prius descenderat? Ad quid concludit gratia cum virtutibus infusis, quae ex illa generantur, nisi vt alleuient, atque tolerabile faciant iugum Domini? vt facilem reddant virtutem? vt exultent homines in tribulationibus? vt sperent in periculis, & vincant in tentationibus? Hoc initium, hoc medium, hic finis Evangelij. Necessario quoque est non ignorare; quemadmodum vnus homo terrenus & peccator Adam omnes homines terrenos fecit & peccatores; ita hominem alium caelestem & iustum, Christum nimirum, fecisse omnes homines caelestes & iustos. Quid aliud Evangelista scriptitarunt? quae alie sunt promissiones à Prophetis ad nos transmissae? quid aliud praedicarunt Apostoli? Haec summa est totius Theologiae Christianae, hoc est verbum abbreviatum, quod fecit Dominus super terram. Haec est consummatio & abbreviatio, quam Esaias dicit se audiuisse à Domino, quam in mundo tantae virtutum & iustitiae diuitiae subsecuta sunt.

Sed quae diximus, paulò dilucidius explicemus. Quero à te, vnde putas oritur haec difficultas, quae in virtutibus reperitur? Dicis mihi, ex praua cordis inclinatione, & ex carne nostra in peccatis concepta? Caro enim contradicit spiritui, & spiritus carni aduersatur, tanquam duo inter se contraria. Fingamus Deum te vocare & dicere; Ades dum homo: auferam à te cor illud quod habes, & nouum dabo tibi, addam quoque vires, quibus poteris appetitus, & mala desideria tua reprimere. Si Deus hoc tibi promittat, videbiturne adhuc tibi via virtutis difficilis? Certum est quòd non. Quaeso quid aliud est, quod Deus toties tibi repromisit? toties in Scripturis sacris affirmauit? Audi quid per Prophetam Ezechielem quondam dixerit Dominus, loquens potissimum illis, qui in lege gratiae viuunt: *Et dabo eis cor nouum, & spiritum nouum tribuam in visceribus eorum, & auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum: vt in praeceptis meis ambulent, & iudicia mea custodiant, faciantque ea. & sint mihi in populum, & ego sim eis in Deus.* Hucusque Propheta. Quid itaque dubitas o homo? an non satisfaciet tibi Deus, & promissionem suam adimplebit? vel si fidem suam liberauerit Deus, Granatens. Opusc. spirit. ual.

an non cum illo adiutorio poteris legem Dei obsequare? Si primum negaueris, facies Deum primum rem temerarium & falsum, estque ea blasphemia omnium maxima: si autem dixeris te necdum illo auxilio legem posse implere, facis Deum prouisorem impotentem, dum vult hominem iuuare, & non potest, dando illi remedium non sufficiens, quod similiter falsum est. Quae ergo reliqua est dubitatio? Cur non haberet virtus vim ad mortificandas malas istas inclinationes, quae tecum pugnant, faciuntque virtutis viam vt difficilis videatur? Hic vnus est ex primariis effectibus arboris vitae, quam Dominus suo sanguine sanctificauit. Confirmat hoc Apostolus, cum dicit: *Vetus homo noster crucifixus est cum Christo, vt destrueretur corpus peccati, vt ultra non seruamus peccato.* Apostolus hoc loco per hominem veterem & corpus peccati intelligit appetitum nostrum sensitiuum cum omnibus suis inclinationibus malis, quae ex illo oriuntur. Hunc dicit crucifixum vna cum Christo in cruce; per nobilissimum enim hoc sacrificium obtinuimus gratiam & robur ad tyrannum illum debellandum, ita vt immunes simus a malis eius moribus & peccati seruitute, vt superius demonstrauimus. Haec est magna illa victoria, ingensque beneficium, quod Dominus promittit per Esaiam dicens: *Ne timeas, quia ego tecum sum; ne declines, quia ego Deus tuus, confortante, & auxiliatus sum tibi, & suscepit te dexter a iussu mei.* Ecce confundentur & erubescunt omnes qui pugnant aduersum te; erunt quasi non sint, & peribunt viri qui contradicunt tibi. Quae eos, & non inuenies viros rebelles tuos: erunt quasi non sint, & velut consumptio hominis bellantis aduersum te. Quia ego Dominus Deus tuus, apprehendens manum tuam, discensque tibi, Ne timeas, ego adiunxi te. Haec Esaias. Dic mihi, quis deficiet tale habens adiutorium? Quis animum desponderet, quis eximeliceret, aut malas suas passionibus reformidaret, cum eas gratia sic vincat.

Respondetur ad obiectiones nonnullas.

Si mihi dixeris, semper manent aliqua reliqua in homine, quae accusant, vt in libro Iob habetur, & testimonium ferunt contra iustum. Ad hoc responderet idem Propheta dicens: *Erunt, quasi non sint.* Nam etiam manent, manent tantum ad exercitium nostrum, non ad ruinam: manent vt excitent nos, non vt laqueum peccatorum tendant: manent vt nobis occasionem coronae tribuant, non vt labi nos faciant: manent ad triumphum, non vt nobis dominentur: manent denique sic vt conducant nobis ad probationem, humilitatemque hominis ad cognitionem sui ipsius & fragilitatis suae: ad gloriam Dei & gratiam illius: ita vt illud manere in nostram redundet utilitatem. Vnde quemadmodum ferae (quo ad naturam illarum) noxae sunt hominibus, & tamen cum domantur, ijs seruiunt: ita cum animi nostri perturbationes moderantur, & reguntur, iuuant nos in multis virtutum exercitiis. Age dic mihi: Si Deus te hoc modo corroboret & defendat, quis poterit tibi in terris obesse? si Deus pro te, quis contra te? Dominus illuminatio mea, inquit Propheta, & salus mea quem timebo? Dominus protector vitae meae à quo trepidabo? Dum appropriant super me nocentes, vt edant carnes meas. Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt, & ceciderunt. Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me praetium, in hoc ego sperabo. Verè, mi frater, si ista promissione non moueare ad seruendum Domino, valde segnies & vilis, ne dicam fordibus & abiectus, & si verba illa fidem in te non pariant, verè admodum infidelis es. Deus est qui dicit tibi, se nouam tibi essentiam daturum, cor tuum ex lapideo carneum facturum, & passionibus tuas mortificaturum; ita conditio-

nem tuam se mittaturum, vt temetipsum non sis agnitus: cum queras tuas passiones, eas non sis inuenturus, adeo debiles & infirmas eas se facturum. Quid vltra posset polliceri, quid amplius sperare, quid expectare posses? quid deest tibi, nisi vna Fides & Spes vna, vt Deo confidas, & potenti illius brachio te subijcias?

Alia obiectio
cum respon-
sione.

Existimo sane nihil te ad hoc posse respondere, nisi forte peccata tua esse multa & magna, atque ob id gratiam illam tibi negatum iri. Ad hoc respondeo, non posse te maiorem iniuriam Deo inferre, quam hoc dicere, cum ijs verbis significes esse aliquid ob quod Deus creatura suae, aut non vult, aut non potest opitulari, si conuertatur ad illum, & remedium ab eo petat. Nolo mihi fidem adhibeas, crede sancto illi Propheta, qui tunc memor fuisse videtur, & tibi obuiam venire voluisse, quando hac scripsit, dicens:

Deut. 30, 1.

Cum ergo venerint super te omnes, sermones isti, benedictio sine maledictio, quam proposui in conspectu tuo, & ductus peritiam cordis tui in vniuersis gentibus, in quas disperserit te Dominus Deus tuus, & reuersus fueris ad eum & obedieris eius imperijs, sicut ego hodie precipio tibi, cum filiis tuis in toto corde tuo, & in tota anima tua: reducet te Dominus Deus tuus de captivitate tua, & miseretur tui, & rursum congregabit te de cunctis populis, in quos te ante dispersit, atque introducet in terram, quam possederunt patres tui, & obtinebis eam. Et paulo post: Circumcidet Dominus Deus cor tuum, & cor seminis tui, vt diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, vt possis viuere. O si Dominus nunc etiam oculos tuos circumcideret, atque te ex istis tenebris eriperet, vt perspicue videre posses hunc circumciscendi modum. Noli esse tam rudis, vt existimes istam circumciscionem esse corporalem: talis enim circumciscionis cor nostrum capax non est.

Ibid. v. 6.

Spiritualis
circumcisio.

Que igitur est ea circumcisio, quam Dominus hic pollicetur? est profecto superfluitas nostrarum passionum, malorumque appetituum, quae ex corde nascitur, & magnum adfert in amore diuino impedimentum. Promittit igitur se circumcisciturum, & amputaturum omnes ramos steriles & noxios cultro suae gratiae: vt cor nostrum sic amputatum & circumcisciturum, omnes vires suas ramo diuini amoris impendat. Tunc eris verus Israelita, tunc eris à Domino circumcisciturus, quando ab animo tuo abstulerit, & amputauerit amorem mundi & nihil in eo manserit praeter solum amorem Dei.

Hier. 4.
Deut. 10, 16.

Aug. lib. 6.
Confess. ca.
31. & 37.

Simile.

Isa. 26, 12.

Volo te diligenter etiam notare, quod Deus hoc loco se facturum promittit, illud alio loco tibi mandare, vt cum conuersus fueris ad illum, hoc ipse facias, dicens: Circumcidite praeputia cordis vestri, &c. Et quomodo Domine? quod tu te facturum polliceris, id mihi nunc, vt faciam, imperas? si ego id facere debeam, quomodo tu te praestitutum promittis? Ea quaestio soluitur verbis Augustini, qui dicit: Domine da quod iubes, & iube quod vis. Ita vt ille sit, qui mihi iubet quid facere debeam, & idem ille sit, qui mihi gratiam dat illud faciendi. In vna eademque ergo re inueniuntur mandatum, & promissio; & vnum idemque facit Deus & homo: ipse tanquam causa primaria, homo vero tanquam minus principalis. Ita vt Deus cum homine in hoc opere sese habeat tanquam pictor, qui penicillum regeret in manu sui discipuli, atque ita faceret perfectam imaginem: Duo quidem hoc opus perficiunt, non autem idem est vtriusque honor & efficacia. Sic & Deus, salua semper arbitrij libertate, in hoc opere nobiscum agit: opere namque absoluto, non habet homo in quo gloriatur, gloriari autem debet cum Propheta, & dicere: Domine, tu omnia opera in nobis operatus es.

Memor igitur esto horum verborum; poteris enim per illa omnia Dei mandata interpretari. Omne enim

quod mandatur tibi vt facias, idem etiam promittit se tecum facturum. Cum itaque precipitur tibi, vt circumcidas cor tuum, dicit etiam se id circumcisciturum? Sic quando iubet, vt diligas eum super omnia, ipse confert gratiam, vt sic eum queas diligere. Hinc est vniugum Domini suae esse dicatur. Duo enim sunt qui trahunt illud, Deus scilicet & homo: & sic quod natura videbatur & erat difficile, diuina gratia leue facit atque suauis. Quapropter & Propheta post praedicta verba vltius pergit: Mandatum hoc, inquit, quod ego precipio tibi hodie, non supra te est, neque praeter positum, neque in celum situm, vt possis dicere. Quis nostrum valet ad celum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus atque opere impleamus? Neque trans mare possumus, vt causeris, & dicas: Quis est nobis poterit transire mare, & illud ad nos usque deferre: vt possimus audire, & facere quod praecceptum est? Sed iuxta te est sermo valde, & in ore tuo & in corde tuo, vt facias illum, in quibus verbis sanctus Propheta voluit omnino auferre difficultatem, quam homines carnales fingunt in praecceptis Domini: respicientes enim ad legem Domini sine Euangelio hoc est, ad ea quae precipiuntur, & non ad gratiam, quae datur vt praeccepta queant a nobis impleri; causantur legis difficultatem, eam grauem & difficilem dicentes, non considerantes se expressè contradicere D. Ioanni, qui dicit: Haec est enim charitas Dei, vt mandata eius custodiamus, & mandata eius graua non sunt: omne enim quod natum est ex Deo, vincit mundum: hoc est, omnes illi, qui Spiritum Dei in animabus suis conceperunt, quo mediante regenerati sunt & filij facti eius, cuius spiritum acceperunt, ij omnes habent Deum in se, qui habitat in ipsis per gratiam: possuntque plus quam omne id quod Deus non est, atque ita nec mundus, nec Diabolus, nec omnis potestas Inferni potest talibus nocere. Atque hinc sequitur, quod licet iugum mandatorum Dei graue sit & onerosum, noua tamen fortitudo, quae per gratiam datur, facit illud leue & tolerabile.

Quomodo Charitas quoque leuem & suauem reddat viam, quae ducit ad celum.

Quid tibi videbitur, si omnibus supradictis adiungatur auxilium, quod ex Charitate in nos deriuatur? Certum enim est ex principalioribus Charitatis conditionibus vnam esse, iugum legis diuinae facere suauissimum. quare, vt B. Augustinus dicit: nullo modo onerosi sunt labores amantium, sed ipsi delectant, sicut venantium, aucupantium, piscantium. In eo enim quod amatur, aut non laboratur, aut labor amatur. Et alio loco: Qui amat, ait, non laborat: Omnis enim labor non amantibus contrarius est. Solutus amor est, qui nomen difficultatis erubescit. Quid est quod facit, vt mater non sentiat continuis labores & molestias, quas habet in educandis proliis, nisi solus amor? Quid est quod facit honestam & bonam coniugem marito suo infirmo noctes atque dies famulari, nisi solus amor? Quid mouet etiam bestias, vt tam sollicitae sint in catulis & pullis suis educandis, etiam cibum ori proprio subtrahendo, vt pulli habeant quod edant; affligendo se, vt illi tuto uiuant, & defendendo illos tanto zelo, nisi verus amor? Que causa est cur D. Paulus tam magnanimo spiritu dixerit: Quis ergo nos separabit à Charitate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius? sicut scriptum est, propter te mortificamur tota die, aestimati sumus sicut oues occisionis, sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque Virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profunditas, neque creatura alia poterit nos separare à Charitate Dei, quae est in Christo Iesu Domino nostro. Quae causa, cur bea-

Text. 2. in
non est in
possibilis.

Deut. 30, 11.

1. Ioan. 4.

Aug. lib. de
sancta Vi-
dit cap. 21.

Lib. 3. Com-
fess.

Rom. 8, 35.

Petrus Ra-
uenas su-
per illud,
Dilige Do-
minum De-
um, &c.

est beatissimus pater noster S. Dominicus martyriū
tanto appetierit ardore, quanto desiderat certius ad
fontes aquarum, nisi verus amor? Quæ causa, vt B.
Laurentius in craticula iacens extensus, in medijs ar-
doribus latus dixerit flammis istas membra sua re-
frigerare, nisi summa cupiditas, qua martyriū appe-
tebat, quæ succensa erat flammis huius amoris? Nihil
enim durum, nihil amarum, nihil graue, nihil lethale
computat verus amor, inquit Petrus Rauenas. Quod
ferum, quæ vulnera, quæ poena, quæ mortes amorem
prævalent superare perfectum? Amor est impenetra-
bilis lorica, respuit iacula, gladium excutit, periculis
insultat, mortem irridet, si amor est, vincit omnia. A-
ma ergo o homo Deum, ama totus, vt possis omnia
sine labore vincere & delectare peccata. Teneat militia
& delicati conflictus est amore solo de cunctis crimi-
nibus reportare victoriam. Hec ille. Non est autem
verus amor contentus, si omnes labores & molestias
superet, sed & plura etiam amore illius, quem amat,
ferre desiderat. Hinc tam ardens martyrii cupitas o-
ritur, quam habent homines perfecti, hoc est, effunde-
re sanguinem pro eo, qui prius suum fudit pro ipsis;
Cumque non possunt ad illud peruenire, quod desi-
derant, in seipsos deserviunt, sui ipsorum carnifices fa-
ci, excarnificant enim corpus suum fame, siti, frigore,
æstu, & multis alijs afflictionibus: & talibus operibus
desiderio suo aliquo modo satisfaciunt. Non intelligunt
hoc idem idioma multi amatores, nec imaginari pos-
sunt quomodo tam ardentem amari possit illud, a quo
ipsi adeo abhorrent; & e contrario tanto opere abhor-
reri ab illo, quod ipsi tam tenerè diligunt, & tamen
rei veritas hæc est. Legimus in Scripturis Egyptios
habuisse pro Dijs animalia bruta, eaque adorasse.
Israhelita verò appellabant abominationem, id quod
illi Deum vocabant, & occidebant, immolabantque
vero Deo suo eadem animalia, quæ Egyptij vt Deos
adorabant. Eodem modo & iusti vocant abominati-
onem, instar Israhelitarum, Deos huius mundi, vt sunt
honores, voluptates, diuitiæ, quæ tamen mundus ad-
orat, & occident illos falsos Deos tanquam abomi-
nationes ad veri Dei sui gloriam immolant. Sic qui
vult Deo offerre sacrificium gratum, respiciat ad id
quod mundus adorat, & illud offerat, & amplectatur
illud quod mundus abominatur. Nomen hoc fecisse
tibi videntur illi, qui postquam receperant primitias
Spiritus Sancti, gaudentes ibant a conspectu concilij, eo
quod digni habui fuerant iniuriam pati pro nomine Iesu?

Act. 13, 41.

Quid dicis adhuc? id quod potest dulcia reddere
vincula, flagella, flammæ & alia tormenta, non po-
terit dulcem facere custodiam mandatorum Dei? Et
quod quotidie satis est, vt iusti non solum portent iu-
gum legis, sed superaddant appendices, opera scilicet
quæ à Theologis supererogationes appellantur, vt
sunt vigilia, disciplina, cilicia, voluntaria paupertas;
non poterit facere; vt tu portes simplex onus legis
Dei, & matris Ecclesiæ? Erras, mi frater, erras, ignoras
naturam virtutis, vimque charitatis & gratiæ diuinæ.

De alijs rebus, quæ faciunt facilem & suauem
viam salutis.

Quæ hæcenus à nobis dicta sunt, sufficiunt ad
rollendum commune illud impedimentum,
quod multi allegant. Sed ponamus casum ni-
hil illorum esse, & propterea viam hanc arduam esse,
& difficilem. quæso, dic mihi, cur molestum tibi esset
facere aliquid pro anima tua, quod pro corpore face-
re non recusas? an magnum erit aliqualem perferre
molestiam, vt æternos cruciatus effugas? Quæ putas
non lubens faceret diues ille atarus in Inferno sepul-
tus, si daretur illi licentia ad seculum reuertendi, vt e-
mendaret suos errores? Non est æquum, vt tu minus
facias nunc, quam ille faceret, cum, si tu in malitia tua
perseueres, eadem te maneant tormenta, ac proinde

ideum desiderium habere debebas.

Præterea si diligenter tecum perpenderes multa &
magna, quæ pro te fecit Deus, & maiora quæ promi-
sit, plurima tua peccata, quibus illum offendisti, ma-
gna quoque tormenta, quæ passi sunt Sancti; maxime
verò quæ Sanctus Sanctorum ipse pertulit, sine dubio
puderet te nolle pati tantillum amore Dei? imò ali-
quid nolle fugere, quod te delectat. Propterea dicit
Bernardus, passionibus huius temporis non esse condi-
gnas ad præteritam culpam, quæ remittitur, non ad
præsentem consolationis gratiam, quæ immittitur,
non ad futuram gloriam, quæ nobis promittitur. Sin-
gula istarum considerationum nos merito permoue-
re deberent ad viam hanc, quantumvis etiam esset la-
boriosa, ingrediendam. Sed, vt verum fateamur, etsi
vita nostra ab omni parte, & in singulis passibus mo-
lestia sit & plena tribulationibus, sine comparatio-
ne tamen maior est molestia, quæ in vita malorum
inuenitur, quam quæ in vita bonorum. Nam etsi ire
vel ambulare in via laboriosum sit, quocunque modo
ambules, (tandem enim defatigaris) tamen multo
maior est molestia eius qui cæcus ambulat, & sæpius
in lapides impingit, quam illius qui graditur oculis ap-
ertis, & videt vbi & quomodo incedit. Cum itaque
vita nostra via sit, non potest fieri, quin vel homo de-
fatigetur, donec ad locum quietis peruenerit. Pecca-
tor verò qui non vititur lumine rationis, sed passioni-
bus, & animæ suæ perturbationibus regitur, certum est
quod cæcus ambulat: non enim quid cæcus in mundo
reperitur animæ perturbationibus. Boni verò qui à
ratione reguntur, cum præcipitia occurrunt, ea deu-
tant, & sic cum minori labore, & maiori ambulant se-
curitate. Intellexit hoc olim magnus ille Sapiens, &
propterea dicebat: *Iustorum semita quasi lux splendens* Provi. 4, 18.

Bern. in ser-
monibus. &
lib. de modo
bene viuendi
ad Ieremam
c. 67.

Simile.

Difficile via
malorum.

*procedit, & crescit usque ad perfectam diem. Via impio-
rum tenebrosa, nesciunt vbi corruiant.* Nec tantum obscura
est semita malorum, vt Salomon hic dicit, sed & dif-
ficilis, lubrica, & plena foveis, vt dicit David: vt ex eo
discas, quoties labitur, qui viam illam ingreditur. Pre-
terea in exigua illa molestia, quæ bonis occurrit, nul-
ledantur subsidiorum genera, quæ alletant, & minu-
unt istam molestiam. Principaliter enim adiuvat præ-
sentia & paterna Dei providentia, quæ regit illos; &
gratia Spiritus sancti, quæ animos addit; & Sacramen-
ta quæ sanctificant, & consolationes diuinæ quæ ex-
hilarant, & exempla bonorum quæ confortant, & sa-
cræ Scripturæ quæ docent, & gaudium bonæ consci-
entiæ quod illos consolatur, denique & spes gloriæ
quæ immobiles eos reddit, & constantes, cum nulle
alijs gratijs & beneficijs Dei, quæ ambulantiibus hanc
viam tam facilem & iucundam reddunt; vt dicant
cum Propheta: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua,* Psal. 118, 103.

super mel ori meo. Sit quisquis velit, qui considerat di-
ligenter, inueniet plurimas de hac re Scripturæ aucto-
ritates, quarum tamen quedam hanc viam faciunt as-
peram, leuem aliam. Idem enim Propheta alio loco di-
cit: *Propter verba labiorum tuorum ego custodius* Psal. 16, 4.
vias duras & alibi: *In via testimoniorum tuorum de-* Psal. 118, 14.
lectatus sum, sicut in omnibus diuitijs. Habet enim via
hæc duo, difficultatem, & suauitatem: vnam ratione
naturæ, alteram ratione gratiæ; atque ita quæ difficilis
est ratione vnius, alterius ratione dulcescit & suauis
efficitur. Tam vnum quam aliud ostendit Dominus
cum dicit, iugum suum esse suauem, & onus leue: Cum
enim dicit iugum significat grauitatem, quæ in via Do-
mini est: cum verò dicit suauem, insinuat facilitatem,
quæ est ex parte gratiæ, quæ datur. Quod si meroga-
ueris, quomodo & iugum esse possit, & suauem, cum na-
tura iugi sit esse graue? Ad hoc respondetur, rationem
illius esse hanc, quia Dominus illud alletat, vt per
Prophetam pollicetur: *Et ero eis quasi ex albis iugum super* Osee 10, 4.
maxillas eorum. Quid itaque mirum, si iugum leue sit,

H 4

quod

quod Dominus sustinet, eleuat, & quasi ipse portat? Si rubus arserit, & non consumebatur, eo quod Dominus esset in eo; quid mirum, quod & onus sit, & leue; si in eo sit idem Dominus, qui adiuvat nos illud portare? Vis ostendam tibi tam vnum, quam alterum in vna eademque persona? audi quid dicat B. Apostolus; *In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur; in omni persequutione, sed non derelinquimur; humiliamur, sed non confundimur; depreciamur, sed non perimus.* Ecce hic ab vna parte labor est & angustia, & ab altera solamen & suauitas, quæ tribuit Dominus in illis. Sanè & Propheta Esaias idem insinuat, cum dicit; *Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assumet pennas sicut aquilæ; current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient.* Viden hic iugum per gratiam leue factum. Viden fortitudinem carnis mutatam in fortitudinem spiritus: aut vt melius dicam, fortitudinem hominis, in fortitudinem Dei? Viden quomodo sanctus Propheta non tacet aut molestiam aut quietem? Non habes itaque, mi frater, causam, ob quam ab hac via abhorreas, quantumlibet aspera sit & difficilis, cum tot & tanta sint, quæ planam illam faciunt & facilem.

Probatur exemplis omnia prædicta vera esse.

Ceterum si omnia, quæ hactenus à nobis dicta sunt, tuum nequeunt expugnare obduratum animum, & incredulitas tua sit instar illius B. Thomæ, qui credere nolebat, nisi prius videret, atque tangeret; etiam hanc prouinciam suscipiam, vt tibi vel tandem satisfiat. Quo enim tam honestam, vtilem, & iustam causam defendam, nullas grauior adire molestias. Accipiamus itaque hominem, qui vtrumque expertus est: hoc est, qui aliquamdiu mundo seruiuit, carnaliter vixit peccatis subditus; postea verò per misericordiam Dei mutatus est, & alius à priore factus. Talis erit nobis optimus in hac causa ludeus: Ipse enim non ex auditu, sed ex visu iudicabit, cum per experientiam vtrumque didicerit. Hunc interroga, vtrum eorum videatur illi dulcius, atque suauius? De pluribus huiusmodi optimum norunt dare testimonium hi, qui in ecclesijs constituti sunt, vt aliorum examinent conscientias. hi enim sunt *qui descendunt in mare nauibus*, & vident opera Dei *in aquis multis*: quæ sunt opera gratiæ diuinæ, & mutationes maxime, quæ mediante illa quotidie fiunt in hominibus: quæ profecto summa dignæ sunt admiratione. Reuera enim in mundo nihil inuenitur maiori dignum stupore, quoque quotidie renouetur magis (si quis bene consideret) quam videre illa, quæ diuina gratia in animis iustorum operatur, quomodo hominem transformat, eleuat, confortat, consolatur, foris atque intus exornat, quomodo mores veteris hominis mutat, quomodo omnes eius affectus alterat, quomodo facit hominem odisse, quod prius amabat, & amare quod odebat: suauitatem facit inuenire in eo, quod prius despicebat, quas vires largitur, vt constans perseveret; quale gaudium, quod lumen, quam pacem ad cognoscendam voluntatem Dei, vanitatem mundi, & dignitatem rerum spiritualium, quas prius aspernabatur. Illud autem maxime admirandum est, quod videmus hæc omnia fieri exiguo admodum temporis spatio: ita vt necesse non sit per multos annos frequentare scholas Philosophorum, & expectare canos capillos, vt ætas adiuuet intellectum, & mortificet passionem, sed in medio seruire iuuentutis, & in paucorum dierum spatio adeo mutatur homo, vt alius factus esse videatur. Quare B. Cyprianus dicit hanc mutationem prius sentiri, quam adfiscere neque studio multorum annorum acquiri, sed per gratiam, quæ illam breuissimo dat tempore, obtineri. Quam gratiam merito possumus appellare fascinum spiritale, quo

Deus modo quodam admirabili cor hominis ita immutat, vt ardentissimo quodam amore diligit id à quo prius summo odio abhorrebat, exercitium dico Virtutis, & plusquam vatiniiano odio execretur illud quod prius amabat tenerissime, vitiorum scilicet voluptatem.

Hoc vnum ex præcipuis præmijs est eorum, quæ percipiunt ex confessionibus audiendis hi, qui isti officio præficiuntur, faciuntque illud eo spiritu & deuotione, quæ debent: vident enim quotidie multa in hac re mirabilia, cum quibus videtur Deus remunerare illorum labores & molestias, quos vidimus sæpe mutari cum consentientium vitam mutatam viderunt, & maximos in pietate progressus fecerunt, his exemplis incitati. Tacentes enim, tanquam alter Iacob, audiunt verba & mysteria Ioseph, & ea diligenter considerant, suo pretio æstimantes, quod nesciunt facere Gen. 37. pueri, qui tamen illa referunt. Sed pro maiori confirmatione, euidentiaque dictorum, commemorabo hoc loco exempla duorum illustrium Ecclesiæ Doctorum, qui vno eodemque tempore in hoc errore penè vixerunt, sed postquam se decipi viderunt, & diuinæ misericordiæ placeret, conuersi sunt, erroremque & conuersionem ad adificationem posterorum scriptis suis ad nos transmiserunt. Vnus est B. Cyprianus, qui ad amicum suum Donatum scribens, referensque Cypri. lib. 2. initium & progressum suæ conuersionis, ait: Ergo cum in tenebris atque in nocte cæca iacerem, cumque in falso iactantis sæculi nutabundus ac dubius vestigijs oberrantibus fluctuarem, vitam meam nescius, veritatis ac lucis alenus, difficile prosum ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quod in salutem mihi diuina indulgentia pollicebatur, vt quis renasci denuò posset, vtque in nouam vitam lauacro aquæ salutaris animatus; quod prius fuerat exponeret, corporis licet manente compage, h. minem animo ac mente mutaret. Qui possibilibus aiebam, tanta est conuersio, vt repente ac penitus exuatur, quod vel genuinū sit materiam naturalem obduruit, vel vsurpatū diu senio vetustatis inoleuit? hæc & p. profunda penitus radice sedent. Quando parsimoniam dicit, qui epularibus cænis & largis dapibus assueuit? & qui pretiosa veste conspicuus in auro atque in purpura fulsit, ad plebeium se ac simplicem cultum quando deponit? Fascibus ille oblectatus & honoribus, priuatus & inglorius esse non potest? h. c. stipatus clientum cuneis, frequentiore comitatu officiosi agminis honestatus, penam putat esse cum solus est tenacibus semper illecebris assuetum, necesse est, vt solebat, vinolentia inuictet, inflet superbia, iracundia inflammet, rapacitas inquietet, crudelitas stimulet, ambitio delectet, libido præcipitet. Hæc ego met sæpe mecum: nam ipse quamplurimis vitæ prioris erroribus implicatus tenebar, quibus exui me posse non credebam, sic vitij adhærentibus obsecundans eram, desperatione meliorum malis meis veluti iam proprijs ac vernaculis affluebam. Sed postquam vnde genitilis auxilio superioris tui labe deterfa, in expiatarum peccatorum ac purum desuper so lumen infudit, postquam cælitus spiritu haulto in nouum me hominem natiuitas secunda reparauit, mirum in modum protinus confirmare se dubia, patere clausa, lucere tenebrosa, facultatem dare quod prius difficile videbatur, geri posse quod impossibile putabatur; vt esset agnoscere, terrenum fuisse, quod prius carnaliter natum delictis obnoxium vixisset, Dei esse cœpisse, quod iam Spiritus sanctus animaret. Scis ipse profecto & mecum pariter recognoscere quid detraxerit nobis, quidve contulerit mors ista criminum, vita virtutum. Scis ipse, nec prædico: in proprias laudes odiosa iactatio est: quamuis non iactatum possit esse, sed gratum, quicquid non virtuti hominis adscribitur, sed de Dei munere prædicatur, vt iam non peccare, esse

Mod. 1.

2 Cor. 4. 8.

Es. 40. 31.

Joan. 10.

Ps. 106. 23.

Magna mutatio dexterae Zucelji.

Discipuli Christi subito sunt docti.

Cyprianus.

gate, esse ceperit fidei; quod ante peccatum est, fuerit erroris humani. Hucusque verba sunt Cypriani, ex quibus liquet eius & multorum aliorum error, qui difficultatem virtutis proprijs metiuntur viribus; id eoque iudicant difficile & impossibile illam obtinere; & non animaduertunt, quod currentes ad brachia diuina, & firmiter proponentes peccatum fugere, gratia Dei amplectitur: quæ viâ hanc planam reddit, & facile, vt hic patet ex commemorato exemplo: cū certissimum sit, hic tibi mendacia nō dici: nec tibi deerit gratia, quæ non defuit huic Sancto, si tu conuerteris ad Deum, vt ille conuersus est.

Aug. lib. 8.
Confess. cap. 11.

Aliud hic narrare lubet exemplum, non minus mirabile priori. Scribit de seipso Augustinus insignis ille Doctor Ecclesiæ, quod cū iam proponeret in corde suo mundum relinquere, repræsentauerit se maxima difficultas in ea mutatione. Retinebant (ait) me nuge nugarum, & vanitates vanitatum antiquæ amicæ meæ, & seculæriebant vestem meâ carneam, & submurmurabant: Dimittis ne nos? & a momento isto erimus tecum vltra in æternum? & a momento isto nō tibi licebit hoc & illud vltra in æternum? Et quæ suggerebant in eo quod dixi hoc & illud, quæ suggerebant Deus meus, auertat ab anima serui tui misericordia tua. Quas fordes suggerebant? quæ decora? Et audiebā eas iam longè minus quā dimidijs, non tanquā liberè transidentes eundo in obuiam, sed veluti à dorso multantes, & discedentem quasi furtim velli cates vt respiceret: retardabant tamen me cunctantem abripere atque excutere ab eis, & transilire quod vocabar, cū diceret mihi consuetudo violenta: Putas ne sine istis poteris? Sed iam tepidissimè hoc dicebat. Ab alia parte dicit sibi apparuisse Virtutem: Aperiēbatur (inquit) ab ea parte qua intenderam faciem, & quod transire trepidabā, calta dignitas Continentiæ, serena, & non dissolutè hilaris, honestè blandiens vt venire, neque dubitarem, & extendens ad me suscipiendū & amplectendū pijs manus, plenas gregibus bonorum exemplorū. Ibi tot pueri & puellæ, ibi iuuentus multa, & omnis ætas, & graues viduæ, & virgines anus, & in omnibus ipsa continentia nequaquam sterilis, sed fecunda mater filiorum gaudiorū, de marito te Domine. Et irridebat me irrisione exhortatoria, quasi diceret: Tu nō poteris quod isti & iste? An verò isti & iste in semetipsis possint, ac nō in Domino Deo suo? Dominus Deus eorū me dedit eis. Quid in te istas & nō istas? Projice te in eum, noli metuere, nō se subtrahet vt cadas. Projice te securus, excipiet te & sanabit te. In media hac contentione, dicit Sanctus ille, quod ceperit vehementer flere, Ego, inquit, sub quadam fici arbore me straxi, nescio quomodo, & dimisi habenas lachrymis, & proruperunt flumina oculorum meorū, acceptabile sacrificium tuum. Et non quidem his verbis, sed in hac sententia multa dixi tibi: Et tu Domine vsquequo? Vsquequo Domine iraseris in finem? Ne memor fueris iniquitatum nostrarum antiquarum. Sentiebam enim me ab eis teneri, & iactabam voces miserabiles. Quamdiu, quamdiu, cras & cras? Quare non modo, quare nō hac hora finis turpitudinis meæ? Dicebam hæc, & flebam amarissima contritione cordis mei. His & alijs peractis, quæ ille commemorat, statim quasi lucis securitatis infusa cordi eius, omnis dubitationis teneb: & diffugerunt. Dominus sic animū eius mutauit, vt in futurū nec vitia vlla carnalia, nec quicquam in hoc mundo appetierit. Et solutus ab his

Cap. 12.

lib. 9. Con-
fess. cap. 11.

catenis incipit initio libri sequēti Deo liberatori suo gratias agere, dicens: Domine ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ. Diripisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiā laudis. Laudet te cor meū & lingua mea, & omnia ossa mea dicāt: Domine quis similis tibi? Dicant, & respōde mihi, & dic anima meæ, Salus tua ego sum. Quis igitur ego, & qualis ego? Quid

non mali ego? An facta mea aut si nō facta, dicta mea: aut si nō dicta voluntas mea fuit? Tu autē Domine bonus & misericors, & dextera tua respiciet profunditatem mortis meæ, & a fundo cordis mei exhauriēs abyssi sumi corruptionis. Et hoc erat totum nolle quod volebas, & velle quod nollebas. Sed vbi erat tam annoso tempore, & de quo imo altoque secrete euocatum est in momento liberum arbitrium meum, quo subderā ceruicem meam leni iugo tuo, & humeros leui sarcinæ tuæ, Christe Iesu, adiutor meus & redemptor meus? Quam suauē mihi subitò factum est carere suauitatibus nugarū, & quas amittere metus fuerat, iam dimittere gaudium erat. Eijciebas enim eas à me, vera tu & summa suauitas, eijciebas & intrabas pro eis omni voluptate dulcior, sed nō carni & sanguini: omni luce clarior, sed homini secreto interiori: omni honore sublimior, sed non sublimibus in se. Hucusque verba sunt D. Augustini. Dic mihi nunc, si hic se res habeat, si virtus & efficacia diuinæ gratiæ tam potens sit, quid est quod te quasi captiuium detinet, & quo minus idem, quod illi faciunt, & tu facias? Si hæc vera esse credas, & esse gratiam Dei efficacem, ad tam admirabilem faciendum mutationem, si ea nemini ex toto corde petenti negetur, (quia & nunc idem Deus est, qui tunc, sine personarum acceptione) quid te remoratur, quo minus ex eas de hac misera seruitute, & amplectaris summum illud bonum, quod tibi gratis offertur? Cur maius cum vno inferno lucrifacere alijs, quā cum vno Paradiso Paradisum alium? Noli esse negligens, aut sine spe. Proba semel negotium hoc, & confide in Deo; quod cū vixdum facere inceperis, ecce veniet tibi obuiam, tanquam filio prodigo Pater expansis brachijs. Mirum profectò est, quod si impostor quispiam polliceretur tibi artem Chymificam, qua posses ex are aurum elicere, non intermitteres (licet magno tibi constaret) quin probares: & hic verbum Domini te docet ex terra celum, ex carne spiritum, ex homine Angelum facere, & experiri non vis? Et cū in fine, vel serius, vel citius, ibi in hac vita, vel in futura tandem cognosces huius rei veritatem, precorte, vt cum attentione consideres, quomodo te deceptum deprehendes in die reddendæ rationis, cū de damnari videbis, eo quod viam Virtutis deserueris; propterea quod asperam & difficilem esse tibi fingebas? cognoscesq; ibidem euidentissimè, hanc multo iucundiorē fuisse, viā vitiorum & voluptatum; quæ te tantum ad terrenas ducebat illecebras, quarum tunc ne quidem vestigium vllum erit reliquum.

CONTRA ILLOS, QUI TIMENT

Virtutis viam ingredi, propter amorem huius mundi.

CAPVT XXIX.

Si tangeremus arteriam eorum omnium, qui timeant virtutis viam ingredi, inueniremus fortassis, nonnullos adeo segnes esse & desides, eo quod mūdi huius amor eos infatuauit, dico eos infatuatos: amor enim ille falsa imago est, & apparentia bonorum, quæ reuera bona non sunt: quæ facit, vt omnia quæ mundana sunt, in tanto apud ignaros sint pretio. Vnde bestia quæ metuit umbras, omnia vmbrosa fugiunt, tanquam eadem sint periculosa, vel noxia, cū tamen non sint: Sic illi e contrario amant, & sequuntur res mundi huius, putantes eas esse amabiles seu delectabiles, cū nequaquam sint. Proinde quemadmodum illi, qui volunt ab hac imaginatione vmbra-tili bestias disuicere, curant, vt sepe per huiusmodi loca ducantur, quæ metuit: vt videant id quod metuebant vanam vmbra tantum esse: Ita modò necessarium est, vt ducamus per vmbas rerum mundanarum hos, qui tam inordinate illas amant, faciamusque vt alijs

Disimile.

vt alijs eas intueantur oculis, vt quanta vanitas est, & vmbra vniuersum illud, quod tantoperè admirantur, apertè vidant: & quod quemadmodum pericula ista digna non sunt, quæ metuantur; ita etiam bona ista digna non sunt, quæ appetantur, aut amontur. Qui cõsiderat itaque mundum cum omnibus suis felicitatibus, inueniet sex in eo esse mala, quæ nemo mihi poterit negare, vt sunt; breuitas, miseria, pericula, cæcitas, peccata, & fallacia, quibus semper mixta est eius felicitas: ex quibus non obscure videtur, quis, & qualis sit, de singulis horum tractabimus in sequentibus, breuiter tamen, & ordine.

Quam brevis sit huius mundi felicitas.

A Ge incepturo mihi de felicitate mundana disputare, negare non poteris, quin omnis mundi felicitas & suauitas (quocunque tu nomine vocari velis) brevis est. Non enim potest hæc felicitas durare vltra vitam hominis. Quam autem longa sit hominis vita, superius à nobis declaratum est; cum vita hominis vix ad annos centum extendatur. Sed quoruusquisque ad centesimum annum peruenit? Vidi aliquos factos Episcopos & Cardinales, qui duobus vix mensibus in dignitate sua exactis, obierunt: summos electos Pontifices, & vix mense vno sedisse. Vidi alios duxisse vxores charas, formosas, diuites, virtute præditas: ita vt nihil in ijs posset desiderari, & ne septimana vna cum ijs superuixisse. Huiusmodi exempla plurima in historijs præteritorum temporum nobis commemorantur: sed & idem docet nos quotidiana experientia.

At concedamus vitam tuam debere longiorem esse vita aliorum: demus tibi centum annos (vt ait Chrysostomus) vt quæ ferè est longissima: sed addamus alios centum, inde ducentos alios adiungamus, quid tot anni, si cum æternitate conferantur? *Si multis annis vixerit homo*, inquit Salomon, *& in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrarum temporis, & dierum multorum, qui cum venerint vanitatis arguentur præterita.* In conspectu enim æternitatis omnis felicitas, quantumuis magna fuerit & diuturna, vanitas esse videbitur, & erit. Hoc fatentur mali ipsi in libro Sapientie, vbi dicunt, *Et nos nati continuo defimus esse.* Considera itaque quam brevis videbitur tunc malis omne tempus huius vitæ: re etenim ipsa existimabunt illic, se vix diem vnum hic vixisse, & quod statim à ventre matris ad tumultum sunt translati. Ex hoc abundè satis liquet, omnes delectationes, omnemque mundi felicitatem ipsis fore quasi delectationum vmbra, & quas in somnis videntur, nec verè tales fuerunt. Id per pulchrè docet Esaias, cum dicit, *Et sicut somniat, esuriens, & comedit: cū autem fuerit ex- pergefactus, vacua est anima eius: & sicut somniat, siti- ens, & bibit, & postquā fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit, & vacua est anima eius: sic erit multitudo omnium gentium, quæ dimicant contra montem Sion.* quarum prosperitas omnis tam brevis erit, vt postquam aperuerint oculos, & viderint breue illud tempus, agnoscent omnem suam felicitatem nil nisi somnium fuisse. Dic mihi quæso, quæ maior in hoc seculo gloria, quam Principum & Imperatorum, qui præstant huic mundo? *Vbi sunt*, inquit Propheta, *Principes Gentium & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram? qui in anibus calis ludunt, qui argentum thesaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum? Vbi sunt qui argentum fabricant, & solliciti sunt, nec est inuentio operum eorum? Vbi sunt exterminati sunt ex palatijs suis, & ad inferos descenderunt, & alij loco illorum excurrerunt.* Vbi est sapiens? vbi studiosus? vbi diligens nature inuestigator? Vbi est gloria Salomonis? potentia Alexandri? vbi magnificus Affuerus? Vbi sunt celeberrimi Romanorum Cæsares? vbi alij Principes & Reges terræ? Quid illis profui-

omnis vana gloria? potentia mundi? famulorum multitudos exercituum frequentia? varij mimi, scurræ & moriones? copia perniciorum adularum, qui stare solebāt in circuitu? Omnia hæc vmbra sunt: omnia somnus; omnis ea felicitas vt fumus euanuit. Ecce itaq; mi frater, quæ brevis est huius mundi felicitas.

De magnis miserijs, quæ a felicitate mundana admixta sunt.

H Abet præterea mundi huius felicitas aliud (præterquam quod brevis est) admixtum malum, quod mille miseriærum genera, tanquam comites habeat; quæ in hac vita (aut vt melius dicam) in hac lachrymarum valle, in hoc misero exilio, & in hoc mari inquieto nequeunt evitari. Etenim plures sunt miseriæ, quam dies hominū, aut horæ vitæ: omnis enim dies suum malum, & omnis hora suam habet miseriam. Sed quæ lingua sufficienter explicare poterit omnes has miseriæ? quis poterit enumerare omnes corporis nostri infirmitates? omnes animæ passionēs? omnes hominum iniurias, & aduersitates huius vitæ? Vnus tibi litem intendit propter diuitias, alius vitæ tuæ insidiatur, rextius famam lædit, quidam odio inuidiaque te persequuntur; sunt qui vindictæ cupiditate, falsis testimonijs, aut armis te oppugnent, denique qui lingua (quæ armis peior est & magis noxia) tibi bellum mouent. Sunt & præter omnes istas calamitates aliæ infinitæ, quibus certa nomina non sunt imposita: sunt enim casus inopinati. Vnus amittit oculum, alteri in conflictu amputatur brachium, tertius decedit ex equo, quartus ex fenestra; quidam in aquis suffocatur; est qui casu aliud incidit infortunium. Si plura mala scire desideres, interroga homines huius mundi, & plurima tibi de fragmentis voluptatum & miseriærum suarum (quarum maxima pars est) narrabunt quæ in seculo hoc experti sunt. Etenim si omnia & læta & tristia in balance reponerentur, videres perspicuè hæc illis multo fore maiora: & cognosceres, quod pro vna hora voluptatis haberes centum miseriærum. Quare si omnis vita tua tam sit brevis per se, & maior illius pars tot miserijs sit permixta, quæso quantum est in vita tua, quod pura & vera sibi vendicat felicitas?

Ceterum miseriæ à me modò enumeratæ, tam bonis, quam malis communes sunt: vtrique enim in vno eodemque nauigant pelagio, & eidem subiecti sunt tempestatibus. Inueniuntur autem & aliæ calamitates, quæ propriæ sunt malorum, (sunt enim iniquitatum filia) quarum cognitio magis ad nostrum pertinet propositum, faciunt enim horum vitam magis abominabilem, quæ tantis miserijs est obnoxia. Quales autem, & quot illæ sint, peccatores ipsi fatentur in libro Sapientie: *Lassus sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles: viam autem Domini ignorauimus.* Itaque vt boni in hac vita paradysum habent, & in alia vita sperant alium, ita mali in hac vita habent infernum, & alius illos expectat in altera: ex inferno siquidem male conscientia, pergunt in infernum poenæ sempiternæ. Huiusmodi mala ex multis causis oriuntur. Quædam ex Deo sunt, qui, vt iustus Iudex, non patitur malum culpæ fieri sine malo poenæ: quæ est generaliter seruatur vsque in alteram vitam, sæpe tamen in hac incipit. Certissimum enim est, Deum, vt generali prouidentia mundum regit, ita quoque singulos speciali prouidentia moderari: & quemadmodum cernimus quotidie, quo maior est peccatorum copia, eo maiorem esse poenarum frequentiam, vt sunt fames, bellum, pestilentia, hæreses, similesque calamitates, sic etiam sæpe iuxta numerum peccatorum hominis, numerus est suppliciorum, propterea Deus dicebat ad Cain: *Nonne si bene egeris, recipies: sin autem malè, statim in foribus peccatorum aderit?* hoc est, poenæ & supplicii peccati

Quæ insunt in hoc mundo mala.

Nulla mundi felicitas diuturna.

Ecclesi. 8.

Sap. 5.

Esa. 29.

Baruch 3. 16.

Miseria quamdam bonis & malis communes quædam malis propria.

Sap. 57.

Mala ex Deo.

Gen. 4. 7.

Deut. 7. 9.

peccati in Deuteronomio quoque; Moses ait ad populum: *Et scies quoniam Dominus Deus tuus, ipse est Deus fortis & fidelis, custodiens pactum, & misericordiam diligentibus se, & his qui custodiunt precepta eius in mille generationes: & reddens odientibus se statim, ita ut disperdat eos, & ultra non differat, protinus eis restituens quod merentur.* Animaduerte hic quoties repetat hic Propheta verbum *statim* aut eius significationem, ut intelligas præter supplicia, quæ futura vitæ referuntur, etiam malos in hac vitâ sæpe puniri, cum Scriptura hic toties repetat eorum penas non differendas. Ex quo multa procedunt calamitates, & plurima flagella peccatorum: sine intermissione enim tanquam rota voluuntur de vna molestia in aliam, de vna necessitate, anxietate & tribulatione in aliam, quas est optime sentiant, tamen vnde & à quo imminantur ignorant, atque proinde potius naturæ conditioni, quam peccatis suis adscribunt. Quemadmodum enim naturæ bona non æstimant tanquam Dei beneficia, nec pro illis Deo gratias agunt: ita non agnoscunt iræ illius flagella pro pœnis suorum peccatorum, nec sese emendant. Quædam etiam supplicia ab ipsis Dei Vicariis, qui sunt diuinæ iustitiæ ministri immittuntur, quæ sæpe malefactoribus occurrunt, persequuntur & affligunt eos, carceribus, exiliis, multis, persecutionibus, alijsque multis penarum generibus, quibus agunt, ut peccatorum insatiabilis appetitus amarus esse videatur, & affligunt eos etiam in hac vitâ. Sunt & aliæ afflictiones, quæ ex ipsis fluunt eorum passionibus, seu animi perturbationibus & appetitibus cordis inordinatis, quid enim quæso boni potest sperari ex afflictione nimia? ex vano timore? ex dubia spe? & ex desiderio inordinato? nihil nisi offensa, tædia & tribulationes, quæ pacem & libertatem cordis inturbant, de quo superius actum est, vitam faciunt inquietam, ad peccata sollicitant, orationes impediunt, somnum tollunt, & omnes vitæ dies fastidio tædioque aspergunt. Omnes istæ miseriæ generantur ab ipso homine, hoc est, ab inordinatis eius appetitibus atque ex ipsis vides, quid expectandum sit ab alijs, cum homo hæc habeat à semetipso, & perpende quam poterit hic pacem habere cum alijs, cui tantum bellum est cum seipso.

De multis laqueis & periculis huius mundi.

Psal. 10. 9.

SI in mundo præter pœnas & afflictiones corporis, aliud malum non inueniretur, non tantopere metuendus esset: sed non tantum in eo mala corporis sunt, verum etiam animæ maxima pericula, quorum maior habenda est ratio, quia potioris hominis partem contingunt, & magis lædunt. Ea autem tot sunt, ut Propheta dicat: *Pluit Deus super peccatores laqueos.* Quantum quæso laqueorum numerus est in mundo, qui guttis aquarum, quæ de cælo cadunt, comparatur? dicit autem specialiter *super peccatores*: Illi enim cum tam exiguum cordis & sensuum suorum habeant curam, minorem quoque peccatorum occasionem fugiendarum, & tam exiguum spiritalium remedium sollicitudinem, & præter hæc omnia, cum per ardorem huius mundi ambulent, quomodo fieri potest, ut non inter mille gradientur pericula? Dicit pluisse laqueos super peccatores: laqueos in iuuentute, laqueos in fenestris, in diuitijs, in paupertate, in honoribus, in opprobrijs, in amicitijs, laqueos in societatibus hominum, & in solitudinibus, laqueos in prosperis & in aduersis, laqueos denique in omnibus hominis sensibus, quæ tot sunt, ut Propheta clamet: *Laqueos super habitantes terra.* Et sanè, si Dominus oculos tuos modicum aperiret, uti olim oculos B. Antonij aperuit, videres totum mundum plenum laqueis sese mutuo contingentibus, & exclamares cum eo, dicens: O Domine, quis omnes laqueos istos euadet? Hinc est quod

Hier. 48. 43.

Athan. in vita D. Antonij.

tot animæ pereant quotidie, ita ut B. Bernardus non vereatur dicere, ex decem natiuitatibus, quæ in mari sunt, vix vnâ perire; & ex decem animabus, quæ in mari huius sæculi fluctuant, vix vnâ saluari. Dicigitur sodes, qui sit ut mundum tam periculosum non metuas, ut non studeas tot laqueos euitare? quis inter tot serpentes audebit ire nudis pedibus? inter tot hostes inermis? inter tot peccatorum occasiones secturus & inconsideratus? inter tot denique lethales morbos sine medicina? Quis non laborabit de hac Ægypto exire? quis ex hac Babylonia non fugiet? quis non appetet ab igne Sodomitico & Gommorraeo liberari? Cum itaque mundus tot laqueis sit resperisus, tot occurrant & vbique obuia sint precipitia, & flammæ vitiorum ita nos vrat, quis vnquam erit securus? Bene itaque Sapiens: *Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantæ eius? Qui tetigerit picem, inquit alius, inquinabitur ab ea & qui communicauerit superbo, induet superbiam.*

Gen. 25.

Prover. 6. 27.

Eccl. 13. 1.

De cecitate, & tenebris huius mundi.

Hic laqueorum & periculorum multitudinem accedit alia miseria, quæ facit illa multo maiora cecitas nimirum, & mundanæ tenebræ, quæ conuenientissime adumbrantur per tenebras illas Ægyptiacas, quæ tam densæ fuerunt, ut manibus palpari possent, & toto illo triduo, quo durârunt, nullus se loco mouebat, nec proximum vidit, qui illi afflabat. Verè tales, & quidem maiores sunt tenebræ in quibus nunc mundus sedet, aut quæ mundum nunc occupant. Quod si mihi non credas, age percurramus nonnihil eius cecitatem & ataxiam. Dic mihi quæso, quid cæcius quàm credere homines, quod credunt, & viuere quomodo viuunt? Quæ maior cecitas, quam homines adeo reuereri, & Deum tam nequiter contemnere? tam anxie commoditatibus corporis, quod nihil aliud quam brutum animal est, studere, & animæ, quæ imago diuinæ Maiestatis est, curam nullam habere? Quæ maior cecitas, quam, cum certo certius sciamus, nos morituros, nec ignoremus in illa hora de nostra felicitate, aut infelicitate determinatum iri, quod in æternum ratum habebitur, viuamus tam negligenter & securè, non aliter quàm si semper viueremus? non enim aliter viuunt peccatores hodie, cras morituri, quâsi certi essent se perpetuò victuros. Quæ maior cecitas posset excogitari illa, quod homines pro desiderio vnius appetitus vniuersam hereditatem cæli sponte perdant? tanti facere diuitias, & tantæ parui conscientiam? velle ut omnia tua exteriora bona salua sint & ordinata, & nolle vitam tuam integram esse ordinatam?

Cecitates hominum.

Act. 9.

De multitudine peccatorum, quæ sunt in hoc mundo.

SI in mundo tot sint laquei, & tantæ tenebræ, quid sex eo sperandum, nisi lapsus & peccata? Peccatum autem omnium huius mundi malorum maximum est, deberetque merito efficacissimum esse incentiuum cur mundum relinquantur. Hac solâ consideratione gloriosus ille Martyr Cyprianus amicum quandam suum ad mundi contemptum inuitare conatus est, fingens cum in motis ardui verticem celsiorem

Vide Cyprian. lib. 2. epistol. 2.

florem subductum, speculari inde rerum infra se iacentium facies, & oculis in diuersa porrectis, B. Martyr illi ostendit omnia maria, terras, palatia, tribunalia, plena esse mille peccatorum & iniuriarum generibus, quæ omni in loco fiunt; vt cum oculis suis vidisset tot, & tam magna mala, quæ sunt in mundo, sciret quantopere ab illo abhorreere deberet, & qualis esset debitor ipsius Dei, qui illum in mundo eripuerat.

Itaque & tu, mi frater, in fastigium huius montis ascende: oculis in diuersas plagas volue, & fluctuantis mundi turbines intue. Ingredere oculis tuis principum palatia, tribunalia & tabernas huius mundi, vbi debis ibi tot genera peccatorum, tot mendacia, tot calumnias, imposturas, iniurias, furta, inuidias, adulationes, vanitates, & quod maius est tantam Dei obliuionem, & tam exiguum propriæ salutis curam, vt non possis non maximopere admirari, & quasi obstupescere tanta mala conspiciendo. Videbis maiorem hominum partem bestiarum more viuere, passionum suarum impetum sequentes, nullo habito respectu vel iustitiæ, vel legis diuinæ, vel naturæ, seu rationis: turpius viuentes ipsis Ethnicis, qui nullam habent veri Dei cognitionem, ne cogitant quicquam amplius superesse quam nasci & mori. Videbis innocentes male mulctari, nocentes impune peccare; bonos contemni, malos honorari, videbis patipere affligi & in omnibus fauorem æquitati & virtuti præferri. Videbis iura vendi, & veritatis rationem non haberi, pudorem exterminatum, artes infectas, officia peruersa, & omnes hominum status corruptos. Videbis multos homines impuros maximis supplicijs dignos, qui furtis & imposturis magnas diuitias sibi comparant, laudari & metu ab omnibus. Videbis denique mundum denarium plus quam Deum colere atque adorare. Et cum omnia perlustrasti, fateberis euestigio iustissime dictum à Psalmista: *Dominus de celo prospexit super filios hominum, vt videat, si est intelligens aut requirens Deum. Omnes declinauerunt simul inuiles facti sunt, non est qui faciat bonum non est usque ad vnum.* Non minus deplorat hominum statum Oseas, *Iudicium, inquit, Domino cum habitatoribus terræ: non est enim veritas, non est misericordia, & non est scientia Dei in terrâ. Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium mundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit.*

Vt autem perspicue magis cernas, quæ mundi sit conditio, intue caput, quod illum moderatur intue illius gubernatorem, & intelliges qualis erit conditio illius, qui gubernatur. Etenim si verum sit principem huius mundi, hoc est, peccatorum esse Diabolum, (quod & Christus ipse affirmat) quid expectandum à corpore, quod tale habet caput, & à Republ. cuius talis est rector? Vnum hoc sufficit ad intelligendum, quid mundi amatoribus expectandum est. Quid multis? ecquid aliud mundus est, quam spelunca latronum, exercitus prædonum, stabulum porcorum, trirēmis plena piratis, lacus serpentum & regulorum? Si mundus talis sit, quare non derelinquo locum tam obscenum & impurum, (ait quidam Philosophus) locum tam plenum traditionibus, fallacijs, in quo vix inuenitur pietas, fidelitas, aut iustitia? in quo regnant omnia vitia, vbi frater fratri insidiatur, vbi filius patris mortem desiderat, vbi vxor mortem sui mariti, maritusque vicissim vxoris appetit; vbi denique nihil dominatur præter flammam gulæ, inuidiæ, iræ, luxuriæ, ambitionis, aliorumque malorum? Quis non optet talem mundum fugere? Dubium non est quin hoc optauerit Propheta, qui dicebat: *Quis dabit me in solitudine diuersorum viatorum, & derelinquam populum meum, & recedam ab eis: qui omnes adulteri sunt, & catus prauaricatorum.*

Quicquid hactenus dictum est, generaliter perti-

net ad malos: licet negari non possit, quin in singulis mundi statibus multi boni sint, propter quos Deus eum sustentat. Cum itaque omnia hæc perspexeris, perpende tecum quam iustam habeas rationem, rem tam impiam, peruersam & abominabilem fugiendi, in qua, si Deus oculos tuos plane illuminaret, plures videres Dæmones, & peccata plura, quam atomos, qui in solaribus radijs volitare conspiciuntur. Faciet autem hæc consideratio, vt crescat in te desiderium mundi (saltem spiritu) fugiendi, vt suspires cum Propheta, & dicas, *Quis mihi dabit pennas sicut columba, & Psal. 54, 7. volabo, & requiescam?*

Quam fallax sit mundi felicitas.

Hæc aliaque infinita sunt felicitatis mundanæ tributa, & quasi æquipondia, quibus cum libra tur, & tanquam in diuidui socij, qui illam committantur: vt videas plus in ea esse mellis quam mellis, & plus absynthij quam saccari. Omitto adhuc alia mala quamplurima, quæ amatoribus suis occultat: Nam præterquam quod brevis sit illa misera felicitas, etiam impura est & immunda, facit enim hominem carnalem & impurum: est & bestialis; similem enim hominem bestiis facit: & amens; nam tollit hominis iudicium, denique fallax & infida; quia optimo tempore deficit, & hominem derelinquit. Vnum tamen adhuc malum eius exponere non grauabor, quod forte omnium est pessimum, fallacem nimirum illam esse, & fraudulentam. Videtur enim esse quod non est, promittit quod non dat, & non obstantibus his maiorem populi partem ad se trahit. Quemadmodum enim inuenitur aurum verum, & aurum falsum gemæ veræ, & fictitiæ, quæ apparent pretiosæ, & non sunt: ita inuenitur bona vera, & bona falsa, felicitas vera, & falsa, quæ quid talis apparet, sed non est: talis est illa mundi huius, quæ apparenti sua larua, fucataque sua facie nos decipit. Nā, vt Aristoteles dicit, occurrunt subinde mendaciæ, quæ licet mendaciæ sint, maiorem tamen habent veritatis apparentiam, quam ipsa veritas, ita profecto (res est obseruatu digna) reperiuntur quadam mala, quæ licet vera mala sint, maiorem tamen habent bonorum apparentiam, quæ ipsa bona. Ex horum numero est felicitas mundi: & ob hoc ignorantes eius specie decipiuntur, non aliter atque aues piscesque subdola falluntur eca. Ea enim est conditio rerum corporalium, quod continuo læta facie, & blando vultu se nobis offerunt, promittentes gaudium & felicitatem: sed postquam ipsa rerum experientia nobis fraudem deregit, statim sentimus hamum sub eca latentem, & aperte videmus non totum fuisse aurum, quod splendebat. Sic experientia deprehendes in omnibus rebus mundi euenire. Sin minus, contemplare recens matrimonio iunctorum voluptates, & inuenies quomodo post primos connubij dies elapsos statim ipsis dies illa felicitatis eorum incipiat inclinare, & ingruere nox obscura curarum, sollicitudinum, & anxietatum, quæ deinde superueniunt. Mox enim sequuntur ærumna ex filijs, ex morbis, ex absentijs, ex zelotypia, ex litibus & contentionibus, ex abortionibus, ex rerum amissionibus, ex doloribus, denique ex morte necessaria alterutritus, quæ interdum valde intempestiue præuenit, & gaudia sponsaliorum necdum consummatorum in lachrymas perpetuæ viduitatis & solitudinis conuertit. Quæ igitur maior impostura, quæ hypocrisis intolerabilior, quam hæc? Quam gaudens pergit virgo ad ædes sui sponsi, non enim oculos habet, vt videat aliud, quam quod foris apparet: sed si videre posset se mentem miseriarum, quæ illi die isto seminatur, haberet sanè iustiorē causam flendi, quam gaudendi. Rebecca desiderabat parere filios, cum autem gravidafacta esset, & colliceretur in utero eius parvulus, dixit: *Si sic mihi futurum erit, quid necesse fuit me con-*

spere?

Psal. 13, 20.

Osc. 4, 1.

Isa. 14.

Isa. 9, 2.

Gen. 25, 22.

perere? O quoties similis dolus & fraus homines contristat, postquam illud habent, quod desiderabant, cum in progressu ea sese offerant, quæ in principio non promittebantur?

Sed quid dicam de officiis, dignitatibus & honoribus? quam blando primum videtur aspectu? sed quot confestim passionibus, curis, inuidijs & laboribus sunt obnoxia, quæ sese post amabilem illum vultum mox produnt? De illis autem, qui in honestis amoribus plane illaqueati sunt, non immerito dicere possumus, quod initio quidem placidum cæci illius Labryinthi aditum inueniunt: cum autem ingressi sunt, heu quod labores & molestie ferendæ sunt? quot noctes insomnes ducunt? quot & quanta coguntur adire pericula? furor enim venenosi Draconis (qui est crudelis parentis gladius, aut mariti zelotypi) custodit semper fructum illum arboris interdicit, & non raro cõtingit, ut huiusmodi in vno momento vitam, diuitias, honorem, animamque simul amittant.

Simili modo & vitam auarorum, mundo seruientium, & inanem gloriam armis, fauoribus, alijsque modis captantium, non esset difficile examinare, & in omnium horum tragedijs non lætam protasin, sed luctuosam inueniremus epitasin: ea est enim natura calicis illius Babylonici, qui quidem foris est delectatus, intus verò plenus veneno. His ita se habentibus, quid quæso tuo iudicio est huius mundi gloria, nisi Sirenium cantus dulcis, sed venenata potio? vipera, foris quidem artificiosè depicta, sed intus lethali toxico referta? Si mundus tibi blandiatur, hoc facit, ut te fallat; si te exaltet, hoc facit, ut te ex alto deiciat; si te exhilaret, hoc facit, ut paulò post te magis affligat. Dat omnia sua bona cum admixto incomparabili dolore, & maxima vltura. Si tibi nascatur filius, & paulò post moriatur, septies maior erit iste dolor, quàm antè fuit læticia. Magis nos vrit res amissa, quàm exhilarat inuenta, vel quaesita: magis affligit morbus, quàm lætificat sanitas; magis cruciat iniuria, quàm placet honor: Adeo ut prorsus ignorem, cur ita natura comparatum sit, ut magis affligant mala, quàm exhilarent bona. Hæc omnia bene considerata luce meridiana clarius ostendunt, quàm vana & fallax sit mundi felicitas.

Conclusio omnium supradictorum.

Vidisti mi frater, hic veram mundi figuram, est alia facie quam foris apparet, ecce itaque nunc, qualis sit eius felicitas, brevis, misera, periculosa, cæca, plena peccatis, & fallax, atque iuxta hæc, quid aliud est mundus, nisi (ut quidam Philosophus dicere solebat) scrinium dolorum & molestiarum, schola vanitatis, forum imposturarum, Labyrinthus errorum, carcer tenebrarum, via infesta prædonibus, lacuna plena luto, & mare quod à tempestatibus assidue mouetur? Quid aliud est mundus, nisi terra sterilis, ager tribulis lappisque confectus, sylua spinis plena, hortus floridus, sed nullum producens fructum? Quid mundus, nisi flumen lachrymarum, fons solitudinum, dulce venenum, tragedia lepidè composita & phrenesis delectabilis? Quæ quæso bona in mundo reperiuntur, quæ falsa non sunt? & quæ mala, quæ non sunt vera? Eius requies habet laborem; eius securitas est sine fundamento, eius metus non habet causam, eius labores sunt absque fructu, eius lachrymæ sine proposito, & proposita sine successu, spes eius vana, gaudium fictum, & dolor eius verus est. Ex quibus omnibus non difficile est videre, quanta inter mundum & infernum est cognatio: infernus enim non est aliud quam locus poenarum & peccatorum, & quid aliud in hoc mundo spectatur? Testatur hoc Propheta cum dicit: *Die ac nocte circumdabit eam super muros eius iniquitas, & labor in medio eius, & iniustitia.* Hi fructus mundi sunt, hæc merces, hæc eius negotiatio est, quæ

Granat. Opusc. spirit.

omni tempore & in omni loco exercetur, ita ut vides mundum optime infernum appellari posse. Eo loco mundum hunc habuit B. Bernardus, cum diceret: Quod si spes nobis in hac vita non esset relicta, quam de vita futura concepimus; non multum hic mundus ab inferno distaret.

Quod vera quies, & tranquillitas in solo Deo inueniatur.

Postquam hætenus expositum à nobis sit, quam misera & fallax sit huius mundi felicitas, restat nunc ut ostendamus veram felicitatem & tranquillitatem, uti in mundo non inueniuntur, ita in solo Deo inueniri: quæ demonstratio si ab hominibus huius mundi rectè intelligeretur, non ita anxij essent mundi sectatores, quales multi reperiuntur. Et proinde operæ pretium me facturum existimo, si manifestam hanc veritatem præcedentibus subiecero, eamque non tam auctoritate & testimonijs fidei, quàm rationibus stabiliuero. Sciendum itaque ante omnia, nullam creaturam perfectè posse quiescere, quamdiu ad vltimum suum finem (quæ vltimus illius est secundum naturam conueniens perfectio) non peruenit. Quamdiu enim eo nondum peruenit, necessariò debet esse inquieta, tanquam ea, quæ ob defectum aliquem vim patitur.

Quæris itaque quis sit vltimus hominis finis, in cuius manu posita est eius felicitas? quid est illud quod Theologi vocant beatitudinem obiectivam? Negare non possum, quin Deus sit, qui quemadmodum est hominis primum principium? ita est & vltimus eius finis. Quemadmodum autem fieri non potest, ut duo sint prima principia, ita est impossibile ut duo sint vltimi fines. Hoc enim esset duos constituere Deos. Porro si Deus sit vltimus finis hominis, est & vltima eius beatitudo, impossibile autem est duos esse vltimos fines, aut duas beatitudines, fieri itaque non potest, ut extra Deum inueniatur aliqua beatitudo. Si-

Beatitudo obiectiva.

Simile.

cut enim chirotheca fit in vltimam manus, & vagina ut in eam condatur gladius: ita etiam cor humanum creatum est in vltimum Dei; nec extra illum aliquam potest inuenire requiem. Ratio est, quia cum principale subiectum beatitudinis sit in intellectu & voluntate humana, quamdiu duæ istæ potentie quietæ non sunt, nec homo potest quiescere. Quia verò extra contrarietatem sit duæ istas potentias aliquo modo quietas esse non posse, nisi in solo Deo, ut B. Thomas dicit, etiam duæ illæ potentie nunquam quiescunt, donec inueniunt obiectum aliquod vniuersale, in quo sunt omnia bona. Quod cum semel cognitum est & amatum, iam nihil est amplius quod cupiat intellectus cognoscere, cor hominis aut voluntas amare. Hinc est, ut nulla res creata, nec totius Vniuersi esset imperium, queat cor humanum satiare, vno illo excepto, ad quod creatus est, solo scilicet Deo. Refert Plutarchus de quodam milite, qui per multos dignitatum gradus tandem factus est Imperator. Is cum iam in tanto versaretur honore, & quietem quam sibi antea in hoc statu pollicebatur, non inueniret, dixit: Omnes omnium dignitatum gradus percurri, & in nullo quietem inueni. Nec mirum, quia quod pro Deo creatum est, extra illum non potest quietem inuenire. Ut autem id manifestius intelligas, intue acum nauticam, & eate docebit hanc tam necessariam philosophiam. Natura ferri illius est, ut qua parte magnetem tetigerit, semper Aquilonem respiciat: Deus enim qui lapidem hunc creauit, eam illi indidit naturalem inclinationem. Vides, ipsa rei experientia te docente, quomodo acus illa currit, recurrit, & in omnem plagam summa cum inquietudine se vertit, donec solum inueniat, quo facto quiescit & stat immobilis, non aliter atque clauis esset conuicta. Ita Deus creauit hominem, illique insidit naturalem quandam propensionem, ut semper ad auctorem suum tanquam

Natura acum nautica.

quam ad polum & vltimum finem suum respiciat. Id-
eoque quamdiu extra illum est, instar illius acus in-
quietus est, etiam si totius mundi esset dominus: Con-
uertens autem & dirigens cor in Deum, statim quie-
scit, & uti acus illa stat immobilis, in illo enim
quietem inuenit. Ex hoc sequitur, solum illum beatum
esse, qui Deum possidet, & illum magis ad beatitudi-
nem accedere, qui minus longe à Deo recedit. Quia
verò iusti in hac vita Deo sunt viciniore, ideo sunt &
beatiores, licet mundus illorum beatitudinem non
cognoscat. Ratio est, quia beatitudo hæc non consistit
in sensibili & corporali voluptate, ut dicebant Epicu-
rei, & post eos Mauri seu Mahometani, post Maho-
metanos verò mali Christiani, qui ore quidem negant
legem Mahometi, vita verò sectantur, & diligenter
observant, nec alium Paradisum in hac vita quarunt,
quam illum Saracenicum. Non ergo consistit vera bea-
tutudo aut in corpore, aut in bonis externis, sed in
spiritu, & bonis spiritualibus, inuisibilibusque, ut syn-
cerioris iudicii Philosophi, & boni Christiani (licet
diuerso modo) sustinent, & affirmant. Idem signifi-
care voluit Propheta, cum diceret: *Omnia gloria eius filia*
regis ab intus, in sinibus aureis circumamicta varietati-
bilibus, in qua tantam illa pacem & quietem habet, quã-
tam nunquam habuerunt aut habebunt vniuersi Re-
ges terrarum: nisi voluerimus dicere Principes mundi ma-
giorem habere quietem, quam amici Dei: quod præter-
quam quod falsum est, etiam multi Principum nega-
runt, qui delibata Dei suauitate dignitates & diuitias
reliquerunt, inter quos vnus fuit B. Gregorius, qui v-
trunque probauit: is cum vi Pontifex creatus esset,
noctes atque dies plorabat ob angustam & pauperem
cellam, quam in monasterio suo reliquerat, non aliter
atque is faceret desiderio patriæ & libertatis, qui in
seruitute esset.

Plal 44, 14

B. Gregor.
plorat amif-
sim pauper-
tatem.
epist ad Nar-
sum &
S. Aug. epist.
148.

Probantur quæ dicta sunt, exemplis.

Sed cum error & fallacia hæc tam ingens sit & v-
niuersalis, aliã adtingam rationem non minus ef-
ficacem priore, ex qua mundi huius amatores fa-
cile poterunt intelligere, quam impossibile sit in eo
felicitatem, quam appetunt illi, inuenire. Debes itaque
præsupponere multo plura requiri, ut res aliqua sit
perfecta, quam ut sit imperfecta. Ut enim res aliqua
sit perfecta omnes simul requiruntur eius perfectio-
nes: sed ut imperfecta sit, vna sola sufficit imperfectio.
His præsuppositis, hoc modo procede; Ut aliquis ha-
beat perfectam felicitatem requiritur, ut omnia simul
habeat ex animi sui sententia: & si vnum solum quid
ad mixtum sit, quod non placet: id erit sufficiens, ut
homo & sit, & dici posset miser, etiam si omnia cete-
ra beatum faciant. Vidi multos in amplissimis digni-
tatibus constitutos, quibus proventus annui erant o-
pulentissimi, qui tamen semper in tristitia vivebant,
multo enim maior erat cruciatus, quem ex eo conce-
perant, quia vnum aliquid quod appetebant habere
non poterant, quam gaudium, quod ex omnibus alijs
percipiebant. Etenim dubium non est, quin omne id
quod possident, non tam exhilarat, quam vnus solus
appetitus denegatus affligit, eo quod hominem non
faciat quietum multa possidere, sed voluntatem sati-
asse. Quod inter alios D. Augustinus pulcherrimè de-
clarat in libro de moribus Ecclesiæ, his verbis: Beatus
autem, quantum existimo, neque ille dici potest, qui
non habet quod amat, qualecunque sit, neque qui ha-
bet, quod amat, si noxium sit: neque qui non amat,
quod habet, etiam si optimum sit. Nam & qui appetit
quod adipisci non potest, cruciatur: & qui adeptus est,
quod appetendum non est, fallitur: & qui non appe-
tit, quod adipiscendum esset, agrotat. Ex quo infer-
tur, in sola possessione & amore summi boni nostram
consistere beatitudinē, nec aliã veram esse, extra illã.
Ita ut tria illa, possessio, amor, & summum bonum,

Aug de Mo-
ribus Eccl.
lib. 1, c. 3.

hominem faciant beatum, sine quibus nemo vnquam
erit beatus quicunque ille sit.

Huius conclusionis etsi plurima possem in medi-
um adferre exempla, quæ illam confirmant, tamen
faciemus, ut vnus ille dilectus Assuero Regi Aman
sufficiat: is enim cum in omnibus iuxta mundi opi-
nionem beatus esset, magnam sibi iniuriam irrogari
putabat, eo quod Mardocheus illi transeunti non af-
furgeret. Quare conuocatis amicis suis & vxore, ex-
posuit eis magnitudinem diuitiarum suarum, filio-
rumque turbam; & quanta cum gloria super omnes
Principes & seruos suos Rex eleuasset. *Registra quoque*
Hesher, inquit, nullum alium vocauit ad conuiuium cum
Rege præter me: apud quam etiam eras cum Rege pran-
surus sum. Et cum hæc omnia habeam, nihil me habere
pauo, quamdiu video Mardocheum Iudeum seden-
tem ante fores regis, non exhibentem mihi, quam vo-
lo reuerentiam. Animaduerte itaque hoc loco & vi-
debis vnum illud exigui plus potuisse cor illius per-
turbare, quam omnis prospera reliqua potuere beatu
facere. Considera quoque quam longe absit homo in
hac vita ab illa mentis tranquillitate, & quam vicinus
perturbationi. Quis igitur inuenitur in hoc mundo,
qui potest id efficere, ut non sit miser? Qui Reges, qui
Imperatores inueniuntur, quibus omnia ex voto suc-
cedunt, & quibus non aliqua res occurrit, quæ animos
eorum facit inquietos? Nam etsi ex parte hominum om-
nis absit aduersitas, quis potest fortunæ casus, quis in-
firmities corporis, omnes metus & fantasias vel van-
as imaginationes animæ, quas homo sepe meruit si-
ne timore, & sic affligitur sine causa, subterfugere?

Nemo in hu-
mundo Eia-
tati.

Si prædictæ rationes omnes tam euidentes te non
conuincant, & ab ipsa experientia plures inquiras,
potius quam à ratione, vade ad sapientissimum illum
Salomonem, atque ille, tanquam qui in mari hoc diu
nauigauit, maiori quam vllus alius cum prosperitate,
probans, & detegens omnia magnificentiarum & vo-
luptatum huius mundi genera: ille, inquam, te in hoc
negotio fideliter instruet, quid vidit, quid expertus
est, dicet, & si quid alibi forte inuenierit, quod appe-
titum eius satiauit, si interrogaueris respondebit di-
cens: *Panitas vanitatum, dixit Ecclesiastes Panitas va-*
nitatum, & omnia vanitas. Ecce, non decipieris; viro
siquidem tam experto fidendum est. Non enim tibi
loquitur ex theoria, sed ex praxi; non ea quæ audiri
narrat, sed quæ vidit & probauit. Ne putes aut te, aut
alium quempiam posse detegere plures res nouas, &
antea non auditas, quam ille detexit, & expertus est.
Quis enim Princeps vnquam in mundo fuit aut sapi-
entior, aut ditior, aut gloriosior, aut celebrior Salo-
mone? Quis vnquam expertus est plura genera deli-
ciarum, ludorum, venationum, canticorum, muli-
erum, ornamentorum, equitatum, aliarumque rerum,
quam ille expertus est? Et cum omnia iam probasset,
non alium ex ijs fructum percepit, quam quem audi-
uisti. Cur tu probare vis quod iam probatum est? Ne
tibi persuadeas inuenire te posse, quod ille non inue-
nit, non enim alium mundum habes, quem poteris
perfructuari. Et si illa omnia sitim, quæ in illo Rege
erat, vindemia tam abundante relinguere non potu-
erint, nolli putare quod tu illam sedabis post illam
sterili racematione. Ille huic vni studio tempus om-
ne impendit, & fortassis ob hoc in idololatriam
lapsus est: ut dicit B. Hieronymus, scribens ad Eu-
stochium. Quare itaque tu pretiosi temporis iacturam
facere vis, sine vilius emolumenti expectatione? Imò
quia homines plus credunt experientia quam rati-
oni, forsitan Deus permisit, ut Rex iste, probaret om-
nia bona, deliciasque & recreationes, & quicquid
mundus admiratur probaret, ut postquam iam pro-
basset, testimonium de illis perhiberet, id quod mox au-
diuisti, & ut labor vnus omnium aliorum laborum

loci

Inco esset, atque vnus error multorum errori mē-
deretur, tempusque & sumptus vtilius expende-
rentur.

Conclusio totius libri primi.

EX omnibus itaque ijs, quæ toto hoc priori libro
fusiùs tractata sunt, id tandem colligitur: Om-
nia bonorum genera, quæ cor humanum in hac
vita potest adipisci, in Virtute inueniri: ex quibus
colligitur, Virtutem vniuersale bonum esse tam in-
gens, vt nec in cælo quicquam, nec in terra inueniatur;
quod cum illa potest cõparari, nisi vnus & solus Deus.
Quemadmodum enim Deus bonum est tam vniuer-
sale, vt in illo solo inueniantur perfectiones omnium
bonorum, ita quodammodo eadem in Virtute repe-
riuntur. Videnus enim inter res creatas, quasdam es-
se honestas, quasdam pulchras, nonnullas vtilis, alias
gratas, aut aliam quandam perfectionem habentes:
inter quas ea solet esse tanto perfectior & amore dig-
nior, quanto plius participat de illis perfectionibus.
Quod si ita sit, quanto amore digna virtus est, in qua
sola omnes istæ perfectiones inueniuntur? Etenim si
de honestate loquamur, quid honestius Virtute, que
fons est & radix omnis honestatis? si de honore, cui
maior debetur honor & reuerentia virtute? Si qua-
ramus pulchritudinem, quid pulchrius imagine Vir-
tutis? Si eius pulchritudo mortalibus oculis videri
posset, dicebat Plato, totum mundum ad se conuertere-
ret. Si vtilitatem spectemus, quæ res vtilior & maiori
spe nixa virtute? per Virtutem enim summum bonum
adipiscimur. Longitudo dierum & æternitatis bona
sunt in manu eius dextra, in sinistra verò diuitiæ & glo-
ria. Si iucunditate delecteris, quam maiorem delecta-
tionem posses optare, quam tranquillam & bonam
conscientiam, delicias charitatis, pacis, & libertatis
filiolorum Dei, vt interim taceam de consolatione Spi-
ritus sancti, quæ est incundissima. Si famam longæ
desideres: *Iustus uiuet, & erit in memoria æterna. & no-
men impij delebitur Deus in æternum.* Si sapientia studi-
osus sis, vt possis, inuenire viam, quæ ducit ad cælum,
& media ad finem hunc congruentia, non est medium
certius Virtute, quæ ducit ad Deum. Si petas esse gra-
tus, & apud omnes acceptus, non est quicquam grati-
us, & ad hoc conuenientius Virtute. Nam, vt Cicero
dicit, nihil est amabilius Virtute, nihil quod magis al-
liciat homines ad diligendum; quippe cum propter
virtutem & probitatem etiam eos quos nunquam vi-
dimus diligamus. Cuius ea vis est, (quod maius est) vt
in hoste diligamus. Quemadmodum ex conuenien-
tia & proportionem membrorum, humorumque cor-
poris naturalis quædam oritur pulchritudo, quæ oculis
hominum grata est, ita ex conuenientia & ordine
vitæ laudabiliter instituta, tam ingens procedit pul-
chritudo, vt non solum oculis Dei & Angelorum sit
acceptissima, sed & peruersis etiam hominibus & ho-
stibus sit amabilis. Illud est bonum, quod per omnia
bonum est, nec quicquam habet mali. Propterea me-
rito Deus honorificam illam legationem mittit ad iu-
stum, quam initio libri posuimus, & nunc in fine re-
petimus, *Dicite iusto quia bene.* Dicite quia natus est
sub felici sydere, & quod hora bona morietur, quod
benedicta est eius vita, & mors, & quicquid erit post
mortem. Dicite illi, quod omnia bene succedent, tam
prospera, quam aduersa, tam iucunda, quam tristia, in
quiete, & labore. *diligentibus enim Dominum omnia*
cooperantur in bonum. Dicite illi, etsi mundus sursum
deorsum vertatur, elementa confundantur, si cælum
turbetur; & ruat, ne timeat ille: imò vt leuet tunc ca-
put suum, quia adest dies eius redemptionis. *Dicite*
iusto quia bene: quia præparatum est illi bonum, quod
omnia bona sua vincit excellentia, Deus nimirum ip-
se; & quod liber est à malo quod omnium malorum
passimum est, scilicet tyrannide Dæmonis. *Dicite quia*
bene; scriptum enim est nomen eius in libro vitæ: &
Deus Pater illum in filium adoptauit: & Spiritus san-
ctus in templum viuam. *Dicite quia bene:* conditio

In virtute
omnes perfe-
ctiones inue-
niuntur.

Plato.

Prou. 3, 16.

Prou. 10.
Psal. 11.
Psal. 9.

Cicero in
Lælio.

Simile.

Virtus etiam
in hoste dili-
gitur.

Esa. 55, 10.

Rom. 8, 28.

Psal. 4, 3.

Prou. 3, 30.

Mundus
hypocritæ.

Val. Max. li.
7, c. 2.

Psal. 4, 3.

Aug. lib. 4.
Contra. c. 10.

Granatens. Opusc. spiritual.

I

enim

enim quam nactus est, per omnia beata est. Et si aliquando in re aliqua temporalis minus beata videatur, si patienter hoc ferat, in maius bonum illi vertetur: qui enim patiens est, quod damnum videbatur, hoc illi sit lucrum, & labor sit meritum, & bellum victoria, perpetuaque corona. Quotiescunque Laban mutauit stipendium genero suo Iacob, putauit se sibi utilem fore, & genero noxium, sed modo semper accidit cōtrario: sibi enim inutilis fuit, & utilis genero. Eris igitur tu tibi ipsi tam crudelis, mi frater, & inimicus, ut cunctis tantum bonum amplecti, quod vndique tibi bona pollicetur? Quod consilium sanius? quam potes vtiliorem sequi conditionem? *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini*, ait Propheta: beati milles illi, & iterum beati, qui seruantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum. Si bonum, ut Philosophi dicunt, obiectum nostrę voluntatis sit, & quo quid magis bonum est, eò magis amari & desiderari mereatur: quid quāto sic insensibilem facit voluntatem tuam, ut non guster nec amplectatur hoc bonum vniuersale? O quāto melius faciebat Rex ille, qui dicebat. *Viam veritatis elegi: iudicia tua non sum oblitus. Adhæsi testimonijs tuis Domine*. & alio loco: *In toto corde meo abscondi eloquia tua Domine*: non dicit in angulo, non in manu, sed in medio seu toto corde, quod est principium vitę, primus & optimus locus omnium aliorum: quasi dixisset. Hęc est optima pars meorum negotiorum, & cogitationes meę omnes in illa sunt. Contrarium faciunt homines huius mundi, principalem namque sedem cordis eorum occupat vanitas, & diutina lex in angulo quopiam iacet abstruso. Sed sanctus ille vir, licet Rex erat, & multis Regni negotijs impeditus; omnia tamen pedibus subiciebat, legem verò Domini in medio corde gerebat. Quid igitur impedit, quo minus & tu exemplū hoc optimū imiteris, & bonum adeò inges amplectaris? Nam si vinculū obligationis respicias, quę maior potest esse obligatio, quam quę est inter Deū & hominem, vel tantum ob id quia Est, qui est? Omnes enim obligationes mundi hoc nomine dignę non sunt, si cū hac conferantur, ut initio libri diximus. Si beneficia intuearis quę possunt esse maiora & præstantiora beneficia illis, quę de manu Domini accepimus? Præterquam enim quod ille nos creauit, & suo sanguine redemit, omne id quod intus & foris possidemus, corpus, animam, vitam, sanitatem, diuitias, gratiam (si modo illam habeamus) omnia momenta vitę, bona proposita, animę nostrę desideria, & omne id quod nomen habet essentię, vel boni, originaliter ab illo, qui fons est essentiarum & bonorum omnium, accepimus. Desunt verba, quibus vtilitatem eloquar: dicant illam Angeli, non homines. Quę enim maior potest esse vtilitas, quam accipere gloriam æternam, & à pœnis perpetuis liberari, quod præmium est Virtutis? Si nos moueant potius huius seculi commoda, quę possunt esse præstantiora bona, quam duodecim illa privilegia, quibus gaudent Virtus & Virtutis studiosi, quorum minimum efficacius est, ad inquietum animum sedandum, quam omnes mundi huius dignitates & thesauri. Nescio sanē quid amplius in balancem mitti posset, ad ponderanda illa, quę Virtuti, eiusque amatoribus promissa sunt.

Excusationes quoque, quas adducere solent ad suam defensionem homines huius mundi, ita sunt à nobis labefactę, ut non videam vbi tales rimulam elabendi posset inuenire, nisi fortē dedita opera claudant oculos & aures, ne videant & audiant manifestam hanc veritatem. Quid restat, nisi ut perspecta, cognitaque virtutis perfectione & pulchritudine, dicas cum Salomone, de Sapientia, comite & sorore Virtutis loquente: *Hanc amauit, & exquisiuit eam à iuuentute mea, & quęsi in sponsam mihi eam assumere & amator*

factus sum forma illius. Generositate illius glorificat, contubernum habens Dei, sed & omnium Dominus dilexit illam: doctrix enim est discipline Dei, & electrix operū illius. Et si diuina appetuntur in vita quid sapientia locupletius, quę operatur omnia? Si autem sensus operatur, quis horum quę sunt magis, quem illa, est artifex? Et si inuitiam quis diligit: labores huius magnas habent virtutes: Sobrietatem enim & sapientiam docet, & iustitiam, & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus. Et si similitudinem scientię desiderat quis: scit præterita, & de futuris æstimat: scit veritas sermonum, & dissolutiones argumentorum: signa & monstra scit antequam fiant, & euentus temporum & seculorum. Proponit ergo hanc adducere mihi ad conuincendum: sciens quoniam mecum communicabit de bonis, & erit allocutio cogitationis & redemptio. Hactenus Sapiens.

Nihil itaque reliquum est, nisi ut materiam hanc concludamus verbis D. Cypriani, ex epistola quadam ad amicum suum de contemptu mundi scripta desumptis. Vna igitur, inquit, placida & fida tranquillitas: vna solida, & firma & perpetua securitas, si quis ab his inquietantis seculi turbinationibus extractus, salutaris portus statione fundatus, ad cælum oculos tollat à terris, & ad Domini munus admissus, ac Deo suo mente iam proximus, quicquid apud ceteros in rebus humanis sublimē ac magnū videtur, intra suam iacere conscientiam gloriatur. Nihil appetere iam, nihil desiderare de seculo potest, qui seculo maior est. Quam stabilis, quam inconcussa tutela est, quam perennibus bonis affluens cæleste præsidium implicantis mundi laqueis solui, in lucem immortalitatis æternę de terrena face purgari. Viderit quę in nos prius instantis inimici pernicies insidiosa grassata sit. Plus amare compellimur, quod futurū sumus, dum & scire conceditur, & damnare quod eramus. Nec ad hoc pretijs, aut ambitu, aut manu opus est, ut hominis summa vel dignitas vel potestas elaborata mole pariatur, sed gratuitum de Deo munus, & facile est. Ut spontē sol radiat, dies illuminat, fons irrigat, imber irrorat, ita se spiritus cælestis infundit. Postquam autem cælum intruens anima cognouit, solo altior & hac omni terrena potestate sublimior, id esse incipit, quod esse se credit. Tu tantum, quem iam spiritalibus castris cælestis militia signauit, tene incorruptam, tene sobriam religiosi virtutibus disciplinā, sit tibi vel oratio assidua, vel lectio: nunc cum Deo loquere, nunc Deus tecum: ille te præceptis suis instruat, ille disponat: quem ille diuitem fecerit, nemo pauperem faciet. Penuria esse nulla iam poterit, cū semel pectus cælestis sagina saturauerit. Iam tibi auro distincta laquearia, & pretiosa marmoris crustis vestita domicilia sordebunt, cū scieris te excolendum magis, te potius ornandum, domum tibi hanc esse potiore, quam Dominus insedit templi vice, in qua Spiritus sanctus cepit habitare. Pingamus hanc domum pigmentis innocentię, illuminemus luce iustitię. Non hęc vnquam procumbet lapsus senio vetustatis, nec pigmento parietis, aut auro exolefcente fœdabitur. Caduca sunt quęcunque fucata sunt, nec fiduciam præbent possidentibus stabilem, quę possessionis non habent veritatem. Hęc manet cultu iugiter viuido, honore integro, splendore diuturno, aboleri non potest, nec extingui, potest tantum in melius corpore redeunte formari. Hactenus Cyprianus. Qui itaque motus rationibus & argumentis, quę latius tractauimus in hoc libro, (interueniente gratia & inspiratione diuina, sine quibus frustra sunt omnia) tā laudabile bonum virtutis cupit amplecti, legat sequentem librum, qui tradit methodum ad virtutem perueniendi.

FINIS LIBRI PRIMI
DVCIS peccatorum.

DVCIS

Gen. 31.

Psal. 118, 1.

Ibid. v. 2.

Ibid. v. 30.

Psal. 118, 11.

Exod.

Sup. 3, 2.

Cyp. lib. 2. cap. 2.